

8414

1957.

KOLENDAR

D R U Ž B E
S V. M O H O R J A

· 1 · 9 · 5 · 7 ·

KOLEDAR

DRUŽBE SV. MOHORJA

ZA NAVADNO LETO

1957

Izdala in založila: Goriška Mohorjeva družba
Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu
Printed in Austria

Veličastno Marijino svetišče v Fatimi

„Kraljica presvetelega rožnega venca sem. Otihajam, da opozorim vernike, naj se spreobrnejo in naj ne žalijo več našega Gospoda z grehom. — Želim, da mi na tem kraju zgradite kapelo. Še naprej molite rožni venec! — Ljudje naj seboljšajo in molijo za odpuščanje svojih grehov! — Naj nikar več ne žalijo Gospoda, ki so ga že preveč žalili!“

(Marijine besede trem fatimskim pastirkom ob priliki zadnjega prikazanja v Fatimi dne 13. oktobra 1917 - torej pred štiridesetimi leti.)

8414 / 1957

D 80.372 / 1978

LETO 1957

je navadno leto, ki se začne in konča s torkom in ima 365 dni ali 52 tednov in 1 dan.

Letni vladar je Luna.

ZAČETEK LETA

Cerkveno leto se začne prvo adventno nedeljo.

Občno in državno leto se začne 1. januarja.

ZAČETEK ŠTIRIH LETNIH ČASOV

Pomlad se začne 20. marca ob 22. uri in 17 minut.

Poletje se začne 21. junija ob 17. uri in 21 minut.

Jesen se začne 23. septembra ob 8. uri in 27 minut.

Zima se začne 22. decembra ob 3. uri in 49 minut.

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

To so oni prazniki, ki se ravna po velikonočni nedelji. Cerkveni zbor v Niceji je leta 325. določil, naj se Velika noč praznuje 1. nedeljo po prvi pomladanski polni luni. Tako je Velika noč lahko najprej 22. marca, najkasneje pa 25. aprila: pride torej lahko v tem času na 35 različnih dni. — Po Veliki noči se ravna vsi ostali premakljivi prazniki.

Letos so premakljivi prazniki oz. dnevi razvrščeni takole: sedemdesetnica (septuagesima) 17. februarja, pepelnica 6. marca, Velika noč 21. aprila, križev teden 27., 28. in 29. maja, Vnebohod 30. maja, Binkošti 9. junija, sv. Rešnje Telo 20. junija, presv. Srce Jezusovo 28. junija, prva adventna nedelja 1. decembra. — Od Božiča do pepelnice je 71 dni, to je 10 tednov in 1 dan. Pust traja 58 dni, to je 8 tednov in 2 dni. — Nedelj po razglasitvi Gospodovem je 5, po Binkoštih 24. Začetek posta je 6. marca, konec pa 20. aprila.

ZAPOVEDANI PRAZNIKI

Poleg nedelj so zapovedani sledeči prazniki: Novo leto (1. jan.); sv. Trije kralji ali razglasenje Gospodovo (6. jan.); sv. Jožef (19. marca); Vnebohod (30. maja); presv. Rešnje Telo (20. junija); sv. Peter in Pavel (29. junija); vnebovzetje Marijino (15. avgusta); Vsi sveti (1. nov.); brez. spočetje Device Marije (8. dec.); Božič (25. dec.) — Sv. Jožef in sv. Peter in Pavel nista več zapovedana praznika v Avstriji, ker jih država ne praznuje in jih zato tudi delavci in državni nastavljenici ne morejo praznovati. Praznujejo pa jih šole in tudi drugi verniki, v kolikor niso službeno zadržani. — Poleg omenjenih praznikov praznuje država še velikonočni in binkoštni ponedeljek, praznik sv. Štefana in 1. maj. Cerkveno ti prazniki niso zapovedani.

NEZAPOVEDANI PRAZNIKI

Svečnica (darovanje Device Marije) (2. febr.); oznanjenje Marije Device (25. marca); velikonočni ponedeljek (22. apr.); binkoštni ponedeljek (10. junija); rojstvo Mar. Dev. (8. sept.); sv. Štefan (26. decembra).

DEŽELNI PATRONI

Patron Avstrije je sv. Leopold (15. nov.), avstrijski knez. — Patron Dunaja, Niže in Gornje Avstrije je istotako sv. Leopold. — Patron Solnograške je sv. Rupert (24. sept.), škof v Solnogradu. — Patron Koroške, Štajerske in Tirolske je sv. Jožef (19. marca). — Patron Gradišanske je sv. Martin (11. nov.), škof v mestu Tours v Franciji. — Patron Predariske je sv. Gebhard (27. avg.), škof v Konstancu.

Ti prazniki niso ne cerkveno (razen sv. Jožefa) ne državno zapovedani.

ZNAKI ZA LUNINE SPREMEMBE

Mlaj . . . . . ☾ Ščip ali polna luna ☽
Prvi krajec . . . . ☾ Zadnji krajec . . ☽

KVATRNI TEDNI

Pomladne (postne) kvatre so 13., 15. in 16. marca. — Poletne (binkoštnne) kvatre so 12., 14. in 15. junija. — Jesenske kvatre so 18., 20. in 21. septembra. — Zimske (adventne) kvatre so 18., 20. in 21. decembra.

POSTI IN ZDRŽKI

Ob dnevih zgolj zdržka ne smemo uživati mesa, smemo se pa večkrat najesti do sitega.

Dnevi zdržka in posta, t. j. dnevi strogega posta (ne smemo uživati mesa in se smemo le enkrat na dan najesti do sitega) imajo v koledarju znamenje ††.

Za krško škofijo so dnevi zdržka vsi petki v letu. Dnevi strogega posta pa so: pepelnica, veliki petek, velika sobota (do 11. ure dop.) in sveti večer (do 11. ure dop.). — Za druge škofije veljajo drugi postni predpisi.

NEBESNA ZNAMENJA

Pomlad:		Jesen:	
oven		tehtnica	
bik		škorpion	
dvojčka		strelec	
Poletje:		Zima:	
rak		kozel	
lev		vodnar	
devica		ribi	

SONČNI IN LUNINI MRKI

Glej stran 28!

GODOVINSKO ŠTEVILO

Zlato število	1	Rimska številka	10
Epakta	XXIX	Nedeljska črka	F
Sončni krog	6		

JANUAR

1

17

20

1 T	Novo leto; Obrezovanje Gospodovo ☉	☿
2 S	Ime Jezusovo; Makarij Aleks., opat	♄
3 Č	Osmina Janeza Ev.; Genovefa, devica	♁
4 P	Tit, škof; Angela Folinjska, voda	♁
5 S	Bedenji dan pred Razglašenjem; Simeon	♁
6 N	Sv. Trije kralji (Razgl. Gospodovo)	♁
7 P	Valentin (Zdravko), šk.; Lucijan, muč.	♁
8 T	Severin, opat; Teofil, mučenec	♁
9 S	Peter, škof; Julijan in Bazilisa, m.	♁
10 Č	Viljem, škof; Gregor X., papež	♁
11 P	Higin, papež; Pavlin Oglejski, škof	♁
12 S	Alfred, opat; Arkadij, mučenec	♁
13 N	1. po Razgl.; Sv. Družina; Veronika Mil.	♁
14 P	Hilarij, cerk. uč.; Feliks (Srečko) Nol.	♁
15 T	Pavel, puščavnik; Maver, opat	♁
16 S	Marcél, papež; Berárd in tov., muč. ☉	♁
17 Č	Anton , puščavnik; Marijan, mučenec	♁
18 P	Stol sv. Petra v Rimu; Priska, devica	♁
19 S	Marij in tov., mučenci; Knut, kralj	♁
20 N	2. po Razgl.; Fabijan in Sebastijan, muč.	♁
21 P	Neža (Janja), devica, mučenica; Hilda	♁
22 T	Vincencij in Anastazij, muč.; Viktor ☾	♁
23 S	Zaroka Device Marije; Rajmund	♁
24 Č	Timotej, škof; Evgenij, mučenec	♁
25 P	Spreobrnjenje sv. Pavla; Ananija, muč.	♁
26 S	Polikarp, škof; Pavla, vdova	♁
27 N	3. po Razgl.; Janez Zlatousti, cerkv. uč.	♁
28 P	Peter Nolask, spozn.; Prikazanje Neže	♁
29 T	Frančišek Saleški, cerkveni učenik, škof	♁
30 S	Martina, devica muč.; Hiacinta, dev. ☉	♁
31 Č	Janez Bosko, spoznavalec	♁

POSVEČUJ GOSPODOV DAN!

DOBER ZAČETEK — POL USPEHA!

31
DNI

PROSINEC

ZAPISKI ZA JANUAR

NEDELJSKI EVANGELIJI:

6. Trije Modri pridejo iz Jutrovega. (Mt 2, 1–12)
13. Dvanajstletni Jezus v templju. (Lk 2, 42–52)
20. O ženitnini v Kani galilejski. (Jan 2, 1–11)
27. Jezus ozdravi stotnikovega hlapca. (Mt 8, 1–13)

Dan zraste za 1 uro in 2 min. (: od 8 ur 24. min. na 9 ur 26 min.) Zemlja najbliže soncu 3. januarja ob 7. uri.

- ☉ 1. jan. ob 3.13
☽ 9. jan. ob 8.06
☿ 16. jan. ob 7.21
♃ 22. jan. ob 22.48
♄ 30. jan. ob 22.24

Sonce stopi v znamenje vodnarja 20. jan. ob 8. uri 39 min.

SPREOBRNITEV PAVLA JASNO VREME,
OBETA SADOV LEPO BREME.

FEBRUAR

1 P	Ignacij, škof, mučenec; Brigita devica	
2 S	Svečnica (Darovanje Gospodovo)	
3 N	4. po Razgl.; Blaž, škof, mučenec	
4 P	Andrej Kors., škof; Veronika	
5 T	Agata, dev., m.; Albuin in Ingenuin, šk.	
6 S	Doroteja, devica; Tit, škof	
7 Č	Romuald, op.; Teodor, m.; Julijana, vd.	
8 P	Janez iz Mate, sp.; Juvencij, škof	
9 S	Ciril Aleksandrij., c. uč.; Apolonija, d.	
10 N	5. po Razgl.; Sholastika, d.; Sotéra, d., m.	
11 P	Lurška M. bož.; Adolf, š.; Teodora	
12 T	Sedem ustanoviteljev; Benedikt, spoz.	
13 S	Albuin, škof; Katarina Riči; devica	
14 Č	Valentin (Zdravko), muč.; Ivana V. ☉	
15 P	Favstin in Jovita, muč.; Jordan, sp.	
16 S	Julijana, d., m.; Onezim, škof, muč.	
17 N	1. predp. (sept.); Frančišek Klé, mučenec	
18 P	Simeon, šk., m.; Bernardka Lurška, dev.	
19 T	Konrad, puščavnik; Julijan, mučenec	
20 S	Elevterij, šk.; Leon, škof; Amata	
21 Č	Feliks, škof; Irena, d.; Eleonora, d.	☾
22 P	Stol sv. Petra v Antiohiji; Marjeta Kort.	
23 S	Peter Damijan, c. uč.; Romana, dev.	
24 N	2. predpost.; Matija, ap.; Sergij, m.	
25 P	Valburga, d.; Matilda, d.; Feliks III., p.	
26 T	Andrej, šk.; Viktor, spoz.; Aleksander	
27 S	Gabrijel Zal. Mat. b., sp.; Leander	
28 Č	Roman, opat; Antonija Flor., vdova	

BOG, KI NAS JE USTVARIL BREZ NAS,
NAS NE BO ZVELIČAL BREZ NAS!

6

2

3

11

MAREC

1 P	Albin, škof; Feliks, papež	☉	☿
2 S	Simplicij, p.; Neža Praška, dev.		♁
3 N	3. predpost.; Kunigunda, c.; Anzelm, sp.		♁
4 P	Kazimir, spozn.; Lucij, papež		♁
5 T	P u s t; Janez Jožef od Križa, spozn.		♁
6 S	†† Pepelnica; Perpetua in Felicita, m.		♁
7 Č	Tomaž Akvinski, c. uč.; Teofil, škof		♁
8 P	Janez od Boga, spozn.; Julijan, škof		♁
9 S	Frančiška Rimska, vd.; Gregorij, šk.	☉	♁
10 N	1. postna; 40 mučencev; Makarij, šk.		♁
11 P	Sofronij, škof; Krištof Mil.		♁
12 T	Gregor V.; Obletnica kron. Pija XII.		♁
13 S	Kvat. sr.; Teodora, m.; Kristina, devica		♁
14 Č	Matilda, kraljica; Pavlina; Leon		♁
15 P	Kvat. pet.; Klemen Mar. Dvoč., spozn.		♁
16 S	Kvat. sob.; Hilarij in Tacijan, m.	☉	♁
17 N	2. post. (kvat.); Patricij; Jedert		♁
18 P	Ciril Jeruzal., cerkv. učen.; Edvard		♁
19 T	Jožef, ženin Marije Device		♁
20 S	Feliks, Larg in Dionizij, mučenci		♁
21 Č	Benedikt, opat; Serapion		♁
22 P	Caharija, p.; Lea, vd.; Vasilij, muč.		♁
23 S	Jožef Oriol, sp.; Pelagija, muč.	☉	♁
24 N	3. postna; Gabrijel, nadangel		♁
25 P	Oznanjenje Marije Device		♁
26 T	Emanuel, mučenec; Máksima, muč.		♁
27 S	Sredpostna sr.; Janez Dam., c. uč.		♁
28 Č	Janez Kapistran, spoz.; Sikst III., papež		♁
29 P	Ciril, diakon; Bertold, spoznavalec		♁
30 S	Janez Klimak, opat; Rozvita		♁
31 N	4. post. (sredp.); Modest Krški, škof	☉	♁

DELO PRIDNIH ROK — BLAGOSLAVLJA
BOG. — KAKOR TI BOGU, TAKO BOG TEBI!

31
DNI

SUŠEC

ZAPISKI ZA MAREC

NEDELJSKI EVANGELIJI:

- 3. Jezus ozdravi slepca. (Lk 18, 31—43)
- 10. Hudi duh skuša Jezusa. (Mt 4, 1—11)
- 17. Jezus se na gori izpremeni. (Mt 17, 1—9)
- 24. Jezus izžene hudiča iz mutca. (Lk 11, 14—28)
- 31. Jezus nasiti 5000 mož. (Jan 6, 1—15)

Dan zraste za 1 uro in 47
minut (: od 11 ur na 12
ur 47 minut). — Začetek
pomladi.

- ☉ 1. mar. ob 17.12
- ☽ 9. mar. ob 12.50
- ☿ 16. mar. ob 3.22
- ♃ 23. mar. ob 6.04
- ♁ 31. mar. ob 10.19

Sonce stopi v znamenje ovna 20. marca ob 22. uri 17 min.

MOČA O TIHI NEDELJI,

SE ŽETVE NIKAR NE VESELI!

11

4

10

APRIL

1 P	Hugon, škof; Venancij, mučenec	☿
2 T	Frančišek Pavelski, sp.; Leopold, spoz.	♄
3 S	Rihard, škof; Sikst, p., m.; Konrad, sp.	♃
4 Č	Izidor Sev., c. uč.; Benedikt Nig., sp.	♆
5 P	Vincencij Ferreri, sp.; Irena, dev., muč.	♆
6 S	Sikst I., papež; Krescencija, devica	♆
7 N	5. post. (tiha); Herman Jožef, sp.	♁
8 P	Praznik Božje glave; Albert, škof, m.	♁
9 T	Tomaž Tolent., sp.; Marija Kleofa	♁
10 S	Apolonij in tov., m.; Ezekijel, prerok	♁
11 Č	Leon Veliki, papež in cerkv. učenik	♁
12 P	Marija 7 žal.; Lazar Trž., m.; Julij I., p.	♁
13 S	Hermenegild, muč.; Ida, dev.; Roman	♁
14 N	6. post. (cvetna); Justin, m.; Tiburcij ☉	♁
15 P	Anastazija, m.; Bazilisa, m.; Helena, kr.	♁
16 T	Benedikt Jožef Lab., sp.; Lambert	♁
17 S	Anicet, papež in muč.; Rudolf, muč.	♁
18 Č	Vel. četrtek; Apolonij, m.; Matilda	♁
19 P	†† Vel. petek; Leon IX., p; Krescencija	♁
20 S	†† Vel. sobota (krstnica); Konrad Parz.	♁
21 N	VELIKA NOČ, VSTAJENJE GOSP.	♁
22 P	Velikon. poned.; Soter in Gaj, p., m. ☾	♁
23 T	Vojteh (Adalbert), škof; Egidij Asiški	♁
24 S	Jurij, muč.; Fidelis Sigmarinški, m.	♁
25 Č	Marko, evangelist; Ermin, mučenec	♁
26 P	Klet, Marcelin, p., m.; M. b. dobr. svéta	♁
27 S	Peter Kan.; Hozana Kotor.; dev.; Cita	♁
28 N	1. povel. (bela ned.); Pavel od Križa, sp.	♁
29 P	Peter, mučenec; Robert, opat	♁
30 T	Katarina Sienska, d.; Jožef Kotol. ☉	♁

KAR SE REVEŽEM DA,

V SKRINJI NE ZMANJKA!

M A J

1 S	Jožef delavec; Državni praznik	☿
2 Č	Atanazij, c. uč.; Saturnin; Longin	♄
3 P	Najdenje sv. križa; Aleksander, pušč.	♄
4 S	Florijan (Cvetko), muč.; Monika, vdova	♁
5 N	2. povel. (ned. dobr. Past.); Pij V., p.	♁
6 P	Janez Ev. pred latinskimi vrati; Judita	♁
7 T	Stanislav, škof, muč.; Gizela	♁
8 S	Prikaz. nadang. Mihaela; Viktor, muč.	♁
9 Č	Gregor Nacianski, šk., c. uč.; Karolina	♁
10 P	Antonin, šk.; Gordijan in Epimah, muč.	♁
11 S	Filip in Jakob, ap.; Sigismund, kr., m.	♁
12 N	3. povel.; Pankracij, m.; (Materinski dan)	♁
13 P	Servacij, š., m.; Robert Bellarm., c. uč.	♁
14 T	Bonifacij, muč.; Justa in tov., muč.	♁
15 S	Janez Salle, sp.; Zofija, m.; Izidor, kmet	♁
16 Č	Janez Nepomuk, muč.; Ubald, škof	♁
17 P	Pashal Bajlonski, sp.; Brunon, škof	♁
18 S	Venancij, šk.; Erik, kr.; Aleksandra, dev.	♁
19 N	4. povel.; Peter Celest., p.; Pudencijana	♁
20 P	Bernardin Sienski, spozn.; Plavtila	♁
21 T	Feliks Kantališki, sp.; Andrej Bobola	♁
22 S	Emil (Milan), m.; Renata, vd.; Julija, d.	♁
23 Č	Janez de Rossi, sp.; Deziderij, muč.	♁
24 P	Marija Pomoč. kristj.; Ivana; Servul, m.	♁
25 S	Urban I. p., m.; Gregor VII., p.; Gilbert	♁
26 N	5. povel.; Filip Nerij, sp.; Elevation, p.	♁
27 P	Beda Čast., c. uč.; Janez I., p., muč.	♁
28 T	Avguštin, škof; Viljem, opat	♁
29 S	Mar. Magd. Pac., d.; Maksimin	♁
30 Č	Vnebohod Gosp.; Feliks I., p.; Ferdinand	♁
31 P	Marija Dev. Kraljica; Angela Meriči, d.	♁

KJER JE MNOGO BESEDI,

JE MNOGO LAZI.

JUNIJ

1 S	Fortunat, spoz.; Feliks (Srečko); Kuno	☞
2 N	6. povel. (križeva); Marcelin, Pet. in Er.	☞
3 P	Klotilda, kraljica; Pavla, dev., muč.	☞
4 T	Frančišek Karačólo, sp.; Kvirin, šk., m.	☞
5 S	Bonifacij, šk., m.; Valerija, mučenka	☞
6 Č	Norbert, spozn.; Bertrand Oglejski, šk.	☞
7 P	Robert, opat; Baptista Varani, dev.	☞
8 S	Medard, škof; Viktorin, šk.; Viljem, šk.	☞

9 N	BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA	☞
10 P	Binkošt. pon.; Marjeta, kr.; Bogomil, šk.	☞
11 T	Barnaba, apostol; Flora (Cvetka)	☞
12 S	Kvat. sr.; Janez Fakund., sp.; Leon	☞
13 Č	Anton Padovanski, c. uč.; Akvilina, dev.	☞
14 P	Kvat. petek; Bazilij Véliki, c. uč.; Elizej	☞
15 S	Kvat. so.; Vid, Modest in Krescencija, m.	☞

16 N	1. pobink.; Presv. Trojica; Jošt, opat	☞
17 P	Adolf, škof; Lavra	☞
18 T	Efrem Sirski, c. uč.; Marko, Marcelijan	☞
19 S	Julijana Falk., v.; Gervazij in Protazij	☞
20 Č	Presv. Rešnje Telo; Silverij, papež	☞
21 P	Alozij (Vekoslav) Gonzaga, spoznav.	☞
22 S	Pavlin Nolanski, sp.; Ahacij, mučenec	☞

23 N	2. pobink.; Jožef Kafasso, sp.; Edeltruda	☞
24 P	Rojstvo Janeza Krstnika (Kres)	☞
25 T	Viljem, opat; Henrik, škof	☞
26 S	Janez in Pavel, muč.; Vigili, muč.	☞
27 Č	Emā (Hema) Krška, vd.; Ladislav, kr.	☞
28 P	Presv. Srce Jezusovo; Irenej, šk., m.;	☞
29 S	Peter in Pavel, apostola prvaka	☞

30 N	3. pobink.; Spomin sv. Pavla, apostóla	☞
------	---	---

KJER NI MIRNIH LJUDI,

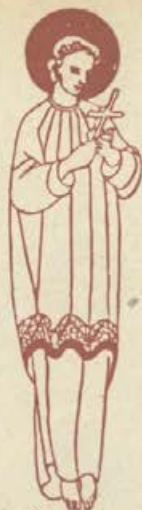
TAM NI BOŽJIH OTROK.

30
DNI

ROŽNIK

ZAPISKI ZA JUNIJ

21

24

29

NEDELJSKI EVANGELIJE:

- 2. O pričevanju Sv. Duha. (Jan 15, 26-27; 16, 1-4)
- 9. Jezus govori o Sv. Duhu in ljubezni. (Jan 14, 23-31)
- 16. „Meni je dana vsa oblast.“ (Mt 28, 18-20)
- 23. Prilika o veliki večerji. (Lk 14, 16-24)
- 30. Prilika o izgubljeni ovci. (Lk 15, 1-10)

Dan zraste do 21. za 18 minut; do 30. VI. se spet skrči za 3 min. — Najdaljši dan (21. VI.) je dolg 16 ur in 7 min.). - Začetek poletja.

- ☾ 5. jun. ob 8.10
- ☽ 12. jun. ob 11.02
- ☼ 20. jun. ob 11.22
- ☿ 27. jun. ob 21.53

Sonce stopi v znamenje raka 21. junija ob 17. uri 21 min.

SV. VID DEŽJA NE DAJ,

DA BO LEPE ŽETVE KAJ!

JULIJ

2

12

5

16

1 P	Presv. Rešnja Kri; Teobald	☩
2 T	Obiskov. Marije Dev.; Proces in Martin.	☩
3 S	Leon II., p.; Bernardin Realino	☩
4 Č	Urh, škof; Berta, vd.; Ozej, prer.	☩
5 P	Ciril in Metod, slovan. apost.; Anton M.	☩
6 S	Izaija, prer.; Bogomila; Dominika	☩
7 N	4. pobink.; Ciril in Metod (v krški škof.)	☩
8 P	Evgenij III., papež; Elizabeta, kralj.	☩
9 T	Nikolaj in tov., m.; Tomaž Moore, m.	☩
10 S	7 bratov mučencev; Amalija, devica	☩
11 Č	Pij I., p., m.; Olga, kneg.; Pelagija	☩
12 P	Mohor in Fortunat, m.; Janez Gualb.,	☩
13 S	Anaklet, papež in muč.; Ernest, opat	☩
14 N	5. pobink.; Bonaventura, šk., cerkv. uč.	☩
15 P	Henrik I., kralj; Vladimir, kr.; Egon	☩
16 T	Karmelska Mati božja; Favst, muč.	☩
17 S	Aleš, spozn.; Marcelina, m.; Donata	☩
18 C	Kamil Lelijski, sp.; Friderik (Miroslav)	☩
19 P	Vincenc Pavelski, spozn.; Avrea (Zlata)	☩
20 S	Marjeta, dev.; Hieronim Emilij., sp.	☩
21 N	6. pobink.; Prakseda, dev.; Angelina	☩
22 P	Marija Magdalena, spokorn.; Lavrencij	☩
23 T	Apolinarij, šk., muč.; Liborij, škof	☩
24 S	Kristina, dev., m.; Kunigunda; Siglinda	☩
25 Č	Jakob (Rado), apostol; Krištof, mučenec	☩
26 P	Ana, mati Device Marije; Kamila; Valent	☩
27 S	Pantaleon, m.; Natalija, muč.; Sergij	☩
28 N	7. pobink.; Nazarij in tov., m.; Viktor I.	☩
29 P	Marta, dev.; Feliks II., p. in mučenec	☩
30 T	Abdon in Senen, muč.; Julita, mučenka	☩
31 S	Ignacij Lojolski, sp.; Helena Šved., m.	☩

RABI PREMOŽENJE TAKO,

DA TI RODI VEČNIH VREDNOT!

31
DNI

M. SRPAN

ZAPISKI ZA JULIJ

NEDELJSKI EVANGELIJI:

7. Čudodelni ribji lov. (Lk 5, 1–11)
14. O grehu v misli in besedi. (Mt 5, 20–24)
21. Jezus nasiti štiri tisoč mož. (Mr 8, 1–9)
28. O lažnivih prerokih. (Mt 7, 15–21)

Dan se skrči za 56 min. (:
od 16 ur in 3 min. na 15
ur in 7 min.) — Začetek
pasjih dni. — Zemlja naj-
bolj daleč od sonca 3. VII.
(ob 2. uri).

- ☾ 4. jul. ob 13.09
☼ 11. jul. ob 23.50
☽ 20. jul. ob 3.17
☼ 27. jul. ob 5.28

Sonce stopi v znamenje leva 23. julija ob 4. uri 15 minut.

SVETI ALES SOPAREN IN SUH,
NAPRAVI ZA ZIMO SI DOBER KOŽUH.

AVGUST

15

2

16

10

23

1 Č	Vezi sv. Petra; Makabejski bratje, muč.	☩
2 P	Porcijunkula; Alfonz Ligv.; c. uč.	☩
3 S	Najdenje Štefana, muč.; Lidija, vdova	☩
4 N	8. pobink.; Dominik, sp.; Perpetua	☩
5 P	Marija Snežna; Ožbalt, kr.; Kasijan	☩
6 T	Gospodovo spremenjenje; Sikst II., papež	☩
7 S	Kajetan, sp.; Donat, m.; Albert, sp.	☩
8 Č	Cirijak, Larg in Smaragd, mučenci	☩
9 P	Janez Mar. Vianej, sp.; Roman, mučenec	☩
10 S	Lavrencij, muč.; Pavla, dev., m.	☩
11 N	9. pobink.; Tiburcij, m.; Suzana, d., m.	☩
12 P	Klara, devica; Hilarija, mučenka	☩
13 T	Hipolit in Kasijan, m.; Janez Berhm., sp.	☩
14 S	Evzebij, spozn.; Atanazija, vdova; Albert	☩
15 Č	Vnebovzetje Mar. Dev. (V. Gospojnica)	☩
16 P	Joahim, oče Dev. Mar.; Rok, spozn.	☩
17 S	Hijacint, spozn.; Julijana, dev., muč.	☩
18 N	10. pobink.; Helena, ces.; Agapit	☩
19 P	Janez Eudes, spozn.; Ludovik Tol., škof	☩
20 T	Bernard, opat; Samuel, pr.; Lucij, m.	☩
21 S	Ivana Franč. Šant., vdova; Anastazij	☩
22 Č	Brezn. Srce Marijino; Timotej, muč.	☩
23 P	Filip Benicij, spozn.; Flavijan, škof	☩
24 S	Jernej, apostol; Ptolomej; Avrea (Zlata)	☩
25 N	11. pobink.; Ludovik IX., kralj;	☩
26 P	Cefirin, papež; Bernard Of., spozn.	☩
27 T	Jožef Kalasankcij, sp.; Ruf, škof, m.	☩
28 S	Avguštin, šk., c. uč.; Hermes, muč.	☩
29 Č	Obglavljenje Janeza Krstn.; Sabina, m.	☩
30 P	Roza iz Lime, dev.; Feliks in Adavkt	☩
31 S	Rajmund (Rajko), sp.; Pavlin, škof	☩

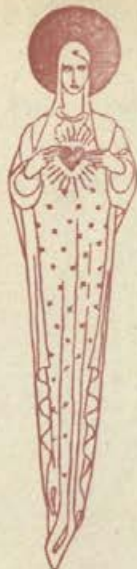
GRUNT PRAVI: OBDELUJ ME;

ČE NE, BOM JAZ TEBE.

31
DNI

V. SRPAN

ZAPISKI ZA AVGUST

23

28

29

24

30

NEDELJSKI EVANGELIJI:

4. O krivičnem hišniku. (Lk 16, 1-9)

11. Jezus joka nad Jeruzalemom. (Lk 19, 41-47)

18. Prilika o farizeju in cestinarju. (Lk 18, 9-14)

25. Jezus ozdravi gluhtonemega. (Mr 7, 31-37)

Dan se skrči za 1 uro in
35 minut (: od 15 ur in 4
minut na 13 ur in 29 mi-
nut). — Konec pasjih dni.

☾ 2. avg. ob 19.55
☽ 10. avg. ob 14.08
☼ 18. avg. ob 17.16
☿ 25. avg. ob 12.32

Sonce stopi v znamenje ovice 23. avgusta ob 11. uri 8 minut.

PO VREMENU SVETEGA JERNEJA

RADA VSA JESEN SE NAREJA.

12

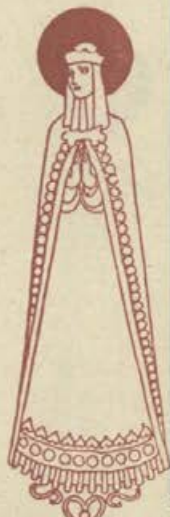
4

14

8

16

SEPTEMBER

1 N	12. pob. (angelska); Egidij (Ilj)	9	☿
2 P	Štefan, kralj; Maksima, mučenka		☿
3 T	Pij X., papež in spozn.; Serafina		☿
4 S	Rozalija (Zalka), dev.; Ida, grofinja		☿
5 Č	Lavrencij Justiniani, škof; Gentilij, m.		☿
6 P	Caharija, pr.; Petronij, škof; Beata		☿
7 S	Marko Križevčan, mučenec; Regina		☿
8 N	13. pob.; Rojstvo Mar. Device (M. Gosp.)		☿
9 P	Gorgonij; Peter Klaver, spoznavalec	☉	☿
10 T	Nikolaj Tolent., spoznavalec; Otokar		☿
11 S	Prot in Hijacint, muč.; Emilijan, šk.		☿
12 Č	Ime Marijino; Gvidon, spoznavalec		☿
13 P	Notburga, d.; Frančišek K., sp.; Filip, m.		☿
14 S	Povišanje sv. križa; Ciprijan, škof		☿
15 N	14. pobink.; Marija 7 žal.; Nikomed		☿
16 P	Kornelij in Ciprijan, m.; Ljudmila, vd.		☿
17 T	Frančiškove ranc; Lambert, škof	☾	☿
18 S	Kvat. sr.; Jožef Kupert., spozn.; Irma, m.		☿
19 Č	Januarij in tov., muč.; Konstancija, dev.		☿
20 P	Kvat. petek; Evstahij in tov., m.; Agapit		☿
21 S	Kvat. sob.; Matej, ap. in evang.; Jona		☿
22 N	15. pobink.; Tomaž Vilanova, škof, sp.		☿
23 P	Lin, pap. in muč.; Tekla, dev., muč.	☉	☿
24 T	Marija Dev. Rešit. ujetn.; Rupert, škof		☿
25 S	Nikolaj iz Flüe, pušč.; Kamil in t., muč.		☿
26 Č	Ciprijan in Justina, m.; Vigiliij, škof		☿
27 P	Kozma in Damijan, mučenca		☿
28 S	Venceslav, kralj, muč.; Salomon, škof		☿
29 N	16. pobinkoštna; Mihael, nadangei		☿
30 P	Hieronim, c. učenik; Zofija, vdova	☾	☿

KJER PIJANOST KRALJUJE,

NI NOBENE SKRIVNOSTI

OKTOBER

1 T	Remigij, škof; Janez Dukljanski, sp.	☿
2 S	Angeli varuhi; Teofil, spoznavalec	♄
3 Č	Terezija Det. Jez., dev.; Kandid, muč.	♁
4 P	Frančišek Asiški, spozn.; Edvin, kralj	♁
5 S	Placid in tov., muč.; Flavijana, dev.	♁

6 N	17. pobink. (rožnovenska); Brunon, sp.	♁
7 P	Mar. Kralj. rož. venca; Marko, p.; Sergij	♁
8 T	Brigita, vd.; Simeon, star.; Pelagija	♁
9 S	Janez Leonard, sp.; Dionizij in tov.	♁
10 Č	Frančišek Borgia, sp.; Danijel in t., m.	♁
11 P	Materinstvo Dev. Mar.; Pavlin, škof	♁
12 S	Maksimilijan Celjski, šk.; Serafin, sp.	♁

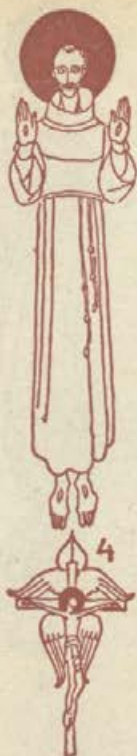
13 N	18. pob. (žegnanjska); Posveč. cerkvá	♁
14 P	Kalist. papež. muč.; Just. škof	♁
15 T	Terezija Avilska, dev.; Avrelija, dev.	♁
16 S	Hedvika, vd.; Gal. op.; Florentin, šk.	♁
17 Č	Marieta Mar. Alakók, d.; Aleksander	♁
18 P	Luka, evang.; Julijan, pušč.; Just, m.	♁
19 S	Peter Alkantarski, sp.; Etbín, opat	♁

20 N	19. pob. (misijonska); Janez Kanc., sp.	♁
21 P	Uršula in tov., dev.; Hilarijon, opat	♁
22 T	Kordula, muč.; Marija Salome; Filip, š.	♁
23 S	Klotilda, muč.; Severin, šk.; Roman	♁
24 Č	Rafael, nadang.; Kristina, d.; Feliks	♁
25 P	Krizant in Darija, m.; Krispin, muč.	♁
26 S	Evarist, pap., muč.; Lucijan in tov., m.	♁

27 N	20. pob.; Kristus Kralj; Frumencij, šk.	♁
28 P	Simon in Juda, apost.; Cirila, dev.	♁
29 T	Narcis, škof; Donat, spoznav.; Ida, d.	♁
30 S	Alfonz Rodriguez, spoz.; Klavdij	♁
31 Č	Volbenk, šk.; (Bedenji dan pred Vs. svet.)	♁

VERA V POMOČ BOŽJO

DELA ČUDOVITE STVARI.

31
DNI

VINOTOK

ZAPISKI ZA OKTOBER

NEDELJSKI EVANGELIJI:

- 6. O največji zapovedi. (Mt 22, 34–46)
- 13. Jezus ozdravi mrtvoudnega. (Mt 9, 1–8)
- 20. Prilika o kraljevi ženitnini. (Mt 22, 1–14)
- 27. O božjem kraljestvu. (Jan 18, 33–37)

Dan se skrči za 1 uro in 41
minut (: od 11 ur in 42
minut na 10 ur in 1 min.).

- ☉ 8. okt. ob 22.42
- ☽ 16. okt. ob 14.44
- ☀ 23. okt. ob 5.43
- ♃ 30. okt. ob 11.48

Sonce stopi v znamenje škorpijona 23. okt. ob 17. uri 25 min.

DAN SVETE URSULE

SI ZELJE Z ZELNIKA SPRAVI!

18

21

28

30
DNI

LISTOPAD

ZAPISKI ZA NOVEMBER

13

25

19

NEDELJSKI EVANGELIJI:

3. Prilika o neusmiljenem hlapcu. (Mt 18, 23–35)
10. „Dajte cesarju, kar je cesarjevega!“ (Mt 22, 15–21)
17. Jezus obudi Jairovo hčer. (Mt 9, 18–26)
24. O razdejanju Jeruzalema. (Mt 24, 15–35)

Dan se skrči za 1 uro in 16 minut (: od 9 ur in 57 minut na 8 ur in 41 minut).

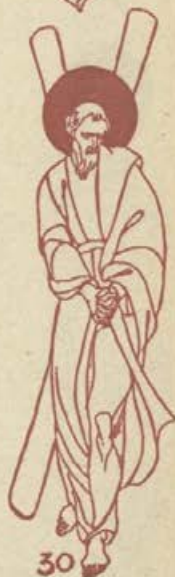
- ☉ 7. nov. ob 15.32
☾ 14. nov. ob 22.59
☀ 21. nov. ob 17.19
♃ 29. nov. ob 7.57

Sonce stopi v znamenje strelca 22. nov. ob 14. uri 40 min.

SVETI MARTIN NAJ BO SUH,
DA POZIMI RASTE KRUH.

22

30

DECEMBER

1 N	1. adventna; Edmund; Marijan in t., m.	☿
2 P	Bibijana, dev., muč.; Pavlina, m.; Herta	☿
3 T	Frančišek Ksaverij, spozn.; Sofonija, pr.	☿
4 S	Barbara, dev., m.; Peter Krizolog, c. uč.	☿
5 Č	Saba, opat; Krispin, m.; Gerald	☿
6 P	Nikolaj (Miklavž), šk.; Apolinarij, m.	☿
7 S	Ambrozij, šk., c. uč.; Urban, škof	☿ ☿

8 N	2. adv.; Brezm. spočetje Device Marije	☿
9 P	Peter Furbé, spozn.; Valerija, mučenka	☿
10 T	Melkijad, p., m.; Loretska Mati božja	☿
11 S	Damaz I., p.; Evtihij, m.; Sabin, škof	☿
12 Č	Aleksander, muč.; Dionizija, m.; Justin	☿
13 P	Lucija, dev., muč.; Otilija, dev.; Orest	☿
14 S	Spiridion (Dušan), opat; Nikazij, m.	☿

15 N	3. adv.; Konrad Of., sp.; Valerijan	☿
16 P	Evzebij, škof, muč.; Albina, devica	☿
17 T	Lazar, škof; Vivina, dev.; Jolanda	☿
18 S	Kvat. sr.; Gracijan, šk.; Teotim, muč.	☿
19 Č	Urban V., papež; Tea, mučenka	☿
20 P	Kvat. petek; Evgenij in Makarij, muč.	☿
21 S	Kvat. sob.; Tomaž, apostol; Severin	☿

22 N	4. adv.; Demetrij in tov., mučenci	☿
23 P	Viktorija (Zmagoslava), dev.; Dagobert	☿
24 T	†† Sveti večer; Adam in Eva	☿
25 S	BOŽIČ, ROJSTVO GOSP.; Anastazija	☿
26 Č	Štefan, prvi mučenec; Marin, muč.	☿
27 P	Janez Evangelist, apostol; Fabiola	☿
28 S	Nedolžni otročiči; Kastor, mučenec	☿

29 N	Ned. po Božiču; Tomaž, šk.; David	☿
30 P	Evgenij, škof; Liberij, škof	☿
31 T	Silvester, p.; Katarina Lab.; Melanija	☿

KADAR DENAR POIDE,

PAMET PRIDE.

8

13

7

21

31
DNI

GRUDEN

ZAPISKI ZA DECEMBER

NEDELJSKI EVANGELIJI:

1. O poslednji sodbi. (Lk 21, 25–33)
8. Janez Kr. pošlje svoja učenca k Jezusu. (Mt 11, 2-10)
15. Janez Krstnik pričuje o Kristusu. (Jan 1, 19–28)
22. Janez Krstnik oznanjuje pokoro. (Lk 3, 1–6)
29. Simeon in Ana oznanjujeta Gospoda. (Lk 2, 33–40)

Dan se skrči do 22. dec.
za 20 min.; do konca dec.
zraste za 4 min. Najkrajši
dan (22. dec.) je dolg 8 ur
in 19 minut. — Začetek
zime.

☉	7. dec. ob	6.16
☽	14. dec. ob	5.45
☿	21. dec. ob	6.12
♃	29. dec. ob	4.52

Sonce stopi v znamenje kozla 22. decembra ob 3. uri 49 min.

GRUDNA MRAZ IN SNEG,

BO ŽITA DOSTI PREK IN PREK.

26

31

Sončni in lunini mrki v letu 1957

V navadnem letu 1957 bomo imeli dva sončna in dva lunina mrka. Pri nas v Avstriji oz. v srednji Evropi bo dobro viden le prvi lunin mrk in deloma drugi, dočim sončna mrka ne bosta vidna.

I. Delni sončni mrk 29. in 30. aprila: začetek 29. aprila ob 22.50, višek 30. aprila ob 1.05, konec ob 3.19. — Mrk bo viden v severovzhodni Aziji, na severnem delu Tihega oceana, v predelih okrog severnega tečaja in v sev.-zah. delu Sev. Amerike.

II. Popolni lunin mrk 13. in 14. maja: začetek delne zatemnitve 13. maja ob 21.45; začetek popolne zatemnitve ob 22.52; konec popolne zatemnitve 14. maja ob 0.10; konec delne zatemnitve ob 1.17. — Mrk bo viden v Aziji (razen vzhodnih predelov), v zahodni Avstraliji, na Indijskem oceanu, v Evropi in v Afriki, na Atlantskem oceanu, v Juž. Ameriki in v vzhodnem delu Sev. Amerike.

III. Delni sončni mrk 23. oktobra: začetek ob 3.51; višek ob 5.53; konec ob 7.50 — Mrk bo viden le

v skrajnih južnih predelih Juž. Amerike.

IV. Popolni lunin mrk 7. novembra: začetek delne zatemnitve ob 13.43; začetek popolne zatemnitve ob 15.11; konec popolne zatemnitve ob 15.42; konec delne zatemnitve ob 17.10. — Mrk bo viden na Tihem oceanu, v zahodnem delu Severne Amerike, na Severnem Lednem morju, v Aziji in Avstraliji, na Indijskem oceanu in v vzhodnem delu Afrike in Evrope. — Na Dunaju vzhaja Luna šele četrte ure pred koncem mrka.

(Opomba: Vse gornje ure so računane po srednjeevropskem času!)

Pojasnilo. — Popolni (ali delni) sončni mrk nastane tedaj, kadar pride Luna med Zemljo in Sonce ter nam na ta način zakriva celoten (ali delen) pogled na Sonce; nastopi pa lahko samo ob luninem mlaju. **Sončni mrk** je viden le na nekaterih predelih Zemlje. Potek in trajanje je v različnih krajih različno. — **Lunin mrk** nastopi le ob polni luni (ob ščipu), če pade nanjo senca Zemlje. Vidimo ga povsod tam, kjer je Luna ob času mrka nad obzorjem.

Vremenski prerok

Vsi učenjaki in vremenoslovci so si edini v tem, da se jim do sedaj še ni posrečilo dognati, kako bi bilo mogoče vreme vsaj približno določiti vnaprej. Niti vsa stoletna vremenska opazovanja niso mogla iznajti vsaj nekoliko bolj zanesljivih vremenskih prerokovanj.

Vendar pa je precej zanesljiv vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz luninih sprememb. Zato letos zopet prinašamo Herschlov vremenski ključ, s katerim lahko vsak — vsaj približno — vnaprej ugotovi, ako le vé, kdaj se izpremeni luna (t. j. ob kateri uri nastopi prvi krajec ☾, ščip ☾, zadnji krajec ☽ in mlaj ☽).

Glavno vremensko pravilo se glasi:

1. Vreme bo tem bolj zanesljivo lepo, čim bliže polnoči se luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bliže polneve se luna spremeni.

Lepo bo torej, če se spremeni luna od 22. ure zvečer do 2. ure zjutraj, grdo pa, če se luna spremeni od 10. ure dopoldne do 14. ure popoldne. Vmesne ure (med 2. in 10. ter med 14. in 22.) malo pomenijo; takrat vplivajo na vreme drugi vzroki bolj kakor luna.

Opozarjamo tudi na staro rimsko in naše kmečko pravilo o vremenu, ki res presenetljivo napoveduje vreme. Kako? Rimljani so rekli: Prvi in drugi dan po mlaju ne pomenita nič; tretji in četrty dan malo; kar pa peti dan pravi, za vso luno (t. j. za nadaljnjih 24 dni) vreme postavi. Naši predniki

pa so trdili: Stota ura odloči! Izračunaj torej točno stoto uro po mlaju in poglej vreme: vetrove (ali je burja ali zapadnik ali južni veter), jasno in suho, južno in megleno. Do ščipa bodo prevladovali vetrovi in vreme te stote ure; pogosto pa tudi še do mlaja.

Herschlov ključ pravi: Če se luna spremeni:

ob uri	bo poleti (16. 4. do 15. 10.)	bo pozimi (16. 10. do 15. 4.)
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozapadnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozapadniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zapadniku, dež ob jugu ali jugozapadniku	sneg in dež ob jugu ali jugozapadniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

TAJNIŠKO POROČILO

Ko sem se usedel, da napišem tajniško poročilo za deseti koledar (za l. 1957), ki ga bo Družba sv. Mohorja izdala po drugi svetovni vojni, so mi prišle tele misli, ki naj jih naš koledar ponese ven v daljni in širni svet vsakemu udu Mohorjeve družbe:

SPOMINI VSTAJAJO

Bilo je leta 1947. Takrat sem tudi tukaj pri Podgorski Materi božji v mirnem župnišču podgorske fare v isti sobi in na isti mizi ter z istim strojem pisal. prvi Koledar obnovljene Družbe sv. Mohorja za leto 1948.

Spet so počitnice, pouka v šoli ni. Kmetje na vasi imajo dosti dela. Marsikateri sobrat uživa vsaj nekaj tednov ali dni zaslužen oddih. In spet je prišel čas, ko je treba sestavljati „Koledar za leto 1957“. Devet koledarjev leži pred menoj na mizi. Ta naj bo torej deseti po drugi svetovni vojni.

Spomini vstajajo... Takrat leta 1947 je še živel in z vso življenjsko energijo obnavljal Mohorjevo družbo mil. g. prelat Valentin Podgorc. Velika je bila nejasnost tondanjih dni in delo za Mohorjevo družbo zares ni bilo lahko. Gledanja in mnenja so bila različna, razgovori na sestankih nejasni. Rajni gospod prelat je gledal pravilno in tudi delal in kazal pot. Njemu so stali ob strani še drugi, ki jih danes ni več tukaj med nami, ki pa se bodo ob branju teh vrstic spominjali tistih dni skromnega in tihega dela ter prijateljskih pomenkov na stanovanju rajnega mil. g. prelata V. Podgorca.

Iskreno in prijateljsko vas pozdravljam, dragi prijatelj, tukaj v senci prelepe podgorske romarske cerkve, zunaj v daljnem svetu in se vam zahvaljujem za vse, kar ste dobrega storili naši Mohorjevi. Tudi vaša nemajhna zasluga je, da letos izdajamo deseti koledar po drugi svetovni vojni. — Z mohorskim pozdravom pa pozdravljam tudi vse in vsakega posebej.

BODIMO MOČNA DRUŽINA!

Družijo nas nadnaravni in naravni cilji in ideali. Po bratovščini Družbe sv. Mohorja smo povezani v zvezi, ki jo je odobrila

Cerkev in jo obdarila s posebnimi milostmi in nadnaravnimi darovi. Veže nas naša vsakodnevna bratovska molitev in poseben blagoslov sv. Cerkve. Vsak dan naj moli vsak mohorjan za ohranitev katoliške vere med Slovenci en očenaš in zdravamarijo s pristavkom: „Sv. Mohor, prosj za nas!“ Za žive in rajne mohorjane darujemo vsak teden eno sv. mašo.

Kdaj v zgodovini je bilo bolj potrebno, da molimo za ohranitev vere med Slovenci kot danes?! Vera je v veliki nevarnosti v domovini, vera je v nevarnosti pri zamejskih Slovencih, ki branijo narodnost in vero proti materializmu današnjih dni, ki grabi z raznimj načini raznarodovanja po obeh idejnih vrednotah, po veri in po narodnosti. Velikih moči in naporov bo treba tudi beguncem po širnem svetu, da v novih in tako spremenjenih življenjskih okoliščinah ostanejo zvesti veri in narodu. Zato še enkrat prosim vse in vsakega mohorjana: Molimo vsak dan svojo bratovsko molitev za ohranitev vere med Slovenci! Poslužujmo se odpustkov, ki jih nam daje sveta katoliška Cerkev! Po naši smrti pa bodo tudi za nas darovali vsak teden eno sv. mašo. Tudi to nam je že dancs v tolažbo.

Hočemo biti tudi močna naravna skupnost. Imamo veliko kulturno poslanstvo, ki ga vrši Mohorjeva že več kot sto let. To naše poslanstvo je širjenje dobre slovenske knjige. Tudi letos naklada naših knjig spet dosega 50.000. Tako smo od leta 1947 sem izdali in založili nad 310.000 slovenskih knjig. Tako nadaljujemo iz Celovca ven v skromnem in težavnem delu, a od leta v leto v vedno večjem obsegu, veliko delo, kakor ga je v lepših in lažjih časih vršila Družba sv. Mohorja pred letom 1920.

TOPLA ZAHVALA IN PROŠNJA POVERJENIKOM

Kdor je že hodil v Celovcu v Mohorjevem domu, pozna naši skromni dve pisarni in naše tiskarniške prostore. Tukaj se vrši ogromno delo korespondence, zapisovanja v razne kartoteke in razpošiljanje knjig po celem svetu. Zahvaljujem se vsem našim nastavljenccm in delavcem, ki se trudijo in

Stari hiši (last Mohorjeve družbe) v Karfreitstrasse št. 30 in 32 v Celovcu. Na sliki vidimo tudi del Mohorjevega doma (v pritličju je strojnica tiskarne). — (Glej poročilo na str. 31!)

vestno in pridno delajo. Delo ni lahko, ker je geografsko tako razširjeno na vse kraje in države sveta. Včasih nam ni mogoče na vsako pismo takoj odgovoriti. Posebno veliko dela imamo od novembra do Velike noči, ko se razpošiljajo knjige.

Odbor Družbe pa se zaveda tudi dejstva, da nadvse važno delo vršijo naši gospodje poverjeniki. Vsak poverjenik je na svojem mestu steber Družbe sv. Mohorja. Le od agilnosti, idealizma, požrtvovalnosti in življenja poverjenikov živi tudi Družba sv. Mohorja. Vsak poverjenik vrši veliko apostolsko delo širjenja dobrega tiska. V imenu odbora Družbe lepo prosim vse gospode poverjenike, da nam ostanejo zvesti še zanaprej. Delajmo in se trudimo skupno za velike cilje, za katere so s takim navdušenjem delali in se trudili naši rajni mohorjani. Dokler nam ostanejo zvesti naši poverjeniki, bo Družba živela. S plačanim aparatom nikdar ne bo mogoče držati književne ustanove, ki je razširjena po celim svetu. Družji in navdušuje nas le ljubezen do vere, do sv. Cerkve in do naroda. Iz te trojne ljubezni raste vse požrtovalno delo poverjenikov.

FINANČNA SKRIB

Ker moram nositi tudi finančno skrb za Družbo, naj mi nihče ne zameri, če prosim

vse gospode poverjenike, naj mi tudi tukaj pomagajo. S 30. junijem letošnjega leta smo ugotovili, da ima Družba pri raznih poverjeništvih še 170.000.— S denarja zunaj. Od tega nam dolgujejo inozemska poverjenišтва okoli 100.000.— S.

Dobro vemo, da so vsi poverjeniki pre-zaposleni z drugim delom in da je težko dobiti denar od posameznih udov. Nekoč je bilo lahko. Udnino so pobirali vsako leto vnaprej. Februarja je vsak poverjenik že vedel, koliko udov ima in je imel tudi že denar skupaj. Danes moramo najprej natisniti knjige, jih razposlati in potem šele čez eno leto dobimo knjige plačane. Le v USA je še hvalevredna navada, da nekateri udje in poverjeniki plačujejo knjige vnaprej. Bog plačaj za tako disciplino in tudi finančno pomoč. Težko je delati, ko se denar šele po enem letu obrača. Zato naj gospodje poverjeniki ne zamerijo, če jih lepo prosimo, da denarja za mohorske knjige ne držijo doma, ampak naj ga takoj pošljejo Mohorjevi v Celovec. Tako bomo imeli manj finančnih skrbi in nam bo mogoče lažje delati, obenem pa izdajati tudi boljše knjige.

LETOŠNJI KNJIŽNI DAR

1. **KOLEDAR** za leto 1957. — Ima izmed vseh mohorskih knjig najvišjo naklado, ker nekateri mohorjani jemljejo samo koledar. Je slično urejen kakor so bili prejšnji in dosedanji koledarji. Prinaša razglede po svetu, leposlovje, pesmice, nekaj idejnih člankov in razna poročila iz življenja Slovencev po svetu. Da bodo koledarji pestri in res nudili vsakemu nekaj, lepo prosimo poverjenike in prijatelje Družbe za prispevke in poročila.

2. **Kristo Srienc: PASTIR CIRIL.** Družinske večernice, 10. zvezek. — Povest nam je napisal koroški pisatelj duhovnik Kristo Srienc. Strokovnjaki so povest razmeroma dobro ocenili in Mohorjeva se veseli, da nam je Koroška spet dala pisatelja; obenem vsi upamo, da bodo tej povesti sledila še nadaljnja dela.

3. **Fran Erjavec: KOROŠKI SLOVENCIL.** 2. zvezek. — Pisatelj nadaljuje svojo obširno zgodovino koroških Slovencev, ki postaja vedno bolj zanimiva, čim bolj pisatelj prihaja v dobo, ki jo je raziskal do zadnjih podrobnosti kot nihče pred njim.

Erjavčevo delo se bo nadaljevalo in bo nekaj temeljitega. Take zgodovine druge pokrajine slovenskega ozemlja še nimajo. Erjavčeva zgodovina se bo dobila pozneje tudi v vezanih zvezkih.

4. Dr. Filip Žakelj: ŽIVI KRISTUSOV EVANGELIJ. — Pisec, ki je bogoslovni profesor v Argentini, nadaljuje svoje delo. Podaja nam v 2. zvezku življenjepise nekaterih novejših svetnikov, ki so bili kanonizirani pod sedanjim sv. očetom.

Doplačilne knjige:

5. Dr. Franc Mihelčič: NAŠE ZDRAVILNE RASTLINE. — Zelo zanimiva in ob enem praktična knjiga. Pisatelj je na tem polju strokovnjak. Za lažjo uporabo vsebuje knjiga lepo vrsto slik naših zdravilnih rastlin — deloma v večbarvnem tisku.

6. K JEZUSU. Otroški molitvenik. — Molitvenik je zelo lep, praktičen, v trobarvnem tisku in raznih vezavah in cenah. Ker je prva naklada našega otroškega molitve-

Ker sta bili obe hiši močno od bomb poškodovani, ju je bilo treba podreti. — Bager že opravlja svoje podiralno delo.

Dvoriščna stran obeh starih Mohorjevih hiš, predno sta bili podrti. (Glej poročilo spodaj!)

nika iz leta 1949 pošla, smo priredili drugo izboljšano in jo tehnično veliko lepše opremili.

7. KOZAMURNIK. Vesele zgodbe. — Je to slikanica za naše otroke v večbarvnem tisku in na trpežnem papirju. Otroci bodo imeli svoje veselje, ker je malo teksta in veliko slik.

8. KRŠČANSKA VZGOJA. Spisal Janez Jenko SDB. — Nekdo je rekel, da je to zlata knjiga za naše družine in zlasti lepo darilo novoporočencem. V jasni, lahko razumljivi obliki in z lepimi zgledi podaja staršem važnost in cilje katoliške vzgoje v družini. Knjigo smo izdali kot šmarnice za leto 1956.

9. NOVA DRUŽINSKA PRATIKA za leto 1957. — Prinaša krajše članke in zanimivosti in tako nadaljuje tradicijo priljubljene predvojne „Družinske pratike“.

NOVE HIŠE MOHORJEVE DRUŽBE

Kdor pozna Mohorjev dom v Celovcu, mu bo znano, da je v času bombardiranja utrpel precej poškodb. Zelo poškodovani

Namesto starih dveh hiš nas prijazno pozdravljata novi lični stavbi. Zraven na desni pa se iz ruševin že dviga tretja hiša (Karfreitstrasse 28), katere stavbni prostor je Družba predlanskim dokupila.

pa sta bili dve hiši, ki sta tudi last Mohorjeve, v Karfreitstrasse 32 in 30. Obe hiši mejita na Mohorjev dom. Po dolgih in težkih pogajanjih se je posrečilo dobiti iz državnega fonda, določenega za pozidavo zaradi vojne porušenih oz. poškodovanih stavb, potreben kapital v obliki brezobrestnega in dolgoročnega posojila, ki ga bodo skozi dobo 75 let odplačevale v teh hišah stanujoče stranke. Obe stari, na pol podrti in razpokani hiši smo lansko leto podrti. Letos stojita na tem mestu dve novi in moderno zgrajeni hiši. V prihodnjih tednih se bodo vanj naselili naši delavci in nastavljenjci in tudi vse stare stranke.

Mohorjeva je zraven kupila še eno parcelo, kjer je trenutno tudi v gradnji manjša hiša. Tako je Družba rešila in modernizirala del svojega premoženja. Glavni cilj

zidanja teh hiš pa je v tem, da smo ustvarili predpogoje, da bo Mohorjev dom na razpolago Družbi in njenim kulturnim in verskim namenom, predvsem tudi vzgoji naše dijaške mladine. Dijaški dom, o katerem smo poročali lani, smo že razširili in ga še bomo. Tudi tiskarniške in pisarniške prostore bo treba na novo urediti in razširiti.

Slike kažejo, kako so izgledale stare bombardirane hiše, kako podirajo zidovje, ki so ga bombe še pustile, in pa novozgrajene hiše, ki so viden dokaz, da družbin odbor smotrno in neprestano utrjuje premoženje in tudi ugled Družbe. V starih dveh hišah je v prostorih, poškodovanih po bombah, zasilno stanovalo 11 družin. Ko bo dograjena letos tudi še tretja hiša v kompleksu Mohorjeve lastnine, bo Družba nudila zdrava, moderna stanovanja razne velikosti 24 družinam. Jasno je in razumljivo, da se je odbor trudil, spraviti v ta stanovanja naše zaslužne slovenske družine in nastavljenjce ter delavce Družbe, v kolikor so pač to dovoljevali državni zakoni.

MOHORJEVA DRUŽBA V ŠTEVILKAH

Mohorjevi koledarji so navadno podajali sezname udov. To nam je danes le težko mogoče, ker organizacija ni še tako podrobno izvedena in tudi udje niso tako disciplinirani, kot so bili nekdanj. Kot pregled za lansko leto lahko podamo sledeče številke.

Mohorjeva družba v Celovcu šteje udov:

Koroška	4576
Ostala Avstrija	120
Trst in Goriška	2200
Ostala Italija	95
Severna Amerika in Kanada	1850
Argentina	300
Belgija	160
Francija	86
Nemčija	52
Nizozemska	25
Avstralija	120
Anglija	45
Egipt	5
Posamezniki	250

Skupno 9884

Pregled kaže, da Koroška daje skoraj polovico vseh udov. Porast udov bi gotovo še

bil mogoč v raznih delih Amerike. Posebno malo so še razširjene mohorske knjige med številnimi izseljenci Južne Amerike.

NAGRADA 2000.— ŠILINGOV

Spet razpisujemo nagrado 2000.— šilingov za najboljšo večerniško povest, ki naj obsega 120 tiskanih strani večerniškega formata. Rokopisi naj se nam pošljejo do najkasneje 15. maja 1957. Pripravljene smo po svoji finančni zmogljivosti honorirati tudi druga dela in manjše prispevke za Kolar 1958. — Večerniška povest naj bo izvirna in pisana v lahki domači slovenščini, da jo bodo razumeli tudi naši koroški Slovenci.

*

Tudi letos zaključujem s prošnjo, da ostanimo med seboj prijatelji, po molitvi in skupnem delu povezani v bratovščini in Družbi sv. Mohorja tudi za naprej. Ostanimo zvesti tradiciji in idealom naše nad sto let stare Družbe, svetujemo si med seboj in si pomagajmo! Bog in čas nam nalagata velike odgovornosti. Vsak naj na svojem mestu stori za Družbo, za vero in naš narod vse, kar more. Bog pa naj bogato blagoslavlja na priprošnje sv. Mohorja vse naše delo, naše napore in naše načrte.

Dr. Janez Hornböck,
tajnik Družbe sv. Mohorja.

Odpustki

podeljeni mohorjanom

Dne 18. maja 1860 je papež Pij IX. podelil udom Družbe sv. Mohorja sledeče odpustke:

Popolni odpustek zadobijo udje:

1. ob vstopu v Družbo po prejemu sv. zakramentov;
2. v vsaki neposredni smrtni nevarnosti istotako po prejemu sv. zakramentov. Če pa to ni več mogoče, naj skesano kličejo Jezusovo ime, če morejo, ustno, sicer pa vsaj v srcu;
3. na praznik sv. Mohorja in Fortunata (12. julija) ali pa na kak drug dan v osmini tega praznika, če prejmejo sv. zakramente in molijo po namenu sv. očeta en očenaš, zdravamarijo in Čast bodi.

Nepopolni odpustki, ki jih morejo udje dobiti:

1. odpustek sedem let in sedem kvadragen štirikrat na leto zadobi, kdor obiše s skesanim srcem svojo župnijsko cerkev in v njej moli;
2. nadalje našteva zgoraj omenjeno pismo še več drugih nepopolnih odpustkov.

Vsi odpustki se lahko darujejo tudi v korist vernim dušam v vicah.

Za vse žive in rajne mohorjane se bere vsako nedeljo ena sv. maša.

Limbarski:

Dotovanje

Romanje je naša hoja
do svetišča na goró.
Pot je strma, polna znoja,
krepko stopaj in srčno!

Trud in delo neumorno
klas na polju pozlati;
pridnemu je vse pokorno,
kar začne, ga veseli.

Misel, da je Bog nad nami,
nas dviguje z mračnih tal.
Zemljo pusti pod nogami,
pa boš srečno potoval.

Življenjske resnice

„Današnji čas zahteva dejanj; dejanj, ki se kažejo v doslednem, brezizjemnem spolnjevanju božjih in cerkvenih zapovedi, v neustrašeni izpovedi vere, v živi, vseobsegajoči ljubezni do bližnjega, ki se ne ozira ne na osebni ne na častni dobiček.“

(Pij X. v okrožnici 4. 10. 1903)

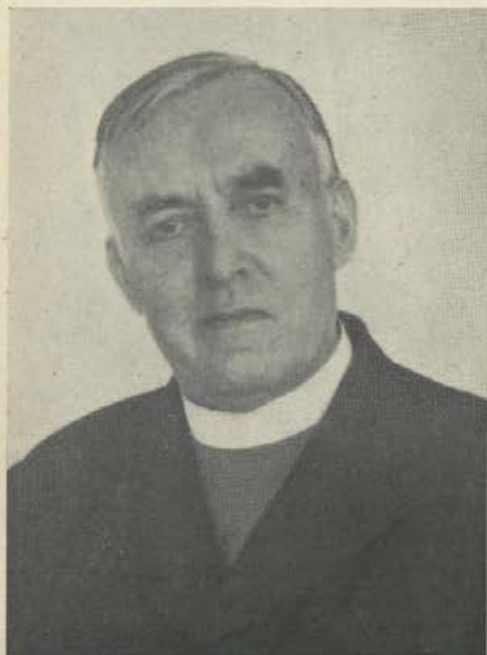
*

„Ravno dober katoličan je baš zaradi svojega verskega prepričanja tudi najboljši državlján. Svojo domovino ljubi in se vsaki količkaj postavni državni obliki odkrito podurže.“

† Prelat msgr. Valentin Podgorc

(Po pokojnikovih zapiskih sestavil H. P.)

Jožefa II. je bila Sv. Neža obsežna župnija, ki je segala daleč dol do Gorenč. Cesar Jožef je na novo ustanovil župnijo št. Peter na Vašinjah in ji dodelil zemljišča, ki so pripadala Sv. Neži. (Leta 1895 je cerkev pri Sv. Neži spet mogla kupiti svoja nekdanja zemljišča od cerkve št. Peter nazaj.)

Ob tej cerkvi je rasel z drugimi fanti vred Mučkov sin Valentin, naš milostljivi gospod prelat Podgorc Valentin. Mučkova hiša je postavljena ob breg in je močna stavba, podobna gradiču. Mučkovo posestvo je po svoji materi podedovala hči Marija. V sosednih Rženicah se je naselila rodbina Podgorc, ki je imela dva sina, Janeza in Andreja. Mlajši Andrej je dobil domače Gregoričevo posestvo, starejšemu, Janezu, pa se je posrečilo pridobiti si Mučkovo hčerko za nevesto.

Janez je bil na Mučkovem domu pravi gospodar. V tridesetih letih je vse prenovil: podrl staro leseno hišo in zgradil novo, ki še danes stoji ponosno ob cerkvi sv. Neže, zgradil je nov velik hlev in skedenj. Potem je še na Olšeni kupil od velikovškega lekarnarja Majričevo kmetijo in gostilno za drugega ali tretjega fanta.

Oče Janez je bil delaven, bil je vedno prvi gotov z vsemj poljskimi deli, njegova polja so bila najbolje obdelana in najbolj rodovitna. Za sadjerejo se je živahno zanimal in zasadil sadni vrt, ki deloma še danes rodi. Ob potoku pod hišo je imel domač mlin, kjer je mlel sam in se nekoliko odpočil ob vodi, ki je šumela in pljuskala čez kolo.

V nedeljo je morala vsa družina v cerkev, le hišni varuh je ostal doma. Sam je odšel vedno prvi in je zaklical: „Že vabi!“ — Oče Janez tudi nobenega blagoslova popoldne ni izpustil, tudi na svoja stara leta ne, ko ga je že davila naduha. Z velikim veseljem je opravljal službo mežnarja, zvonil točno angelsko česčenje in pazil v cerkvi na red, ko so se ponavljali vsako leto trije sejmi (žeganja) tri nedelje zaporedoma po Veliki Gospojnici.

Najstarejša Mučkova hčerka je bila Zefa, ki se je poročila k Hornerju na

Ne more biti namen tega članka, podati izčrpen življenjepis rajnega prelata in opisati njegovo vsestransko delo. Živel je v velikem času, deloval v desetletjih, ki so bila za Slovence na Koroškem in za Slovence sploh zelo odločilna. Pol stoletja je stal v prvih vrstah voditeljev našega naroda. V iskreni hvaležnosti in v velikem spoštovanju se hočemo v naslednjih vrstah oddolžiti spominu in delu velikega predsednika, tajnika in odbornika Mohorjeve družbe v Celovcu.

ROJSTNI KRAJ IN OTROŠKA DOBA

Pol ure izven Velikovca stoji cerkev sv. Neže. Zgodovinski spomini in temelji cerkve sežejo daleč nazaj v romansko dobo (to velja zlasti za eno okno na južni strani stolpa). Sedanji prezbiterij je gotski. Iz gotške dobe sta tudi dva kipa, sv. Štefan in sv. Lovrenc, ki sta sedaj shranjena v škofijskem muzeju v Celovcu. Gotški je tudi lepi, iz celega kamna klesani krstni kamen, ki spominja, da je bila sedanja podružnica nekdanj župnijska cerkev. Do dobe cesarja

Olsenico. — Drugi otrok je bil **Tone**, ki je postal gospodar na domu. — Tretji otrok je bila hčerka **Marija**, ki je pozneje postala redovnica-usmiljenka in dalj časa delovala v Klotildligetu pri Budimpešti. — Četrty, **Valentin**, se je rodil 14. februarja 1867 kot prezgoden porod. Oče je takoj vpregel in je peljal slabotnega fanta v Velikovec, da so ga krstili še isti dan. Iz slabotnega dojenčka se je razvil zdrav fant in postal pozneje naš prelat Podgorc. — Peti je bil sin **Janez**, pozneje gospodar pri Majriču. Prodal pa je to posestvo, ker je bila gostilna neznosna, in si zgradil nov dom pri Sitarju. Vmes je bilo še dvoje otrok, hčerka **Barbika** in sinček **Jožek**, ki sta kot mala otroka umrla.

Otroci so prirasli in treba je bilo misliti na šolo. Šola je bila v Velikovcu. Vsa okolica je bila strnjeno slovenska, toda narodno malo zavedna. Šola v Velikovcu pa je bila samo nemška, dolgo časa tudi verouk. Otroci so hodili v šolo v mesto in so bili zlasti v prostem času brez nadzorstva in večinoma prepuščeni cesti. Mežnarjevi fantje so se morali naučiti ministriranja. Prvi je bil na vrsti **Tone**, drugi **Valentin**, ki se je kmalu ponudil za ministranta v Velikovec in je tam v glavni cerkvi sv. Magdalene ministriral, dokler ni odšel v Celovec kot študent.

ŠTUDENT — GIMNAZIJEK

Ko je mati **Marija** pričakovala četrtega otroka, je prišla k **Mučku** ciganka prosit in krast vsega, kar je potrebovala. Za plačilo je obetala, da pove nekaj o bodočnosti. Prekovala je „na tri pike“ — kako to gre, še danes ne vemo —, da mamica dobi fanta in da bo ta fant postal velik gospod.

Toda kmalu bi bilo drugače. Nekega dne pride k **Mučkovim** velikovski **dimnikar Kramer**, katerega hišica stoji še danes v mlinskem grabnu ob cesti, ki pelje na **Olsenico** in v **Vovbre**. **Kramer** se obrne na **Mučka** in pravi: „Vi imate tri fante. Dajte mi enega, potrebujem ga. Postane dimnikar. Zaslužek je siguren.“ Fant **Valentin** je bil takoj voljan vstopiti.

O stvari je zvedel nadučitelj **Artnak** in je poklical očeta k sebi. Prepričal ga je, da je fant nadarjen in da je za študiranje. V raz-

redu, v katerega je hodil **Mučkov Valentin**, je bilo troje nadarjenih fantov. Najbolj nadarjen je bil **Kogelnik**, pozneje nadučitelj v **Krejancah**, drugi je bil **Mučkov**, tretji **Erjakov Matevž**. V študiranje je porival svojega fanta tudi gostilničar **Lipnik**, p. d. **Jager** v št. **Rupertu**. Fant je bil jetičen in je potem kmalu umrl. Z **Jagrom** so se **Mučkovi** posvetovali in določili, kaj bo treba pripraviti. **Jager** je s svojimi konji vozil v **Celovec** opeko za razne mojstre. Nekega septembrskega dne je naložil na svoj težki voz dva lahka študenta in ju peljal v **Celovec**.

Valentin je napravil izpit in stopil je v prvo gimnazijo, ki je bila tedaj v poznejšem **Učiteljskem** domu na **Oktobrski cesti**. Začetkoma **Valentina** ni nič posebno veselilo hoditi v šolo. Ko je oče ob nedeljah prinesel slovenski evangelij in rekel **Valentinu**: „Vzemi in beri! Povej, kaj si bral!“ **Valentin** ni znal brati, ker se v šoli v **Velikovcu** niso prav nič učili slovenski. Tudi oče je znal brati le za silo.

V začetku je študiranje naletelo na težave. **Valentin** je bil star šele 10 let; **Marijanišča** v **Celovcu** tedaj še ni bilo. **Valentin** je našel stanovanje v „**Žitni ulici**“ pri nekem obrtniku, ki je pleskal pode. Oče je plačeval sedem goldinarjev na mesec in še nekaj živil. Minulo je prvo polletje. Razrednik je spoznal, da je fant premlad in da je bolje, da gre še nekaj časa v ljudsko šolo. Tako je **Valentin** obiskoval peti razred ljudske šole v poznejši realki.

V **Goriči vesi** pri **Škocijanu** je bil kmet **Erjak**, pisal se je **Boštjan Ražun**. Tudi ta je imel fanta za študiranje, bil je nadarjen, par let starejši. Tako sta oba šla študirat za „**fajmoštra**“. Stanovala sta v hiši celovškega dimnikarja **Mikla**. Tukaj sta bila, dokler nista bila v četrtem razredu sprejeta v **Marijanišče**, ki je bilo tedaj v starem bogoslovju. Kot spiritual je bil v **Marijanišču** domači duhovnik **Viduc**, zelo pobožen in duhovit, a očitno preveč zaposlen izven hiše. **Valentin** si je nabavil citre in se je le težavno naučil tega instrumenta. **Marijanišče** je najprej vodil kanonik **Müller**, pozneje kanonik **Schellander**, ki se je precej zanimal za mladino in pridobil tudi kanonika **Ehrlich**a, da je del svojega premoženja določil za nakup mleka, da so štu-

dentje in bogoslovci imeli skromen zajtrk. S kanonikom Schellandrom je deloval kot podravnatelj domačin Vakovnik iz št. Jurja pri Celovcu, prijazen in vesel gospod, ki potem kmalu umrl kot prošt v Spodnjem Dravogradu.

Študentje so bili takrat revni. Za denar je bilo hudo. V Dobrli vesi je živel prošt Rohrmeister, ki je založil precej denarja kot štipendije za revne in pridne študente. Valentin je postal odliččen študent. Prosil je za štipendijo, ki mu je bila priznana na podlagi lepega spričevala. Valentin dobi dekret, v katerem je stalo zapisano, da mu je priznana vsako leto Rohrmeisterova štipendija v znesku dvajset goldinarjev. Toda študent mora zato vsak dan moliti za ustanovnika rožni venec. Doma pri Mučkovih so molili rožni venec le vsako soboto. V šoli se ga sploh niso učili, ne nemškega ne slovenskega. Ko pride rok, da bi Valentin dvignil štipendijo, je ne vzame. Ravnatelj Schmuert ga vpraša, zakaj ne vzame denarja.

Valentin odgovori: „Vsak dan rožni venec? Tega nisem vajen. Za dvajset goldinarjev celo leto vsak dan rožni venec, to je preveč. Gospod ravnatelj, denarja ne morem vzeti, ker ne morem obljubiti, da ga bom vsak dan molil.”

Ravnatelj pokliče veroučitelja p. Bena Scheitz-a in mu pove težave študenta Valentina. Veroučitelj pokliče Valentina in mu reče: „Ubogajte in vzemite denar in molite rožni venec vsaj včasih, če že ne morete vsak dan, za ustanovnika.”

Leta gimnazije so minila. Valentin je napravil maturo z odliko.

BOGOSLOVEC

Leta 1887 je Podgorc vstopil v celovško bogoslovje. V Marijanišču je bil oskrbljen in obvarovan in ni imel po maturi nobenih poklicnih težav. Tisto leto je škof Kahn poklical jezuite v Celovec. Celovec bi se bil skoraj „podrl”, tako je pretresla mesto ta novica. Bogoslovci so profesorje jezuite pozdravili s pristranim spoštovanjem. Čeprav jezuitski red ni mogel v Celovec pošiljati svojih najboljših mož, so vendar bili med profesorji mnogi učenjaki.

Leta 1887 je škof dr. Kahn poklical v ce-

lovško bogoslovje tudi več čeških mladeničev. Prišlo jih je 12, dvanajst pa je bilo domačinov. Leta prej in pozneje v bogoslovju ni bilo tako močnega letnika. Slovence sta dobro zastopala Podgorc in Razun.

Podgorc se s predavanji ni popolnoma zadovoljil. V knjižnici je našel knjige sv. Efrema, pesnika in duhovniškega učenjaka, ki ga cerkvena zgodovina imenuje „cite-re Sv. Duha”. Poglobil se je v te knjige in jih temeljito predelal.

V bogoslovje je prišel učeni pater Heggen, poznavalec sv. Tomaža. Gospod je bil iz Nizozemske, velik orjaški človek. Podgorc si ga je izbral za spovednika. Nekoč ga po opravljeni spovedi povprašuje za nasvet zaradi berila in knjig. P. Heggen dvigne prst in s poudarkom reče:

„Priporočam vam, berite vsak dan en odstavek iz Summe sv. Tomaža Akvinskega.”

Zbirka — to pomeni beseda „Summa” — obsega šest debelih knjig v zelo drobnem tisku. Podgorc se je tega nasveta oprijel in predelal sv. Tomaža, tega velikega učenjaka, ne samo enkrat, ampak večkrat. V tistih letih je sv. oče papež Pij X. bogoslovcem nujno priporočal, da pridno študirajo sv. Tomaža in naj se držijo njegovih naukov. (Podgorc se je tako poglobil v sv. Tomaža Akvinskega, da je pozneje sestavil na podlagi naukov sv. Tomaža razlago katekizma v obliki zvezkov, po katerih je poučeval kot profesor na ženskem učiteljišču uršulink v Celovcu.)

Počitnice so bogoslovcu Podgorcu kmalu m'nele. Vedno je pomagal doma pri delu. Včasih pa je zapregel konja in se peljal rad na obisk k sosednim gospodom župnikom. Posebno rad je obiskoval starega gospoda župnika Kollerja v št. Štefanu in mlajšega gospoda Schaubacha v Vovbrah, s katerim sta se večkrat usedla in igrala šah. Večinoma je v počitnicah stanoval pri svoji sestri pri Hornerju na Olšenci. Oče mu je umrl že leta 1888.

Dne 10. maja 1890 je bila primicija pri Sv. Neži. Obhajala se je z vso zunanjo slovesnostjo. Obed in zunanja slovesnost se je vršila pri Hornerju. Pridigal je stari lju-beznivi p. Stare S. J.

PREFEKT V MARIJANIŠČU

Kot bogoslovca četrtoletnika je škof postavil Podgorca kot prefekta v Marijanišču. Tam je bil z vsem oskrbljen. Nastopila pa je med študenti kužna bolezen škrlatica. Bolniška soba je bila vedno polna. — Tiste dni je zaslovel župnik Kneipp. Bolniki so hiteli z vseh strani v Vörihofen h Kneippu. Podgorc se je tudi zanimal za delo in nasvete Kneippa. Takoj je pisal Kneippu, ki je na vsa vprašanja kmalu odgovarjal. Vsak bolnik je bil v osmih dneh zopet zdrav. Zbolel je sin čevljarja Krassnika v Gospe Sveti. Podgorc ga je zdravil po Kneippovi metodi. V teku enega tedna je ozdravel. Ko zdravnik to vidi, da je fant spet zdrav in da so ga zdravili po Kneippovi metodi, se obrne in jezno odide.

Kot prefekt se je Podgorc zanimal tudi za gospodarstvo. Treba je bilo urediti veliki marijaniški vrt. Ravnatelj je hotel nasaditi samo senčnate kostanje. Podgorc ga je pregovoril, da so večinoma nasadili sadno drevje. Sadna drevesca, ki deloma še danes rodijo, je brezplačno podaril Slovenec dr. Valentin Janežič. Tudi v kuhinji je praktični prefekt znal dati marsikateri dober nasvet in nabavil je za pralnico in za kuhinjo nekatere stroje. Sestre, zaposlene v tamkajšnjem gospodinjstvu, so mu bile za vse to zelo hvaležne.

KAPLAN V PLIBERKU

Pliberk je težavna župnija, ki je štela takrat približno 4.000 duš. Šole so bile doma v mestu, v Zgornjih Libučah, pri Božjem grobu in pri Tunelu. Kaplani so bili obremenjeni posebno s podružnicami, kjer so hoteli verniki tudi ob delavnikih imeti sv. mašo. Tudi v spovednici je bilo veliko dela. Verniki so radi prihajali k sv. spovedi.

Za dekana je bil takrat v Pliberku učeni dr. Sommer, domačin iz Žihpolj.

Ko se kaplan Podgorc pride predstaviti g. dekani, ravno pride sporočilo, da je umrl fantek sedlarju Meierju in da je v življenjski nevarnosti tudi deklica. Kaplan gre izrekat sožalje in priporoča Kneippovo metodo, ki jo je že preizkusil v Marijanišču. Po daljšem obotavljanju le pregovori mater. Ko pride zdravnik dr. Höfferer, izjavi, da je deklica izven nevarnosti.

V mestu je tedaj razsajala škrlatica (otroška nalezljiva bolezen). Kaplana Podgorca kličejo tudi v druge družine. Povsod priporoča Kneippa in pomagalo je. Kličejo ga v družino poštarja Černica, h gostilničarju Plešivčniku, k slikarju Kappelarju in končno tudi v družino zdravnika dr. Höfferer. Edini otrok zdravnika je zbolel na škrlatici. Zdravnik je storil vse, kar je mogel, a bolezen se je slabšala. Zdravnik je Kneippa odklonil. Po dolgem prigovarjanju matere in, ko ni mogel otroku nič več pomagati, je dovolil, da je mati umila otroka ne v vodi, kar zdravnik ni pustil, ampak v vinu. Vino je učinkovalo kakor voda in je vzelo vročino in otrok je bil rešen. Kaplan Podgorc je postal priljubljen pri ljudeh.

Izkušnje, ki jih je napravil s Kneippom, so kaplana privedle do tega, da je za Slovence priredil Kneippovo knjigo. Knjiga je doživela 6 naklad. Zadnjo naklado je Mohorjeva pred leti izdala in je že spet razprodana. Knjigo Kneipp-Podgorc „Domači zdravnik“ najdeš skoraj v vsaki slovenski hiši.

Božji grob pri Pliberku, kamor je rajni msgr. Podgorc rad zahajal.

O nekem drugem dogodku iz časa kaplanovanja Podgorca v Pliberku pripoveduje prevzvišeni gospod škof ljubljanski dr. Gregorij Rožman:

Študent domačin iz Dolinčič pri Šmihelelu je šel na semenj v št. Jurij pri Zgornjih Libučah. Tam je imel kaplan Podgorc iz Pliberka veliko mašo. Tako lepo je zapel, da je študent Gregorij sklenil: „Tudi jaz postanem duhovnik.“

V Kneippovih knjigah je Podgorc bral, kako so se stari ljudje hodili leto in zimo kopat v mrzlo vodo. Sklenil je, da tudi on to naredi. Šel je nekega večera decembra meseca proti Hrustu ven na sprehod. Nobene žive duše ni bilo blizu. Kaplan se je skopal v mrzlem potoku in to potem redno delal. Tako si je utrdil zdravje. Morda je tudi to bilo vzrok, da so ga v Celovcu, ko je obhajal osemdesetletnico, imenovali osemdesetletnega mladeniča.

Kaplan Podgorc je zelo redno in natančno opravljal svoje dolžnosti v šoli. Poučeval je v mestu in v Libučah. Zanimal se je tudi za gospodarska vprašanja in si večkrat ogledoval gospodarstvo grofa Thurna. Način gospodarjenja mu je razlagal grofov oskrbnik, ki je bil takrat neki pošten Čeh Svoboda.

NA STUDIJSKEM POTOVANJU

Škof Kahn je hotel dvigniti v deželi krščansko-socialno in politično gibanje. Neznosna je bila škofu misel, da na Koroškem krščanske stranke ne pridejo do večjega zastopstva v deželnem in državnem zboru in da ni posojilnic in gospodarskih zadrug. Že kot prefekta v Marijanišču je škof poklical Podgorca k sebi in mu ponudil uredništvo pri listu „Vaterland“. Podgorc se ni upal te službe sprejeti. Kot kaplana v Pliberku ga pošlje škof v Nemčijo, da bi tam na mestu samem študiral krščansko-socialno gibanje. Škof dr. Kahn je prosil nadškofa v Vratislavi (Breslau), da nastavi Podgorca kot vikarja pri škofijski stolnici. Tako je imel Podgorc v Vratislavi svojo službo in nekaj dohodkov.

Ob priliki teh razgovorov se je škof dr. Kahn tudi še zanimal, katerega mladega duhovnika bi mu Podgorc priporočal, da ga pošlje na univerzo, da se pripravi za pro-

fesorja na gimnaziji. Podgorc mu je priporočal takratnega prefekta Adama Heffera, ki je pozneje postal krški škof.

Iz Vratislave je Podgorc odšel v Köln, kjer ga je sprejel škofov znanec dr. Oberdorfer, ki je izdajal list „Soziale Korrespondenz“. Podgorc se je udeleževal raznih shodov centroma in obiskoval socialne prireditve nemških katoličanov. Z velikim zanimanjem je sledil socialnemu kurzu v München-Gladbachu, kjer so o socialnem vprašanju predavali sloveči jezuitje tistih dni. Tudi v bližini Kölna se je vršil v tovarni Brants velik socialni tečaj, katerega se je Podgorc udeležil. Bogatin Brants je ponudil krščanski stranki vse svoje premoženje in je napravil iz svoje tovarne veliko socialno podjetje. Zgradil je delavcem potrebne domove, uredil delavske šole in otroške vrtnice. Zgradil je lastno bolnico, postavil cerkev in plačeval delavcem lastnega duhovnika. Na nekem zborovanju se je Podgorc seznanil z blagim dekanom iz Lorchaua dr. Ludwigom, ki je Podgorca še pozneje nekoč obiskal v Celovcu.

Že na gimnaziji in v bogoslovju se je Podgorc privatno učil francoskega jezika in je predelal celega Toussaint-Langenscheidta. Potoval je tudi v Pariz in si tam ogledal ne le znamenitosti mesta, ampak je študiral tudi versko in socialno vprašanje v Franciji. Maševal je pri jezuitih in našel tam povezavo z avstrijskim delavskim domom v Parizu, kjer so ga rokodelci z veseljem sprejeli.

NA VIŠARJAH IN SPET V MARIJANIŠČU

Leto socialnega potovanja je kmalu minulo. Ko pride Podgorc spet domov, ga najprej pošljejo kot spovednika na Sv. Višarje. Ob praznikih je bilo silno veliko dela in spovedovanja. Kadar pa je bilo vreme deževno, je Podgorc študiral angleški jezik. Priučil se ga je toliko, da je znal brati vsako knjigo.

Potem je škof Podgorca spet nastavil za vikarja v Marijanišču. Imel je tudi nedeljske pridige pri glavni mestni fari št. Ilj v Celovcu. V Pliberku je našel v knjižnici župnišča staro latinsko knjigo „Pridige patra Matevža Fabra“. Je to temeljito delo,

ki si ga je pozneje naročil s svojim prijateljem Tonetom Stresom. Na podlagi tega dela je tudi on pripravljaval svoje pridige.

Iz svojega delovanja kot prefekt je Podgorc vedel povedati marsikateri doživljaj. Šestnajst let je deloval Podgorc kot prefekt v Marijanišču. Kmalu je bil z drugim delom v Celovcu tako zaposlen, da na odhod ni bilo misliti.

VODJA CELOVŠKE POSOJILNICE

Že prve dni, ko nastopi Podgorc službo prefekta v Marijanišču, pride predmestni župnik Janez Wieser k njemu: „Vi morate prevzeti slovensko posojilnico v mestu.“ Podgorc se posojilnice ni branil. Služba v Marijanišču je bila takšna, da je lahko tu pa tam ostajal zdoma.

Predmestni župnik Wieser, kaplan Treiber na glavni fari, nadštabni zdravnik dr. Janežič Valentin, prošt Lambert Einspieler, župan Urc v št. Martinu in kmet Prošekar v Kotmari vesi so ustanovili celovško posojilnico in so ji odkazali prostorček v hiši na Benediktinskem trgu. Prvi zvesti pomočnik in sotrudnik je bil tedanji stolni kaplan Ražun. Kot poslovodjo so kmalu mogli nastavitvi g. Ferjančiča, upokojenega uradnika Alpine Montan. Na višku razvoja je imela posojilnica 500 dolžnikov in 240 vlagateljev. Denarja je kmalu bilo toliko, da so mogli pomagati slovenskih kmetom in malim obrtnikom.

Posojilnice so bile ustanovljene tudi še v okolici: v št. Tomažu, Hodišah, Škofičah, Kotmari vesi. Delovanje v slovenskem delu dežele je zbudilo tudi katoliške Nemce in Podgorc je moral hoditi tudi v nemške kraje predavati in govoriti in ustanavljati hranilnice. Avstrijski denar je bil trden in vsak ga je rad naložil v posojilnici. Slovenske posojilnice so s kmeti postopale zelo milo. Le tu in tam se je zgodilo, da so morale denar iztožiti, če kmet posojila kljub večkratnemu opominu ni vrnil. Tako je posojilnica v Celovcu kupila Kašnikovo posestvo v Sekiri ob jezeru. Je sicer samo 10 ha zemlje, toda veliko zemeljske obale ob Vrbskem jezeru. Za nakup je bil posebno navdušen slovenski zaupnik in najuglednejši gospo-

dar v Žrelcu Rebernik. Cena je bila visoka in dr. Brejc je kupčijo izpeljal.

Po šestdesetletnih izkušnjah takole sodi Podgorc o posojilnicah: Posojilnica je na vasí potrebna kakor vaški vodovod. Človek bi si mislil, da mora vsak vaški gospodar biti član posojilnice. Ko so se posojilnice ustanovljale, so bili naši posestniki zanje zelo navdušeni. Ljudje so pridno vlagali in si denar tudi izposojevali. Trdo je bilo takrat za denar. Posojilniški odbor je bil takrat več kot občinski odbor. Odborniki in zlasti predsednik posojilnice so dobili na vasí vpliv. Če je bila posojilnica v katoliških rokah, se je vplív liberalne gospode ustavil. Odborniki so lahko nadzirali zadolževanje mlajšega rodu, pomagali in svetovali. Odborniška mesta so bila brezplačna in častna.

Hudo je bilo, kadar je morala posojilnica izposojen denar terjati nazaj. Posojevanje denarja ni kakor miloščina. To je neko ugotavljanje, da li tehtnica potegne ali ne. Danes je le težko najti ljudi, ki bi prevzeli mesta odbornikov. Premalo je idealizma. Ljudje danes stabilností denarja tudi ne zapujajo in ga zato ne nalagajo v hranilnice. Kljub temu pa naj bi tudi danes veljalo: Vsak kmečki dom naj bo član domače posojilnice, ki naj bo v katoliških rokah in kmečki fantje naj se šolajo, da bodo znali voditi posojilnice. To je potrebno tudi še danes.

*

Podgorc je ostal odbornik celovške hranilnice in posojilnice do svoje smrti. Bil je skoraj ves čas njen predsednik. Doživeti je moral, kako so nacistične oblasti zaplenile premoženje Posojilnice in hranilnice v Celovcu in ga priključile nemškemu „Verbandu“. — Težavno je bilo, dobiti vse to premoženje spet nazaj. Rajni prelat je bil tukaj prvi, ki je vse ukrenil, da je bilo premoženje zopet vrnjeno Hranilnici. Celovška vlada je res sklenila, naj se premoženje vrne slovenskim hranilnicam. Nemški Landesverband pa premoženja ni hotel izročiti, čeprav ga je pridobil po krivici. Naredil je priziv na višje sodišče, češ da je vlada svoj delokrog prekorajčila. Gospod Fantur, takratni posestnik, je prišel k predsedniku prelatu Podgorcu in mu je izjavil: „Po kri-

vici sem si prilastil Kašnikovo posestvo, polje, gozd in travnike. Vse to vam danes vračam." — Težko pa je bilo doseči pri oblasteh, da je bilo na ta način vrnjeno posestvo spet prepisano na celovško posojilnico. Proces je vodila za Hranilnico Zadrúžna zveza. Treba je bilo napraviti nekakšno poravnavo in sicer so se tako pogodili, da vsi, ki so v nacističnem času zidali na posestvu Hranilnice ob obali jezera svoje hišice, te še uporabljajo deset let. Potem pa vse spet pripade Hranilnici. Na občnem zboru je bilo potem sklenjeno, da se Zadrúžni zvezi kót honorar za zastopanje Hranilnice v procesu prepusti stavbišče, na katerem je Zveza postavila enega najmodernejših hotelov ob Vrbskem jezeru, hotel „Korotan“.

POLOM NEMŠKE ZADRÚŽNE ZVEZE

Podgorc je po vrsti ustanavljal posojilnice tudi v nemških krajih.

Nemci so v deželi ustanovili osrednjo blagajno za izravnavanje denarnega prometa in nadzorovanje posojilnic. Izprva je nemške posojilnice revidiral g. Ferjančič, poslovodja slovenske posojilnice. Pozneje so Nemci nastavili kot revizorja učitelja Auerniga in druge. Dokler so gospodarili domačini, je bilo vse v redu. Prišel pa je v deželo nemški duhovnik iz Prusije Pavel Kaiser. Imel je svetovno izobrazbo in je bil sijajen govornik. Zgradil je najprej sirotišnico v Trgu, kjer so protestantje lovili katoliške otroke v svoj zavod. Bilo je vse dobro in prav, da so sirotišnico postavili. Kaiser je znal dobiti denar. Kjer koli je bila kaka pobožna ženska in kak hlapec, ki je imel prihranke, jih je Kaiser znal dobiti.

Ni pa mislil na to, da bo denar treba vračati. Ko je bilo treba vračati denar, je Kaiser prihajal k nemški zadrúžni zvezi, katere predsednik je tedaj bil msgr. Weiss. Pozneje je Kaiser zgradil v Trgu pivovarno in kupil neko večje posestvo, kjer je mislil rediti konje.

Kje je Kaiser jemal za vse to denar? V deželo je prišel Italijan Palese, strokovnjak v lesni industriji. Delala sta skupaj z Kaiserjem. Dobičkov, ki sta jih pričakovala, ni bilo. Nazadnje je Kaiser kupil še rudnik pri trgu Althofen, zapuščen rudnik, v katerega je bilo treba veliko investirati, ki pa ni nič „nesel“. Dolgovi so na-

rasli. Nemško zadrúžno zvezo je začelo skrbeti. Povabili so odbornike slovenske posojilnice in jih prosili, da pristopijo. Predsednik Podgorc in odbornik Ure sta se pustila zapeljati. Pristopila sta v odbor nemške zveze. Podgorc je bil tedaj profesor na ženskem učiteljišču pri uršulinkah v Celovcu.

Ko so na odborovih sejah sklepali o nadaljnem posojilu Kaiserju, sta Podgorc in Ure bila odločno proti. Odbor pa je sklenil, da še naprej financira podjetje v Althofenu. Žal Podgorc in Ure iz odbora nista izstopila.

Nekega dne pokliče škof dr. Kahn Podgorca in ga vpraša: „Ali ima slovenska posojilnica denarja?“ — Podgorc vpraša: „Koliko denarja je treba?“ — „70.000 kron,“ pravi škof. Podgorc odgovori: „Za take reči je treba odborovega sklepa.“ — Škof nato: „Denar mora biti jutri položen.“ Podgorc: „Kdor potrebuje toliko denarja, mora to vedeti nekaj dni prej.“ Kaiserju in Weissu je namreč zmanjkalo denarja.

Finančni polom je bil velik. Vsi odborniki so prišli pred sodišče, katero jim je zarubilo vse premoženje. Najbolj je bil prizadet blagi župan Ure. Imel je sina-dediča, ki je zblaznel zaradi vesti, ki jih je dobival oče. Podgorcu je dejal sodnik: „Vi bi morali iz odbora izstopiti.“ Škofa in osrednjo blagajno je zastopal Slovenec dr. Brejc. Kar je Kaiser zgradil, so morali prodati. Škof je utrpel veliko škodo. Za sanacijo je bilo treba pritegniti tudi druge avstrijske škofe. Tako se je posrečilo plačati vse upnike, le obrestim so se morali odreči.

Ta posojilniški polom je čutila vsa Avstrija. Zaupanje je bilo omajano in nemške hranilnice so se združile z nemškim deželnim Verbandom. K posvetovanju so bili vabljeni tudi Slovenci. Podgorc je v imenu Slovencev izjavil, da so pripravljeni sodelovati, toda samostojno, ker je narodni obstoje Slovencev odvisen od samostojnega dela na zadrúžnem polju. Tako so ostale slovenske hranilnice samostojne.

Ko so Kaiserjevo premoženje razprodajali in je bilo premoženje odbornikov zarubljeno, je Podgorc večkrat sedel zunaj pri Kašniku ob jezeru in užival tam jesenski mir. Ta mir mu je rešil živce.

SLOVENSKE BLAGOVNE ZADRUGE

Prvo blagovno zadrugo v Avstriji je menda ustanovil p. Bauchinger v Peh-larnu na Nižjeavstrijskem. Nekateri nemški gospodje so šli tja gledat, kako zadruga uspeva. Ko so prišli nazaj, niso sledila praktična dejanja. Bila so le posvetovanja o načinu financiranja skladišča.

V Celovcu je tedaj bival vseučiliški profesor tehnike na univerzi v Gradcu dr. K o - v a č, Slovenec iz Kanalske doline. Na univerzi so ga Nemci izpodrinili in je moral, šele 50 let star, v pokoj. Pri županu Uretu v št. Martinu je Podgorc spoznal profesorja. Dal mu je nalog, da je napravil načrt za z a d r u ž n o s k l a d i š č e. Posvetovali so se, kje naj bo zgradba. Odločili so se za središče Podjune, za S i n č o v e s. Tam ob železnici naj nastane skladišče. Eden prvih slovenskih posestnikov v Sinči vesi je bil Š u m a h. Prodal je parcelo blizu kolodvo-ra.

Inženir dr. Kovač napravi načrt in izračuna cene. Stavba bo stala 8.000 goldinarjev. Sklenjeno je bilo, naj se denar dobi z deleži. Vsaka posojilnica naj vzame nekaj deležev in tudi kmetje so kupovali deleže. Podgorc je založil celo svojo doto, ki jo je

imel po očetu, 200 goldinarjev je dal Šu-mah, 300 šimen Greiner, 300 Lambert Einspieler. Ko je Podgorc založil vse svoje premoženje, je prijateljem duhovnikom lahko odrejal: „Ti daš toliko in ti toliko.“ V teku enega meseca je bila cela vsota nabrana.

Stavba je zgrajena iz kamna iz Peračije, ki je mehak in se da sekati in rezati. Lesovino je dobavil žagar Ražun iz Peračije, stric župnika Ražuna. Delo je prevzel stavbeni mojster Wedenik iz Dobrle vesi. Leta 1899 je bila stavba dovršena in zadruga je začela obratovati.

Kot kaplan v Pliberku je Podgorc spoznal trgovca Maisterla. Tega trgovca so nastavili za poslovodjo. Vodstvo zadruga si je pridržal Podgorc sam. Vsak teden se je z železnico ali s kolesom dvakrat vozil v Sinčo ves in pregledoval račune in naročila. Blagovni izkazi so se dajali posojilnici v Celovcu in tam se je dajal kredit. Pro-met je bil živahen, toda odbor ni imel dosti izkušnje. Denar v posojilnici se lahko nadzoruje, težje pa je nadzorovati zaloge žita. Prva leta ni bilo mogoče skladišča nikdar docela izprazniti in se ni moglo dognati, koliko je zaslужka. Odbor je uvidel, da poslo-

Velika množica duhovnih sobratov in vernikov je izkazala pokojnemu msgr. Podgorcu zadnjo zemelj-sko čast: žalni sprevod po ulicah v Celovcu.

vodja ni na mestu. Zato so ga odslovili. Izgube sicer ni bilo, toda tudi nič dobička.

Po posredovanju g. Ražuna, župnika v št. Jakobu, je bil nastavljen kot poslovodja mladi Albin Novak, ki je služil pri trgovcu Keršicu v Podkloštru. Novak je bil res zmožen poslovodja in zadruga je cvetela. Med prvo svetovno vojno je zadruga postala komisarska oblast. Novak je moral po vsej okolici nadzorovati zaloge žita in skrbeti, da nihče ni ničesar prikrival. Tudi med vojno je zadruga lepo delovala. Vsak je po postavi bil primoran, da odda zadrugi in prodajalo se je lahko. Morda je poslovodja Novak v tej svoji težavni službi bil včasih malo prestrog.

*

Vojna je l. 1918 minila. Podgorc sam takole opisuje: Vsi so se pripravljali na glasovanje (plebiscit). Nemci so se svoje moči zavedali. Slovenci so bili prepričani, da je njihovo število v deželi tako veliko, da ne morejo propasti. Slovenci so ga pili, Nemci so agitirali in delali podrobno in načrtno. Jugoslavija je zasedla ozemlje. Slovenski topovi so stali pri Sinči vesi, nemški na Vodovnici za Vovbrami in v Vabnji vesi za Tinjami. Počilo je tu, počilo je tam. V Sinči vesi je zgorela velika Leitgebova lesna zaloga, na Olšenici se je podrlo pol Hornerjevega posestva, v Velikovcu je padla bomba med ljudi, ki so bili za trgu, in je ubila duhovnika Wulza.

Podgorc je tudi še v teh dneh zahajal v Sinčo ves obračunavat. Dobil je propustnico in mu slovenske oblasti niso delale nobenih težav. Tako je odšel tudi v sredo po Veliki noči v Sinčo ves. V Velikovcu so bili Slovenci, pri Raku na cesti pa so stražili Nemci. Podgorc opravi svoje obračune v Sinči vesi in se potem poda domov na Olšenico. V št. Štefanu ležijo za hribi skriti nemški vojaki. Ko gre Podgorc čez Hornerjevo trato, streljajo nanj. On se skriva. Popoldne se po cesti vrača v Celovec. Pod Rakolami spet streljajo nanj. On se vrže za hrib. Pridejo nemški vojaki in ga peljejo na stražnico pri Raku. Nato se mora spet vrniti v Velikovec, iz Velikovca se odpelje preko Maribora, Ljubljane in Jesenic nazaj v Celovec.

Glasovanje je bilo mimo. Zanimivi so zadrževalni zapiski rajnega g. prelata. Kaj je

bilo z zadrugo v Sinči vesi? Nekega večera sedi poslovodja Novak v svoji sobici in piše. Poči puška, zazvenkeče okno, krogla se zarije v steno. Sreča je bila, da strel Novaka ni zadel. Strel je prišel sem z železniške proge. Orožniki niso našli nič. Novak pa je zbežal v Maribor. Nemci napadejo združeno poslopje, pridružijo se jim domačini in odnesejo vse, kar je bilo zaloge v skladiščih. Ostalo je le golo zidovje. Tudi poslovne knjige so popolnoma raztrgali.

Počasi se je združeno delo po glasovanju spet začelo. V združeno poslopje je prišel trgovec najemnik. Iskali so novega poslovodjo za zadrugo in končno na predlog odbornikov iz Žitare vesi najeli Riepicca. Mož je imel dober nastop, bil je mlad in neoženjen. Podgorc odslej dela ni več nadzoroval. Nastavili so zato uradnika, ki je hodil pregledovat račune. Riepičevo obnašanje pa se je odbornikom kmalu zazdelo sumljivo: hodil je na lov z nasprotniki, si najel prostore v škocijanu in tam pripravljal lastno trgovino. Nekega dne poroča revizor g. Podgorcu, da je nastal v zadrugi v Sinči vesi velik primanjkljaj. Takoj so napravili obračun in inventuro. Riepic je priznal primanjkljaj, a ponosno zatrjeval, da je denar v blagu in da bo vse plačal. Denar za lastno prodajalno je jemal iz zadruge. Zadruga je Riepicca tožila, sodišče v Dobrli vesi ga je obsodilo. Ko pa je zadruga hotela Riepicca rubiti, se je na sodišču začel ples. Tri leta so zavlačevali sodbo in tri leta niso dali zadrugi možnosti, da Riepicca rubi. Riepic je posloval v zadrugi naprej, kljub temu da so mu pred tremi leti odpovedali. V teh treh letih je svoje blago razprodal in umaknil zadrugi vse, kar je mogel. Bil je sicer obsojen, a nihče ga ni kaznoval. Čez tri leta se je Podgorcu zdela cela stvar že preneunna. Stopil je k predsedniku deželnega sodišča in odločno zahteval, da Riepicca spravijo iz zadruge in v zapor. Čez par tednov je Riepic res bil v zaporu, zadrugi pa je plačal le 25% škode. Riepic je kmalu umrl in rane so se počasi celile po delovanju združnega odbora.

IZ KOROŠKE KRONIKE

V zapaščini rajnega g. prelata je bila najdena tudi lepo vezana in debela knjiga „Slovenska koroška kronika“. Knjiga po-

roča v najvažnejših dogodkih iz verskega, kulturnega, gospodarskega in političnega življenja koroških Slovencev. Rajnega g. prelata najdemo na vseh zborovanjih in posvetovanjih. Kandidiral je pri deželnozborskih volitvah za okraj Velikovec. Njegov protikandidat je bil Plešivčnik, župan na Rudi. Kljub temu bi bil Podgorc zmagal, če ne bi odločila nemška Pustrica v prid Plešivčniku. Oddala je zanj 33 glasov. Podgorc je dobil 575 glasov, Plešivčnik pa 603.

Dne 15. 10. 1903 ga najdemo na važnem posvetovanju pri dr. Brejcu. Prof. Apih je referiral o ureditvi šolskega vprašanja na Koroškem. Pripravili so načrt, ki so ga potem predložili Političnemu društvu. Izdelali so potem pod vodstvom učitelja Mencina interpelacijo, ki jo je dr. Žitnik prebral v državnem zboru na Dunaju. Kronika nam potem poroča o sestanku, ki ga je sklical dr. Lambert Ehrlich 18. januarja 1915, kjer so se duhovniki posvetovali o ustanovitvi Sodalitete, kakor je že obstajala v ljubljanski škofiji. Leta 1906 interpelira Podgorc pri knezoškofu za kaplana Hornböcka v Pliberku, da je smel še naprej tam ostati. Na dan sv. Janeza 1905 sta bila Podgorc in dr. Ehrlich pri Gregoriju Einspielerju. Pogovarjali so se zaradi lista „Mir“. Ljudje so bili z listom nezadovoljni. V ponedeljek navrh se je vršila seja Političnega društva. Podgorc so poverili nadzorstvo nad „Mirom“.

Dne 15. februarja 1906 podpišeta dr. Brejc in Podgorc sporazum med „Političnim in gospodarskim društvom za Slovence na Koroškem“ in med nemškim Katoliškim in političnim društvom za volilni okraj Beljak-okolica, Podklošter, Trbiž, Šmohor in Paternion v zadevi državnozborskih volitev. Slovenci so si skušali zagotoviti dva mandata v volilnih okrajih Velikovec, Pliberk in Železna Kapla ter Dobrla ves, Borovlje, Rožek in Celovec-okolica. Podpirali pa so nemškega kandidata v okraju Beljak, Trbiž, Šmohor, Podklošter in Paternion. Od strani Nemcev je podpisal sporazum Walcher. Dne 9. februarja se spet vrši sestanek v isti zadevi pri knezoškofu. Navzoči so dr. Pupovec, msgr. Weiss, Walcher,

poslanec Huber, dr. Brejc, Podgorc in župnik Fuchs.

„Kronika“ nadalje poroča o slovenski akademiji v bogoslovju dne 4. junija 1908, na kateri je govoril dr. Krek o potrebi socialnega delovanja. Dne 9. julija 1908 se vrši občni zbor Političnega in gospodarskega društva za Slovence, na katerem poroča Franc Smodej, da so izpadle volitve za Slovence zelo častno. V okraju Pliberk, Dobrla ves, Železna Kapla in Borovlje je dobil Grafenauer 4.668 glasov, nemški nacionalc Seifried je dobil 2.077 in socialdemokrat Kristan 1.436 glasov.

Dne 25. novembra 1911 se vrši pod predstvom Grafenauerja seja, katere so se udeležili dr. Brejc, dr. Rožič, Smodej in Podgorc. Sklepali so o predlogih, ki naj jih Grafenauer predloži poljedeljskemu ministru na Dunaju, kako naj se pomaga slovenskemu kmetu in slovenskim zadrugam. Slovenci so zahtevali za Zadrugo v Sinči vesi letno 3000 kron, rednega strokovnega učitelja za živinorejo in sadjarstvo. Do sedaj so slovenske organizacije iz lastnih sredstev plačevale učitelja za sadjarstvo, ministrstvo je plačevalo le potovalnega učitelja, ki je pa bil pri volitvah protikandidat Grafenauerjev.

Slovenci so nadalje prošli za lastno kmetijsko in gospodarsko šolo, ki so jo nameravali urediti na Vošpernikovem posestvu v Podravljah. Podgorc in dr. Brejc opozarjata, da bi bilo bolje, tako šolo napraviti v Dobrli vesi. Nadalje zahtevajo Slovenci, naj ministrstvo podpira šoli v Št. Rupertu in v Št. Petru pri Št. Jakobu v Rožu, kjer se vzgaja ženska mladina. Takratni ministrski predsednik je vse te prošnje odklonil.

Dne 31. marca 1912 se vrši v Sinči vesi posvetovanje zadrugarjev. V Podjuni sta posebno dvignila zadružno misel posestnik Kralj v Libučah in Tone Gril, Mentlov sin v Vovbrah. Napravljeni so bili važni sklepi za dvig živinorejskih zadrug v Podjuni.

Zapiski iz naslednjih let poročajo o izbruhu prve svetovne vojne in o težkih časih ter odločitvah. Podgorc je bil na vseh teh posvetovanjih. V marsikaterem vpra-

šanju v zadnjih letih vojne in v plebiscitni dobi je bilo njegovo gledanje drugačno kakor drugih vodilnih mož. Rajni gospod prelat je znal samostojno misliti in svoje mnenje tudi z vso odločnostjo zastopati.

MSGR. PODGORC ZBIRA IN REŠUJE PO GLASOVANJU

Kakor razkropljena čreda brez pastirjev so bili koroški Slovenci po glasovanju. Večina narodnih voditeljev je odšla v Jugoslavijo. Skoraj vsi so se morali umakniti. Prvih par mesecev po glasovanju sploh ni bilo mogoče misliti na kako narodno delovanje.

Dne 20. decembra 1920 se posvetuje Podgorc z drugimi voditelji, ki so še ostali na Koroškem, o novi ureditvi kulturnega in socialnega dela. Podlaga vsemu delu naj bi bila Zadružna zveza, katere ustanovni občni zbor se je vršil 23. decembra v Mohorjevem domu.

Bili so zares težavni časi. Po mirovni pogodbi bi se nikomur zaradi glasovanja ne smela delati krivica. Toda krivice so se godile vsepovsod. V svojih spominih opisuje Podgorc pravdo, ki jo je vodil on in mladi dr. Tschurtschentaler v prid 25 najemnikom Helderferjevih posestev na Rudi, v Grebinjskem kloštru, v Vovbrah in v št. Petru, katerim so najemniške pogodbe odpovedali, ker so glasovali za Jugoslavijo. Ustanovil je za vse te najemnike posebno zadrugo, ki jo je trgovsko sodišče v Celovcu tudi odobrilo. V svojih spominih je Podgorc zapisal še celo vrsto drugih žalostnih dejanj in krivic, ki so se v teh mesecih po glasovanju godile Slovincem. Tako so n. pr. dne 21. februarja pripeljali dekana Limpla ranjenega v sanatorij v Celovec. Zvabili so ga ponoči na spoved in ga obstrelili. Krivca niso našli.

Da brani Slovence in da pridejo v javnost take krivice, je Podgorc ustanovil in izdal poseben list „Glas pravice“. Pomagal mu je č. g. Jurij Trunk. Celovčani lista niso hoteli tiskati. Tudi Fromme na Dunaju je takoj vrnil rokopis prve številke. Dne 4. januarja intervencija Podgorc pri šolskem nadzorniku za sestre v št. Rupertu pri Velikovcu, ker so jih Velikovčani hoteli izgnati iz samostana. Ker je namen lističa

bil, da obvešča tudi nemško javnost o krivicah, ki se godijo Slovincem kljub obljubam in slovesni izjavi, ki so jo dali Nemci dne 28. septembra 1920 Slovincem, da jim bodo zagotovili vse narodne pravice, če glasujejo za Avstrijo, je prinašal „Glas pravice“ članke tudi v nemškem jeziku.

Dne 5. marca 1921 se je vršil v Mohorjevem domu v Celovcu zgodovinski občni zbor Političnega in gospodarskega društva za Slovence na Koroškem, ki je bilo ustanovljeno od Andreja Einspielerja. Zapisnik tega občnega zbora je kratek. Pisal ga je č. g. Jurij Trunk. Občnemu zboru je predsedoval msgr. Podgorc. Izvoljen je bil nov odbor: predsednik Ferdo Kraiger, odborniki: Janez Vošpernik, Fr. Aichholzer, A. Gastl, V. Gröblacher, Fr. Kriegl, Jurij Čarf, Stefan Breznik, Valentin Weiss in Ivan Starc. — Namestniki: J. Krištof, Jak. Reichmann, Ljudevit Borovnik. Mohorjeva družba je dala Političnemu društvu na razpolago pisarno in prostore, nastavljen je bil tajnik. Delo se je spet načrtno pričelo. Ustanovili so tudi nov list „Koroški Slovenec“, katerega je tiskala Lidova tiskarna na Dunaju. List se je kmalu udomačil in je bil dobro sprejet. Njegov uspeh je bil, da so Slovenci pri volitvah 19. junija 1921 nastopili kot „Koroška slovenska stranka“ in dobili 9870 glasov in s tem dva poslanca v deželni zbor.

Monsignor Podgorc je bil stalni sodelavec lista, pisal zlasti tudi gospodarska poročila in članke vseh vrst, posebno še, ko je bil zastopnik slovenskih kmetov in posojilnic v „Landeskulturrat-u“. Tudi v dobi po prvi svetovni vojni je rajni gospod prelat govoril na nešteti posvetovanjih in občnih zborih mlajši generaciji iz svoje dolgoletne izkušnje.

TAJNIK DRUŽBE SV. MOHORJA

Rajni gospod prelat je bil tajnik Mohorjeve družbe od leta 1907 do 1920. Njegovo delo je bilo, da je dopisoval s pisatelji in z drugimi odborniki, izbiral rokopise in jih ocenjeval. Rokopisov je bilo v tistem času dosti in pisatelji so ponujali Družbi svoja dela. Žal Družba ni mogla vseh rokopisov sprejeti, ker je pač namen Družbe, da izda-

ja poljudne knjige in te poceni, da jih more kupiti tudi vsak hlapec, vsaka dekla in vsak delavec. V tej dobi je Družba izdajala vsako leto pet ali šest knjig. Podgorčeva zasluga je bila, da je v tej dobi Družba dala naročila tudi umetnikom ilustratorjem kakor Vavpotiču in drugim. Kot tajnik je Podgorc stanoval v Mohorjevem domu v Celovcu. Pripovedoval je nekoč, kako bridko je bilo, ko mu je odbor nekega dne stanovanje odpovedal, češ da je škodoval slovenski stvari.

Zapisnik poroča o seji 10. januarja 1921, na kateri je poročal ravnatelj *Z e i c h e n*, da nameravata dr. Brejc in Smodej likvidirati s pomočjo dosmrtnih udov Družbo v Celovcu. Družba se je preselila najprej v Prevalje in potem v Celje.

Tudi v vseh letih po vojni je monsignor Podgorc bil upravitelj premoženja Družbe v Celovcu. Precej let je bil tudi predsednik Družbe. Vendar se v teh letih Družbino delovanje ni moglo razviti. V Mohorjev dom so se usedli invalidi in pa stranke, „Hotel Trabesinger“ (sedaj imenovan „Haimlinger“) je bil dan v najem in tudi parcela na Šentrupertski cesti. Mohorjeve knjige so bile tiskane v Celju.

Po drugi svetovni vojni gre prelato Podgorcu zasluga, da je rešil premoženje Mohorjeve družbe, poživil delovanje Družbe in pridobil Družbi koncesijo za tiskarniško obrt. On je napravil vlogo in vsa pota pri oblasteh, da je bilo premoženje Družbi spet vrnjeno. Njegova beseda je takrat pri deželni vladi in pri angleških zasedbenih oblasteh veliko zalegla.

Konstituiral se je spet stari odbor Družbe, katere predsednik je bil g. prelat. Mohorjeve hiše so bile deloma poškodovane po bombah. Gospod prelat je posodil lastni denar in popravljval strehe in zidove bombardiranih hiš.

Težavna je bila borba za tiskarniško koncesijo. Gospod prelat je izbojeval tudi to borbo. Neštetokrat je interpeliral pri raznih oblasteh in dokazoval, da je Družbi bila vzeta koncesija takrat, ko ni mogla vršiti svojega dela. Celovski tiskarnarji so se z vsemi silami branili še ene koncesije. Na prelatovi strani je stal angleški major *S h a r p*, ki je prelata pri vladi podpiral. Končno je vlada le dala Družbi koncesijo. Prelatova pota niso bila zastoj.

Bilo je leta 1947 meseca avgusta. Prelat skliče mohorjeve odbornike na posvetova-

Žalne svečanosti na dan pogreba 31. marca 1956 v celovski stolnici, kjer je bil pokojni prelat Podgorc položen k zadnjemu zemeljskemu počitku.

nje v prostoru Posojilnice v Celovcu. Njegov načrt je bil, ustanoviti tipografično za drugo, pri kateri bi Mohorjeva imela večino deležev. Na tem posvetovanju je bilo le malo odbornikov Družbe.

Pri sestavljanju prvega koledarja je gospod prelat Podgorc največ pomagal s članki in nasveti. Imel je v tem oziru veliko prakso. On je naročil tisk Koledarja v tiskarni „Carinthia“ in izposloval papir pri Angležih. Mohorjeva takrat ni imela nobene grša gotovine. Imela je nekaj nad 7.000.— S dolga in Mohorjev dom je bil obremenjen s hipoteko 25.000.— S. Hiše Družbe so bile po bombah poškodovane, glavno poslopje (Viktringer Ring 26) pa zasledeno po Angležih. Tako Družba ni imela niti pisarne niti svojega stola in ne pisalne mize. Gospod prelat je delal doma v svojem stanovanju. Ko je Koledar za leto 1948 izšel nekaj dni pred Božičem 1947 in tudi Večernice, je gospod prelat prevzel ekspedicijo in vsa obračunavanja s poverjeniki. Vse je vodil brezplačno.

Hudi so bili napadi na Mohorjevo, ko je začela delati. Politično ozračje je bilo nejasno in nesigurno. Bog ve, če bi si bil v tem času kdo upal zastaviti vse moči za Mohorjevo družbo, če bi ne bilo g. prelata. On je pravilno in jasno gledal in neustrasno ravnal. Mnogi drugi so takrat le kot opazovalci stali ob strani in različno ocenjevali prelatovo delo in njegov pogum.

V veliko oporo je bil takrat rajnemu g. prelatu njegov prijatelj p. O d i l o H a j n - š e k. Dobro in pristrčno prijateljstvo z g. prelatom je privedlo tudi do tega, da je p. Odilo zastavil vse svoje moči za obnovljeno Mohorjevo tiskarno in Družbo, ko je prišel v Ameriko. Lahko rečemo, da bi brez poguma in truda rajnega prelata in brez pomoči p. Odila Družba sv. Mohorja ne bila obnovljena. Njima gre zasluga, da je do danes Mohorjeva razposlala od leta 1948 sem nad 300.000 dobrih knjig med Slovence tu in po širnem svetu. Če bi Družba ne bila začela delovati, bi bilo nujno propadlo tudi premoženje, ker so hiše kot take pasivne in bile močno poškodovane.

Obstaja tudi pismo, v katerem opozarja g. prelat novoizvoljeni odbor na „obnovitveni fond“ („Wiederaufbau fond“), ki ga

pripravlja država, da bo pomagala z brezobrestnim posojilom pozidati bombardirane hiše. G. prelat je torej že takrat imel v načrtu pozidavo hiš v Karfreitstrasse 30 in 32 — delo, ki je bilo lani oz. letos dokončano, saj stojijo ob Mohorjevem domu tri nove hiše. Gospod prelat ni več mogel doživeti dneva dogotovitve teh hiš.

Javnosti tudi ni znano, da je g. prelat v pismu z dne 15. 2. 1948 prosil zasedbene oblasti, da izpraznijo vsaj del Mohorjevega doma, da bi se v domu naselila Družba s svojimi upravnimi prostori in svojo tiskarno.

V tem pismu razvija načrt, da misli Družba napraviti v Mohorjevi hiši internat za dijake in dijakinje in sprejeti v hišo šolske sestre, ki naj bi vodile gospodinjstvo in internat za dijake in dijakinje. To torej, kar je danes v Mohorjevem domu že deloma uresničeno, so njegovi načrti.

Rajni gospod prelat je do svoje smrti ostal častni predsednik Družbe, zanimal se je za vse delo v Mohorjevi hiši, rad je prihajal v pisarno, nam dajal nasvete iz svoje dolgoletne prakse. Vedno ga je bolelo, ko je videl, v kako slabem stanju je Mohorjev dom, in računal je, koliko denarja bo treba, da se hiša temeljito popravi, ko jo zapustijo zasedbene oblasti. Doživel je le, da je bil popravljen trakt v dvorišču, katerega izpraznitev je on dosegel pri Angležih. V zadnjih letih je za Družbo brez vsakega honorarja še priredil šesto izdajo svojega „Domačega zdravnika“, ki je bila v dveh letih razprodana v kljub razmeroma visoki nakladi.

Družba sv. Mohorja v Celovcu bo ohranila rajnega g. prelata v častnem spominu!

CERKVENA ODLIKOVANJA IN DUHOVNIŠKO DELOVANJE

V glavnem pa je g. prelat bil vedno duhovnik in tudi deloval kot duhovnik. Najprej je kot duhovnik vzgajal duhovniški naraščaj v Marijanišču, potem je deloval kot profesor na ženskem učiteljišču pri uršulinkah od leta 1906 naprej. Obenem je bil tam spiritual in slovenski pridigar v cerkvi Svetega Duha. Kljub veliki zaposlenosti je med slovenskim ljudstvom vodil duhovne vaje in dneve duhovnih obnov.

Znan je bil posebno kot goreč pridigar. Ljudje so ga radi poslušali, ker je znal zanimivo, razumljivo in izvirno govoriti.

V svoji duhovniški gorečnosti se je udeleževal tudi kot pisatelj. Napisal je slovenski „Gofine“, sestavil več molitvenikov, bil je stalen sotrudnik verskega lista „Nedelje“. „Nedelja“ je nastala tudi z njegovo pomočjo, on je bil lastnik in založnik „Nedelje“. Kot profesor na učiteljski je izdal predavanja o metodiki verskega pouka in še dvoje knjig, katerih prva razlaga katekizem za srednje šole na podlagi nauk sv. Tomaža, druga, ki je posebno posrečena, pa vsebuje nauk o zakramentih.

V svojih zapiskih prelat sam omenja, da je skušal kljub vsestranski zaposlenosti biti vedno le duhovnik. V času druge svetovne vojne je težko bilo dobiti kako pametno knjigo. Gospod prelat je segel po Avguštinu in ga študiral in izpisoval njegove glavne nauke.

Jasno je, da je sv. Cerkev delovnega in tako vzornega duhovnika odlikovala z najvišjimi odlikovanji. Že leta 1904 je postal monsignor, leta 1929 pa član stolnega kapitulja v Celovcu. Ob njegovi sedemdesetletnici ga je Sveta stolica imenovala za papeškega prelata. Bil je častni občan občin

Št. Jakob v Rožu, Škofiče in Škocijan v Podjuni.

*

Še nekaj je treba omeniti. Rajni prelat je bil velik dobrotnik slovenskih šolskih sester. Bil jim je vedno dober svetovalec in jih je branil, kjer je le mogel in kadar je bilo treba. Nikdar pa se ni zadovoljil le z nasveti, vedno je tudi globoko segel v žep in pomagal z velikimi darovi.

*

Do svoje visoke starosti je bil rajni prelat zdrav in delaven. On ni miroval niti zadnji dan. Še ta dan se je usedel k stroju in pisal. Ponoči ga je zadela kap. Umrli je v jutranjih urah velikega četrta (29.marca) 1956.

Na veliko soboto dopoldne smo njegovo truplo ob velikih udeležbi duhovnih sobratov in vernega ljudstva položili v grobnico stolnih kanonikov v celovski stolnici. Sodaliteta slovenskih duhovnikov, Družba sv. Mohorja in slovenski verniki ter združeni cerkveni pevski zbori so se v posebni slovesni žalni sv. maši v celovški stolnici v četrtek, dne 12. aprila 1956 poslovili od rajnega gospoda prelata.

Kot je rajni vedno mislil in delal in trpel za vero in svoj narod, ga tudi ta ne bo nikdar pozabil.

Limbarski:

Pozdravljeno, jutro

*Pozdravljeno, jutro največjega dneva,
razvito iz čudežne zarje —
svetloba, ki zemljo blažilno obseva
in praznično zaljša oltarje!*

*Pozdravljeno, jutro, ki grob je odprlo,
trenutki moči in skrivnosti!
Prepevaj zahvalo zdaj sleherno grlo
ob virih Življenja sladkosti!*

*Pozdravljeno, jutro nebeške ljubavi,
rojeno iz muk in trpljenja!
Pogumno sledimo Njegovi zastavi
use ure in dneve življenja!*

KOŠČEK NAŠE *koroške zgodovine*

„Tretji najbolj nadarjen fant v našem razredu v ljudski šoli v Velikovcu je bil Erjakov Matevž“. Tako piše rajni prelat Podgorc v svojih spominih. Mučkov Valentin — poznejši prelat Podgorc — in Erjakov Matevž — poznejši šentjakovski župnik Ražun — sta oba šla študirat v Celovec, skupaj sta stanovala, hodila v isti razred na gimnaziji, skupaj sta napravila maturo. V bogoslovju sta, oba nadarjena in delavna, častno zastopala Slovence v svojem letniku. Posebno Ražun si je pridobil velike zasluge za slovensko Akademijo.

Ražunovo življenjsko delo je rod katoliških mož in žen, ki ga je v št. Jakobu vzgajil, kjer je zgradil „Narodno šolo“ v št. Petru. Ražun je hotel dati šentjakovski fari šolo, ki bo vzgajala mladino v katoliškem duhu in je ne bo odtujila narodu. Naj ne bo pozabljeno njegovo delo in ta važen košček slovenske zgodovine. V ta namen naslednje vrste.

Nekaj pogleda v nabiralno akcijo.

Za dograditev take velike hiše, kot je Narodna šola v št. Petru pri št. Jakobu, je treba veliko denarja. Kako je rajni župnik Ražun zbral toliko denarja? Kje in kateri so bili glavni darovalci? Koliko so darovali posamezniki? V šentjakovskem župnijskem arhivu so se nam ohranili odrezki denarnih nakaznic.

Darovi leta 1904:

Ivan Serajnik, provizor v Koprivni, 50 kron. Na odrezku piše, da bo v tem letu poslal še 50 kron, prihodnje leto pa 100 kron. — Ksaver Meško, župnik v št. Danijelu, 5 kron. — Josip Kokič, župnik v pokoju pri usmiljenih bratih v št. Vidu, 9 kron. — Novak Albin, poslovodja Zadruga v Sinči vesi, 25 kron. — Incko S. in Neža Male iz Žabnic, 55 kron. — Fr. Rozman, župnik v št. Petru na Vašinjah, 20 kron. — P. Serajnik, kaplan v št. Jurju na Zilji, 50 kron. — Potem je še nekaj drugih imen in darov, približno 300 kron.

Darovi leta 1905:

Mohorjani v Zvabeku in na Suhi, 6 kron. — Na častnem večeru ob priliki 40-letnega službenega jubileja gospoda nadučitelja Eller-ja pri Mariji na

Zilji zbrani kmetje in Beljačani, 34 kron. — Na nekem izletu na Brnci zbere Ivan Hochmüller od zbranih rodoljubov 11.40 kron. — Jožef Dobrovc, kanonik v Velikovcu, 100 kron. — Per. Vunček, uslužbenec v Celovcu, zbere na vlaku na povratku od Mariborskega shoda med udeleženci 5.28 kron. — Uranšek, Sv. Višarje, 10 kron. — Jožef Čemer, blagajnik pevskega društva „Drava“ v Borovljah, 2 kroni. — V veseli družbi v Glinjah zbere Rud. Ravnik jun. 20 kron. — Akademik Franc Kotnik, Guštanj, 10 kron. — Na shodu Krščanske socialne zveze v Mariboru zbere Anton Grifl, Mentelnov sin v Vovbrah, 110 kron. — Na duhovniški konferenci tinske dekanije v Dolini zbere Janko Dolinar, kaplan v Tinjah, 30 kron. — Hranilnica v Črni, 50 kron. — Slovensko dekle v Škocijanu pošilja 5 kron za Narodno šolo z željo, naj bi v tem oziru vsak storil svojo dolžnost po svoji moči. — Kot vezilo za god pošilja g. Ražunu Mateju „Slovensko pliberško omizje“ 30 kron po kaplanu Hornböcku. — Franc Schaubach, dekan v Domačalah, 100 kron. — Slovensko dekle v št. Janžu v Rožu, 5 kron. — Akademsko društvo „Gorotan“ pošilja mesto venca na grob svojega vrliga podpornika umrlega prof. Wang-a za slovensko šolo, 20 kron. — Kaplan Hornböck iz Pliberka pošilja spet v imenu Slovefskega omizja 20 kron. — V imenu „Slovenskega kluba“ v Celovcu pošilja Vekoslav Legat 113 kron. — Mesto venca na grob nepozabnega staroste beljaškega omizja umrlega prof. Wang-a pošilja Ivan Frole, postajenačelnik v Borovnici, 5 kron. — Blaže Ranc iz Gradca pošilja 10 kron in tr govce Josip Pertot iz Trsta 20 kron. — Iz Olomuca na Moravskem pošilja Fr. Kaselj 10 kron, dr. Toplak iz Ljubljane 15 kron in Anton Kržič, Ljubljana, 10 kron. — Marija Činkovec, gostilničarka v Borovljah, pošilja mesto venca na grob rajne prijateljice 6 kron. — Na primiciji na Radišah je nabral dijak Ivan Katnik, doma v Spodnjih Goričah pri Rožku, 34.16 kron. — Na veselici požarne brambe Polzela, Savinjska dolina, je nabrala Tilda Farčnikova 35.66 kron. — Vesela družba (župnik Rotter, Poljanec, Schittelkopf) v župnišču v št. Janžu nad Mostičem pošilja 8 kron. — Ivan Hochmüller pošilja kot novoletno voščilo 2 kroni in Alojz Knafelc 3 krone, oba v Beljaku. — Mohorjani v Žitari vesi, 4.22 kron. — 2 kroni pošilja kanonik Mat. Perč, št. Štefan pri Velikovcu, in piše: „S to svotico se za božične in novoletne praznike odkupim v korist šentjakovski šoli, da mi ne bo treba pisati ali pošiljati čestitke nikamor.“ — Istotako pošilja 2 kroni gostilničar Tomaž

Olip iz Sel kot odkupnino za novoletna voščila, enako Ivan Nagel, župnik v Selah, in Luka Veršek, upokojeni župnik v Slovenskem Šmihelu. — Zbirka slovenskih mladeničev v Celovcu, 14 kron. — Slovensko omizje v Beljaku po Hochmüllerju, 30 kron. — Janko Dolinar pošilja v imenu slovenskih bogoslovcov 50 kron. — Na vizitaciji v Logi vesi zbrani duhovniki darujejo 7 kron. — Matevž Prajnik, delavec v Dobrli vesi, 4 krone. — Jan. Ogriz v Kapli na Dravi, 20 kron. — Župnik Svaton v imenu duhovnikov na Višarjah zbranih, 10 kron. — Dobrovec pošilja 100 kron kot dar posojilnice v Velikovcu. — Alojz Vauti, Kranj, 17 kron. — Franjo Schaubach, cand. jur., v Draščah na Zilji, 30 kron. — Franc Premru, župnik v Mežici, nabere pri omizju pri Sv. Križu nad Spodnjim Dravogradom, 10.60 kron. — J. Apih, profesor, Celovec, 90 kron. — Brnški igralci in tamburaši pošiljajo 33 kron. — Ant. Klemenčič, župnik v Borovljah, 10 kron. — Dr. Brejc pošilja od Gašperja Ambroža vplačano globo 50 kron. — Ivan Hochmüller, 20 kron in obljublja, da pošlje še 20 kron. — Posojilnica v Spodnjem Dravogradu, 100 kron. — Posojilnica v Glinjah, 50 kron. — Posojilnica v Gornji Radgoni, 20 kron. — Tovarniški delavci na Jesenicah, nabral Janko Ferjan, 10 kron. — Proslavljač izvolitev slovenskega rojaka g. dr. Alojza Krauta za kamniškega župana so zbrali in poslali 30 kron. — Ivan Nagel, župnik v Selah, 10 kron. — Jurij Traven, župnik na Obirskem, 15 kron. — Simon Greiner, župnik v Št. Jakobu ob cesti, 40 kron. — Jaka Kindlman, župnik v Grebinjskem kloštru, 30 kron. — Posojilnica v Postojni, 50 kron. — Florijan Goričnik, Glinje, 2 kroni. — Župnik v pokoju pri usmiljenih bratih v Št. Vidu Kocij je zopet daroval 5 kron. — Mici dr. Barletova, notarjeva soproga, je nabrala 10 kron in Janko Leskovar, pravnik v Gradcu, pošilja 31 kron. — Valentin Kriegl iz Zahomca, 5 kron; Mat. Randl, župnik v Zvabeku, 20 kron; Jožef Čerjak, župnik v Rajhenburgu, 10 kron; Posojilnica in hranilnica v Ziljski Bistrici, 50 kron. — Boleslav Podbregar, uradnik pri železnici v Beljaku, je nabral ob priliki svoje poroke 10 kron. Župnik Sablatnik v Št. Ilju pošilja 100 kron in posojilnica na Framu 10 kron. — Posojilnica v Št. Lenartu pri sedmih studencih 50 kron; za slovenski narod vneti pripravniki v Ljubljani 3 krone; posojilnica v Kopru 22 kron; Posojilnica Žužemberk 40 kron; Jančka pl. Kleinmayrjeva, učiteljica v Ettendorfu, 5 kron; Jožef Štangl, mlinar v Olšnici pri Velikovcu, 4 krone; Posojilnica Št. Štefan na Zilji 50 kron; Anton Kaplan, župnik v Medgorjah, 20 kron; Jaka Kindlman, župnik v Grebinjskem kloštru, kot odkupnino za novoletna voščila, 4 krone;

Župnik Matej RAZUN

Jan. Valavčnik, župnik na Rudi, 20 kron; mohorjani iz Sel 6 kron; mohorjani na Obirskem 5 kron; Valentin Šlemic, Pirman v Svetni vesi, 10 kron; mohorjani v Logi vesi 4.30 kron; Peter Bajs v Dvoru 10 kron; Vaclav Čech, župnik na Radišah, 4.40 kron in Franc Katnik, župnik na Brnci, 3 krone; Ivan Sereinig, provizor na Timenici, 4 krone; Josip Kukačka, župnik v Kazazah, 5 kron; mežnar Klemen Čebul, Strmec, 10 kron; Sablačan, Glinje, 20 kron; rodoljub na Mariji na Zilji 20 kron; Šmarječani v Rožu so nabrali 75 kron; Jan. Ogriz, Kapla na Dravi, 20 kron; na pastoralni konferenci v Kapli je nabral Janko Arnuž 10 kron; Val. Legat, Celovec, kot prvi obrok, 20 kron; Posojilnica Logatec 30 kron; Fr. Ks. Smodej, Št. Vid v Podjuni, 60 kron.

Darovi leta 1906:

Hranilnica in posojilnica v Tinjah 40 kron; Valentin Lakner, bogoslovec v Celovcu, 5 kron; Upraviništvo Slovenca v Ljubljani večkrat po 5 kron; osemdesetletni zlatomašnik Jos. Furlani, v zahvalo Bogu ob osemdesetletnici 10 kron; Narodna čitalnica v Slovenjem Gradcu 10 kron; J. Hafner, dijak v Kranju, pošilja 10 kron kot prebitek dijaške veselice; prof. Božidar štiftar v Kalugi na Ruskem pošilja 20 kron; Ivo Česnik za odbor Slov. kat. društva „Zarja“ v Gradcu, 10 kron; Ivan Dolinar, kaplan v Dobrli vesi, 10 kron; omizje beljaških Slo-

vencev v Trstu daruje na prvem svojem večeru po Hochmüllerju 6.44 kron; organist Ilgovc v Dobrli vesi 2 kroni; Ivan Ražun, vodja Zadrufne zveze v Ljubljani, 10 kron; Valentin Kriegl, tajnik Posojilnice na Ziljski Bistrici, 10 kron; Posojilnica v Glinjah 50 kron; Šlemcova dekleta v Št. Janžu 12 kron; na instalaciji g. župnika Svatonu v Št. Vidu je nabral župnik Uranšek 14 kron; in na veseli družbi pri Luknerju v Zvabeku pa 4 krone; Akademija slovenskih bogoslovcev v Celovcu pošilja po Antonu Benetku mesto venca na grob dragemu prijatelju kaplanu Al. Jelencu 22.20 kron; Ludovik Borovnik 10 kron; organist Tom. Holmar v Gospe Sveti 8 kron; Jožef Hedenik, Možar na Golšovem, 5 kron; župnik Poljanec v Št. Jurju pri Velikovcu 25 kron, ki jih je nabral na vizitaciji v Timenici; Tomaž Lapuš, Podsinja ves, 6 kron, katere sta darovala s kmetom Boštjanom Blajerjem vsak po tri krone; višjegimnazijci v Celovcu pošiljajo 31.80 kron in prosijo, da bi ne bilo to objavljeno, ker bi imelo slabe posledice zanje; pri Šerčerju v Smihelu je bilo nabranih 35 kron; Matija Wutti, kmet na Ločilu, pošilja 10 kron; P. Pirc O. S. B. 10 kron po škofijskem sekretarju Kovaču; dr. Janko Brejc, Celovec, je zbral na poslovilnem večeru celovških Slovencev, ki so ga priredili g. ravnatelju ljubljanske Kreditne banke, 21 kron; Jožefa Kogelnik, Kanalska dolina, 50 kron; petošolci v Ljubljani so nabrali 26.05 kron in mladenič Jernej Slemnik v Slovenjem Gradcu pri zažiganju tirilmetodovega kresa 5.40 kron; prof. Janez Scheinig, Celovec, 35 kron; Stefan Bayer, župnik v Grabštanju, je nabral na pastoralni konferenci tinske dekanije 18 kron; Jožef Fritz, župnik na Dvoru, ker je bil zadržan priti čestitat za god, pošilja 5 kron; G. Uranšek, Zvabek, 7 kron; semeniški duhovnik Anton Benetek 4 krone. Uranšek še enkrat 6 kron; Franc Lasser je nabral na instalaciji g. V. Čeha v Galiciji 14 kron od zbranih duhovnikov; kanonika Virnik in Cukala v Gospe Sveti, kot odkupnina za novoletne čestitke, 4 krone; Vekoslav Legat, Celovec, 57 kron; France Wastel, bogoslovje, Celovec, 16.22 kron; posestnica Marija Lapuš v Beljaku 10 kron; Neža Male v Zabnicah 100 kron; narodnjaki iz Zahomca 10 kron; G. Šumah v imenu Posojilnice v Sinči vesi 25 kron; družba škocijanskih narodnih deklet, ki je ustanovljena za to, da zbira denar za dobre in narodne namene, pošilja prvi zbrani znesek 6 kron; Janez Hornböck, kaplan v Pliberku, namesto venca na grob prerano umrlega rodoljuba 16 kron; provizor Miklavič Jože 5 kron; profesor Jan. Hutter, Celovec, 100 kron.

Darovi leta 1907:

Jožef Šrot, p. d. Bramar v Hodišah, 2 kroni; Martin Krejči, župnik v Borljah, 20 kron; Janez Kuher, stavec orgel v Zakamnu, 10 kron; dr. Anton Müller, kanonik v Celovcu, 50 kron; Andrej Wute, p. d. Roter v Pogrc̄ah pri Št. Vidu, 5 kron; Joahim Ferk, župnik v Bilčovsu, 15.50 kron; Upravništvo Slovenca v Ljubljani 15 kron; Ivan Špitzer, vikar, Primorje, 30 kron; Vošpernik na Dvoru zbral 8 kron; župnik Ivan Nagel za Novo leto 10 kron; Josip Linasi, provizor v Apačah, 10 kron; Volte Luka, kmet v Šmarjeti, 4 krone; dr. Brejc ob priliki nekega procesa, ki ga je dobil, 30 kron; Slovensko omizje v Beljaku 15 kron; župnik Šturm Anton 10 kron; Mohorjani v Medgorjah 6.80 kron; Upravništvo Slovenca v Ljubljani večkrat po 40 kron; Vaclav Čech, župnik v Galiciji, 7 kron, od katerih je daroval Janez Urank, p. d. Kavh, 5 kron; France Kotnik, Guštanj, 30 kron; Ivan Dolinar, Dobrla ves, 6 kron kot dar mohorjanov; Janez Hornböck, Pliberk, 5 kron; Posojilnica na Suhu 10 kron; župnik Bergmann 20 kron; Jakob Koch, Vrata, 10 kron; Katoliško delavsko društvo na Rakeku 60 kron; državni poslanec Fran Grafenauer od poslancev Jugoslovanskega kluba na Dunaju nabral 22 kron; na god sv. Urha v Selah zbrani duhovniki 10 kron; Ivan Lubej, župnik na Jezerskem, 20 kron; beljaško omizje v Trstu po Hochmüllerju 22 kron; veletrgovina Fran Souvan, Ljubljana, 50 kron; Posojilnica Št. Janž 100 kron; Posojilnica v Glinjah 50 kron; Rudolf Ravnik, cand. jur., Trata pri Borovljah, je nabral v Glinjah 21 kron; Beljaško omizje v Trstu 15 kron; šestošolci II. državne gimnazije v Ljubljani 50 kron; Kogelnik in Kotnik darujeta od posojilniškega dobička v Spodnjem Dravogradu 100 kron; Ivan Nabernik, črkostavec Mohorjeve tiskarne, nabral med tovariši 7.34 kron; dr. Ivo Šubelj, ministerialni tajnik v zunanem ministrtvu pošilja po župniku Treiberju 50 kron; kot majhno podporo temeljnemu kamnu nabral Janez Hornböck pri pliberškem omizju in na pastoralni konferenci 68 kron; Ulbing Tomaž, provizor, Kotmara ves, 14 kron; H. Smažik, župnik v Blačah na Zilji, 11 kron; slovenska družina Lesjak v Črnčeah pri Dholicu 1 krono.

Darovi v letu 1908:

P. Pirc O. S. B., Št. Pavel, 10 kron; mohorjani v Smihelu 33 kron; pliberško omizje po kaplanu Hornböcku 58 kron; Valentin Weiss, Višarje, 25 kron; M. Randl, Dobrla ves, 11 kron; dr. Rado Kušej, Celovec, pošilja v imenu pokojnega g. Legata iz njegove zapuščine 100 kron; Mohorjani na Žihpoljah in Golšovem 10 kron po župniku Fr.

Miki; dr. Ivo Šubelj, ministerialni tajnik na Dunaju, 100 kron; Wedenik, župnik v Otmanjah, 20 kron; mohorjani v Medgorjah 4 krone; beljaško omizje v Trstu 10 kron; kaplan Valentin Mörtl, Dobrla ves, 10 kron; Jan Majerhofer, Pokrče, 5 kron; Ivan Serajnik, župnik v Št. Danijelu, 5 kron; Vekoslav Vauti, bogoslovec, Šmihel pri Pliberku, 6 kron; Posojilnica Marija na Zilji mesto venca na grob umrlemu nadučitelju Ellerju 25 kron; Marijina družba Medgorje 10 kron; zbrana družba pri Gašperiču na Pečnici daruje mesto venca na grob nadučitelju Ellerju 10 kron; Ivan Nagel, župnik v Selah, 10 kron; Anton Teul, župnik v Bilčovsu, 20 kron, 10 kron on sam in 10 kron p. d. Rupej v Velinji vesi; Vekoslav Vauti, bogoslovec, nabral med dijaki v Štebnu 4.60 kron; v spomin dvoletnice svoje vesele primicije pošilja Anton Benetek na Višarjah 5 kron; Upravništvo Slovenca v Ljubljani večkrat po 30 kron; Franjo Wastel, bogoslovec, zbral na neki novi maši 45 kron; župnik Hüttnert, Rožek, 8.25 kron; Micika in Lizika Uranšek v Žvabeku 3.50 kron; Vekoslav Vauti, bogoslovec, zbral na nekem ženitovanju pri Šercerju 11.45 kron; zavedna žena iz Roža pošilja 5 kron; župnik Nagel, Sele, spet 5 kron; Blaž Kordaš in cerkveni pevci na godovanju v župnišču v Medgorjah, 5 kron; Peter Serajnik, provizor v Št. Petru, 3 krone; dr. Janko Brejc 10 kron.

Darovi v letu 1909:

P. Pirc, O. S. B., Št. Pavel, 10 kron; dr. Ivo Šubelj, ministerialni tajnik na Dunaju, 100 kron; kot voščilo za god pošiljajo Pliberčani po Jan. Hornböcku 20 kron; kaplan v Železni Kapli Anton Benetek pa 5 kron, dr. Ehrlich Lambert, tajnik škofijski v Celovcu, 10 kron; Mohorjani na Jesenicah 28 kron; g. Malgaj, Št. Vid v Podjuni, 4 krone; Vekoslav Vauti ponovno zbral pri Šercerju 9 kron; g. župnik Trunk zbral ob svojem odhodu iz Amerike v mali družbi pri dr. Šušteršiču v Jollietu, 80 kron; Vošpernik, Zgornje Jezerce, je nabral 11.80 kron; Posojilnica v Spod. Dravogradu 80 kron; Uprava Slovenca večkrat po 40 kron.

Darovi v letih 1910, 1911 in 1912:

G. župnik Schittelkopf, Mostič, 20 kron; g. Boštjančič, Kamen, 10 kron; g. Valavčnik, župnik v Rudi, 22 kron; neimenovani iz Celovca 400 kron; dekan Schaubach 10 kron; Malgaj, kaplan v Dobrli vesi, 6 kron; stolni župnik Martin Kovač, 10 kron.

To bi bil precej točen vpogled v nabiralno akcijo za šolo v Št. Petru. Nikakor niso tukaj ravedeni vsi darovi in vsi darovalci.

z Ražunovih pisem in kartic še lahko dobimo druga imena, n. pr. se na neki kartici g. Ražun zahvaljuje g. Ivanu Lučovniku, ki je bil takrat mestni kaplan v Pliberku, za poslani dar.

Vsekakor nam pa navedeno zgodovinsko gradivo nudi zanimiv vpogled v idealizem in borbenost takratnih dni. Bilo je več navdušenja, več zaupanja med seboj, več skupnega dela. Materializem še ni tako globoko razkrojil človeško družbo kot danes.

Imena darovalcev so se objavljala v „Miru“. Nešteti darovalci pa prosijo, da se njih imena ne objavijo, ker se bojijo za svoje službe.

PREGLEDI DAROV IN DAROVALCEV

Gospod župnik Ražun je vodil točen seznam darov in darovalcev. Deli tega seznama so se nam še ohranili. Pregled, ki ga je zaključil dne 17. 4. 1906, izkazuje sledeče:

Skupno so darovali:

Št. Jakob	5.433.55 kron
Ostala Koroška	7.734.11 kron
Štajerska	569.11 kron
Kranjska	784.41 kron
Primorska	173.82 kron
Dunaj	175.— kron
Rusija	30.— kron
Češka	40.— kron
Srbija	10.— kron
Amerika	50.— kron

Skupno . . . . . 15.000.00 kron

Št. Jakob je torej častno zastopan. Daroval je dobro tretjino vsega, večinoma seveda v blagu (les, kamen, pesek) in odslužil z vožnjo. Ohranjena je tudi nabiralna pola za Breznico in Leše. Nadalje so ohranjeni sezname materiala in peska in kamna, ki so ga navozili šentpeterski in šentjakovski kmetje ter posestniki iz Velike vesi.

Zanimivo je še dvoje drugih pregledov. Od 2.565.58 kron so darovali laiki 1.027.60 kron, duhovniki 756.60 kron, zbirke laikov in duhovnikov 176.50 kron in razna društva 604.88 kron. Od 2.293.98 kron na drugem seznamu so darovali laiki 934 kron, duhovniki 487 kron, zbirke 592.98 kron in društva 320 kron.

Še en pregled izkazuje prispevke hranilnic in posojilnic. Največ so darovale hranil-

Idilični ŠT. JAKOB v Rožu, kjer je dolgo deloval župnik Ražun. — Desno spredaj: cerkev v Št. Petru, zraven je „Narodna šola“.

nice: Št. Janž 300 kron, Št. Jakob 200 kron, Velikovec 100 kron, Spodnji Dravograd 100 kron. Skupno so darovale koroške hranilnice in posojilnice 1.225.— kron, kranjske hranilnica 355.— kron, štajerske 130.— kron in primorske 110.82 kron. Tako znaša skupni dar vseh hranilnic 1.820.83 kron.

Dne 9. 3. 1907 sta merila g. Stiker Jos. in Stiker Franc kamen, ki so ga navozili sledeči kmetje: Stiker 81 m³, Zofran 21 m³, Boštjančič 63 m³ in Kravcer 35 m³, torej skupno 200 m³. Obstaja še en seznam kamna, zloženega pri šoli. Navozili so ga Martinjak 77 m³, Vidman, Kravcer, Močnik, Kovar 81 m³, Kajžnik 135 m³ in še enkrat Vidman 200 m³.

Dne 8. julija 1907 dobi g. župnik od okrajnega glavarstva v Beljaku sporočilo, da je finančno ministrstvo v zvezi z notranjim ministrstvom dovolilo z odlokom z dne 5. julija štev. 51.227 v letu 1907 loterijo v prid šoli v Št. Petru. Prodati se je smelo 2.000 srečk po 20 h komad. Župnik

Ražun se je torej trudil tudi v to smer, da dobi denar za dograditev šole.

PROŠNJA V AMERIKO

Ohranilo se nam je pismo, ki so ga naslovili g. župnik Ražun, g. župan Franjo Kobentar in g. Franjo Majer, kot načelnik šolskega sveta, v Cleveland v Ameriki na trgovca Matevža Hribar. Gospod Matevž Hribar, trgovec v Clevelandu v Ameriki, je zvedel, da v Št. Jakobu zidajo šolo. Pisal je g. župniku Ražunu, da je pripravljen v Clevelandu zbirati med Slovenci za šolo v Št. Petru. Na to pismo odgovarja Ražun sledeče:

„Zelo nas je razveselilo Vaše pismo, v katerem nam sporočate, da ste volje nam pomagati sezidati „Narodno šolo v Št. Jakobu v Rožu“ s tem, da hočete pri rodoljubnih bratih Slovencih v Clevelandu in okolici zbirati prispevke za imenovano šolo. Tem bolj nas je Vaša velikodušna ponudba veselila, ker smo povsem navezani na

velikodušno podporo vseh Slovencev. Potrebujemo najmanj 50.000 kron, imamo jih pa šele 5.528 že nabranih in okoli 15.000 obljubljenih, deloma v gotovini, deloma v materialijah in vožnji. Radi Vam s tem pismeno potrjujemo, da zbirate za „Narodno šolo v Št. Jakobu“. Že sedaj se Vam prsrčno zahvaljujemo za Vaš trud, vsem darovalcem pa za njihovo bratsko podporo in požrtvovalnost. — Št. Jakob v Rožu, dne 12. marca 1905.”

Istočasno je g. Ražun tudi pisal župniku Vidu Hribarju v Clevelandu, da bi podprl predvsem v duhovniških vrstah v Ameriki in tudi z lastnim darom podporno akcijo njegovega strica Matevža Hribarja. Tudi to naj bo omenjeno v časten spomin lani umrlemu msgr. Vidu Hribarju!

Iz pisma g. Matevžu Hribarju vidimo velike denarne skrbi župnika Ražuna. Dne 14. julija 1907 je bila v Št. Petru velika slovesnost. Bilo je polaganje in blagoslavljanje temeljnega kamna za šolo v Št. Petru. Ni nam znano, koliko denarja je bilo zbranega, ko se je šola začela graditi. Mor-da 20.000 kron, če smemo soditi po ohranjenih potrdilih. Od teh 20.000 pa bo odpadla precejšnja vsota na vožnje šentjakobskih kmetov in na material, kamen in les, ki so ga darovali za šolo. Iz pozneje omenjenega pisma je razvidno, da v gotovini ni bilo ne četrtnina potrebne vsote.

NAVDUŠENJE MED LJUDSTVOM

Ražunov poziv v „Miru“, v pismih in okrožnicah ter na brošurah na posamezne rodoljube in ustanove ni bil zastoj. Župnik Pelnař iz Št. Štefana na Zilji piše dne 21. 3. 1905: „Ker si ojstro zaukazal kot pravi general, moram pač ubogati. Ker tudi najboljši general nič ne opravi brez vojakov, hitim tudi jaz pod Tvojo zastavo in Ti pošiljam za šolo... 100 kron. Zahvaljujem se za Tvoje cenjeno pismo.“ Dne 15. 11. 1905 piše župniku navdušene vrstice Valentin Šlemic, Pirman v Svetni vesi, pozneje dolgoletni slovenski župan. Stolni župnik Martin Kovač pošilja 20 kron in pisemce. Dvorni svetnik Franc Kolenc iz Gradca piše navdušeno pismo in pošilja za „ladjo rešiteljico“ v Št. Jakobu 100 kron. Dne 7. 8. 1905 in dne 12. 7. 1907 čestita k blagoslavljanju temeljnega kamna in pošilja nadalj-

njih 100 kron. Stolni župnik Kovač še enkrat piše 1906 in pošilja 10 kron. V imenu dobrodelnega društva „Drava“ v Beljaku piše župnik Trunk in pošilja kot priznanje za navdušenje in započeto delo 200 kron, dne 20. 11. 1906. Visokošolec Franc Kotnik piše iz Guštanja in pošilja 10 kron, ki jih je tam nabrala blagajničarka na postaji pri prodaji voznih listkov v zelo težavnih razmerah, in prosi, da se ime uradnice ne objavi. Župnik Petermann na Otoku vzpodbuja Ražuna, naj ne omaga v težkih skrbeh in mu pošilja v tolažbo dne 2. 3. 1905 200 kron. Dr. Josip Marinko, profesor v Novem mestu, piše dne 7. 3. 1905, da obhaja 40-letnico, odkar se je vpisal kot član v Mohorjevo družbo in da ob tej priliki pošilja za šolo 40 kron. Skoraj na vsakem odrezku, ki je ohranjen, so kake bodrilne besede, v katerih darovalci občudujejo delo župnika Ražuna in ga vzpodbujajo, naj kljub težavam in napadom v „Freie Stimmen“ in „Štajercu“ ne odneha od započete delo. Mnogi mu obljublajo tudi pomoč molitve.

Za leto 1905 je ohranjen seznam mašnih intencij, ki so bile darovane v prid „Bonifaziusverein-a“ v slovenskih farah in je bil denar odposlan g. Ražunu za šolo. Leta 1905 je to nanese 1.217.96 kron. Med darovalci so tudi fare Št. Jurij za Celovcem, Št. Jakob ob cesti, Št. Martin na Dholici, Podkrnos, Gospa Sveta, Otok, Blatograd, Otmanje, Pokrče, Poreče, Št. Rupert pri Celovcu, Št. Tomaž, Velikovec. Tudi iz poznejših let so ohranjeni odrezki denarnih nakaznic, s katerimi so župni uradi pošiljali intencije binacijskih maš za šentpetsko šolo.

V veliko veselje je bilo gotovo župniku Ražunu naslednje pismo takratnega stolnega kanonika in škofijskega kanclerja Janeza Vidovica: „Celovec, dne 17. 11. 1904. Predragi! Članek v današnji številki Mira „Narodna šola v Št. Jakobu v Rožu“ me je o silni potrebi te šole za naše ljudstvo tako prepričal, da se s tem radovoljno obvezem k že podeljenim 100 kronam darovati še 900 kron, torej skupno 1.000 kron. To obljubo bom spolnil, kakor hitro se šola začne zidati, in Te vljudno prosim, da me tedaj na to obljubo spomniš. Iz Srca vdani Janez Vidovic, stolni kanonik in škofijski kanc-

ler." In res: Dne 28. 12. 1908 je izročil gos-
pod kanonik Vidovic Ražunu po tajniku
dr. Ehrlichu 500 kron kot ostanek obljub-
ljenih 1.000 kron. Kako je bil g. Ražun ob
tem velikodušnem daru „židane volje“, po-
roča g. župnik Vauti, ki se je takrat kot
šentjakobski kaplan v Celovcu v benedik-
tinski kleti udeležil občnega zbora „Sloven-
skega šolskega društva“, na katerem je dr.
Brejc objavil: „Prijetelj! Naznanjam vam
veliko veselje: Imamo ustanovnika. To je
stolni kanonik Vidovic.“

Kljub temu pa tudi ta velikodušni dar ni
mogel rešiti Ražuna vseh skrbi. Takole pri-
poveduje njegov takratni kaplan v letih
1905 do 1907 dr. Ivan Lučovnik: „Vsako-
dnevni razgovor pri mizi je bil seveda „Na-
rodna šola“. Začetkoma nikamor ni šlo na-
prej. Na kupljenem prostoru ni bilo kaj
drugega kakor od kmetov darovani les in
presejani pesek. Od Ražuna nabranega de-
narja pa je bilo premalo za skromen zače-
tek. Večkrat mi je rekel: „Kmetom bom re-
kel, naj odpeljejo navoženi les domov, naj
ga vzamejo nazaj, jaz bom pa čez noč izgi-
nil.“ Dr. Lučovnik pripoveduje dalje: Rešila
je podjetje Družba sv. Mohorja, ki je na vi-

harni seji — polovica odbornikov je bila za
Ražuna, polovica pa proti, odločil je za Ra-
žuna g. predsednik stolni kanonik Vidovic,
— tako podprla Ražunovo podjetje, da se je
moglo nadaljevati in srečno končati. Spo-
minjam se, kako veselo razpoložen se je ta-
krat vrnil iz Celovca. Menda je Družba ta-
krat darovala 70.000 kron. To pa ni bil
edini dar Družbe. Obstaja tudi še en odre-
zek denarne nakaznice z datumom 19. 1.
1909. Žal na odrezku ni razvidno, koliko je
Družba nakazala. Odrezek nosi kot naslov
odpošiljatelja pečat „Tiskarnica Družbe sv.
Mohorja v Celovcu“.

Čeprav številčno ne moremo dokazati, ko-
liko je Mohorjeva darovala za dograditev
Narodne šole, pa piše g. Ražun meseca de-
cembra 1929 svojemu nekdanjemu sošolcu
prelatu Podgorcu iz Škofje Loke, kjer je ta-
krat bival, da ga je Mohorjeva rešila leta
1908, ko mu je manjkalo še dobri dve tret-
jini vse, za dograditev stavbe potrebne vsote.
Tako je nam v dokaz Ražunovo pismo, ka-
ko izdaten in odločilen je bil dar Mohorje-
ve družbe. Izvleček iz pisma navajamo poz-
neje.

Katoliška mladina iz obeh delov koroške dežele pri slovesni službi božji na dvorišču deželnega dvorca
v Celovcu dne 27. junija 1956 ob priliki mladinskega dne.

„Stara Loka, decembra 1929.

Ražun je hotel zgraditi šolo, ki bo vzgajala verno mladino in ki mladine narodu ne bo odtujevala. Takratna ljudska šola je bila liberalna.

Tudi danes se starši vse premalo zavdajo, da današnja šola ne odgovarja božjim zapovedim in cerkvenim naukom. Da bodo iz šole prišli verni otroci, morajo biti drugačni učni načrti in deloma tudi bolj verni učitelji. Zato je Ražun poskrbel šentjakobskim otrokom, ki bodo obiskovali Narodno šolo, šolske sestre iz Maribora kot učiteljice.

Dne 7. februarja 1908 piše častita m. Stanislava g. Ražunu v zadevi delovanja sester v novi šoli v št. Jakobu. Iz pisma je razvidno, da se je g. Ražun že dalj časa pogajal s sestrami. Vendar so nastale težave finančnega značaja in pa tudi zato, ker so sestre imele premalo učiteljic. V zgornjem pismu pa sporoča č. m. Stanislava, da bodo sestre najbrž zapustile šolo na Muti, ker so tam nastale neke težave, in da je morda božja previdnost tako uredila, da bodo na ta način mogle iti delovat v št. Jakob. Nadalje sporoča Ražunu, kdaj bi bilo primerno, da bi se pripeljal v Maribor, da se dokončno pogovorita. Svetuje mu, naj pride koncem februarja.

Iz kartice, katero je pisal g. Ražun svojemu prejšnjemu kaplanu Ivanu Lučovniku v Pliberk, je razvidno, da se je 4. marca 1908 peljal v Maribor, da se dokončno pogovori s šolskimi sestrami.

V kolikor se spominja na vse te dogodke dr. Ivan Lučovnik, se je Ražun pogajal s sestrami tudi o zadevi lastništva šole. Hotel je zemljišče in poslopje vpisati na šolske sestre kot lastnice. Te pa se niso upale poslopja prevzeti v lastništvo, ker so imele še precej dolga na svoji lastni hiši v Mariboru, kakor poroča č. m. Stanislava v zgoraj omenjenem pismu Ražunu.

Ražun je bil prepričan, če ne bodo učile v Narodni šoli sestre, tudi šola otrok ne bo imela. V tem se ni varal. Ko so sestre začele učiti, so bili njih uspehi sijajni in otrok je bilo dosti. Starši pač radi zaupajo še danes svoje otroke vzgoji šolskih sester. Zlasti dobra učiteljica je bila prednica Uršula Gosar.

Dragi prijatelj!

Za Tvoje pismo z dne 28. 11. t. l. se Ti srčno zahvaljujem. Po stari svoji počasnosti odgovarjam šele danes — najprej na prvo polovico pisma, zatem na drugo.

Začetek moje živčne bolezni sega nazaj v leto 1907, ko sem začel zidati šolo v št. Petru. Začel sem žal prej, preden sem imel v rokah vso za tako obširno stavbo potrebno svoto, čemur je deloma bil vzrok moj nemumni optimizem, deloma pa nekdo drug!

Skoraj že celo leto zatem, ko so šolsko poslopje zidali, za dobri dve tretjini vse za stavbo potrebne svote nisem vedel, kje naj dobim! (Podčrtano v originalu). Že obljubljenih podpor ni bilo. Še ljubljanski župan Hribar, ki je obljubil precejšnjo svoto: ves čisti dobiček neke slavnosti na ljubljanskem gradu, o katerem je napovedal veliko svoto — ni poslal ficka.

Ko bi se me ne bila usmilila Mohorjeva družba (za je odločil glas kanclerja Vidovica), ne vem, kaj še bi bilo z menoj poleg živčne bolezni, ki se je v tistem času začela, česar seve takrat nisem opazil.

Zatem so prišli dogodki vojne: dne 27. 3. 1916 ob 9. uri so me aretirali kar 4 detektivi. Ob 10-ih je v Področčici vlak že zažvižgal z menoj. (Arnej je tudi bil z menoj, pa ne aretiran). Nekaj pred 12. uro sem že bil v arestu Jezuitske kasarne. Do 15. 4. sem bil v večji sobi, kjer nas je bilo 20 do 24 jetnikov skupaj. Do 14. aprila nisem mogel jesti ničesar zjutraj kakor samo kavo, popoldne škodljivo juhe in popoldne zopet kavo. Šele 14. 4. sem prvokrat začutil, da sem lačen, dne 15. 4. sem prvokrat pojedel popoldne vso menažo. Ob 4-ih popoldne istega dne pa so me odvedli v temnico. Moji sojetniki so rekli, tako sem pozneje zvedel: „Der bekommt die Kugel.“ — Temnica, res temnica: mala klet, kake štiri korake široka, 8 korakov dolga, z enim oknom, ki je do 2/3 bilo zazidano, zgornja tretjina zamrežena. To je bila klet, v kateri je pred menoj bil zaprt vojak iz Dobrle vesi, potem obsojen na smrt in tik ječe na dvorišču ustreljen. Deska, ki so jo djali vojaku za hrbet

takrat, ko so ga ustrelili, je bila v postelji, na kateri sem jaz spal.¹

Bi še marsikaj kazalo, da Ti sporočim iz svojega preiskovalnega zapora, pa so to deloma odiozne stvari, o katerih je bolje, da ne pišem. So me sodili in obsojali ne samo sodišče (potem sledi nekaj stavkov, katerih ne kaže objaviti).

Sedaj pa še o moji živčni bolezni in o Tvojih nasvetih: spat hodim že ob 8-ih, včasih še prej, kavo pijem zjutraj in nekaj malega tudi zvečer, pa samo žitno, brez vsakega zrna prave kave. Ne pijem nobenega vina in nobene pijače, le vodo z malinovcem, večkrat tudi čaj, pa iz lipovega cveta, baldrijana, etc. Vseh devet let, kar sem tukaj, sem bil le 4 ali 5 krat v gostilni z g. dr. Arnejcem. Doma nimam nobene pijače izven malinovca, na sprehod hodim pogosto po dve uri in še več s počivanjem vred, tudi v drvarnici se tu in tam zglašim, pa živčnost napreduje in spomin peša bolj in bolj.

Iz tega — pa še davno nisem vsega povedal — boš vsaj približno spoznal in mi verjel, da sem res živčno bolan, in sicer zelo bolan. Zdaj ko pišem to pismo nekaj čez deveto uro, me je zopet hudo prijelo, da sem moral pustiti pisanje in se usedi za peč. Držalo me je 35 minut. Sedaj že zopet pišem. Najhuje pa je to, da spomin tako silno peša, kar pa menda ni le posledica živčnosti, ampak hereditas, podedovano. Moj stari oče je na stara leta prišel čisto ob spomin in um. Moja mamka, že čez 80 let, ima še ves um in razsodnost, pozabljiva pa je tako, da včasih za pol ure za eno in isto reč vpraša po štiri in še večkrat. — Že zopet sedim in počivam! Menda so me spomini na one razburkane čase in mi storjene krivice tako razburili. (Potem omenja nekatere krivice, ki so ga posebno bolele).

Iz tega boš spoznal, zato sem nekatere dogodke navedel, od kod moja tolika živčnost. Že spomini na to in use drugo, o čemer ne poročam, so me zopet silno razburili. Bom raje končal.

Tvoj Matej Ražun."

1) „Kronika koroških Slovencev“ poroča na strani 31: Dne 8. julija 1916 opoldne pride v stolno župnišče iz vojaške ječe Matej Ražun. Tri mesece je bil v preiskovalnem zaporu. Zdaj so ga izpustili na prizadevanje gospoda knezoškofa, ki se je peljal osebno v Beljak k vrhovnemu polkovniku Rohru.

To pismo je g. Ražun pisal svojemu prijatelju in nekdanju sošolcu prelatu Podgorcu, ko je ta postal kanonik v Celovcu.

Gospod Ražun je za svojo ustanovo šentjakobsko šolo dal vse. Svojemu nekdanjemu kaplanu dr. Lučovniku je priznal, ko ga je ta pozneje obiskal, da je pri zidanju šole postal berač. Sam je dal vse, kar je imel. Računi so morali biti plačani in porabil je ves svoj denar. Izčrpal pa se je tudi fizično in duševno tako zelo, da je moral zadnja leta svojega življenja preživeti v duševni zgubljenosti in živeti od miloščine svojih blagih sorodnikov. Šentjakobska šola, ki danes tako mogočno stoji, je sezidana ne le z denarjem rodoljubov, ki so ga v navdušenju darovali, da ohranijo svojim otrokom versko vzgojo in materin jezik, ne le z velikodušno podporo Mohorjeve družbe, ampak predvsem s srčno krvjo idealnega in tako požrtvovalnega župnika šentjakobske fare, gospoda Mateja Ražuna.

Val. Polanšek:

NAŠA ZEMLJA

Tam slovenski rod prebiva,
kjer je Drava sred planin.

Tam je pesem naša živa
sred veselja, bolečin!

Gosposvetski zvon pozvanja,
da se jezera bude!

Peca se Obirju klanja,
v Jepo Stol zagleda se.

Zilja z Rožem lepo poje,
da v Podjuni zadoni:

Narod ljubi pesmi svoje
že iz davnih slavnih dni!

Mi smo rod Miklove Zale,
Kralj Matjaž pa čuva nas.
Tja do Jadrana obale
sega pesmi naše glas!

Pojmo torej prav veselo:
Naj sosedje vsi živé!
Za koroško to deželo
vedno bije naj srce!

Pet let med CELOVŠKIMI UČITELJIŠČNIKI

Veliko se dandanes govori in razpravlja v naši deželi o dvojezičnih šolah. Bile so uzakonjene 3. oktobra 1945 s posebno šolsko odredbo.

Z novim šolskim letom 1945/46 je bila tudi v obširnejši meri vpeljana slovenščina na celovškem učiteljišču. Ustanovitev dvojezičnih šol je zahtevala učiteljski naraščaj, kateri bi obvladal oba deželna jezika. Za te kandidate je bila vpeljana slovenščina kot učni jezik. Vsi učenci in učenke z elementarnim znanjem slovenščine so bili po letu 1945 združeni v posebnih tečajih. Poučevala sta se n. pr. prvi in drugi letnik, tretji in četrti ter peti letnik zase (fantje in dekleta skupaj) po tri ure slovenščine tedensko. V petem letniku sta bili poleg tega določeni še dve uri za metodični del dvojezičnega pouka. V posebnih tečajih so lahko tudi nemški dijaki prostovoljno obiskovali slovenščino.

Naslednji pregled naj nam nazorno pred- oči, kako so bili združeni posamezni letniki prva povojna leta v posebnih tečajih. Rimske številke označujejo fantovske, arabske deklishe letnike.

Slovenščina kot učni jezik

I. II. 1. 2. : 3 ure tedensko

III. IV. 3. 4. : 3 ure tedensko

V. 5. : 5 ur tedensko (od teh

dve uri metodike).

To je torej skupno 11 ur slovenščine.

Slovenščina za prostovoljce

I. II. 1. 2. : 3 ure tedensko,

III. IV. V. 3. 4. 5. : 3 ure tedensko.

Poleg tega se je poučevala slovenščina dve uri tedensko tudi za bodoče otroške vrtarice. Na teden je bilo torej vsega skupaj predvidenih za slovenščino 19 ur.

Takšno je bilo stanje, ko je pisec teh vrstic prevzel poučevanje slovenščine septembra 1951 na celovškem učiteljišču. Do tega časa ni bilo nobenega pismenega odloka, kateri bi jasno določal obveznost slovenščine kot učni jezik na zavodu. Brez zadevnega zakonitega odloka ministrstva za prosveto na Dunaju bi mogla imeti sloven-

ščina kot učni jezik na učiteljišču tudi le pomen prostovoljnega predmeta. Če bi namreč kdo izmed kandidatov ali kandidatinj ne hotel več obiskovati slovenščine iz katerega koli vzroka, bi ga nihče ne mogel do nadaljnega obiska obvezati. Še več, če bi kak učenec v kakem letniku imel iz slovenščine nezadosten red, bi niti ne bil dolžan delati ponavljalnega izpita.

Tudi pri zrelostnem izpitu iz slovenščine je pri negativnih izidih dijak še vedno imel možnost sprejeti maturitetno spričevalo s pravico poučevanja na ljudskih šolah z nemškim učnim jezikom.

Takšno stanje je za tako važen predmet, kot ga predstavlja za učiteljski naraščaj slovenščina, trajno nevzdržno, posebno še, če pomislimo, da so se morali dijaki in dijakinje slovenščine učiti dodatno k angleščini in to vedno popoldan. Bili so torej z enim jezikom več obremenjeni kot drugi dijaki. Tudi tukaj je bilo treba poskrbeti za občutno olajšavo.

V ta namen je predložil profesor slovenščine preko ravnateljstva 6. decembra 1951 in 2. oktobra 1952 obširno poročilo o trenutnem stanju slovenskega pouka na učiteljišču šolskim oblastem, nakazal na že zgoraj navedene težave ter prosil prosvetno ministrstvo na Dunaju, naj uzakoni na zavodu slovenščino kot obvezen učni jezik ter oprostí vse dijake in dijakinje, obiskujoče slovenščino kot učni jezik, od angleščine.

Na podlagi zadnjega predloga je bila s šolskim letom 1953/54 slovenščina od ministrstva za prosveto obvezno namesto angleščine vpeljana za vse tiste, kateri vstopijo v zavod že z elementarnim znanjem slovenščine. Tozadevni odlok je izdalo ministrstvo 1. 7. 1953, št. 96.576-IV/18/53.

Razume se, da pridejo za obisk tega predmeta v pošteve le dijaki in dijakinje, kateri so zmožni slediti razlagi in obdelavi učne snovi že od prvega letnika dalje v slovenskem jeziku. Ti učenci obiskujejo torej: nemščino, slovenščino in latinščino, vsi ostali dijaki brez slovenščine pa: nemščino, angleščino in latinščino.

Po tej odredbi se vrši pouk slovenščine dopoldan vzporedno z angleščino. Ker pa se poučuje v posameznih letnikih angleščina le dve uri, slovenščina pa tri in v višjih letnikih štiri in celo pet ur na teden, odpade nekaj ur slovenščine tudi še sedaj na šesto uro dopoldan in nekaj na popoldan. To pa zaradi urnika in velike obremenitve dijakov na tem zavodu, nekateri letniki imajo tedensko celo 44 ur pouka, drugače tehnično ni mogoče izvesti. Vsekakor se vrši obvezni pouk slovenščine pretežno dopoldan.

Kdor od sloven. dijakov želi obiskovati angleščino, od nemških dijakov pa slovenščino, ima to priliko tri ure tedensko v tečajih za prostovoljce.

Z novo odredbo je bila določena tudi metodika dvojezičnega pouka od tretjega letnika dalje. Po ministrskem odloku od 1. 7. 1953 se vrši pouk slovenščine takole:

Slovenščina kot učni jezik

- I. 1. : 3 ure tedensko,
- II. 2. : 3 ure tedensko,
- III. 3. : 4 ure tedensko (od teh ena ura metodike),
- IV. 4. : 4 ure tedensko (od teh ena ura metodike),
- V. 5. : 5 ur tedensko (od teh dve uri metodike).

Skupno torej 19 ur obveznega pouka slovenščine na teden.

Slovenščina za prostovoljce

- I. 1., II. 2. : 3 ure tedensko
- III. 3., IV. 4., V. 5. : 3 ure tedensko

6 ur tedensko

Vsega skupaj se poučuje sedaj na celovškem učiteljskišču 25 ur slovenščine na teden. Poleg tega so predvidene tedensko tri ure slovenskega pouka v seminarju za otroške vrtnarice. Vendar se jih v zadnjih dveh letih ni javilo toliko za slovenski pouk, da bi se ta v tem tečaju mogel vršiti.

Za poučevanje slovenščine je potrdilo ministrstvo z odlokom od 25. 8. 1953, številka 46.431-IV/18/53, poseben učni načrt.

UČNI PRIPOMOČKI

S posebnim odlokom je odobrilo ministrstvo za prosveto tri čitanke za poučevanje slovenščine na celovškem učiteljskišču. Brez

čitank bi se gotovo pri najboljši volji ne moglo uspešno poučevati slovenščine. Ker obiskuje povprečno le 52 dijakov in dijakinj ta predmet obvezno, je iz gmotnih vidikov gledano nemogoče misliti na posebno izdajo učnih knjig.

Tako je ravnateljstvo zavoda naprosilo ministrstvo za prosveto, da odobri sledeče tržaške čitanke tudi za slovenski pouk na celovškem učiteljskišču: Slovensko čitanko za I. razred nižjih srednjih in strokovnih šol, Trst 1948, Slovensko čitanko za II. razred srednjih in strokovnih šol, Trst 1948, in Slovensko čitanko za višje srednje šole, II. del, Trst 1947.

Za slovnični pouk pa je bila prirejena in izdana posebna slovenska slovnica, ki popolnoma ustreza zahtevam učnega načrta. Slovnica je razmnožena na 76 straneh velikega formata.

Med šolskim letom segajo dijaki tudi po knjigah iz zavodove slovenske knjižnice. Ustanovljena je bila med šolskim letom 1952/53. Sicer je bilo tudi že prej nekaj slovenskih knjig na učiteljskišču, vendar se čtivo

STVARNA PODROČJA

UČNI PRIPOMOČEK
ZA DVOJEZIČNE ŠOLE

IZDALI UČITELJSKIČNIKI

CELOVEC 1956

Naslovna stran „Stvarnih področij“ (glej str. 59)

za potrebe slovenskega pouka ni smotrno kupovalo. Bila je torej ustanovitev knjižnice, ki to ime tudi dejansko zasluži, nujno potrebna. Prosvetno ministrstvo je nabavo dobrih slov. knjig podprlo s subvencijo pet tisoč šilingov, ravnateljstvo učiteljišča pa je pomagalo v preteklih letih bogatiti knjižnico, ki obsega 700 knjig, z novejšimi knjižnicami deli¹.

Za pouk na dvojezičnih šolah so izdali l. 1956 učiteljiščniki „Stvarna področja“. Vendar uporabljajo učni pripomoček dijaki tudi pri slov. pouku na zavodu. Kratkim ali daljšim sestavkom je vedno dodan tudi dvojezičen vokabular². Tudi „Stvarna področja“ spadajo med razmnoževine, obsegajo 36 strani.

Pri pouku slovenščine za prostovoljce se poučuje prvi dve oziroma tri leta po „Slovenski vadnici“ za srednje šole, ki jo je pripravil delovni odbor profesorjev slovenščine v Celovcu. Od tretjega letnika dalje uporabljajo dijaki kot učni pripomoček še „Mladi rod“ in sedaj tudi „Stvarna področja“ učiteljiščnikov.

Snov iz literature vpišejo dijaki po obdelavi v zvezke. Na razpolago so jim tudi lažja dela iz slov. knjižnice, katera berejo med poukom.

S sedanjimi učnimi pripomočki se da,

hvala Bogu, razmeroma lepo delati. Seveda pa bo treba tudi v bodoče čimbolj izboljševati pogoje za uspešen pouk. K tem pogojem pa pripadajo brezdvomno dobri učni pripomočki.

DIJAŠKA DRUŽINA

Učiteljski naraščaj za dvojezične šole ima tudi svojo dijaško družino. O ustanovitvi piše Milka Kušej v šolskem literarnem glasilu: Bilo je to junija 1953, ko smo se zbrali v risalnici in ustanovili dijaško družino. Spoznali smo tu po kratkih govorih profesorja slovenščine in zastopnikov dijakov in dijakinj Lorča Kušaja in Milke Zwitterjeve, „da je to edino prava misel in dejanje, ki bo družilo in vezalo dijake, ki bo zbuvalo bolj in bolj zavest in ljubezen do materinskega jezika. Tu smo določili tudi prvi dijaški sestanek za št. Jakob v Rožu.“

V rojstnem kraju Miklove Zale

Dijaški sestanek je najprvo obsegal duhovno obnovo, ki jo je vodil nadzornik za krščanski nauk na srednjih šolah, mil. g. kanonik dr. Rudolf Blüml.

V svojem poročilu piše o sestanku Milka Kušej, sedaj že učiteljica: „V drugi vrsti pa smo dobili tudi veliko dobrih nasvetov za naš bodoči poklic. Slišali smo predavanje o

Skupina celovških učiteljiščnikov na počitniškem sestanku v št. Jakobu v Rožu poleti 1953. (Cetrti od desne proti levi je ravnatelj zavoda g. prof. dr. Erhard Seiwald.)

koroških kulturnih delavcih in se ob njihovem delu sami navdušili za delo. Potem smo se poglobili v življenje učitelja in učiteljice na vasi in spoznali lepe in težke strani našega poklica.

Toda, bi bila to mladina, ki ne bi pela? — Glejte, zato so še in še silile pesmi iz naših grl, pesmi, ki opevajo lepoto naših dolin, našega naroda.

Naj vam povem, kaj sem čutila ob tem trenutku jaz! „Rož, Podjuna, Zilja, venec treh dolin! Naša domovina! Narod — tvoja sem hčerka, tvoj sem sin!”

Mislím, da so tedaj slutili tudi vsi drugi, kako se je skrivno privila iz src vez ljubezni, vrgla zanke v te doline in zajela vse, kateri živijo tu.

Veselje je raslo še in še, našlo je vrhunec, ko smo mogli pozdraviti v sredini našega ravnatelja dr. Erharda Seiwalda in profesorja matematike Alojza Gruberja.

Gotovo ne trdim napačno, če rečem, da je zajelo tudi ta dva globoko, ko sta slišala pri maši petje, ki je prihajalo iz globine in veljalo temu, ki je nad nami — našemu Stvarniku.

Zadnji dan popoldne smo naredili kratek sprehod. Pot nas je vodila najprej k šentjakovski cerkvi in na pokopališče, kjer počiva župnik Franc Treiber, ki je opeval Baško jezero in svoj dom v pesmi „N' mav čriez izaro...”

Gotovo pa nismo mogli iti mimo rojstnega kraja Miklove Zale. Zato smo si ogledali njeno in Mirkovo domovje. Obiskali smo tudi Janežičev dom.

Vsi smo zapustili samostan gostoljubnih sester z željo, da bi se prihodnje počitnice zopet nekje zbrali. Upamo, da se bomo znašli v Podjuni, kjer stoji Peca, gora Kralja Matjaža, ali pa v naši tretji dolini, kjer bo lahko zadonela pesem: „Tam, kjer teče bistra Zilja...”

Res smo se zbrali odslej naprej vsako leto na rednih počitniških sestankih.

V varstvu Kralja Matjaža

O drugem dijaškem sestanku nam je napisal Andrej Moritsch, bil je v preteklem šolskem letu učitelj v Tinjah, kot predsednik dijaške družine, sledeče poročilo: „... kar naenkrat je prišlo pismo zastopnice de-

klet, Milke Kušej, da lahko napravimo sestanek v Šmihelu pri Pliberku. Tako smo se v petek 13. avgusta napravili na pot v šmihelsko faro. Nekateri so se pripeljali s kolesi, drugi pa, ki so imeli daljšo pot, z vlakom. V Šmihelu nas je že pričakoval preč. g. župnik Jože Picej s svojim kaplanom.

Še isti dan zvečer smo začeli z duhovno obnovo, ki nam je dala novih misli o Mariji. Zvečer smo šli potem v cerkev, kjer je imel preč. g. župnik blagoslov. Po večerji smo se zmenili zaradi prenočišč. Spali smo namreč pri družinah v fari. Drugi dan smo se zbrali ob pol osmih zopet v župnišču. Ob osmih smo imeli skupno sv. mašo z nagovorom preč. g. Vinka Zaletela, s katero smo zaključili duhovno obnovo.

Po maši je imel naš profesor slovenščine, gospod dr. Valentin Inzko, predavanje z naslovom: „Stremljenja našega dijaštva”. Spoznali smo, da je vedno mladina nositeljica novih idej. Polna mlade, neugnane sile bi se pa lahko oprijela napačnih idej. Zato mora imeti mladina vodnike in vzornike, predvsem pa ne sme zaiti iz temeljev krščanskega nauka. Potem šele se bo stremljenje spremenilo v nove pravilne ideje in bo koristilo vsemu človeštvu.

Po predavanju gospoda profesorja je spregovorila dijakinja Marija Mak o „Dijaku in samovzgoji”.

Važno je, da smo na tem sestanku govorili tudi o organizatoričnih vprašanjih, postavili smo delovni načrt za celo šolsko leto. Zelo nas je tudi veselilo, da so nas obiskali nekateri dijaki iz Marijanišča na našem sestanku.

Drugi dan, to je bilo v nedeljo, 15. avgusta, je bil Marijin praznik. Ob pol osmih zjutraj smo se sešli nad Šmihelom pri cerkvi sv. Katarine, kjer je bilo pranganje z mašo. Od tod smo si ogledali okolico. Ob desetih smo bili zopet v župnišču, kjer je imela zastopnica deklet, Milka Kušej, predavanje „Dijak in zemlja”, katero smo z zanimanjem spremljali in smo njene misli navdušeno odobrvali.

Po južini je bila vaja za igro „Nevesta iz Amerike”, katero smo ob štirih prvič in ob osmih drugičkrat uprizorili v Šercerjevi dvorani. Nastopil je tudi mladinski zbor. Šmi-

helžani so se pošteno nasmejali ter nagradili naš trud z močnim aplavzom.

V nedeljo zvečer smo se poslovili ter zaključili naš sestanek; nekateri so se peljali še isti dan domov.

Tako nam je bilo letos zopet mogoče spoznati lep kraj naše domovine."

Ravnatelj učiteljišča je poslal udeležencem sestanka obširno pozdravno pismo.

V koroški prestolnici

Na tretjem dijaškem sestanku, ki je trajal od 1. do 3. avgusta 1955, smo se zbrali z učiteljišniki v Mohorjevi hiši v Celovcu. Po duhovni obnovi, ki jo je vodil preč. g. dr. Žitnik, se je pričel naslednji del sestanka. Sledilo je poročilo dijaške družine, razgovor o raznih organizatoričnih vprašanjih in predavanje „Mati v slovenski literaturi“ (Marija Spieler, sedaj že učiteljica). Marija Mak, predsednica dijaške družine, nam poroča: „Ponosni smo, da imamo v naši sredi tako spretno predavateljico. Zajela je snov res do dna in s svojim preprostim, a prikupnim načinom si je znala pridobiti zanimanje vseh navzočih."

Po kratki diskusiji je sledilo predavanje profesorja slovenščine na trgovski akademiji gosp. dr. Vinka Zwittera pod naslovom: „Materin jezik“. Predavatelj je govoril tako izčrpno o našem materinskem jeziku, da ga je moral vsak še bolj vzljubiti in spoštovati. Tako lepo nam je pokazal posebnost vsakega narečja: ziljskega, rožanskega in podjunskega, govoril tako pristržno in prepričevalno, kot more govoriti samo človek, ki ljubi svoj jezik, se zaveda njegove lepote in njegovega bogastva.

Razvila se je precej živahna diskusija, da smo kar prezrli, kdaj je čas minil. Po razgovoru nas je povabil prof. slovenščine na realni gimnaziji g. dr. Joško Tischler po naročilu kmeta Janka Olipa iz Sel na večerjo. Tam so se nam odtajala srca in razvezal jezik, da je veselo odmevala pesem v naši slovenski besedi in melodiji.

Višek našega sestanka naj bi bil literarni večer, ki so nam ga priredili naši koroški pesniki in pisatelji. Med drugimi smo slišali tudi gospodinjsko učiteljico gdč. Milko Hartman, gg. učitelje Valentina Polanška, Rudija Vouka in prevajalca Mauserjevega romana „Kaplan Klemen“, Bernarda Strau-

ba. V njih sredi smo doživeli res tako pester večer, da nam bo ostal vedno v spominu. Užitek je bil poslušati naše mlade pesnike in pisatelje. Iskrena zahvala vsem, ki so se žrtvovali za ta večer, da so nam z njimi olepšali naš dijaški sestanek. Z najlepšimi vtisi in zadovoljstvom smo zaključili prvi del našega sestanka. Drugi del pa smo izpolnili z izletom na Obir.

Upravičeno lahko rečemo, da je bil to naš najlepši in najboljši sestanek do sedaj. Upamo, da mu bo sledilo še več takih. Seveda, največ hvaležnosti smo dolžni našemu gospodu profesorju slovenščine. Zavedamo se, da imamo v njem res pravega in nadvse skrbnega očeta naše dijaške družine. Ni nam samo profesor, temveč mnogo več: naš pravi prijatelj, če ga smemo tako imenovati. Dobri Bog naj obilo poplača ves njegov trud."

V Tinjah in na Sv. Višarjah

Tinje z mogočno proštino so nas v počitnicah preteklega poletja zbrale na četrti dijaški sestanek.

1. avgusta zvečer smo se sešli, 2. avgusta pa smo se udeležili prve božje službe; preč. g. kaplan Jože Gabruč je bodril mlade učiteljiščnike k vzornemu krščanskemu življenju. Vzgoja mladine bo mogla biti uspešna le, če bodo družina, duhovnik in učitelj vzgajali po istih načelih.

Vrsto predavanj je otvoril profesor slovenščine s snovjo: „Profesor Perkonig in slovenski jezik“. Spoznali smo pisateljevo rojstno vas Borovlje s puškarsko industrijo, spremljali mladega Perkoniga na njegovi življenjski poti in spoznali, kako se je priboril tudi v narodnostnih vprašanjih do stvarnega gledanja. Perkonig je izdal v nemškem prevodu dela Ivana Tavčarja in Ivana Cankarja. V zadnjem govori spoštljivo o slovenskem narodu in njegovi govorici, ki je bila tudi govorica pisateljevega očeta.

V svojem avtobiografskem delu „Im Morgenlicht“ — „V jutranji zarji“ je g. prof. Perkonig v posebnem poglavju izpovedal pod naslovom „Mit zwei Zungen“ — „V dveh jezikih“, da mora imeti tudi slovenska govorica v naši deželi polno življenjsko pravico. Pisatelj je prišel, kakor sam prizna, sicer pozno do takega gledanja, a tem odločneje se za to izpoved sedaj zavzema, saj

S počitniškega sestanka celovških učiteljsčnikov poletu 1956 v Tinjah.

črpa iz očetove govorice tudi pri svojem literarnem ustvarjanju.

Drugo predavanje pa je imel g. prof. dr. Pavel Zablatnik, ki je govoril o običajih pri Zilji, Rožu in Podjuni. Spoznali smo tako iz bogate narodove zakladnice običaje posameznih letnih časov, običaje ob priliki poroke, rojstva in smrti. Z velikim navdušenjem so sledili učiteljsčniki izvajanjem gospoda predavatelja, odpiral se jim je nov svet. Gospod dr. Zablatnik je dal mladim učiteljsčnikom tudi nasvet zbirati tako gradivo v „Setvi“. Literarno glasilo bi obogatelo, pod naslovom „Iz narodne zakladnice“ pa bi nam ostalo morda ravno po marljivem zapisovanju običajev, šeg in navad našega ljudstva po učiteljsčnikih marsikaj ohranjeno, kar bi se drugače zgubilo.

Običaje, o katerih je govoril g. prof. dr. Zablatnik, pa nam je nato prikazal v sliki preč. g. provizor Vinko Zaletel. Na novo so zaživel pred našimi očmi običaji južne Koroške, spoznali pa smo natančneje tudi naše domače vasi, v katerih so še živo ohranjeni. Gospod predavatelj je mladi učiteljski naraščaj za dvojezične šole navdušil še prav posebno s posnetki iz narave, ob njih gledanju so nam prišli na misel verzi Župančičeve „Dume“: „Sveta si zemlja in blagor mu, komur plodiš...“

Popoldan je bilo na programu tudi poročilo dijaške družine, ki ga je podala Mica Mak, Marija Spieler pa je kot urednica „Setve“ govorila o literarni rasti učiteljsč-

nikov. Za novega urednika lista je bil izvoljen Maksej Jelenik.

Po poročilih zastopnikov dijaške družine, ki so s svojimi sošolci začrtali tudi delo za prihodnje šolsko leto, se je pričela literarna ura. Urednik „Nedelje“ preč. g. Janko Polanc, je kritično razpravljaval o „Setvi“. Hoteli smo enkrat slišati oceno nekoga, ki ni član dijaške družine. Predavatelj je priznal dijakom trud njihovega dela, nedostatke pa so sklenili učiteljsčniki odpraviti in s tem list ponovno dvigniti.

Ob koncu je spregovoril še g. prof. dr. Pavel Zablatnik o slov. koroških narečjih, ki se razlikujejo po natančnih jezikovnih zakonih od pismene slovenščine. Govornik je s celo vrsto nazornih primerov to pravilo potrdil.

V petek, 2. avgusta, smo se zelo zgodaj odpeljali iz Tinj v Žabnice. Od 24 učiteljsčnikov in učiteljsčnic, ki so se zbrali k predavanju v Tinjah, se jih je napatilo 20 (11 deklet in 9 fantov) v Kanalsko dolino. Tu se stikajo tri države, tri dežele in tri velike evropske jezikovne skupine: Slovani, Germani in Romani.

V Žabnicah smo si ogledali pokopališče in notranjost cerkve. Tik pri vhodu svetišča počivata koroška rojaka dekana Ferčnik in Inzko iz Roža.

Iz Žabnic smo lepo videli naš cilj — Sv. Višarje. Med potjo smo občudovali na postajah križevega pota slike slovenskega umetnika Antona Kralja, njegove slike pa krasijo tudi višarsko cerkev.

Na Višarjah se je mladina opajala nad lepoto Julijskih in Karnijskih Alp ter Dolomitov, natančneje pa so se tudi zanimali, kje leže Ukve, Ovčja vas, druga domovina Julija Kugija in Rabeljsko jezero.

Sicer smo bili na Sv. Višarjah kot izlet-

niki, znali pa smo izlet združiti z romanjem ter smo tako izročili Višarski Materi božji svoje skrbi in prošnje.

Da smo vse dni našega sestanka mnogo peli ter bili res dobre volje, naj samo mimogrede omenim. Z veseljem in zadovoljnostjo v srcu smo se poslovili v soboto, 4. avgusta, dopoldan od Sv. Višarj ter prispeli preko Višarske planine do žičnice, ki nas je pripeljala zopet v dolino, vlak pa nas je odpeljal proti Celovcu.

„Setev“

Dijaška družina je začela v šolskem letu 1953/54 izdajati svoje literarno glasilo, da poveže med seboj čim tesneje dijake vseh letnikov. Poseben uredniški odbor, katerega mu odpošlje vsak letnik svojega zastopnika, ureja šolsko glasilo pod vodstvom glavnega urednika ali urednice. Eno šolsko leto odgovarja za vsebino lista kak fant, drugo leto pa dekle. Šolsko glasilo izhaja kot razmnoževina. Krasne ilustracije oblikovno uživljajo list. Za prvo številko sta napisala ravnatelj prof. dr. Erhard Seiwald in profesor slovenščine bodrilne uvodne besede. Posamezne številke kažejo po obsegu in vsebini prispevkov marljivost sodelavcev. V naslednjih odstavkih navajam naslove v „Setvi“ objavljenih prispevkov:

1953/54

1. *Številka*: uvodne besede g. ravnatelja in prof. slovenščine, Marija vzor mladine, Pravo veselje in prava odpoved, Gibanje naše dijaške družine, Slovenski pouk na učiteljskišču, Kaj se dogaja letos v naravi, Zimsko nedeljsko jutro, Smučarski doživljaj na planini, Noč v mesečini, Popotnik (pesem), Zdravje, največje bogastvo človeka, Prvikrat na dvojezični šoli, Prvikrat samostojna učiteljica, Utrinki iz moje šolske prakse, Lepi spomini.

Številka je obsegala 16 strani.

2. *Številka*: Pri božjem grobu, Velikonočni običaji v Rožu, v Podjuni in v Zilji, Na veliki petek, Kako je Janezek doživel cvetno nedeljo, Prvi? (pesem), Zvonček, Sanje, Moja roža, V hiši trpljenja, Vaški posebnež, Moj prvi odrski nastop, Neža, Čitanka, ilustrirano velikonočno voščilo sodelavcem in bralcem „Setve“.

Številka je obsegala 13 strani.

3. *Številka*: Hrepenenje po luči, Gospo-

SETEV

GLASILO UČITELJSKEGA NARAČAJA ZA DVOJEZIČNE ŠOLE

3. LETNIK

ŠTEVILKA 4

1955-1956

*Stoj kot drevo brez ranjaja!
Dijaji si, bolj te pretresa vihar,
oizji si, bližji nebeski ti var,
dalj gre oko.*

(Oton Zupančič)

Ovojna stran literarnega glasila „Setev“

dov dan, Dobre matere so ognji, ki gorijo za druge, Moje prvo romanje, Pogled na Rož, Birma, Na Goriškem, Doživel sem Trst, Moja rojstna vas, Od št. Ilja do Škofič, Ob Klopinskem jezeru, Izlet na Obir, V gorah, V Solnograd, Naše delo v preteklem šolskem letu, Odmevi.

Številka je obsegala 13 strani.

1954/55

1. *Številka*: Naš dijaški sestanek, Iz šmihelskih predavanj (Dijak in samovzgoja, Dijak in zemlja), Izgnanec (pesem), Šolsko leto se je pričelo, S pogumom na delo, Marijanska akademija, Sprehod v jesensko naravo, Na paši, Ob potoku, Zakaj si odšel? Premišljevanje, Božja njiva, Spomini, Kar ste vi, smo bili mi, kar smo mi, to boste vi.

Številka je obsegala 14 strani.

2. *Številka*: Božično darilo, Zvonovi zvonijo, Iz težkih ur, V viharju zametan, Njegova pot, Vrnitev, Pridem, Hrepenenje po daljnih krajih, Oče Miha, Marjetica, Po naših vaseh (Božični običaji Ziljske doline), Sveta noč, blažena noč, Ob jaslicah, In te-

daj je noč (pesem), ilustrirano božično in novoletno voščilo.

Številka je obsegala 16 strani.

3. in 4. številka: Najmlajši se oglašajo (uvodne besede), Skrivnosti v Gradčenicah, Turki v Št. Janžu, Turki ob Humperškem mostu, Turki v Železni Kapli, Sv. Valentin v Glinjah, Zgodovinski paberki iz Pečnice, Zaklad v Macni, Zlodejev most, Iz kraljestva kralja Matjaža, Babica mi je pripovedovala, Pričakujem pomlad (pesem), Mornarji, Pastirica Majda, Življenja trnjeva pot, Po naših vaseh, Požar, Ocena Mladega roda, Brali in ocenili smo „Setev“, ilustrirano velikonočno voščilo.

Dvojna številka je obsegala 21 strani.

1955/56

1. številka: uvodne besede prof. slovenščine, Hodil po zemlji sem naši in pil nje prelesti, Kmečki problem, Poučna zgodba iz preteklosti, Velik praznik v Šmarjeti, ... a vlak vozi dalje, Pod Svetimi Višarjami, Pliberški sejem, Študent delavec, Naš dijaški sestanek, Visoko vrh planin stojim, Dolga je rajža, strma je pot.

PRİČUKUJEM

Izrek skozi okno....
Zunaj sneži, v srcu srcašči-
šulčenje, vrvenje, drhtenje,
večno hrepenenje,
večen šir,
povsod namiri

Izrek skozi okno.....
Zunaj dehti, v srcu kal -
ptičje glas, cvetja klas,
sončen "obraz",
pomladi vir -
Je to mir?

Milka Kušej,
5. letnik

Mornarji

Bilo je leta 1756. V pristanišču španskega mesta Kartagena je ležala mogočna ladja. Veter je vlekli proti zahodu in svetle zvezdice so šle krasile nebo. Juarez, poveljnik ladje, se je spremljal sam in tja. Veselil se je, da je prišel dan, katerega je še tako težko pričakoval. Ko je bil komaj št. let, ga je vzeli njegov oče, ki je bil tudi mornar, s seboj. Prišel je v tuje kraje in videl ljudi različnih plemen. V svojem srcu je gorelo hrepenenje po daljnem svetu.

Po znamenju zvozna je bil na ladji živahen promet in vsak se je odpravljal na svoja mesta. Vse je bilo že pripravljeno za vožnjo preko Atlantika. Dobre volje so sagustili pristanišče in vsi so imeli daljni cilj pred sabo. Juarez je ukomandoval to in ono. Zaradi prijetnega vetra so sagustili kmalu špansko obrežje in jadrani vselega srca na globokem brezmejnem morju, v katerem prelije veliko nevarnosti. Sončni žarki so jih spremljali in jim

Tako pišejo in rišejo naši učiteljskički svojo „Setev“

Številka je obsegala 17 strani.

2. in 3. številka: Poučevali smo na dvoje-jezičnih šolah, Pri Božjem grobu, Pogled v otroško dušo, Lepi dnevi so minili prehitro, V Žitari vesi, V Zgornjih Libučah, Premalo učnih pripomočkov, V Glinjah, Na 2-razrednici, V Mohličah, Veseli Rožani, Pozimi na Gurah, Iz družinske kronike, Zanimivosti iz okolice Žitare vesi, Bila sem na Dunaju, Slavnostna akademija naših bogoslovcev, Adam Mickiewicz – pesnik poljskega naroda, Jonathan Swift (Gulliver med pritlikavci, Gulliver pri velikanih), Bral sem Finžgarjev roman „Pod svobodnim soncem“, Iz naše kronike.

Dvojna številka je obsegala 22 strani.

4. številka: O moj preljubi dragi dom, Moje najdražje, Epizoda ob Klopinskem jezeru, Važna odločitev, V Dobrli vesi na sejmu, Kraljična Zlatica, Mara, Moja najljubša igrača, Sreča sina edinca, Pravljična o slepem kraljevem sinu, Začarana kraljična, Dobro srce ga je rešilo, Motika, Orglice, Ne koč je bilo, Pastir in zaklad, Punčka, Pridni najde dosti kruha, glad mori samo lenuha, Volk in lisica, Tudi v večnosti združeni, Lisica je sklenila poboljšati se, Osel in levja koža, Lisica in kos na sprehodu, Lev in volk, Veverica v pasti, Petelin in lisica, Pes in maček, Prispevki literarnega krožka: „Tam, kjer teče bistra Zila“, Češnjava vejica, Ljubezen do Mozarta, Maj (pesem), Samo nekaj besed, Potovanje v sanjski svet, Materin blagoslov jo spremlja, Med dnevom in nočjo, Materinski dan, Anton Aškerc (100-letnica), Iz naše kronike.

Številka je obsegala 33 strani. Bog daj, da bi posamezni letniki tudi še v bodoče med seboj tako zdravo tekmovali v svojem literarnem prizadevanju!

V okviru dijaške družine se je osnoval tudi pevski odsek, med šolskim letom 1955/56 pa poseben literarni krožek pod vodstvom predsednice Nežike Srienc in tajnika Hanzija Travnika.

Izleti

Dijaki zelo radi potujejo. Komu ni znana študentovska „Če študent na rajžo gre...“? Tudi celovski učiteljskički radi „izletijo“ v naravo. Dvakrat so bili že v Gorici in Trstu. Prvikrat so se odpeljali na sončni jug meseca maja l. 1953, drugikrat pa leto

kasneje. V Gorici so se zbrali na družabnem večeru ob prvem potovanju s tamkajšnjimi srednješolci in profesorji, drugikrat pa so gostovali v Gorici z Mlakarjevo igro „Nevesta iz Amerike“ in čednim pevskim programom. Bili so gostje SKPD. Nikoli ne bodo dijaki pozabili prijetne družbe goriških rojakov, med katerimi smo srečali g. ravnatelja dr. Kacina, nekdanjega urednika „Katoliškega glasa“ preč. g. Staniča, mil. g. kanonika Gregorca, gimnazijskega ravnatelja dr. Nemca, g. prof. Butkoviča, g. prof. dr. Kranerja, preč. g. prof. Fileja, g. prof. Močnika, gospo prof. Hrovatin, g. tajnika Komaca in še mnogo drugih.

Posebno lepo je SKPD pogostilo svoje goste v Devinu, kjer so učiteljišniki doživeli ob prepevanju in prijetnem kramljanju ter pristni kapljici nekaj ur ob sinjem Jadranu.

V Trstu so hospitirali na slovenski ljudski šoli pri Sv. Jakobu ter se ustavili še na gimnaziji, ki jo vodi g. ravnatelj dr. Jevnikar. Tudi tukaj gostoljubnost in prisrčnost nista poznali meja.

Višek svojega obiska na jugu so doživeli celovski učiteljišniki na slovenskem tržaškem učiteljišču, ki ga vodi g. ravnatelj dr. Anton Kacin. Dijaki so mogli prisostvovati pouku ter navezati stike od človeka do človeka tudi v prijetni družbi v konferenčni sobi, kjer je povabil ravnatelj dr. Erhard Seiwald Tržačane na protiobisk.

Med 23. in 25. aprilom l. 1955 pa so bili na Koroškem goriški srednješolci s svojim profesorskim zborom. Gostovali so v Celovcu s pestrim kulturnim programom, ki zasluži vsestransko pohvalo. Večerne prireditve v soboto, dne 23. aprila, se je udeležil tudi ravnatelj našega zavoda in dvajset učiteljišnikov in učiteljišnic.

V ponedeljek, dne 25. aprila je bil na celovškem učiteljišču sprejem goriških učiteljišnikov, katerim v čast so pripravili slovenski dijaki in dijakinje slovesno akademijo, zapeli so osem koroških narodnih pesmi, šest slovenskih in dve nemški. Goste iz Gorice je pozdravil v imenu šole g. direktor dr. Erhard Seiwald, v imenu dijaštva pa Milka Kušej, dijakinja 5. letnika. Slavnostni govor je imel prof. slovenščine, ki je govoril o veliki ideji zблиžanja narodov.

Iz prisrčnega govora ravnatelja goriške dijaške skupine je vela velika hvaležnost Goričanov za topel koroški pozdrav.

Akademije na učiteljišču se je udeležil kot zastopnik deželnega šolskega sveta nadzornik za dvojezične šole g. vladni svetnik Just.

Po akademiji so si ogledali goriški srednješolci še prostore učiteljišča. Dalj časa so se zadržali v glasbeni sobi, kjer so zapeli ob orgelski spremljavi g. prof. Fileja več nabožnih in posvetnih pesmi.

Obisk goriških bratov na celovškem učiteljišču nam bo ostal v lepem spominu; bil je dokaz iskrene bratske ljubezni.

KULTURNE PRIREDITVE

Namen kulturnih prireditev je oplemeniti srce, prikazati kulturno bogastvo kakega naroda.

Prva šolska prireditev v slovenskem jeziku je bila božičnica, ki so jo priredili dijaki in dijakinje v petek, dne 21. decembra 1951 na celovškem učiteljišču³. Poleg božičnih pesmi so bile na programu tudi deklamacije in recitacije. Gospod ravnatelj dr. Erhard Seiwald je nagovoril dijake v obeh deželnih jezikih.

V nedeljo, 7. decembra 1952, je praznovalo celovško učiteljišče 80-letnico obstoja. Ob tej priliki je bila v Delavski zbornici velika kulturna prireditev, pri kateri je nastopilo dijaštvo s pestrim programom. Slovenski dijaki pa so pripravili za ta večer rajanje po slovenskih narodnih pesmih⁴. Nastopilo je 16 fantov in deklet v ziljskih narodnih nošah ter izvajalo plese tako dovršeno in prikupno, da jih je nagradila publika z močnim aplavzom. Prosvetni minister dr. Kolb je izjavil, da je bila to najboljša točka večernega programa.

Pod naslovom „Dve uri slovenske kulture v pesmi in igri“ so priredili učiteljišniki v nedeljo, 14. februarja 1954 v Kolpingovi dvorani v Celovcu Mlakarjevo igro „Nevesta iz Amerike“ ter nastopili z venčkom narodnih in umetnih pesmi. Ravnatelja učiteljišča je pri tej dobro obiskani in lepo uspeli prireditvi zastopal g. prof. Alojz Gruber⁵. — Bogati program so dijaki ponovili v Gorici in dvakrat na svojem dijaškem sestanku v Šmihelu.

Za stoletnico Aškerčevega rojstva so priredili učiteljsčniki v glasbeni sobi zavoda Aškerčevo proslavo, katere so se udeležili tudi profesorji slovenščine na srednjih in glavnih šolah v Celovcu: gospa prof. Regina Mavrovič ter gospodje prof. dr. Jožko Tischler, prof. dr. Vinko Zwitter, prof. dr. Pavel Zablatnik, prof. Franc Inzko, prof. dr. Valentin Einspieler, prof. Albin Zalaznik, učitelji glavnih šol: gospa Zwolensky-Scheithauer, g. Fritz Maklin in Bernard Strauß.

Dijakinje in dijaki so orisali pesnikovo življenje in delo, deklamirali Aškerčeve balade ter podali tudi izvleček iz cikla „Stara pravda“. Slovenski mešani zbor je zapel nekaj pesmi, na klavirju pa smo prisluhnili delom Friderika Chopina in Antona Dvořaka.

Gospod ravnatelj dr. Erhard Seiwald je naglasil v svojem govoru, da se morajo učitelji na dvojezičnem ozemlju ob spoštovanju svojega lastnega naroda ter trdni zvestobi do avstrijske države vztrajno zavzemati za zблиževanje obeh narodov v deželi.

Učiteljski naraščaj za dvojezične šole pa je pridno sodeloval tudi pri slovenskih radijskih oddajah. Naj sledi program, ki so ga v preteklih petih letih pripravili celovški učiteljsčniki:

1951

11. novembra: Martinova nedelja (30 minut).

1952

29. marca: Ta zima že zapušta nas, sedaj bo krajši čas — petje in recitacije (30 minut).

1953

Ob otvoritvi slovenske knjižnice na učiteljsču⁶ so priredili dijaki in dijakinje sledeče oddaje:

30. aprila: Pogled v naše delo (30 minut), uvodoma je govoril g. ravnatelj dr. Erhard Seiwald.

4. junija: Veronika Deseniška (drama Otona Župančiča — 30 minut).

2. julija: Triglav (planinska idila F. S. Finžgarja — 30 minut).

6. avgusta: Dekliški zbor 1. in 2. letnika je pel narodne in umetne pesmi.

1954

6. maja: Majniški Kraljici v pozdrav (20 minut).

11. maja: Prenos del dr. Ivana Tavčarja Tiberius Panonicus, Otok in struga, Vita vitae meae, Janez Sonce (30 minut).

13. maja: Iz src nam pesmice vro — poje mladinski zbor (30 minut).

25. maja: Izza kongresa — dr. Ivan Tavčar (30 minut).

8. junija: Na klancu — Ivan Cankar (30 minut).

22. junija: Oton Župančič, pesnik — dramatik — prevajalec (30 minut).

Literarne oddaje je prinašal celovški radio pod naslovom „V delih svojih bodo živel“.

1956

Pod naslovom „Mlada Setev“ so brali naši učiteljsčniki v celovškem radiu svoje najboljše literarne prispevke.

13. januarja: Mlada Setev (20 minut).

10. februarja: Mlada Setev (20 minut).

9. marca: Mlada Setev (20 minut).

6. aprila: Mlada Setev (20 minut).

16. aprila: Ob stoletnici Aškerčevega rojstva (20 minut).

ŠOLSKE IN DOMAČE NALOGE

V preteklih petih letih so pisali učiteljsčniki v posameznih letnikih sledeče sestavke bodisi kot šolske ali domače naloge:

1. letnik: Tudi v jeseni je mnogo dela, Jesen na deželi, Jesen rumena, dobra žena, Francelj pri izpitu (prosto po berilu), Pri sprejemnem izpitu, „Pozdravljam te, oj temni stoletni samostan!“, Mutec osojski, Na božji njivi, Ob grobovih, Nekoč je bilo (pripovedka iz domačega kraja), Krjavlja sem srečal, Če bi izkopal zaklad, Zima na vasi, Zima brez snega, Kaj prinaša zima, Ob bolnikovi postelji, Rabeljsko jezero (obnova), Na domačem vrtu, Kako so trije bratje služili hudiču (obnova), Matija Valjavec. Pastir, Iz mojega dnevnika, Bral sem Miklovo Zalo, Marija v Landarski jami (obnova), Spet kliče nas venčani maj, Zeleni gozd je lovčev raj, Moj načrt za počitnice, Miklova Zala v turški ječi.

2. letnik: Tolovaj Mataj pripoveduje dogodek o svoji spreobrnitvi, „Kaj se tebi, Vida, je zgodilo, da tak' silno jokaš in tak' milož?“, Janez Trdina: Ptica Zlatoper (obnova), Stoji tam samostan osojski, Berač in smrt (obnova), Bodi zdrava, domovina, Moja krivda, V „Desetem bratu“ nastopajo,

Zrtev zvestobe, Moj dan, Zima se bliža, Obisk na Slemenicah, Katera oseba mi je v „Desetem bratu“ najbolj ugajala, Življenje na vasi, Kako si predstavljam Iztoka, Povsod je lepo, doma je najlepše, Ej vigred je to, Nejčeva koč, Nevihta v gorah, Sveta brata Ciril in Metod, S poti, Dežuje, Jurko je iskal strahu (obnova), Pridni najde dosti kruha, glad mori samo lenuha, „A narod, narod moj ta prost naj bode, ne jemlji mu, ne jemlji mu svobode!“ (Anton Aškerc), Bral sem Ksaverja Meška, Kako sem nekdanj doživljal zimo, Poskus pravljice, „Jaz pa vrtec bom kopala“, En dan na žagi, Lilija nad močvirjem (obnova).

3. letnik: „Še dandanašnji vidiš razvalino, ki Ajdovski se gradec imenuje, v njej vidiš Črtomirovo lastnino“, France Prešeren: „Kri, po Kranji, Korotani prelita, napolnila bi jezero“, „Ne združenja, ločitve zdaj so časi, šel naj vsak sam bo skoz življenja zmede“, Odpoved Črtomira in Bogomile, Poskus basni, Zima odhaja — pomlad prihaja, „Sreča v nesreči“, prva slovenska povest, Razvoj slovenskega slovstva od Marka Pohlina do Valentina Vodnika, Če dežuje, Na planineli, Vaški semenj, Praznovanje godu cerkvenega zaščitnika ali praznovanje posvetitve cerkve, Obisk sorodnikov, Vaško veselje, Janko gre k obrtniku, Temelji slovenske književnosti, Ob materinskem dnevu, Poskus črtice, Stara ura pripoveduje, „O predpust, ti čas presnetil“, Slovo od mladosti, Hajdukova oporoka, Stremljenja in cilji slovenskih kulturnih delavcev med 1. 1848—1880, Realizem pri Slovencih, Najlepši značaji iz Mauserjeve povesti „Prekleta kri“.

4. in 5. letnik: Veseli dan ali Matiček se ženi (obnova), Slovo od mladosti v Prešernovih in mojih očeh, Jara gospoda (obnova), Od „Sreče v nesreči“ do „Desetega brata“ (literarno premišljevanje), Mati — domovina — Bog, Bral sem . . . , Stoj kot drevo brez zavetja!, Moje misli ob dnevu Združenih narodov, Poskus novele, Ocena „Mladega roda“, Borba med materializmom in idealizmom, Iz počitniškega dnevnika, Otroka sem opazoval, Miklavž prihaja (metodična obdelava za ljudsko šolo), Bral sem Ivana Tavčarja, Na Božič se pripravljamo (metodična obdelava), Planinski svet v Finžgarjevi idilični pesnitvi, Oris značajev iz

Finžgarjevega Triglava, Planine sončne, ve moj raj! Pomladanska cvetka pripoveduje, Kmet — kralj zemlje, Poetični realizem, Josip Stritar, Moderna in zastopniki slovenske moderne, Ob dnevu varčevanja, Ob dnevu naše neodvisnosti, Metodična obdelava črke „M“, Črtica, Majsko jutro, „Pojdi, moj sin, na pot, na življenja pot, čuvaj, moj sin, se zmot, življenja zmot!“ (O Župančič), Pred ciljem.

4. in 5. letnik sta se poučevala v šolskem letu 1955/56 še skupaj.

ŠOLSKA PRAKSA

Od tretjega letnika naprej se učiteljskiški pripravljajo v okviru metodike tudi praktično na svoj poklic. Svoje prve učne nastope imajo prvotno v letniku, „učenci“ pa so njihovi sošolci. Seveda ti nastopi ne trajajo dalj kot mogoče pet do deset minut. Pol ure ali celo uro pa poučujejo kandidati že od četrtega letnika dalje in sicer v prvem letniku učiteljskiški. Bolj naravno bi seveda bilo, če bi mogli imeti dijaki svoje učne nastope med tednom enkrat na kaki podeželski šoli. Tej zahtevi ustreza vsakoletna dvojezična šolska praksa. Pred Božičem imajo dijaki priliko svoje teoretično znanje praktično uporabiti. Na dvo- ali trirazrednici poučujejo samostojno dva tedna pod stalnim nadzorstvom in vodstvom izkušenih pedagogov. V preteklih petih letih so kandidati polagali svojo šolsko prakso na sledečih dvojezičnih šolah: na Bistrici v Zilji, v Čajni, v Podgorjah, na Bistrici in v Št. Janžu v Rožu, v Glinjah, v Selah, v Mohličah, v Galiciji, v Žitari vesi, v Zgornjih Ljubah in pri Božjem grobu.

Ob koncu šolskega leta zaključijo potem svoje študije tudi z maturo iz slovenščine, ki obsega peturni pismeni izpit, slovenski učni nastop pred posebno izpitno komisijo in ustni izpit. Po dovršeni maturi dobe v spričevalu pripombo z naslednjim besedilom: „Kandidat (kandidatinja) je usposobljen(a) za nastavitev kot provizorični učitelj (učiteljica) na ljudskih šolah z nemškimi in slovenskimi učnimi jeziki.“

V preteklih petih letih je bilo usposobljenih za pouk na dvojezičnih šolah 33 kandidatov in kandidatinj, 16 fantov in 17 deklet.

Slovenščino kot učni jezik je obiskovalo v šolskem letu 1955/56 54 dijakov in dijakinj (19 fantov in 35 deklet), prostovoljno pa 21 učiteljščnikov in učiteljščnic (7 fantov in 14 deklet).

TEČAJI ZA UČITELJE DVOJEZIČNIH ŠOL

V okviru Pedagoških tednov izpopolnjujejo koroški učitelji svoje znanje vsako leto na posebnih tečajih. Učiteljstvo dvojezičnih šol je pogrešalo posebnega smotrnega šolanja vzgojiteljev, ki se bavijo s slovenskim poukom.

V razgovoru z iniciatorjem Pedagoških tednov profesorjem Mairitschem se je porodila misel, da bi bilo treba predlagati samo program za tozadevni tečaj. Tako se je pisec teh vrstic odločil sestaviti načrt za tečaj ter izbrati vrsto predavateljev, g. prof. Mairitsch pa je prevzel vse tehnične predpriprave tečaja in jih vzorno izpeljal.

Tako se je mogel prvi tečaj za učitelje dvojezičnih šol vršiti julija 1953. Tozadevne predloge je odslej naprej sprejel tudi Pedagoški institut, kateremu je poverjena sedaj nadaljnja izobrazba koroških učiteljev.

Na tečajih so govorili izkušeni pedagogi, obdelala se je sledeča snov:

1953

(20., 21. in 22. julija)

Vladni svetnik Lovrenc Just: Praktični pouk na dvojezični šoli.

Prof. dr. Valentin Inzko: Razvoj slovenske literature.

Prof. J. Fr. Perkonig: Koroški Slovenci v očeh pisatelja in kulturnega politika.

Vladni svetnik Walter Maklin: O začetnici za dvojezične šole.

Prof. dr. Valentin Inzko: Metodika slovenskega jezikovnega pouka.

Nadučitelj Mirko Srienc: Spisje in pravopisje v slovenskem jezikovnem pouku.

Prof. dr. Vinko Zwitter: Slovensko obliko in stavkoslovje s posebnim pogledom na razlike ob nemščini.

Nadučitelj Janko Thaler: Pouk na prvih treh šolskih stopnjah dvojezične šole⁷.

1954

(19. – 23. julija)

Vladni svetnik Lovrenc Just: Izkušnje iz mojega nadzorniškega delovanja.

Univerzitetni prof. dr. J. Matl: Šola v službi medsebojnega razumevanja narodov.

Učiteljica Rezika Partl: Terminologija računskega pouka na nižji stopnji osnovne šole.

Prof. dr. Valentin Inzko: Slovenski prapovis 1950.

Vladni svetnik Walter Maklin: Dvojezična začetnica – vprašanje čitank.

Prof. dr. Vinko Zwitter: Slovenska koroška narečja v razmerju do pismenega jezika.

Prof. dr. Valentin Inzko: Slovenska literatura zadnjih desetletij.

Nadučitelj Janko Thaler: Iz prakse celotnega pouka na osnovni šoli.

Nadučitelj za glavne šole Fritz Maklin: Problemi pouka slovenščine na glavni šoli⁸.

1955

(18. – 22. julija)

Vladni svetnik Lovrenc Just: Medotična obdelava stvarnih področij pri pouku slovenščine na višji šolski stopnji.

Prof. dr. Valentin Inzko: Pouk slovenščine na srednji in višji stopnji dvojezične šole.

Nadučitelj Zdravko Vauti: Dvojezični pouk od prve do tretje šolske stopnje.

Učiteljica glavne šole ga. Zwolensky-Scheithauer: Metodika računskega pouka v slovenskem jeziku.

Prof. dr. Pavel Zablatnik: Iz slovenske slovnice: glagol v slovenščini.

Nadučitelj Mirko Srienc: Šolski list „Mladi rod“ kot učni pripomoček na dvojezični šoli.

Prof. dr. Valentin Inzko: Slovenski roman.

Nadučitelj za glavne šole g. Fritz Maklin: Slovenski jezikovni pouk na glavni šoli⁹.

1956

(9. – 13. julija)

Prof. dr. Valentin Inzko: Državljanska vzgoja pri pouku slovenščine.

Nadučitelj Zdravko Vauti: Pouk po oddelkih na dvojezični šoli.

Učitelj Herman Grm: Govorne in jezikovne vaje v slovenščini.

Ravnatelj Jožef Juch: Domožnanstvo pri pouku slovenščine.

Prof. dr. Pavel Zablatnik: Običaji južne Koroške.

Prof. dr. Valentin Inzko: Slovensko mladinsko slovstvo.

Prof. dr. Pavel Zablatnik: Ljudska govorica — pismeni jezik.

Nadučitelj Rudi Vouk: Iz uredništva Mladege roda.

Nadučitelj Janko Thaler: Slovenska pevška ura¹⁰.

*

Ob koncu svojega poročila bi hotel še zapisati vzgojni cilj, ki ga pri učiteljskem naraščanju za dvojezične šole zasleduje pisec

teh vrstic: *vzgojiti za dvojezično ozemlje vrsto učiteljev in učiteljic, ki bodo obvladali pismeno slovenščino, poznali slovenski kulturni svet, spoštovali svoj materinski jezik ter se zavzemali za mirno sožitje obeh narodov v deželi kot zvesti avstrijski državljani.*

Primerjaj:

1. Naš tednik — Kronika od 28. januarja 1954.
2. Naš tednik — Kronika od 5. aprila 1956.
3. Vera in dom 1952, 1. številka.
4. Naš tednik — Kronika od 11. decembra 1952 in 18. decembra 1952.
5. Naš tednik — Kronika od 11. marca 1954.
6. Naš tednik — Kronika od 23. aprila 1953.
7. Naš tednik — Kronika od 30. julija 1953.
8. Naš tednik — Kronika od 5. avgusta 1954.
9. Naš tednik — Kronika od 28. julija 1955.
10. Naš tednik — Kronika od 19. julija 1956.

Gorazd Gosposvetski:

NA DNU IZPITEGA KOZARCA

*Na dnu izpitega,
grenko nalitega
kozarca
nebeška slast medú
nanj zvesto čaka,
ki ga z močjo junaka
izpije brez strahú.*

*In izza vsakega
udarca
se dvigne vzpon moči!
Kij stre le takega,
ki ni ne bron ne jeklo,
ki se pod njim zdrobi,
krhák ko steklo...*

*Pouči me, brat moj,
kdaj bova to oboje?
Kdaj bova prav hodila
za Kristusom in pila
njegov vrč in skoz boje
šla k zmagi — nad seboj?*

OH, RES, LE PRERES!

*Oh, res, le prerres:
use, use gre naróbe!
Zmagalec bo knez
sovraštva in greha,
ves v vencih uspeha!
Zdaj nam gre za zóbe!
Kaj mi je storiti?
Skoz mrežo to gosto —
kako, kam uiti?*

*Kaj neki! Preprosto:
zvest Kristusu biti
in ne ukloniti
ne duše ne glave:
ne sužnosti zlati,
ne penasti sreči,
ki se ob peneči
majoliki brati
s pogubo v znak sprave!*

Delovanje jezuitov v Dobrli vesi od leta 1601 do 1773

K 400-LETNICI SMRTI SV. IGNACIJA LOJOLSKEGA

Nad 800 let je pripadala Podjuna s središčem v Dobrli vesi patriarhalni škofiji v Ogleju. Dušno pastirstvo je bilo v rokah očetov avguštincev, katere je vpeljal v novosezidanem samostanu v Dobrli vesi l. 1154 oglejski patriarh Peregrin. Iz središča so oskrbovali skoraj vse župnije od sv. Štefana v Žvabeku do sv. Jakoba v Galiciji. Veliko dobrega so storili za ljudstvo, da so ohranili Podjuno trdno v veri in zvesto izročilom očetov. Skrbeli so za omiko, pa tudi za gospodarski napredek ljudstva. Reševali so v danih časovnih razmerah tudi socialno vprašanje s tem, da so skrbeli za obstoj družine malega kmeta.

PRIHOD JEZUITOV V DOBRLO VES

Ko se je pojavilo delo reformacije na zapadu, so prišli valovi tega gibanja tudi v naše kraje zlasti po graščakih, ki so imeli tesne zveze z zastopniki protestantizma v Nemčiji. Naše ljudstvo v začetku ni hotelo nič slišati o novi veri, graščaki pa so ljudstvo silili, naj se odpove katoliški veri in se oklene nove vere.

Hud je bil ta boj. Prišlo je do velike zmede. Očetje avguštinci niso imeli več pravega poleta v dušnem pastirstvu, da bi bili kos novi težki nalogi časa. Niso imeli pravega naraščaja, prišli so tudi v gmotne stiske, samostan v Dobrli vesi je imel velike dolgove in je bil ob robu propada.

Takrat je nadvojvoda Ferdinand, poznejši cesar, po nasvetu modrega in gorečega lavantinskega škofa s sedežem v št. Andražu v Labotski dolini Jurija Stobeja izročil samostan v Dobrli vesi novemu redu jezuitov, ki so prišli l. 1602, t. j. 45 let po smrti ustanovitelja sv. Ignacija, na Koroško v Celovec in Dobrlo ves. Tu so začeli z veliko vnemo z dušnopastirskim delom. V samostanu je bilo samo še 6 patrov avguštincev, ki so bili stari in bolehnii, jezuiti so jih prevzeli v oskrbo. Oglejski patriarh je branil pravice avguštincev in Sv. stolica v Rimu ni potrdila samovoljne odločitve Ferdinanda; končno pa je l. 1604 sv. oče potrdil razpust samostana in naselitev jezuitov.

VERSKO ŽIVLJENJE — POŽIVLJENO

Novo versko gibanje se je začelo v Podjuni. Z ognjem sv. Ignacija so očetje jezuiti branili katoliško vero, poučevali in poglabljali verske temelje v ljudstvu. Pač so jim nasprotovali graščaki in njihovi propovedniki, ljudstvo pa je z velikim navdušenjem sledilo gorečim dušnim pastirjem.

Ozmanjevali so božjo besedo v materinem jeziku. V Dobrli vesi so v samostanu pripravili noviciat. Kmalu so se znašli nadebudni mladeniči iz domačega ljudstva, ki so vstopili v red Družbe Jezusove in se po letih preskušnje oz. noviciata in študija vrnili kot goreči apostoli ter so delovali med svojim ljudstvom.

Starodavni dobrloveški samostanski cerkvi so oo. jezuiti prizidali kapelico z oltarjem sv. Ignacija Lojolskega in sv. Frančiška Ksaverija. Tudi v drugih cerkvah Podjune najdemo često kipe in slike sv. Ignacija in drugih svetnikov jezuitskega reda, ki nas spominjajo na delovanje očetov Družbe Jezusove po župnijah Podjune. Popravljali so na pol razpadle cerkve in kapele, nabavili lepe baročne umetnine kipov in oltarnih nastavkov, ki še danes krasijo naše cerkve.

Ko je okoli l. 1680 razsajala strašna kuga v Podjuni, so o. jezuitje prizidali gotski cerkvi pri Sv. Hemi, ki je bila takrat podružnica župnije v Dobrli vesi, kapelico na čast sv. Rozalije. Podjunske župnije so k temu prispevale in bile rešene kuge. K blagoslovitvi nove kapele sv. Rozalije 4. septembra 1681 je prišla vsa Podjuna, da se zahvali Bogu in sv. Rozaliji za pomoč. Prišli so v 10 dolgih procesijah na goro. Očetje jezuiti so znali zajeti ljudsko dušo in jo dvigniti k Bogu. Versko doživetje je bilo nepozabno. Še danes se obhaja pri Sv. Rozaliji vsako leto obletnica tega slavlja v mesecu septembru kot „rozalsko žegnanje“ posebno slovesno. Vsakokrat je več tisoč udeležencev.

*

Ljudstvo je bilo v dobi reformacije slabo poučeno o temeljih vere. Očetje jezuiti so

z veliko vneto prirejali ljudske misijone po posameznih župnijah in s temeljitim naukom v domačem jeziku ustvarili temelje pravega verskega življenja.

Iz istih razlogov dušnopastirske potrebe so jezuiti vpeljali l. 1620 redno slovensko pridigo v Celovcu v „špitalski cerkvi“. L. 1652 pa so to slovensko pridigo prenesli v cerkev Sv. Duha, kjer se je redno vršila vsako nedeljo in praznik. Bila je posebna ustanova, s katero se je vzdrževal v Celovcu slovenski pridigar. Od l. 1933 se vrši ta slovenska pridiga oz. služba božja v častitljivi cerkvi starega semenišča. Prekinjena je bila le pod nacistično diktaturo.

SKRB ZA IZOBRAZBO IN DUHOVNIŠKI NARAŠČAJ

Skrbeli so za izobrazbo mladine. Najbolj nadarjene mladeniče so poslali v Celovec, kjer so sami vodili normalne šole, gimnazijo in po dva letnika liceja za modroslovne in bogoslovne vede. Pa tudi v Dobrli vesi so otvorili šolo za mladino iz Dobrle vesi in okolice. Trudili so se ljudstvu dati v roke dobre knjige. Saj je član jezuitskega reda o. Ožbalt Gutschman, rodом Slovenec iz Grabštajna pri Celovcu, izdal knjige: „Krščanske resnice“, „Evangelije in berila“, „Mašno petje“, „Veliki katekizem“, nemško-slovenski slovar, slovensko slovnico (v letih 1770–1790).

Prirejali so duhovne igre, ki so globoko segale v srce naroda. Iz tega časa nam je poleg drugih še ohranjen rokopis slovenske pasijonske igre, ki so jo igrali vsako leto v Železni Kapli veliki teden in prizore vstajenja na velikonočni ponedeljek ob ogromni udeležbi ljudstva. Navzoči niso bili nemi gledalci, temveč so aktivno pri igri sodelovali. Vršila se je pri tem tudi procesija iz trga na Kalvarijo, ki je bila pri cerkvi Devic Marije v Trnju. — Duhovne igre, združene z bogoslužjem, so prirejali po vseh župnijah. Različni verski običaji v teku cerkvenega leta, ki so se ohranili še do danes, pričajo o teh duhovnih igrah.

Pri bogoslužju so posebno gojili češčenje sv. Rešnjega Telesa. To predvsem zaradi tega, ker so pridigarji protestantov tajili navzočnost Kristusovo v sv. Rešnjem Telesu. Veličastne evharistične procesije se niso

Slovinci radi hodijo na božja pota... Tudi lani v avgustu je večja skupina naših rojakov poromala na SV. VIŠARJE. (Na sliki: del romarjev na poti na goro.)

vršile samo na praznik sv. Rešnjega Telesa pri vsaki župni cerkvi, temveč so vpeljali te procesije (tako zvano „pranganje“) tudi po podružnih cerkvah. V župniji Dobrli ves n. pr. je po tem redu božje službe do danes 10 procesij Reš. Telesa, ki se vršijo v župni cerkvi in podružnicah. Še danes se verniki radi in z vernim srcem udeležujejo teh procesij. Z veliko vneto pripravljajo te praznike; dekleta pletejo vence, fantje pripravljajo streljanje topičev.

Poleg skrbi za duhovniški in redovniški naraščaj so o. jezuiti polagali veliko važnost na duhovno stanje dušnih pastirjev. V samostanu v Dobrli vesi so se vsako leto vršile duhovne vaje. Z duhovnimi vajami je bila združena navadno tudi sinodalna konferenca, pri kateri je rektor jezuitov, ki je bil obenem arhidjakon Podjune, dal duš-

nim pastirjem smernice za pastirovanje in jih opozoril na pomanjkljivosti na podlagi vizitacij, ki so se vršile po posameznih župnijah. Duhovniki so bili združeni v posebni bratovščini „Confraternitas — Bratstvo“ z določenimi pravili. Udje so opravili vsako leto v Dobrli vesi štiridnevne duhovne vaje, vsak mesec pa so opravili duhovno obnovo.

Zadnji predsednik ob razpustu jezuitskega reda je bil dr. Franc D r e e r, prošt v Tinja h. Od l. 1650 do 1775 je štelo to duhovniško udruženje 462 članov. Duhovnih vaj se je vedno udeležilo 40 do 50 duhovnikov.

V samostanu v Dobrli vesi so jezuitje vodili skozi dobo 50 let svoj redovniški noviciat in vzgajali v duhu sv. Ignacija naraščaj Družbe. Ko je l. 1636 izbruhnil požar v jezuitskem kolegiju v Celovcu in se je razširil s hitrostjo po mestu, tako da je velik del celovških hiš pogorel, so bili Celovčani zelo razburjeni in so pregnali itak težko prizadete jezuite. Pribežali so vsi v Dobrlo ves in bili tako dolgo tukaj, da se je vihar in razburjenje v Celovcu pomirilo. Pa tudi v Dobrli vesi so morali pretrpeti marsikatero težko preskušnjo. Na dan sv. Barbare leta 1690 je potres poškodoval vsa poslopja. Leta 1723 je požar uničil samostan in cerkev. Škode je bilo okoli 60.000 goldinarjev. Postavili so lastno opekarno, ki je izdelala 85.000 opek za zidavo samostana in cerkve. Več let so zidali.

RAZPUST JEZUITSKEGA REDA

Kljub velikim zaslugam jezuitskega reda za duhovno prenavo in zdravo reformo v cerkvenem življenju, kljub uspehom na polju vzgoje krščanske mladine, kljub kulturnemu in znanstvenemu delu udov Družbe Jezusove je prišlo do razpusta reda.

Temni elementi liberalnega brezbožnega pokreta so pritiskali na razne takratne vladarje, naj pri sv. očetu izposlušujejo razpust jezuitskega reda. Posebno so se trudile lože prostozidarjev. Španska, Portugalska in Francija so grozile z odpadom od katoliške Cerkve. Avstrija se je takrat zadržala nevtralnno. Z dekretom 21. 7. 1773 je papež K l e m e n t XIV. razpustil jezuitski red. Samo v Rusiji so še ostali jezuiti, ker c e s a r i c a K a t a r i n a ni objavila papeževskega dekreta o razpustu reda jezuitov.

Na Koroškem je prevzela premoženje jezuitov država. Knjižnico so odpeljali v Celovec. Zadnji rektor H i e r o n i m R e c h b a c h se je preselil iz samostana v upravno hišo, kjer je stanoval kot nadaljnji dušni pastir — prošt župnije. Bil je še nadalje kot svetni arhidiakon Podjune, njemu in njegovim naslednikom je bila podeljena pravica uporabljati škofove insignije. Deloval je še nadalje goreče v dušnem pastirstvu v Dobrli vesi in umrl 31. marca 1786. Vztrajal je, kljub temu da je moral gledati, kako je razpadal samostan, v katerem je bilo prej cvetoče versko življenje, in sam stanovat izven samostana. Tudi v tem položaju je delal on kot tudi njegovi sobratje, ki so živeli raztreseni po župnijah, vse k večji časti božji. Duhovniki Podjune so postavili v hvaležen spomin pri vhodu Marijine cerkve na Gori spomenik, kjer počiva njegovo telo.

„SEME JE OBRODILo SAD...!“

„Sejalci sejejo v solzah, pa želi bodo v veselju ... hodijo in težko jim je, ko nosijo seme in sejejo; pa spet bodo prihajali tod veseli, ko bodo svoje snope nosili“ (Ps 125). — Ta beseda psalmista velja tudi o težkem, pa blagoslovljenem delu očetov jezuitov v Podjunu. Prišli so in na razvalinah verskega in narodnega življenja sejali v trpljenju in solzah križa seme božjega kraljestva. Seme je obrodilo sad že za časa njihovega neumornega dušnopastirskega dela. Nastopila je nova pomlad, pomlajen rod je zaživel novo življenje v Kristusu.

Prišli pa so viharji. Težko jim je bilo, ko so sredi plodovitega dela ob razpustu reda morali kar čez noč prenehati.

Toda niso klonili glave. Govorili so z ustanoviteljem: „Suscipe... Sprejmi, Gospod, vse... k večji časti božji...“ Slava in zahvala jim! Bili so glasniki resnice, ljubezni in miru. Seme, ki so ga sejali v potu svojega obraza, v solzah trpljenja, je padlo na rodovitna tla. Rastlo je, zorilo je, obrodilo je sad za večno življenje. Še danes črpa dušno pastirstvo v Podjunu iz teh položenih temeljev božjega življenja.

Novomašnik ANTON REBOL

V soboto, 19. maja 1956 je bil v clevelandski stolnici sv. Janeza (ZDA) posvečen v mašnika slovenski rojak g. Anton Rebol. Posvetil ga je clevelandski nadškof Edward Hoban hkrati z 19 drugimi bogoslovci. Drugi dan, to je na Binkošti 20. maja 1956, pa je bral v slovenski župniji sv. Vida v Clevelandu svojo prvo sv. mašo.

Guverner države Ohio (USA), France Lauše čestita novomašniku A. Rebolu. — Desno od guvernerja je Al. Baznik, šentviški župnik v Clevelandu, na skrajni levi pa clevelandski mestni svetnik Ed. Kovačič.

Med sv. mašo sta bila dva govora: slovenskega je imel ljubljanski škof *dr. Gregorij Rožman*, angleškega pa *Anton Pevec*, profesor v clevelandskem škofijskem malem semenišču Borromeum. Poleg drugih odličnjakov se je slovesnosti nove maše udeležil tudi *guverner države Ohio Francè Lauše*, sin slovenskih staršev z Dolenjskega.

Ob istem času kakor v Clevelandu so imeli tudi v Šmartnem pod Šmarno goro kjer je novomašnik doma, spominsko sv. mašo, ki jo je z leviti opravil profesor *dr. Vilko Fajdiga*, ki je imel tudi spominski govor. Te sv. maše se je udeležilo poleg šmarskih župljanov tudi vse novomašnikovo sorodstvo v domovini.

Svojo prvo službo je novomašnik dobil v župniji sv. rožnega venca v Clevelandu, v kateri pa ni Slovencev, marveč v glavnem Italijani.

Novomašnik je bil rojen 1928 v Šmartnem pod Šmarno goro in sicer v delavski družini. Oba, oče kakor mati sta hodila v Ljubljano delat v tovarno.

Ko je začela družina odraščati, je odšel oče najprej v Argentino, pozneje pa v Združene države ameriške služiti boljši kruh sebi in družini. Tik pred drugo svetovno vojno je odšla za njim še mati s tremi otroki. Dva od teh, Jože in Marijan živita v Clevelandu

in sta že poročena, tretji, Franc, pa je misionar ameriške misijonske Maryknoll (New York) na Formozi. Novo mašo je imel pred dvema leti v Clevelandu pri Sv. Vidu. Tudi njemu je govoril ljubljanski vladika koroški rojak dr. Gregorij Rožman.

Po opravljeni ljudski šoli v Clevelandu je takratni Rebolov Tonček stopil najprej v St. Gregory Seminary v Cincinnati, potem

pa v St. Mary's Seminary v Clevelandu, kjer je ostal do svoje posvetitve.

Novomašnikov duhovni vodja v domovini je bil rajni šmarski župnik *Lesar*, v Ameriki pa župnik pri Sv. Vidu, zdaj že tudi rajni *msgr. Jernej Ponikvar*, znani dobrotnik celovške Mohorjeve družbe.

Srečna Rebolova družina, ki je dala dva duhovnika Cerkvi!

Zora Piščančeva:

Blaznež Lovre

Stanoval je na nasprotnem bregu v majhni na pol razpadli hiši. Viharji in dež so ji odvzeli nekdanje prijetno lice in jo pustili golo in okleščeno kakor drevo v zimi. Vrata in okna so bila v vseh letnih časih skrbno zaprta in zabita z deskami in nas otroke je pogled nanjo navdajal z občutkom plahe groze in skrivnostne radovednosti.

Zdelo se je, da je od vekomaj-tja postavljena in da je neločljiv del njene večnosti tudi blaznež Lovre sam. Naše otroške igre bi izgubile polovico svoje privlačnosti, če bi nad njimi vedno ne lebdela tista grozljiva čuječnost, kdaj se bodo odprla skrivnostna vrata njegove hiše nad nami in se bo na majhnem dvorišču prikazala sloka, koščena blazneževa postava. Kot jata ptic, ki je nad sabo zapazila orla, smo se tedaj porazgubili na vse strani, poskakali čez zidovje, se skrili v robidovje in grmovje pelina in od tam oprezovali za njim. Počasi je prikorakal čez kamnite stopnice na naš travnik in se od tam gospodovalno spustil po strmem klanecu v dolino. Vedeli smo, da bomo do večera imeli pred njim mir.

Kam je hodil na teh svojih skrivnostnih poteh, tega nismo izvedeli nikdar. Vračal se je pod večer. Že v dolini smo zapazili njegovo visoko postavo in se previdno poskrili. Okrogla, platnena torba, podobna vrču, mu je visela čez rame, oguljen vojaški plašč mu je nerodno opletal okrog nog. Iz torbe so gledali pisani nageljni in morda je bilo v njej še par skorij suhega kruha, ki si ga je izprosil, Bog sam vedi kje.

— Kaj dela s tistimi nageljni — smo bili otroci radovedni. Ob tihih večerih smo si pripovedovali čudovite zgodbe v zvezi z njimi, a resnice ni vedel nihče.

Babica se je zresnila in začela pripovedovati:

Ves svet okrog Lovretove hiše je bil poln skrivnosti. Divje zaraščen in neobdelan je vzbujal videz zakletega kraja in na tihem smo si prišepetavali, da v njem straši. A kljub temu smo se najraje igrali na Lovretovem pašniku. Imeli smo doma prostrano dvorišče, breg, travnike in pašnike, toda za nas otroke je bila edina privlačna točka Lovretov začarani svet. Tu smo se igrali od jutra do večera, robidovje nam je razpraskalo noge, trpki vonj pelina se nam je vseal v obleko in lase, padali smo čez luknje, ki jih je bilo vse polno na Lovretovem pašniku in za katere nismo vedeli, ne kdaj ne čemu jih je Lovre skopal.

Spominjam se nekega zimskega večera, ko je burja strahovito tulila okrog voglov, da nam je babica začela pripovedovati zgodbo o blaznežu Lovretu. Jožko je izpraševal, če Lovreta ni strah v njegovi samotni hiši, ko burja zunaj tako strahotno tuli.

„Ni bilo vedno tako. Lovre je bil mlad, lep fant, ko sem jaz prvič prestopila prag te hiše. Priden delavec je bil, pameten in moder. Ni minilo dolgo in pripeljal je k hiši

nevesto. Bila je lepa kot kraljična, dobra in pobožna. Nobena izmed nas se ni mogla primerjati z njo. Na travniku, kjer se sedaj vi igrate, so rastle takrat čudovito lepe rože. Lovretova žena jih je negovala in jih potem nosila v mesto naprodaj. V hišici je vladala sreča in mir; vesela pesem mlade žene je še nam mnogokrat prepodila žalostne misli iz srca.

Toda nekega dne Lovretove žene ni bilo na spregled. Obležala je. Lovre ji je stregel, klical zdravnika za zdravnikom, a vse zaman. Čez mesec dni je umrla. Ko je ležala na mrtvaškem odru, se Lovre ni ločil od nje, ni ne jedel ne spal in se ni zmenil za ljudi, ki so prišli kropit mlado ženo. Skoro s silo so ga odtrgali od nje, preden so jo položili v krsto. Šel je za pogrebom brezčuten za vse, pogreznjen v svet brez sonca, v žalost brez sleherne tolažbe. V začetku poletja je bilo, ko se po naših vrtovih razbohotijo najlepše rože. Krsto so spustili v jamo in jo zasuli s cvetjem. Votlo je zabobnela prva kepa grude. Tedaj je pretresel tišino grozen krik. Lovre se je v blaznem diru pognal čez gomile, preskočil pokopališčni zid in izginil. Teden dni ga ni nihče videl. Vrata so ostala zaklenjena, okna zaprta, rože na vrtu so venile.

Šele čez teden dni je Lovre prišel iz hiše. Videli smo ga in onemeli od groze. Prej mlad in skrbno negovan, je bil podoben starcu, ki je pravkar vstal iz groba. Lasje so

mu osiveli in mu v skuštranih kodrih padali čez izsušeno obličje. Oči so mu žarele v čudnem sijju, kakor da še vedno zro pred seboj odprti grob. Zaman je bilo vse prigovarjanje sosedov, vse toplo usmiljenje, ki smo mu ga izkazovali. Ostal je brezčuten za vse, ni nam odgovarjal, v njegovem okamenem obličju ni trenila več nobena mišica. Potem smo se ga privadili, nismo ga več izpraševali, pustili smo ga v njegovem svetu zverženih misli in spominov, mrtveca med živimi ljudmi."

Poslušali smo babičino pripovedovanje, kakor da poslušamo žalostno zgodbo iz daljnih krajev, ki se Lovreta nič ne tiče. Pred nami je živel le blazni Lovre, pogreznjen v skrivnostni svet samote in molka.

In še dalje smo se igrali na njegovem travniku in kmalu pozabili, da je bil nekoč bujen vrt najlepšega cvetja lepe Lovretove žene.

*

Sončen popoldan je bil, ko sem neopaženo smuknila od doma k prijateljici Ančki, ki je stanovala zraven Lovretove hiše; le lesen plot je mejil njihovo dvorišče od Lovretovega. Ančka je v polmračni veži šivala punčkam oblekce, meni pa se je zahotelo sonca. Šla sem na dvorišče in neka nevidna sila me je gnala proti Lovretovi hiši. Splezala sem na veliko kamnito mizo tik lesene ograje in zastrmela v skrivnostni Lovretov svet. Molk in tišina povsod. Le okrog žametnih vrtnic na drugem koncu dvorišča so brenčale čebele in oster vonj po divjih zeliščih je prepajal ozračje.

Tedaj so se nenadoma odprla vežna vrata in

BELJAK, drugo največje koroško mesto — važno gospodarsko središče in prometno križišče. — V ozadju so Karavanke z Jepo (2144 m)

prikazala se je koščena Lovretova postava. Hotela sem zakričati, hotela sem zbežati, a kot okamenela od groze sem obstala ob ograji in se je krčevito oprijela. Lovre je počasi stopal preko dvorišča in se ustavil tik ograje. V eni roki je držal kramp v drugi platneno torbo, polno pisanih nageljnov. Pridržala sem dih in občutek groze je polagoma popustil; močnejša od nje je bila želja, da bi zvedela za skrivnost njegovih nageljnov.

Lovre se je sklonil in začel kopati. Spretno je izkopal okroglo jamo, vzel iz torbe nageljne in jih počasi spuščal v jamo enega za drugim ter pri tem polglasno pel pogrebne molitve. Potem je jamo le na pol pokril z zemljo, sedel v travo in si z rokami pokril obraz. Obsedel je tako, neslišen in negiben; le skozi prste so mu polzele solze in močile izkopano grudo. Sedaj sem ga razumela, sedaj sem verovala v babičino pripovedovanje...

Čustvo usmiljenja in sočutja me je vso prevzelo, da sem glasno vzdihnila. Lovre je bliskoma dvignil glavo in tedaj me je zagledal. Ne, saj to ni bil več človeški pogled; dve sikajoči kači sta v divjem plesu plesali pred menoj, izsušeno obličje je posinelo v strašni jezi. Jaz pa sem še vedno stala ob ograji, mrzel pot mi je lepil lase na čelu, onemoglost, podobna smrti mi je hromila vse telo.

Tako sva se gledala, on v moči strašne jeze in maščevalnosti, jaz kot neizogibna žrtev njegovih blaznih čustev. Trenutek se je podaljšal v večnost, čas je okamenel.

Tedaj je Lovre zagrabil za kramp in z blazno silo zamahnil proti meni. Kol, za katerega sem se oprijela, se je tik nad mojo glavo razklal na dvoje in jaz sem s pridruženim vzklikom telebnila vznak raz kamnito mizo...

Ko sem se zbudila, so stali okrog mene bledi, zaskrbljeni obrazi. Občutek olajšanja je sprostil trenutek mučne negotovosti in vse vprek so me začeli izpraševati. Jaz pa sem zakrila obraz z rokami in zajokala.

Od tedaj smo se Lovreta še bolj bali in izogibali, na njegovem travniku pa smo se še vedno igrali.

Ves dan pred kresnim večerom smo zbirali dračje in robidovje za kres. Lovre nas

ni oviral, ni ga bilo na spregled. Nestrpnost smo čakali, da zasvetijo prve zvezde. Tedaj smo prižgali in visoki plameni so objeli ves kup. Prijeli smo se za roke in veselo zarahali. Iskre so švigale na vse strani, naše misli so hitele za njimi v svet sanj in pravljic; petje in vriski so jim drugovali. Polagoma je ogenj ugašal, mi pa smo utrujeni obsedeli v krogu in zastrmeli v zvezde.

Tedaj so se nad nami z glasnim loputanjem odprla okna Lovretove hiše. Krik groze nam je zamrl na ustnicah. Na vsakem oknu je stal kup nagradenega dračja, plameni so ga objemali od vseh strani... In zadaj v svitu sikajočih zubljev je stal Lovre in se blazno smejal. Njegov krohot je odmeval iz hriba v hrib kot zmagoslavni krik, kot sproščen vrisk odrešenja.

Plameni pa so švigali vedno više, lizali okenske podboje, lesena polkna, silili navzgor proti razdrapani strehi. Svetloba požara je že prodrla do travnika in ga razsvetljevala s pošastnim sijem. Ljudje so kot blazni begali sem in tja, ženske so vreščale in se križale, mi otroci pa smo se stisnili v klopčič; še dihati si nismo upali, s prestrašenimi očmi smo opazovali uničujočo silo požara. Lovre pa se je še vedno krohotal.

„Rešite ga, saj bo zgorel!“ so vpile ženske in se križale.

„Telefonirali smo po gasilce; vsak čas bodo tu,“ so se izgovarjali možje. Nihče ni imel poguma, da bi se izpostavil dvojni nevarnosti.

Iz sosednje hiše, kjer je stanovala prijateljica Ančka, so že začeli nositi pohištvo. Plameni so sedaj objeli že vso hišo in glasno sikajoč švigali pod zvezdnato nebo. Vroči val je prodril že do nas, da smo se boječ odmaknili. Občutek nepopisne groze se je stopnjeval od trenutka do trenutka. Blaznež Lovre pa se je še vedno smejal...

Tedaj je pretrgal noč zategli glas sirene. Vsi smo se oddahnili.

„Gasilci, hvala Bogu, so že tu!“

A vtem se je z oglašujočim ropotom sesula streha, padla na zgornje prostore, nato se je vse pogreznilo in onemelo. Pa le za hip. Sproščeni plameni so divje zasikali, šopi isker so švigali na vse strani in skozi noč je šel zadnji blaznežev krik...

Šele proti jutru so požar omejili. Na pogorišču so našli le kupček zoglenelih kosti.

„Skušajmo se ožietati
v osebnost otroka . . . !“

Prof. Ivan Theuerschuh:

TRIJE NASVETI ZA STARŠE

Za otroka, pa tudi za starše je prav gotovo najlepša tista doba, ko je otrok vezan izključno na družinski krog, to je od rojstva pa do šolske obveznosti, torej do šestega leta starosti. Tedaj je otrok popolnoma last staršev in družinskega kroga. Kdo more popisati vso ono srečo in veselje, ki ju doživé roditelji v tem času! Prvi smehljaj otrokov je več vreden kot ne vem kakšno darilo. In prve otrokove besede, prvi koraki, prve domisljice itd.

Ves ta razvoj nepopisno lepo ogreva družinico in ji nudi toliko veselja in pestrosti, da ta blažena otroška leta kar švignejo mimo nas. Še in še bi želeli otroka obdržati samo v družinskem krogu, ga ohraniti nedolžnega, kakršen je, dobrega in nepokvarjenega. Kako žalostne in nesrečne so zato nekatere matere, ko morajo prvič peljati svojega otroka v šolo!

Toda do svojega desetega, enajstega leta je otrok kljub šoli še v precejšnji meri vezan na domači krog. S prvimi znaki pubertete ali razvojne dobe pa se s telesno preosnovo javlja tudi duševna. Otroci sili ven iz ozkega družinskega vzdušja, zaželi si sebi enake družbe, očé, mati in ostali domači, s katerimi je preživel lepa detinska leta, mu ne zadoščajo več. Podzavestno, dà, rekli bi nagonsko išče sovrstnikov, ki doživljajo enako telesno in duševno preosnovo kot on. Še več, otrok je v tem času celo bolj navezan na družbo sovrstnikov kot na starše. V njem se torej javlja človek kot socialno bitje, ki prične dobivati svoje prve ožje stike z zuna-

njim svetom, z družbo, ki ga povsem priklene nase in tudi po svoje oblikuje.

To je tista nevarna doba, ko se doraščajoči zaveda svoje osebnosti, ko prične uveljavljati svojo voljo in se prične upirati podrejenosti staršem, ko hodi svoja pota in je dovteten za vse dobro in slabo. Ponajvečkrat je bliže slabemu kot dobremu. To so tista nesrečna leta, ko največji odstotek otrok zabrede na kriva pota, zaradi katerih so starši pogosto obupani in si ne vedo pomagati. Otroci so nedostopen za vse opomine, prošnje in tudi telesne kazni ne zaležejo. Nasprotno, vsako nasilje nad seboj čuti kot nepopravljivo krivico.

To je do neke mere popolnoma naravna pot razvoja doraščajočega otroka in bi bila velika napaka nas vzgojiteljev, če bi s silo preprečevali ta razvoj. Tedaj se oblikuje otrokova osebnost, volja, hotenje, fantazija; tedaj kuje načrte za bodočnost, si zida gradove v oblake itd. Tega otrokovega razvoja torej vzgojitelji ne moremo in tudi ne smemo zaustaviti ali preprečiti, pač pa ga moramo voditi. Nikdar bolj kot v tej dobi ne potrebuje otrok spretnega in ljubečega vodnika, ki uravnava njegova dejanja in mu kaže pravo pot skozi življenje. Prav za to nevarno dobo pa hočem dati staršem in drugim vzgojiteljem tri važne nasvete:

I. Skušajte se živeti v osebnost svojega otroka in ga čimbolj razumeti.

II. Privzgojite in razvijte v njegovi duševnosti čim večji čuti odgovornosti.

III. Pridobite si s svojo osebnostjo čim večjo avtoriteto pri svojih otrocih.

Kaj se pravi: vživetj se v otrokovo osebnost in ga čim bolj razumeti? Marsikateri starši bi rekli: Otroci naj se ravnajo po nas, ne pa mi po njih. Oni naj upoštevajo naše želje in zahteve, pa se bomo razumeli!

Ne oporekam temu, tudi bodo starši dosegli, da jih bodo otroci spoštovali, če bodo tudi oni spoštovali njihovo osebnost.

Otrokova osebnost se tako rekoč oblikuje od rojstva dalje, svoje ostro začrtane poteze pa prične dobivati s pričetkom razvojne ali pubertetne dobe.

Otrokova osebnost se kaže v lastnem, osebnem mnenju o tej ali oni stvari, se želi uveljavljati v življenju, ima voljo do ustvarjanja na tehničnem ali kulturnem poprišču, čeprav seveda v majhnem obsegu. Ko se izoblikuje v mladostniku osebnost, želi, da ravnamo ž njim kakor z odraslim, ne pa kakor z otrokom.

Prav zato ravnajo nekateri vzgojitelji pogršeno, ko zavračajo svoje doraščajoče otroke z različnimi besedami, ki podcenjujejo ali ponižujejo njihovo osebnost, kakor: „Bodj tiho, saj ne veš nič,” ali: „Ne vmešavaj se v stvari, ki jih še ne razumeš,” ali: „To boš razumel, ko boš starejši, sedaj pa si še otrok.” Take in podobne zbadljivke žalijo čut otrokovega dostojanstva. Če se to ponavlja, se podzavestno ruši otrokova osebnost in otrok prihaja do spoznanja, da nič ne ve in da nič ne pomeni. S tem se pa istočasno ubija v njem tudi volja do znanja in napredka.

Če pa ima mladostnik zaupanje v svojega vzgojitelja, če ga ta ne bo nikdar žalil in podcenjeval, ampak bo upošteval njegovo mišljenje, ne bo težko usmerjati mlado osebnost v smer, ki bo najbolj odgovarjala njegovemu duševnemu razvoju.

Ameriška pedagoginja Farnham smatra upoštevanje otrokove osebnosti za tako važen vzgojni činitelj, da se morajo starši za to nalogo pripravljati v posebnih tečajih. No, tako daleč mi ne gremo kot Amerikanci. Zdravega čuta odgovornosti do vzgoje otrok in ljubezni staršev ne more nadomestiti noben strokovni tečaj.

Drugi nasvet pravi, da je potrebno pridobiti in razviti v otrokovi duševnosti čim

večji čut osebne odgovornosti. Otrok se mora že zgodaj zavedati, da ima kot član družine nekake dolžnosti do ostalih članov družinske skupnosti. Otrok mora priti do spoznanja, da se starši zanj trudijo, da služijo le s težavo denar in da ima zato vsak predmet v stanovanju svojo vrednost, za katere ohranitev je odgovoren tudi on. Na ta način se bodo otroci tudi naučili ceniti vrednost denarja, pomagati pri delu svojim staršem in ostalim domačim. Kakor hitro se bodo otroci podzavestno vključili v družinsko skupnost in postali soodgovorni za vse žitje in bitje, bo to prvi korak za veliko življenjsko odgovornost, ki se mu bo v polni meri vcepila v pubertetni dobi.

Kdor pa svojemu otroku že v nežnih otroških letih ni znal ali ni hotel vzgojiti čuta dolžnosti ali odgovornosti, je prav malo verjetno, da mu ga bo vcepil v pubertetni dobi, ko je njegovo duševno in telesno dogajanje zaposleno z drugimi, važnejšimi problemi.

Zelo se pa motijo tisti starši, ki domnevajo, da ta čut dolžnosti ali odgovornosti lahko vcepijo otroku tudi s silo, to je s strogim zapovedovanjem, prepovedovanjem ali celo s telesno kaznijo. Taki otroci, katerim se čut odgovornosti vzgaja na ta način, bodo pač podobni stroju, ki deluje samo tedaj, če pritisnem na gumb, ali vojaku, ki mora ubogati toliko časa, dokler je pač pri vojaki, ali čuvati vojaško blago toliko časa, dokler je na straži. Ko pa preneha njegova služba, potem mu je vseeno, če se vse blago uniči.

Mi pa moramo otroka navajati k čutu odgovornosti tako, da bo zavestno, brez pritiska čutil v sebi, da je soodgovoren za vse, kar se dogaja najprvo v družinskem krogu, kasneje v šoli, v službi in sploh v življenju.

Zapomnite si, starši, če boste otroku že v zgodnjih predšolskih letih privzgojili čut odgovornosti, potem bo že v prvem razredu osnovne šole čutil potrebo do resnega dela in bo vse njegovo šolanje en sam čut odgovornosti do svoje vesti in do staršev. Priznati pa moramo, da precej otrok nima privzgojenega tega čuta odgovornosti, zato so pa dandanes po šolah tako slabi uspehi.

Tretji nasvet pa pravi: Pridobiti si s svojo osebnostjo čim večjo avtoriteto pri mladini — s čim močnejšimi vzgojnimi sredstvi.

Zgodaj že se vadijo in učijo naši najmlajši za življenje.

— Razumljivo je, da si močne avtoritete ne pridobimo z neprestanimi opominj in celo s telesno kaznijo. Avtoriteta vzgojitelja mora marveč izhajati iz močne in krepostne osebnosti, ki ve, kako mora voditi mladega človeka, nadalje iz modrosti, ki upošteva vse otrokove dobre in slabe strani. Zapomnimo si, da mladina posebno v razvoju ali pubertetni dobi ostro opazuje svoje vzgojitelje in jih kritično presoja. Gorje staršem ali učiteljem, katerim otroci odkrivajo napake ali pa da njihovo življenje ne odgovarja idealom vzgojitelja, kakršen je vzrastle v mladostni duševnosti.

Povedali smo že, da se v pubertetni dobi mladostnik ne zadovolji le z družinskim okoljem, ampak začne iskati družbo sebi enakih. Če pa starši pri otroku izgube avtoriteto, potem otrok sploh nima obstanka. To posebno tedaj, če so v družini neprestani prepiri med očetom in materjo ali med ostalimi družinskimi člani. „Mnogi starši,“ pravi Farnham, „se pritožujejo, da otroci tako radi uhajajo z doma. Domačo hišo smatrajo le še kot kak hotel in nič več. Treba je pač nekje jesti in spati in to seveda nudijo starši brezplačno. Med roditelji in otroki ni nikdar nobenih zaupnih razgovorov. Eni kakor drugi ne čutijo za to nikake potrebe. Tako razmerje med starši in otroki je popolnoma nenaravno, kajti otroci se radi navežejo na družbo starejših, posebno če so jim simpatični in če imajo razumevanje zanje.“

Kdo pa je bližji otrokom kot pametni in modri starši?! Blagor mlademu človeku, ki najde razumevanje v domači hiši! Koliko manj mladostnih prestopkov bi bilo, če bi otroci našli razumevanje pri starših in če bi jih ti s svojo avtoriteto vodili skozi mlada leta!

Pred mladinskim sodnikom je stal 16-letni Pavel. Sodnik mu je našteval grehe. Izmed mnogih je bil pač najhujši poskus roparskega umora v zvezi z dvema drugima

mladoletnikoma. Med razpravo, kateri so prisostvovali tudi dečkovi starši, so prišle na dan žalostne družinske razmere, katerih žrtev je bil ubogi deček. Pri hiši ni bilo pomanjkanja, nasprotno, Pavel je imel na razpolago vse, kar si je pozelelo mlado otroško srce.

A kljub temu otrok ni bil zadovoljen v domači hiši. Oče in mati se namreč nista razumela in sta hodila vsak po svojih poteh. Že v prvih razredih osnovne šole je poznal deček vse očetove in materine slabosti. Oče in mati sta si ga hotela pridobiti zase in ga zato obsipala z raznimi darili in mu dajala denar za kino. Otrok kmalu ni več vzdržal doma. Kdo bi mu zameril, saj ni bilo v njem nikake topline in tudi nikake svetle točke, ki bi ga privlačevala, da bi ostajal doma! Zašel je v družbo mladostnih izpriencev. Najprej je pričel izmikati denar in dragocene vrednosti doma, nato pa zunaj. Pri svojem šestnajstem letu je bil pripravljen ubiti človeka, da bi si z drugimi izprienci prilastil nekaj denarja.

Ker torej deček doma ni našel avtoritete, kakršne si je želel, se je izmikal domu in zašel v slabo družbo.

*

To so torej trije nasveti, ki jih morajo upoštevati vzgojitelji, posebno starši pri vzgoji doraščajoče mladine, ki pogosto v najnevarnejši življenjski dobi tava v temi in išče izhoda. Mlad človek išče v oblikovanju samega sebe vzorov v svojih vzgojiteljih. Priskočimo mu na pomoč in pokažimo mu pot do Resnice, Pravice in Ljubezni.

VRČEK *

(Odlomek iz istoimenske povesti. — Iz nemščine prevedel Petrov Anzej)

Uvod: Ne vem, katera knjiga iz sveta doraščajoče mladine bi me bila še tako navezala nase kakor „Vrček“ Kristine Lavant. Morda zato, ker sem njen rojak, Korošec, ki sem zaslutil v pisani galeriji njenih velikih junakov — revežev tam okrog delavskega Štebna v Laboški dolini tudi bajtarske križeve poti kakega Doba, Vidre vesi ali Bistrice pod Peco v slovenski Podjuni? Morda zato, ker se je rodila Kristina kot deveti otrok zgaranemu delavcu in izsušeni materi in sem doraščal tudi jaz v šopu bratov in sestric v starosvetni dimnici? Ali morda zadelj majhne starostne razlike, da sva okusila sad spoznanja nekako v istem času, dovolj zgodaj, vsak po svoje: kako pridne materine roke ne utegnejo pobožati po laseh, pa se morajo vendar zadnje žlice pri skupni otroški skledi šteti, po vrsti, natančno, zavoljo reda in vprašujočih velikih oči, ko igličev zmanjka; sad spoznanja: kako neskončno toplo in svetlo ti je pri srcu, ko ti stisne v pest tako na vsem lepem ded, babica ali teta svetel groš, rdeče jabolko ali sladko figo; sad spoznanja: da sije sonce na nebu enim zato, da se sončijo, drugim zato, da se potijo.

A leta po prvi veliki vojni so bila huda, ne samo v Laboški dolini, v Podjuni ali v Avstriji, kjer kmečki nismo zlepa použili jajca, da je mati kupila sol in vžigalice. Za druge reči trgovca ne bi bili potrebovali.

In o teh malih, nepomembnih, „nezanimivih“ stvarih je zapela Kristina Lavant visoko pesem. Iz te velike revščine, trde in neusmiljene, je izžela pozicijo. Spomin našim staršem, ki so znali žrtvovati, opomin nam, ki radi pozabljamo.

O izbi, natlačeni s starim pohištvo, nam pripoveduje Lavantova, o materi, ki plete noč in dan, da ima za zdravila, kajti njen najmlajši sinček, imenovan Vrček, se valja od rojstva sem — že tretje leto — krmežljiv in gnojen v preperelih plenicalih; o očetu—rudarju, ki po delu lovi dihurje, da bi skupil kaj za kožo, kajti kako bi drugače prišel do soli in tobaka; o pretkani 12-letni Noni, ki je znala oplesti z jezikom kakor krava z repom, o 13-letni Bini, ki se je znala pravočasno potuhniti in si izmisliti glavobol, kadar je postal položaj neprijeten, kočljiv; o 11-letnem Arminu, ki se je moral po rojstvu Vrčka umakniti k hudi teti za pastirja, kajti vsi koti izbe so bili že polni, v predalu starodavne omare za perilo sta ležali že 6-letna Lina in 7-letna Nana, na očetovem vznožju pa domišljava Zefa, ki

si je lastila oblast nad sestrami, ker ji je že dvoril neki Peppo. Pripoveduje nam o hudobnih ljudeh, trdosrčnih gospodinjah in sumljivih zakotnih ranocelnikih in o tisočernih žalostnih, mračnih dogodkih, katerih je polna škodela prosjakova, življenje rudarske družine.

Tisti večer je mati resnično tudi še skočala pregrinjalo za Dvornikove. Otroci so vzeli to z mešanimi občutki na znanje. Zlasti Nona in Bina, ki bi ga morale kar koj odnesti. . .

„Če je pa ne bo doma, mama, kaj tedaj?“

„Zdaj zvečer — glej jo no —, pa ravno ne bo doma! Kar ne delaj se tako! Saj veš, da moram dobiti denar! In če bi se skrila, ne dajta stvari za božjo voljo komu drugemu, bo spet trpelo leto dni ali pa še več, preden bo plačala.“ „Če bo pa dejala, da nima drobiža, ali pa, da bo druč¹ koj suhega kruha privlekla, kaj potem? . . .“

„Potem — potem — potem ah, tebi bo že prišlo kaj na misel, ali da, Nona, tebi čisto gotovo! Pač ne odideš, preden ti ne izroči plačilo za delo . . . Lej, saj moram prihodnji teden končno h Krokarju, pravijo, da je pravkar nekemu ozdravil sušico — znabiti bo tudi našemu Vrčku pomagal. Človek ne bi verjel, kaj ta vse zna . . . Alita, stopita zdaj hitro, pa grede malo požebrajta² k angelu varuhu, da pojde po sreči pri Dvornici . . .“

Takemu čudovitemu zaupanju mame se Nona seveda nikoli ni mogla zapostavljati. Počasčeno se je čutila in dvigalo jo je zdaj pa zdaj vedno spet nad vse starejše; posebno dobro ji je delo zadelj sestre Zefe, ki se je zadnje čase že kar nesramno zaničevalno smehljala in vse samo zato, ker ji je dvoril Peppo, ta laški zidarski pomagač. Res, da ima res čudovite kodre in najkrasnejše črne oči, to mu moraš pustiti. A zategadelj ji še ni treba vihati nosu, kakor da razen nje sploh ni več pravega človeka na svetu. Zato

1) Nemški naslov se glasi: „Das Krüglein“. — Pojasnilo k značilnim koroškim besedam glej ob koncu članka.

je Nona dejala drzno, skorajda Zefi na uho: „Ko bo pa kdaj že velik in zdrav naš ubogi Vrček, pa mu morate dopovedati, komu naj se v prvi vrsti za to zahvali. Da se ne bo potem spet Zefa s tem ponašala.”

Ta je zvila usta sicer v še bolj nesramen posmeh, toda mati je obljubila vse.

Na angela varuha sta spotoma zavsema³ pozabili; kajti začeli sta ugibati o tem, če bo kdaj taka zlomkova mučeniška pot všteta v pokoro in koliko ter kako hudo bi smel človek magari na ta račun grešiti. Bina je menila, trikrat krasti prigodnja⁴ jabolka, toda vsakokrat poln predpasnik . . .

„To ni nič! Prigodnja jabolka so sploh samo mali greh . . . Toda morda reči ‚Prisegam pri Bogu‘ in pri tem napraviti mrtvaški križ, če se komu napleteš in hočeš, da ti verjame? . . . ‚To je — se mi zdi preveč! . . . To bi zadostovalo že za smrtni greh, tako hudo pa spet ni . . . ‚Ti ja, ti, ker te bo spet glava bolela, ali da? . . . Boš že gotovo spet morala ostati na svežem zraku ta čas, ko pojdem noter in se bom smela lepo sama zbiti za denar . . . Na ta način ti ne bo zadostovalo niti za mali greh, da veš — pa ne glej me kakor kozel!‘”

Ne, ob takem začetku bi bilo mogoče misliti na dober konec njune poti. Ko sta se bližali Dvornikovi domačiji, sta to tudi uvideli in sta se umirili, kakor dva golobčka.

„Če greš vsaj do kuhinjskih vrat z menoj?! . . . Pomisli samo, kako nama bo Vrček kdaj hvaležen zato! . . .”

„Danes pojdem s tabo čisto noter, se lahko zanesesh! . . . Glava me tudi šele čisto malo boli.”

„Navezala ti bom pred spanjem krompirjevih olupkov!”

V obokanem preddverju, kjer je tako lepo zadišalo po slanini, sta zmogli celo še skupni vzdihljaj. Potem je dejala Nona:

„Zdaj pa po prstih! Če bo čula, da prihajave, se bo gotovo skrila. Nič trkati, da veš! Duri gor, pa noter!” In potem sta stali notri, in gospodinja je bila podobna ulovljenemu dihurju . . . „Takooo? Pregrinjalo sta prinesli? . . . Pa kako sta le mogli tako pozno ponoči na pot? Po večernicah ostanejo pridni otroci v hiši, ali ne vesta tega?”

„Že . . . In mama je tri tedne skoraj noč in dan vezla in, koliko stane, je napisano tu na listku . . .”

„In lep pozdrav morava izročiti!” je blazila Bina trde besede svoje sestre.

„Je že prav. Tudi jaz mammo lepo pozdravim in se ji za anbart⁵ lepo zahvalim, se bova že kdaj videle in poravnale . . . Bosta malo kruha? . . . Pravijo, da od tujega kruha postaneš tako velik in lep . . .”

„To bomo že same! Samo lepo prosim, mama potrebuje denar!”

„On ni doma z denarnico; bo že potrpe-la, dokler se ne pobotave.”

„Bina, usedi se, čakali bova na gospodarja.”

„Zunaj hodijo že verne duše in jaz bi na vajinem mestu gledala, da pridem domov” . . .

Nona pa je na lepem tako oglušila, kakor mešetarjev belec. Ker jo je mrzilo, je potegnila noge pod krilo na klop in dejala sestri Bini, kakor da sta čisto sami: „Če bi bila na primer jaz tako velika kmetica in imela tako lepe svetle lase in bila tako podobna pravemu angelu, mi srce gotovo ne bi dopustilo, da ne-bi dala ubogim otrokom

denarja, ki ga je njihova mati tako trdo zaslužila. Kaj pa ti? ...” Bina ji je odgovorila sicer z jeznim sunkom v želodec, toda Nona je razumela tudi tak odgovor, kot odobravanje in nadaljevala meni nič tebi nič: „Jaz bi dala še malo več denarja, kot je zapisano na listku, pa še nekaj jajc zraven ali pa velik kos kruha z maslom za to, da so mi prinesli. In za mater bi dala še posebej, ker je tako lepo in tako hitro naredila, malo masla zraven in bi nazadnje rekla: „Koj pridite spet, če bo kdaj huda predla za kako reč...”

Oh ti moj Bog, Bini se je skoraj stemnilo od tolike nesramnosti, ki jo je morala doživeti z lastno sestro in že jo je bridko grivalo, da je ni začela prej boleti glava. „Nehaj! – Prosim te, nehaj!” je iztisnila vsa obupana, toda čisto po tihem, in Nona, naglušna, kakor je v takem trenutku pač bila, sploh ni ničesar čula in začela spet od kraja. „Pa za kako klobaso pa kos prekajene slanine mi tudi že ne bi bilo, pa –”

A to je bilo tudi gospodinjji preveč in zaklicala je v vežo po stopnicah gospodarju, ki se je zdaj od kdo ve kod vzel: „Pavlej, stopi dol, pa hitro, pa prinesi denarnico! ...”

„Za tako gospodinjjo”, je Nona zdaj že skoraj pela, „bi s časom vsi otroci v celi vasi žebrali, da bi imela srečo pri svinji in kra- vah in da bi bil njen zeljnik najlepši, tako da bi ji ga vsi zavidali ...”

„Ti, ko bo tebe kdaj gor spravila⁷ tvoja mati, bo še kaj doživela!” je dejala gospodinja, medtem ko je zabrisala denar po mizi. In potem gospodarju: „To bi lahko vzel kdo s seboj za konjskega mešetarja, ta ti marnje kakor kak advokat!”

„Vreži jima kruha!” odvrne ta s tihim priznanjem v glas.

Toda Nona, ki je pravkar preštela denar, je dejala s tolikšno milobo, ki jo je drugače premogla pravzaprav samo Zefa: „Zahvalim za dobro voljo, toda lahko bi ga nazadnje še pogrešali, kajne?” ...

Ko je gospodinja segla nato po brezovi metli, je potegnila Nona sestro bliskovito za sabo v vežo in dejala ne brez strahu: „Hitro, ti! ... zdi se mi, da prihaja že v tista leta!”

Tako je torej prišel denar v hišo. Denar, na katerega je zidala vsa desetčlanska dru-

žina svetlo upanje, da ji ozdravi gnojno telesce 3-letnega Vrčka. In res se je odpravila mati na pot, na dolgo, nevarno pot za izsušeno žensko telo. Ko se je komaj svitalo, je krenila z doma, a ko je legel mrak v izbo, trd in neizprosno, da otroci z očetom niso mogli prepoznati drug drugega po obrazu, se je vrnila. Tako je zapisala pisateljica:

In potem je bila končno le tu! Na vsem lepem, da je skoraj vse presenetila, in tanjša in nežnejša kot kdaj prej je stala med vrati. Otroci so prvokrat zapazili, da je zelo sključena ... Mar je dete tako zraslo in se zredilo in postalo težje? ... O, niso upali izreči niti enega vprašanja, vsa so obvisela v zatohlem zraku vlažne izbe.

„Si kaj uredila?” je končno vprašal oče. A ta hip so tudi že vsi vedeli, obledeli so in še bolj onemeli. Vzela ga je iz svoje temne ogrinjače in ga položila v posteljo. In tu je začivkalo na isti način kot poprej in ni ni imelo niti črnih, niti plavih, da, niti rdečih las, za katere so sestre tako trdno upale, da jih bo Vrček dobil po kakem čudežnem dogodku, morda ko se ga bo dotaknil slavni Krokar. Pač pa so se pokazale, kjer so se premaknile plenice, stare hudobne rane.

„Ali ga navsezadnje sploh doma ni bilo?” je spet vprašal oče in samo s tem pokazal, da je verjetno tudi sam – kakor otroci – upal na kako čudežno, hipno ozdravitev.

„Imate malo kaj toplega?” je bilo vse, kar je mogla mati odgovoriti. Gotovo na vsej poti ni zaužila nobenega grizljaja in zdaj ji je bilo tako slabo. Bina ji je brž prinesla skodelico kave in v obrazu se ji je zrealila čudna razdvojenost. Menda je bila edina, ki je občutila v tej strašni žalosti tudi iskrico olajšanja: ne bo ji še treba za deklo h kmetom, Vrček je spet tu, bolan, kot je bil, in smela bo streči dalje materi in njemu.

Oče je prižgal pipo, a jo je kar nato spet odložil, obstal zmajevaje z glavo pred otrokom in dejal bridko: „Ali naj ostane večno tako?” – Tedaj je mati razumela, da le mora z besedo na dan, in njena ozka, skrita usta so malo zadrhtela, ker se je otrokom na ljubo tako trudila, da bi zmogla enega svojih smehljajev; a kljub temu ji ni uspel nobeden.

Tako, bila je torej najprej pri Krokarju in je čakala celo večnost, ker je bil zdoma,

pri nekem kmetu, ki si je zlomil nogo. Pa da, prišel je potem že še, to že, vendar pred njo je bila še neka kmetica z odprtim prasadom in pri tej je mečkal brez konca in kraja in ji nato zapisal recepte in ji vedno spet razlagal od spredaj in zadaj, potem pa na koncu požebral kar cele litanije: „Nič svinjskega, nič ovčjega, ne svežega kruha in ne krapov, pridno ubogati in čaj piti! ... Bo že spet bolje!”

Ah, ta mama, da si je z vsemi svojimi lastnimi skrbmi zapomnila tudi še zdravilni rek za tujo kmetico! ...

Toda otrokom zdaleč ni bilo na tem, da bi jo zato občudovali. Da, Nona jo je celo nevoljno vprašala: „Pa kaj je pravzaprav rekel o Vrčku, mama? Drugo nam je vendar takoo vseeno ...”

In ta hip se je mati nasmehnila, sicer samo čisto mičkeno, toda nasmehnila se je, in to je povzročilo, da je vse zgubljeno upanje na mah spet široko vzplamtelo. Le da so ostale pri tem njene oči tako mrtve in prazne, se je zdelo kar vsem sumljivo.

Kaj da je njej rekel? ... Oh, ti moj Bog, saj je bil gotovo zelo zmučen zavoljo dolge poti, kajneda, in se pač ni maral kdovekako truditi ali pa mu kratkomalo ni prišlo na misel po taki turi, saj tudi nima jo kaj prida ti padarji ... Pač, pogledal je otroka, od vseh strani celo, ne, tu mu ne moreš ničesar očitati, gotovo da ne ... Toda potem je pač prav isto spet povedal, kakor prej kmetici, tisto o svinjskem in ovčjem mesu in o krapih. Kakor da tak otrok kdaj kaj takega pod zobe dobi! ... No, in tako mu je pač za ves trud, ki ga je končno le

imel z Vrčkom, pustila denar na mizi in odšla. Pri vratih ji je sicer še pravil nekaj o čarobnem čaju, toda tega ni več prav slišala, vznemoljena kakor je že bila.

Presneto, zdaj pa ti jih je poslušala, ta lahkomiselna mati, ki je morala oditi, kakor da ji je kdo ukazal, prav v najvažnejšem trenutku.

„Kako pa ste le mogli tako napraviti? ... Mati, če je res dejal — čarobni čaj —?” ... No, tako je pa že raje povedala kar do kraja, neki dan bi itak morala „in potem sem pač kar hitro stopila še k Završnici in ... in ...”

Vsi so si oddahnili in ji odpustili na licu mesta tisto o čarobnem čaju. Kako so tudi mogli le za trenutek pomisliti, da mati ni uredila česa čisto pravilno? Da, Završnica, ki je bila sama že stara kakor Peca, ta je bila prava, naravno! Ampak, ljubi Bog, ta dolga pot po Hudičevem breznu, tu se res ne moreš čuditi, da se je tako pozno vrnila!

„Je kaj znala, je kaj zapisala?” Da, tako skromni so zdaj že postali, da bi se bili zadovoljili že z zdravilom, ki bi, denimo, učinkovalo šele po dveh, treh tednih.

A tedaj je mati vstala, stopila k oknu, čeprav zunaj ni mogla videti drugega kot trdo noč, in potem je tudi še jokala in gotovo mislila, da nihče ne opazi; toda vsi so opazili in se pogledali — in imeli uničene obraze ...

1) drugič, spet; 2) žebrati = moliti; 3) popolnoma; 4) prigodnji = zgodnji; 5) enkrat; 6) ji je bilo žal; 7) gor spravila = vzredila.

Katoliški mladinski dan v Celovcu na praznik presv. Trojice (27. V. 1956): skupina naših fantov in deklet v sprevodu mimo častne tribune na Novem trgu.

OSEMSTOLETNIKA BAZILIKE BELIH MENIHOV *o Stični*

ZGODOVINSKA POMEMBNOST STIČNE

Brez slehernega pretiravanja smemo reči, da je 8. julija leta 1135 dan ustanovitve cistercijskega samostana v Stični na Dolnjem, važen in daljnosežen zgodovinski, kulturno-narodni dogodek.

Stiški samostan je ustanovil oglejski patriarh *Peregrin*. *Peregrin* ni bil Slovenec. Ker pa je s Stično storil slovenskemu narodu izredno veliko delo, zasluži, da mu slovenska javnost hvaležno postavi soho v galeriji velikih mož. Najmanj pa, kar narodna vest terja od vodilnih mož, je to, da častno ohranijo SPOMENIK-STIČNO. V njej je nanizanih osem stoletij bogate slovenske kulturne in gospodarske zgodovine. Stična tudi budnemu evropskemu očesu in kulturniku pomeni redko dragocenost.

Naj navedemo le nekaj značilnih odlik Stične: V *verskem skrbstvu* je imela ozemlje, ki danes obsega do petdeset župnij. Njene listine odpirajo zgodovinarju vrata v dvanajsto stoletje pri nas. Stiški ilustrirani rokopisi imajo častno mesto v mednarodnih tovrstnih razstavah. Jezikoslovci uvrščajo „*Stiški rokopis*“ takoj za „*Brižinski spomeniki*“.

Našemu času, ki se toliko ponaša s socialno zaščito malega človeka, moramo glasno povedati, da je Stična bila skozi vso svojo zgodovino teoretično in praktično *socialno delavna* „*dolžnost gostinstva*“ — bila je moderna Karitas ali Kolodvorski misijon. Na tako zvano „*portno nedeljo*“ (t. j. nedeljo pred Binkoštni) je vsakteri prišlec dobil v Stični hlebček kruha in vinar v roko; samostanska „*revna porta*“, ki je obstajala do zadnje vojne, je dnevno do dvajset in še več revežem utešila lakoto.

Svoje uslužbence, upravnike, obrtnike kakor tudi hlapce in vajence je samostan prišteval k družini („*familia*“), ki je prejela stalno plačo in imela polno oskrbo. Nekateri teh „*familiars*“ (uslužbencev) so bili deležni kot ostali menihi ne samo vseh stvarnih, marveč tudi duhovnih dobrin.

Ena bistvenih cistercijskih redovnih zahtev je bila, naj bo samostan sam zase, naj bo odmaknjen svetnemu vrvežu, izven naselij. Socialni čut stiškega samostana pa je bil tolikšen, da je družinam svojih uslužbencev v svoji bližini postavil hiše. Še danes spominjajo na to imena, kot: „*Pri Volarju*“, „*Kafehavzarju*“, „*Kravarju*“, „*Slosarju*“, „*Kalafatorju*“ (kurjač), „*Pečekurju*“ i. t. d. Te hiše tvorijo osredje današnjega stiškega naselja okrog samostana, ki še sedaj ne tvori strnjene naselja, kot je sicer to običajno v slovenskih vaseh po Dolnjem.

Zitni silos iz leta 1684 ima programatičen svetopisemski rek: „*Daj od svojih prvin revežem!*“ Velikanska zidana stavba je stala nad trideset tisoč zlatnikov — torej delo plačanih rok, ne suženjskih! — Iz časov prvih kmečkih puntov proti gosposki pa je ohranjena dragocena pisana priča, podrobni ekonomov zapisnik vseh izdatkov iz leta 1517. Vsak najeti delavec, dninar, tako ali tako zaposlen (moški ali ženska) na polju, pri senu, žetvi, mlačvi, v vinogradu, v hiši, izven hiše: prav vsak je dobil plačo v denarju. Zastonjskega dela ali robote ni zaslediti.

Iz približno istega časa je le mimogrede zabeležen značilen nastop proti *Turjaškemu grofu*, ki je neki revni vdovi z dvema otročičema, ker ni mogla odrajtati davka, zaplenil domačijo in jo postavil na cesto. *Opat Paradižič* je grofu z nevoljo očital: „In to stori tak, ki je v imenu pravice dolžan ščititi vdove in sirote?“ — V starih urbarjih tudi večkrat zasledimo pri raznih podložnih kmetih pripombo: „Gospod opat ga je oprostil desetinske dajatve, dokler živi.“ — Proti koncu 16. stoletja je *opat Zupan* poslal na višje mesto pritožbo svojega ljudstva: „Bug Nam pomagay, Mi Crainzi...“ (moramo namreč vzdrževati vojaštvo, dajati denar, braniti meje, za nas pa še živa duša ne zmeni).

Iz praktičnih dokazov socialne dejavnosti ter povezanosti stiškega samostana z ljud-

STIČNA na Dolenjskem.

Slika levo zgoraj: na levi strani ceste je staro kamnito znamenje. Pri-poveduje se, da so se naj-prej tu ustavili menihi-cister-cijani, ko so prišli v ta kraj.

— Desno zgo-raj: Grb sti-ških opatov. —

Levo spodaj: Pogled na pročelje sa-mostana. — De-sno spodaj: Del zunanjega samostanskega dvorišča.

stvom je nastal rek, ki je prav časten, namreč: „Pod krivo opatovo palico je dobro biti!”

POMEMBNOST SAMOSTANSKE BAZILIKE

Drugi važen dogodek za slovenski narod je bil 8. julij 1156. Ta dan je patriarh Peregrin v spremstvu takratnega tržaškega škofa *posvetil samostansko cerkev* in jo izročil belim menihom. Po svoji starosti in velikosti prednjači stiška cerkev med slovenskimi umetnostnimi spomeniki ter stoji na čelu romanskih stavb. Mednarodnim umetnostnim zgodovinarjem pa nudi redek primer cistercijanske gradbene smeri v prvi polovici 12. stoletja, namreč med letom 1130 ter 1150, ko je red prestopil meje stroge kontemplativnosti in se uvrstil med javne usmerjalce krščanskega življenja.

Leta 1936 je sveti oče Pij XI. stiško cerkev odlikoval z naslovom: „*bazilica minor*”.

Izhodišče in domovina cistercijanskega reda je francoska Burgundija. Od začetka reda, t. j. leta 1098 do leta 1119 je nastalo 12 samostanov; do leta 1130 je število narastlo na 37; v desetih naslednjih letih, od l. 1130 do 1140, se je število pomnožilo za 113 novih. Ob stoletnici (1198) šteje red že 518 opatij; Stična ima 87. mesto. Od samo-

stanskih cerkvá, ki so nastale pred Stično, ni ohranjena v svojem prvotnem stanju nobena več. Z razcvetom reda so staro odstranjevali oziroma povečavali.

V Franciji je slednjič še revolucija v 18. stoletju dovršila svoje razdiralno delo. *Clairvaux* (izg. Klervó), ki je istočasno kakor Stična gradil svojo novo cerkev, je pred zaključkom ponovno spremenil obliko prezbiterija. Tako stojé umetnostni zgodovinarji pred vprašanjem, kakšna je bila pred letom 1150. cistercijanska cerkev. V zadnjem času so se zahodni znanstveniki začeli zanimati za Stično, ker stiška cerkev kaže nepokvarjeno sliko prvotne cistercijanske gradbene smeri.

SEDANJA STIŠKA BAZILIKA

(Glej sliko na strani 87.)

Sedanja stiška bazilika ne predstavlja kaj posebno izrednega: troladijski prostor s prečno ladjo in petimi prezbiteriji na čelu je osvóden in osvetljen v glavnem iz leve stranske ladje in iz prečne ladje. Srednji prezbiterij ima dve okni. Polovico svetlobe dovaja desna stranska ladja ter zahodno pročelje. Ostenje nosi lahko baročno prevleko.

Ladijski prostor pokriva le ena dolga, nizka streha. Okna v severni steni so sko-

ro pravokotno mrtvo vrezana in v razmerju s stavbno višino segajo prenizko, čeprav ustrezajo širini stene. Prijaznejši pogled nudi prezbiterijski del z gotsko apsido v sredini. Ladijsko križišče nosi mogočen osmerokotni zvonik.

KAKŠNA JE BILA PRVOTNA CERKEV?

Da dobimo prvotno podobo cerkve, si moramo odmisлити poznejše prezidave oziroma dostaviti, kar je bilo odstranjenega.

Že prvi vtis, ki ga dobimo, če stopimo v sredo ladje, pove, da je to pristna romanska bazilika s stenami brez nakita — prav kakor določajo sklepi cistercijanskih generalnih kapitljev in pa redovne listine, n. pr. „Carta Caritatis“. Čim pa stopimo na podstrešje, vidimo nad obokom, sezidanim l. 1622, prvotna romanska okna.

Za časa kronista p. Pavla Puclja († 1721) so menili, da je opat Jakob Rajnprecht prejšnjo cerkev do temeljev porušil ter da je sedanja čisto nova iz leta 1622. A ni tako. Tistega leta je dobila le bolj zunanje spremembe:

1) Ladje so bile osvobodene in s tem višina cerkve znižana. — 2) Za dovajanje svetlobe so bila v severni stranski ladji okna za štirikratni obseg povečana. — 3) Vse tri ladje so bile spravljene pod eno streho (:ta rešitev je bila deloma opravičljiva zaradi neestetskega pogleda na južno stran; tu sta bili namreč že stoletje poprej — zaradi dozidave gornjega križnega hodnika — strehi stranske ladje ter križnega hodnika zlitii v eno). — 4) Lopa na zahodnem pročelju je bila popolnoma odstranjena. — 5) Tudi notranja oprema je dobila drugo lice, ker je bil meniški kor izpred oltarja srednje ladje prenesen nazaj na kor, na orgelsko „emporo“.

Delne prezidave moremo ugotoviti še sredi 18. stoletja, ko je opat Kovačič predelal okna v sedanjo obliko. Tudi sedanji oltarji iz marmorirane mase so iz tistega časa. Za čas pred Rajnprehtom pa je treba omeniti gotsko apsido v srednjem prezbitერიju iz leta 1348, ko je prejšnjo polkrožno razklal silen potres v tistem letu.¹

1) Kot je znano, je bil ta potres tudi na Koroskem zelo silovit, saj se je odkrušil del Dobrača in zašel več vasi na Zilji.

V globino pa se je cerkev le enkrat spremenila. To je bilo pod opatom Peronom leta 1181. Takrat je bila vsa cerkev nasuta za skoraj dva metra. Za ta korak se je opat odločil vsekakor zaradi vlage, ki je ogrožala vso severno stransko ladjo. Istočasno je bila prizidana še četrta in peta prezbiterijska kapela. Ti dve se razlikujeta od prejšnjih treh s polkrožno apsido, da imata raven zaključek. To povišanje tlaka v cerkvi (iz leta 1181) ima neprecenljivo vrednost: v globino se cerkev ni več spreminjala. Tako nam v nižini dveh dveh metrov cerkev ohranja gradbeno smer cistercijanskega reda med l. 1130 in 1150.

Prvotna cerkev je bila troladijska bazilika. Na zahodnem pročelju je bila šest metrov dolga lopa s kolonado na štirih kamnitih stebrih. Na vzhodu so bile tri kapele s polkrožnimi apsidami. Shematične mere ladje po dolžini ter širini vseh treh odnosno dolžini prečne ladje si stoje v razmerju 20 : 5 : 8, višina pa v stopnjevanju: križni hodnik — stranska ladja — srednja ladja — sleme 2 : 3 : 5 : 7.

Stene so bile neometane po redovnih smernicah, katere je red začel opuščati šele proti koncu 12. stoletja. Zahodna lopa je spočetka bila sestavni del cerkve in je veljala za privilegirano zatočišče. Proti koncu 12. stoletja so papeži razširili zatočiščno pravico na ves obzidani samostanski prostor. V tem času je lopa v cistercijanskih stavbah začela izginjati. V srednji ladji je bil nameščen kor menihov, za njim pa kor konverzov (laičnih bratov) in med njima oltar sv. križa.

KDO JE BIL GRADBENIK PRVOTNE CERKVE?

Gradbenika cerkve poznamo imenoma. Je bil to neki Mihael, ki ga je v ta namen, da sezida cerkev, pripeljal s seboj prvi opat Vincenc. Vincenca pa je poslal v Stično sv. Bernard in sicer iz Morimonda v Franciji.

Mihael je za svoje „dolgotrajno in predragoceno delo“ prejel od samostana lepo domačijo v Gornji Dragi (blizu Stične). Tu se je tudi poročil z domačinko in se vrodil v slovenski življ. Njegova domačija še danes nosi po njem ime Lahovče. Lah (tujec), Lahovčan se je ovekovečil na stavbnem polju med ostalim tudi z lično cerkvico, ki

STIČNA na Dolenjskem, domovina „belih menihov“: sedanja samostanska cerkev (bazilika) in del samostana (tako zvana „stara opatija“).

jo je zgradil v neposredni bližini svojega doma ter jo dal posvetiti svojemu francoskemu rojaku sv. Martinu. Ta cerkva je do danes ohranila svojo prvotno sliko: osvodenapravokotna ladja s polkrožno apsidno. Izginila je le čelna lopa oziroma se pozneje vključila v zvoniški podstavek. Pred dvema letoma je bila pod vodstvom dr. M. Zadnikarja restavrirana in sedaj zopet diha iz nje žit dvanajstega stoletja.

Lahovski Mihael je prišel v Stično s svojim strokovnim gradbenim znanjem. Zidal je v romanskem slogu burgundske smeri. Od cistercijske redovne strani pa je imel dolžnost, da prenese cerkveni vzor iz Clairvauxa. Tako najdemo vzporednost med Clairvauxom in Stično v treh prezbiterijih s polkrožno apsidno ter v treh ladjah in v lopi. Tudi pokopališče je bilo pri obeh nastanjeno na vzhodu med apsidami in kapteljsko steno.

Po stropu pa se bistveno razlikujeta. Stična nima oboka, temveč raven lesen strop. Kolikor so po Franciji poznane cistercijske cerkve (vključno Clairvaux), ni nikjer zaslediti lesenega ostropja; v Nemčiji pa najdemo le dva primera (Heilsbronn na Bavarskem, ustanovljen leta 1130, Hardehausen v Westfaliji, ustanovljen leta 1140). Tod pa Stična ni imela nikakih vezi.

Na kak način je nastal raven strop v Stični? Pri gradnji stiškega samostana moramo upotevati poleg redovnih činiteljev še ustanovitelja: oglejskega patriarha Peregrina². Ta se je obvezal, da bo samostan na svoje stroške postavil. Notranji regularni samo-

stanski prostori so bili začetkom julija 1135 zgrajeni; nato so se lotili gradnje cerkve, kar jih je zaposlilo celih dvajset let. Patriarh je bil tako Stični kakor redu izredno naklonjen posebno še zaradi osebnega prijateljstva s sv. Bernardom, kateremu je dolgoval hvaležnost, ker mu je ta pomagal, da je postal patriarh v Ogleju. Oglejska bazilika je imela leseno ostropje. Patriarh Peregrin je po vsej verjetnosti vsilil stiški baziliki oglejski vzor — leseno ostropje, ki ni bilo v navadi pri cistercijskih gradnjah. Tudi prečna ladja, kateri sta se morala umakniti dva regularna prostora (zakristija in armarij — slednji je predhodnik samostanske knjižnice), je novost, ki jo je uvedel Lahovečan.

Cerkev je bila spočetka zamišljena kot strogo samostanska. Služba božja za samostansko upravno osebje se je vršila v kapeli sv. Pavla na porti odnosno v cerkvi sv. Katarine izven obzidja ter deloma v galenberški kapeli sv. Nikolaja v Drnu nad samostanom, v časih turške nevarnosti pa v kapeli sv. Janeza Krstnika v obrambnem stolpu. Vse te kapele kakor tudi opatova kapela nad porto so z razpustom samostana pod jožefinizmom izginile.

V stiški cerkvi so bili tudi *grobovi raznih odličnikov*. Tako sta si izvolila svoje zadnje počivališče goriški grof Majnhard in žena Kunigunda ter brat Hartman (Majnhard je pri ustanovitvi samostana imel važno besedo), Višnjan Majnalm in žena Zofija in

2) Istočasno je dal graditi tudi cerkev in samostan v Dobrli vesi na Koroškem.

drugi. Te vse pokriva nasip v cerkvi iz časa opata Perona. V sredini sedanjega prezbiterja pa je dobil svoj častni grob zadnji Višnjan in stiški *advokat Albert* (umrl leta 1211). Ob levi steni so se vrstili grobovi *koroške vojvodinje Neže* (umrla leta 1262), ter *vojvodinje Viride* — „Gospe s Pristave“, (umrla leta 1404), kakor jo imenuje ljudsko izročilo. V Jurijevi kapeli ali v prvotni zakristiji so imeli družinsko grobnico *Turjačani*. Vanjo so po nesrečni vstaji *Frankopanov* zakopali tudi njih (frankopanski) grb.

Ob koncu 15. stoletja je bilo že toliko nagrobnikov po cerkvi, da so cerkev bolj kazili kakor krasili. Nagrobnike so uporabili za obrambni stolp proti turškim napadom ter za podzemski hodnik, ki je vezal notranji samostan z zunanjo utrdbo. Še sedaj hrani cerkev 14 nagrobnikov, večidel spomenike opatov od 17. stoletja dalje. Med njimi je tudi značilna renesančna nagrobna freska iz leta 1482.

Stiška bazilika je posvečena Žalostni Materi božji. Njen kip v glavnem oltarju iz-

haja iz leta 1584. Dal ga je napraviti *opat Zupan*.

Cesar Jožef II. je stiški samostan 1784 razpustil. S tem je belim menihom in slovenskemu narodu prizadejal veliko škodo. Prevažno versko, kulturno in gospodarsko ognjišče je moralo zamfeti. Knjižnica z dragocenimi rokopisi je bila raznešena. Samostansko poslopje je razpadalo in tudi stiška cerkev je bila zanemarjena.

Toda leta 1898, po 114 letih razpusta, je stiški samostan bil znova obnovljen. Na kljub težkim časom v prvi in drugi svetovni vojni in poslej je sedanji opat dvignil Stično do njenega nekdanjega ugleda. Zlasti veliko truda in žrtev je vložil v samostansko cerkev, ki je danes v notranjosti prav prijetna. Vendar so še v načrtu nova obnovitvena dela pod vodstvom častitljivega slovenskega arhitekta, univ. profesorja mojstra *Jožeta Plečnika*. Stiški baziliki bi radi vrnili njeno nekdanjo zunanjo romanško podobo.

Bog daj pomoč in varstvo!

Val. Polanšek:

KRIŽEM SVET

*Križem svet je brez števila
plemenitih še ljudi,
priti mora huda sila,
da pogum se jim zbudi.*

*Križem svet je še bedakov,
ki jih redkokdaj spoznaš;
sam boš sredi siromakov,
če zaupanje jim daš.*

*Križem svet je vsega dosti
in pretežno dobro vse;
kjer trpimo smelošt zlosti,
naj v pouk nam slabo gre!*

*Križem svet je še trpljenja,
ki ga sam kdo povzroči,
samoljubno pa poštenja
od najboljših še želi.*

*Križem svet je domišljije
kot plevela sredi leh,
dejstva so pa fantazije
pri razumnih še ljudeh.*

SLOVENCİ V KANADI

Po drugi svetovni vojni so se mnogi Slovenci izselili iz domovine ter se razšli po vsem svetu. Število slovenskih izseljencev je tako naraslo, da so se med slovenskimi izseljenci pojavila nova vprašanja, kako zadostiti verskim in kulturnim potrebam slovenskih novonaseljencev v raznih deželah.

V Združenih državah ta problem ni bil tako pereč, ker so Slovenci prišli po večini k večjim slovenskim skupinam, ki so že imele svoje slovenske župnije z lepo razvitim verskim in kulturnim življenjem. (Naj omenim le župnijo Sv. Vida in Marije Vnebovzete v Clevelandu in župnijo Sv. Stefana v Chicagu ter ameriške Brezje v Lemontu).

Tudi v Argentini so slovenski novonaseljenci našli že dokaj lepo organizirano versko življenje med Slovenci. Preč. g. Hladnik je že več let urejeval verski mesečnik „Duhovno življenje“, tako da je nov močan dotok Slovencev dobil ob prihodu v Argentino vsaj dobro podlago, na kateri je začel zidati bujno versko in kulturno stavbo Slovencev.

Slovenski novonaseljenci v **Avstraliji** in **Kanadi** so se pa znašli čisto pred novim problemom: kako začeti z delom, da bo čim bolj odgovarjalo verskim in kulturnim potrebam Slovencev v novi deželi, kjer Slovenci še nimajo nobene verske in kulturne tradicije!

V **Avstraliji** so se teh problemov lotili slovenski frančiškani s pomočjo nekaterih zavednih Slovencev, v **Kanadi** pa slovenski duhovniki, zlasti slovenski misijonarji, znani pod imenom lazaristi, ki so se s pomočjo več versko in kulturno zavednih Slovencev lotili tega pionirskega dela. Ker sem to delo поблиže opazoval in že dobra štiri leta tudi dejansko sodelujem pri tem delu, naj ga prikažem — sicer le v glavnih obrisih.

Slovenska služba božja — zbirališče Slovencev

Ko so začeli leta 1948 prihajati Slovenci v večjem številu v Kanado, niso našli tu nobene prave verske in kulturne organizacije Slovencev. Dobro so bili sicer organi-

zirani slovenski komunisti, ki so pridno širili slov. komunistično časopisje, prirejali veselice s plesom in vneto pobirali od Slovencev denar za Titov režim. Sicer so kmetje na Niagarskem polotoku sezidali „Slovenski dom“, ki je bil prvi slovenski dom v Kanadi; na žalost pa ni služil kulturnemu udejstvanju Slovencev; kajti za kulturno delo niso imeli ne zmožnosti ne smisla. Tako so se zbirali v njem le za zabavo in kvečjemu še iz gospodarskih in komunistično-političnih razlogov.

Kar je ostalo versko in slovensko zavednih Slovencev, so se priključili angleškim župnijam. Ker pa jih je bilo premalo, niso mogli misliti na kakšne lastne verske in kulturne organizacije. Kajti komunistična propaganda je bila tako močna in učinkovita, da je potegnila za seboj večino slovenskih staronaseljencev. Dolgo jih je skušal reševati veliki pionir med slovenskimi izseljenci — p. **Bernard Ambrožič**. A ko je uvidel, da je ves njegov trud zastonj, je tudi on zapustil kanadske Slovence.

Komunistično usmerjeni Slovenci so torej imeli odločilni vpliv na vse Slovence v Kanadi tedaj, ko so začeli v letih po drugi svetovni vojni prihajati v Kanado slovenski protikomunistični begunci. Med večino slovenskih staronaseljencev so naleteli na hud odpor. Zato jih je pa peščica dobrih staronaseljencev z velikim veseljem sprejela in jim šla vsestransko na roko.

Prvi slovenski duhovnik, ki je bil od kanadske cerkvene oblasti uradno nastavljen za dušnega pastirja slovenske skupine v **Torontu**, je bil preč. g. dr. **Jakob Kolarič, C. M.**, ki je prišel v Kanado 8. decembra 1948. Našel je v Torontu že lepo skupino Slovencev. Takoj je vpeljal zanje slovensko službo božjo s slovensko pridigo in slovenskim nabožnim petjem. Zavedal se je, da, če bo kaj združilo in povežalo Slovence, jih bo božja beseda in cerkveno petje v slovenskem jeziku. In ni se motil. Slovenska služba božja je postala že takoj v začetku zbirališče Slovencev v Torontu in je ostala največje zbirališče do danes. K. nobeni dru-

Kip škofa BARAGA v slovenski dvorani v Torontu. Ob njem se tukajšnji Slovenci navdušujejo za misijonsko in prosvetno delo.

gi prireditvi, pa naj bo kulturne, zabavne ali gospodarske vsebine, se ne zbere toliko Slovencev kakor k slovenski službi božji. Božični in velikonočni prazniki so naravnost čudovite verske manifestacije Slovencev, ko se sredi Toronta razlegajo slovenske božične in velikonočne pesmi, da nas tuji strme občudujejo.

Župnija Marije Pomagaj

Ob lastni slovenski službi božji se je Slovincem budila verska in slovenska zavest. Zato je iz njih samih izšla misel, da bi sezidali lastno dvorano in lastno cerkev Marije Pomagaj. Obenem so hoteli imeti lastno župnijo. Dr. Kolarič je ugodil njihovim željam in šel z njemu lastno energijo kljub šibkemu zdravju na delo za lastno župnijo in lastno cerkev z dvorano.

Tedaj so se pa pojavila med Slovenci različna gledanja. Nekateri so želeli, da bi družila Slovence kaka svetna, kulturno-po-

litična organizacija, medtem ko je večina Slovencev prav doumela, da jih bo versko in kulturno najtrdneje povezala v enoto lastna slovenska župnija. Komunistično in proticerkveno usmerjeni Slovenci so dobro izrabili ta različna gledanja med Slovenci in jih podžigali, upajoč, da tako ne bo prišlo do slovenske župnije in slov. cerkve.

Tako se je več let vodila spretno zamisljena propaganda proti župniku Kolariču in njegovim pomočnikom, ki je segla preko Kanade tudi v druge dežele med slovenske skupine, celo v Rim. Tudi slovensko komunistično časopisje se je zaletavalo ob g. Kolariča. Najbolj značilno pa se odraža ta neplemenita gonja v anonimnih pismih in tudi v pismih s podpismi, ki jih je dobival g. Kolarič, da bi ga živčno strla in onemogočila slovensko župnijo. Zato g. Kolarič ta pisma hrani za zgodovino, ki jo bodo pisali zanamci.

Ta trenja so ustanovitev župnije in gradnjo cerkve nekoliko zavrla, po drugi strani so pa tudi koristila, saj so vse očiščevala sebičnih namenov in nas silila, da smo iskali pomoči bolj pri Bogu kakor pri ljudeh. Vendar je v **Marijinem letu** naši cerkvi nasprotna propaganda hitro izgubljala na vplivu. Številna uslišanja po Marijini priprošnji so zbudila cel val navdušenja za gradnjo cerkve Marije Pomagaj v Torontu med Slovenci po Kanadi in Združenih državah. Tako je ob koncu Marijinega leta cerkev že stala in je prevz. g. škof dr. Gregorij Rožman prvi v njej maševal ob **zaključku Marijinega leta, 8. decembra 1954.***

Tako je cerkev Marije Pomagaj v Torontu postala **središče Slovencev v Kanadi**. Cerkev Marije Pomagaj ni združila le Slovencev v Torontu, ampak vedno bolj privlači tudi Slovence iz ostalih delov Kanade. Romajo k Mariji Pomagaj v raznih dušnih in telesnih potrebah. Ona jim vrača dušno, včasih pa tudi telesno zdravje.

Verski tisk in misijoni

A ker Slovenci ne živé samo v Torontu, ampak so raztreseni po najrazličnejših krajih **razsežne Kanade**, je bilo treba misliti

* Podrobnejše poročilo o pripravah, težavah in gradnji te nove cerkve (s slikami) je bilo v lanskem Koledarju celovške Mohorjeve družbe (na str. 119-122).

tudi nanje. Potrebujejo verske hrane v slovenskem jeziku. Zato je g. Kolarič že leta 1949 začel izdajati verski mesečnik „Božja beseda“, ki naj bi Slovincem utrjeval versko prepričanje v tujini med drugoverci in jih sproti obveščal o sodobnih verskih in moralnih vprašanjih. Mesečnik se odlikuje po lepi slovenščini in po kratkih, vsebinsko bogatih člankih. Zato ima vedno več naročnikov in vrši zelo važno versko in slovensko poslanstvo med Slovenci v Kanadi.

Vendar pa samo verski slovenski tisk ni dovolj. Slovenci potrebujejo tudi osebnih stikov s slovenskimi duhovniki. Božja previdnost je tudi za to poskrbela.

Ko je leta 1952 prišel v Združene države iz Kitajske izgnani misijonar **Karel Wolbang, C. M.**, se je lotil takoj misijonov med Slovenci po širni Kanadi. Premisijonaril je v teh letih Kanado od vzhoda do zahoda, od severa do juga in pripeljal nazaj k Bogu na stotine Slovencev, ki so že tonili v materializmu in verski zanemarjenosti. Tako ogromno delo je moral izvršiti le on, ki je zdrav, goreč in zmožen misijonar obnem.

Seveda so pa tudi drugi misijonarji precej pomagali, zlasti p. **Odilo Hajnšek O.F.M.**, **Martin Turk**, ki je že 4 leta dušni pastir za Slovence v Zapadni Kanadi, **Jože Časl C. M.** in **Anton Vukšinič**, ki je kaplan na angleški župniji v Torontu, pa še vedno dobi čas za misijonsko delo med Slovenci.

Taki misijoni Slovence versko obnové in pomagajo, da zášli spet najdejo pot k Bogu. Store sicer ogromno dobrega, vendar slovenske župnije ne morejo nadomestiti. Zato bi bilo zelo dobro, ko bi se po več Slovencev skupaj naseljevalo in bi počasi nastalo več slovenskih župnij v Kanadi.

Ne smemo pa prežreti pri tem misijon-

skem delu škofa dr. Gregorija Rožmana. On je bistveno sodeloval pri nastanku in razvoju slovenske župnije v Torontu. On je največ prispeval za torontsko cerkev in tudi duhovno največ dal Slovincem v Torontu. Veliko slovenskih otrok je on birmal. Vsako leto ima duhovne vaje za može in fante, žene in dekleta, in vsako drugo leto duhovno obnovo za vse Slovence v Torontu, da ne omenjam še raznih drugih pobožnosti, ki jih on vodi. Kadar mu čas dopušča, gre tudi na misijone med druge slovenske skupine, raztresene po Kanadi.

Kulturno in gospodarsko delo

Versko delo med Slovenci v Kanadi je gotovo prvo in najvažnejše, zato se v verskem pogledu tudi največ zanje naredi. Vendar pa tudi kulturnemu in gospodarskemu delu posvečamo veliko važnosti. Ko v Torontu še nismo imeli lastne dvorane, smo že prejelali igre in razne prireditve kulturnega in verskega značaja po raznih kanadskih dvoranah, katere je bilo včasih zelo težko dobiti. A volja do kulturnega udejstvovanja nam je pomagala premestiti vse težave.

Odkar pa imamo v Torontu *svojo dvorano*, se je kulturno udejstvovanje Slovencev še povečalo. Kajti poleg slovenskih svetnih kuturnih organizacij je bilo ustanovljeno še farno **Prosvetno društvo „Baraga“**, ki ima namen Slovence kulturno vzgajati. V preteklem letu je društvo z lepim uspehom uprizorilo več slovenskih ljudskih iger

Prizor iz predlanskoletne slov. mladinske božičnice v Torontu.

in imelo za Slovence vsak mesec kako poučno predavanje, dvakrat tudi iz življenja Slovencev v zapadni Evropi in na Koroškem (preč. gg. Vinko Zaletel in Nande Babnik).

Več dobrih gledaliških predstav je nudilo Slovincem v Torontu tudi „Slovensko gledališče“, ki že nekaj let deluje v Torontu.

Kulturno Slovence zelo bogati čitanje knjig. Naša župnija ima slovensko knjižnico, katera je Slovincem na razpolago vsakih 14 dni. Hkrati se lepo izpopolnjuje tudi z najnovejšimi izdajami „Kulturne akcije“ v Argentini.

Najbolj pa kulturno bogate Slovence v Kanadi knjige celovške Mohorjeve družbe. Mohorske knjige bi morale priti v vsako slovensko družino v izseljenstvu. Kajti Slovincem nudijo vse, česar v tujini tako zelo potrebujejo: verske in prosvetne hrane. Ker so pisane v preprostem ljudskem jeziku, jih lahko vsi Slovenci razumejo. Nudijo nekaj leposlovnega, nekaj verskega in nekaj poučnega za razne prilike življenja; zato jih Slovenci izmed vseh knjig najrajši kupujejo, pa še poceni so. Prav gotovo vršimo eno najvažnejših verskih in kulturnih poslanstev, ko širimo med slovenskimi izseljenci mohorske knjige.

Še najbolje so se pa znašli slovenski novonaseljenci v gospodarskem pogledu. Kar jih je v Kanadi že nad 5 let, imajo že vsi svoje

hiše, nekateri prav lepe; dalje avtomobil in vse, kar spada k hišnemu komfortu v Kanadi. Delajo pridno in se hitro uveljavljajo tudi v lastnih podjetjih. Vendar pa pri tem ne pozablajo na trpeče brate in sestre. V Torontu sta kar dve karitativni organizaciji: farna Vincencijeva konferenca in od slovenske fare neodvisna slovenska Karitas. Obe podpirata bolnike in reveže v Kanadi ter po raznih taboriščih, zlasti Slovence v Špitalskem taborišču.

Na pravi poti

Upamo, da smo problem slovenskih novonaseljencev vsaj v glavnem pravilno zagrabili, ko smo verskemu življenju Slovencev posvetili prvo skrb. Kajti čim bolj trdni bodo Slovenci v verskem in moralnem pogledu, tem boljše bodo napredovali tudi na drugih področjih, ker bodo gradili na trdnem temelju. Manjka nam le sposobnih in požrtvovalnih delavcev, zlasti izobražencev, ki bi bili pripravljeni delati skupno s slovensko duhovščino za verski in vsesplošni napredek Slovencev v Kanadi. Upamo, da nam bo tudi teh Marija Pomagaj pripeljala v Kanado in da se bo potem s pomočjo njih naše versko in kulturno-gospodarsko delo med Slovenci še izpopolnilo in povečalo v blagor Slovencev samih, Cerkve in Kanade.

Ženitev v Porabju

DR. METOD TURNŠEK

V jugozapadnem kotu madžarske republike leži ob reki Rabi mestece Monošter ali Št. Gothard. To je severno nad Hodošem, jugoslovansko obmejno postajo, in vzhodno od Fürstenfelda in kopališča Gleichenberga na Štajerskem v Avstriji. Vsega je tam ob Rabi 11 vasi (vesnic, kot pravijo domačini) in sicer: Gorenji Senik, Dolenji Senik, Stefanovci, Ritkarovci, Verica, Slovenska ves, Sakalovci, Andovci, Vodkovci, Farkašovci in Monošter, kjer je tudi nekaj Slovencev. Župnije so tri: Gorenji Senik, Dolenji Senik, Stefanovci.

Vsaka vas se po govorici razločuje od druge. V javnosti, uradih slovenščine ne uporabljajo, pač pa seveda govorijo slovensko

v cerkvi, pri veronauku in doma. Do 50 ali celo 60% ljudi govori dovršeno madžarski, mnogi celo nemški. — Kar je slovenskih knjig pri porabskih Slovincih, je vse staro, izvečine izpred prve svetovne vojne, največ knjige Mohorjeve družbe, zlasti večernice, sv. pismo, dalje Marijin list „Ograček“. Med leti 1930 — 1940 je malo knjig doseglo Porabje, ker madžarska država ni dovoljevala uvoza slovenskih knjig.

Največ se je trudil s poučevanjem slovenščine župnik Janoš Kúhar, tako doma kot v šoli (hkrati s poučevanjem veronauka). Poslednja leta pa so zveze z drugimi Slovenci temu dušnemu pastirju in kulturnemu delavcu skoraj docela onemogočene.

Eden njegovih župljanov, ki živi v Avstriji, mi je hkrati s tem poročilom o porabskih Slovencih prispeval tudi gradivo o ženitvi pri Slovencih v Porabju. Priobčujem ga, kakor ga je zabeležil sam:

„Pri nas se navadno vu zimi, to je vu fašenki (o pustu) ženijo. Naš siromački narod se zvekšega (izvečine) vu zimi ženi, da (kadar) je čas, ar (kajti) v leti (poleti) so (ljudje) zvekšega raztroseni zavoljo vsakda-nešnjega krüha. Na Vogrsko idejo 3 do 6 mesecev na žetvo, drugi so doma. Ino jesen si že spravljajo vküp vse, ka (kar) je potrebno h gostüvanji (gostiji).

Zvekšega se od 17 do 24 let ženijo. Ino vsaki se cerkveno zda (poroči) pri nas. Vsi krčeni (krščeniki — kristjani) so katoličani. Zato prvo je, da idejo na pisanje na farov (k župniku), pótom k lotarosi (notarju). Ka priteče čas, potom idejo k zdavanji (poroki), po nedelaj k večernici (ob nedeljah k večernemu blagoslovu). Pri lotarosi so že v soboto bili... Znano je, da teda (ka idejo k zdavanji) vsaka babica tam štera, eske more biti (pase radovednost). Bogatejši idejo z goslari (godci). Z bandov se spervajajo (sprevod z godbo). Srmačke (siromašne) pa samo fudáš (harmonikar) sprava.

Najprej idejo svábice (družice) z mladžencom (ženinom), od zajak (zadaj) pa družbana s snejov (druga z nevesto), potom starašina, starašnica ino rodbina. Če je mladženec iz druge vasi snejo pripelo (če je ženin iz druge vasi sneho — nevesto pripeljal), te je mogo na poti (tedaj je moral na poti) zanjo plačati tistim dečkom (fantom), šteri so ga tam čakali, z vinom pri ednom malom stoli (mizi) na vesničkoj granici (meji).

Ka pridejo vu cerkev, je zdávanje (poročni obred) po slovenskom s križecom i s prisegov (prisego). Pótom idejo v krčmo ino so tam do polnoči. I cela (vsa) mladina pride vküp na veselice. Okoli 11. vöre (ure) pride kühar z belim förtogom (predpasnikom) i zove domò svatbo. Tak samo svad (svatje) pleše sama. Ino idejo domo na sneje (neveste) dom. Ali družban (drug, camar) svoj klobuk more (mora) skrivoma na sto (stol, mizo) dejati. Ka svatba pride do doma, je znotrejši nečejo püstiti nuter. Te (svatje) pravijo, da oni že majo na stoli

Porabski Slovenec v svoji narodni noši.

pravico (klobuk namreč), šteri (kateri) kaže, da svatba sliši (spada) k hiši. Tak pridejo vküp tisti, štere je družban (drug) pozva vküp v soboto. Pri pozvánji (vabilu) majo lepe govore, štere se s starih slovenskih knjig vüčijo na pamet. Kaj (ko) se večerja začne, küharji delajo kakšno veselje, naj se vsaki dobro čüti. Potom vsaki ide s snejov (nevesto) plesat. I spevajo:

„Lepa moja kita
je s korinov (pušeljcem) povita
ino mi je vzeta...“

Edna najlepša pesem dobi dar.

Gostüvanje trpij do poldneva. Potom sprovodijo snejo na novi dom, če ide od svojih starišev. Ino sneha (nevesta) ne smeje nazaj iti domo tri dni. To je navada.

Slednje čase so že dosta navade zapüstili. Vse ne dobi se küpiti i vnoga dela (mnoga dejanja) so prepovedana. Sprva so streljali s pištolov. I keliko (kolikokrat) je družban (drug) strelo, teliko je zvo na gostüvanje (svatov). I so družbanje imeli lepe korine

(vence, pušeljce), štere so svábice (družice) küpile ...”

To je drobce iz ženitovanjske navade, kot jo imajo Slovenci v Porabju. Sami se imenujejo „Slovenje na Vogrskom”. Njih življenje je precej siromašno. Hodijo na delo v tovarne v Monošter, mnogi pa poleti odidejo še dlje po Ogrskem na žetev in mlatve, kar traja do tri mesece. Tam si zaslužijo za vsakdanji kruh in obleko. Družine porabskih Slovencev so številne. Vsaka družina ima vsaj troje otrok, veliko pa tudi po 5 do 6. Pred vojno so po vaseh imeli tukaj

nekaj prosvetnega življenja: igre, petje. Med vojno in po njej je kulturno udejstvovanje v domačem jeziku skoraj zamrlo. Po obsodbi Jugoslavije s strani Informbiroja (Kominforma) so mnogi Slovenci od meje bili celo preseljeni v notranjost Madžarske.

Porabski Slovenci še vztrajajo v svojem materinem jeziku. Ljubijo svojo pesem in svojo narodno nošo. Tudi moški še nosijo slikovito narodno nošo za velike svetke. (Moj poročevalec, doma iz Slovenske vesi pri Monoštru, mi je izročil tudi sliko moške porabsko-slovenske narodne noše, ki je priobčena na str. 93.)

DARWIN in človeško oko

Darwin je znan angleški prirodoslovec. Učil je, da se v naravi vse razvija. Zato se je tudi človek razvil iz opice. Ker ni bil veren, si pač raznih pojavov v naravi ni znal drugače razlagati. Dandanes veliki učenjaki prirodoslovci Darwinovega nauka ne priznavajo več. Samo v nekaterih državah, kjer so ponosni na svoj dozdevni opičji izvor, še učijo v šolah, da je človek samo malo bolj razvita opica. Pri tem jim ne gre za znanost, temveč za boj proti veri in Bogu, češ če je človek nastal iz živali, ga ni ustvaril Bog.

Darwinu pa je še marsikaj ostalo uganka. Če je vse v naravi delo slučajja, kako naj si razlagamo postanek in razvoj človeških oči? Da se je mrtva materija razvila do takšne popolnosti, kot je človeško oko, pač ne more biti delo slučajja in samo naravnih sil. Slučajev bi moralo biti neskončno veliko in genialni bi morali biti. Ali pa je slučaj sploh lahko genialen?

V nekem zasebnem pismu je Darwin zapisal priznanje: „Kadar mislim na oko, me strese mrzlica.” — Že vidni organ najnižjih živalic je čudež. Kaj naj pa rečemo o očeh žuželk ali pa celo vretenčarjev? Tako oko je najčudovitejše tehnično mojstrsko delo. Francoski učenjak Grassé je rekel:

„Če je narava hotela ustvariti oči vretenčarjev, je morala s sunkovitimi spremembami narediti celice občutljive za sprejemanje slik kot fotografska plošča ali film. To je morala delati na pare (ker imamo dve oče-

si), kar je skrajno težko in neverjetno. Napraviti je morala istočasno dve optični mojstrovini, kot je roženica, in dve živčni mojstrovini, kot je mrežnica (retina), ter ju povezati za skupno funkcijo.”

Ali se je vse to naredilo morda zaradi slučajnih sprememb ali premikov kromosomov (celičnih jeder)? To bi bilo isto, kot če misliš na postanek kake velike umetnine, recimo romana „Pod svobodnim soncem”. Rekli bi n. pr. vetru (slučaju): „Tu imaš nekaj vagonov kovinastih črk, kakršne rabi jo v tiskarnah. Razpihaj jih tako, da bo iz njih nastala povest „Pod svobodnim soncem”! Čas ni važen: ali to napraviš v enem letu ali pa v sto milijonov let, je čisto vseeno. Važno je, da namečeš črke tako, kot želim. Potem pa nehaj pihati!” Kaj pravite, ali bi veter (slučaj) spravil skupaj tak velik roman? Kaka kratka beseda bi se mu morda še posrečila, kaj drugega pa gotovo ne. Do takih neumnosti pridejo ljudje, ki po vsej sili hočejo odpraviti Boga, najvišje umno bitje!

Lahko je Darwina tresla mrzlica, kadar se je zmisllil na oko!

„To delo (apostolstva) je delo za božjo čast in za zveličanje duš; kdor se tega zaveda, mu ne bo manjkalo poguma in neustrašivosti.”

(Leon XIII. v okrožnici iz leta 1884.)

Rudolf B.:

Matije, SINJE MORJE

Črtice o naših ribičih in ribah

TUNI

Vsako leto od začetka poletja pa tja do jeseni ribiči z velikim upanjem gledajo na morje: čakajo na tune. Ko se ti pokažejo blizu obale, se nekaj ribičev zbere v toneri (to je dolg črn čoln) in pripravi *trato* (mrežo za tune). Potem pripeljejo tonero do določenega mesta; šest do osem ribičev čaka v čolnu pri obali. Dva *klicarja* (*kolnarja*) čakata na asfaltirani cesti blizu morja na določenem mestu, en kolnar pa nad železnico.

Vsak kolnar mora imeti bister vid in dobra pljuča, da z lahkoto opazi tune od daleč in da lahko tako zakriči, da ga ribiči v čolnu jasno razumejo. Kdor stoji više, gotovo dalje in globokeje vidi. Zato navadno prvi zagleda tune ribič, ki sedi nad železnico. Ta zakriči onima, ki sta pod njim, kje so tuni in v katero smer gredo. Drugi že čakajo pripravljene v čolnu. Ko dobijo ukaz, začnejo štirje ali šest veslati z vsemi močmi v enako hitrem tempu; dva pa mečeta *trato* (mrežo) v morje. Mreža v čolnu hitro kopni. Čoln leti nad gladino.

Ko pridejo do tunov, zakriči prvi kolnar: „Abávta de grasal“ ali „Abávta de magral“. To pomeni: Obrni proti Tržiču ali pa proti Trstu, kamor pač gredo ribe. Potem pride drugi ukaz: „H kraju!“ — Ribiči ne utegnejo misliti, ali je smer prava ali ne. Ukaz izvršijo kar najhitreje, ker vedó, da

to ribo lahko ulovijo samo s hitrostjo. Vse mišice so napete, vse oči uprte v morje. Ko prispejo do kraja, se ustavijo.

Večkrat so tuni hitrejši od ribičev in zbežijo v drugo smer, nasprotno od tiste, ki je bila ukazana. Tedaj je *torba* (mreža prazna) in ves trud zaman. Če pa tune zajamejo in se ti zavedó, da so ujeti, udrihajo z repi po vodi, se zaganjajo v mrežo, iščejo luknjo v njej ali pa če je svinec na dnu malo dvignjen. Če najdejo eno samo luknjo, vsi zbežijo.

Včasih se ujame tudi kak *morski pes*. Tedaj se nihče ne upa iti v vodo gledat, ali je mreža cela. Ta riba raztrže vse, tudi novo *trato*, in uide in tuni seveda za njo. Tun je zelo hitra in močna riba, a tudi zelo plašljiva. Ko s ceste opazijo, da ni bila torba (prazna mreža), se podvizajo k morju pomagat. Mreža se medtem v krogu počasi približuje obali; vsak vleče enakomerno, kakor more. Čolni pa dvigajo plutovino nad gladino, da bi tuni ne utekli.

Trume tunov so lahko zelo številne ali pa zelo redke; tudi ulovljeni tuni so lahko veliki za pol stota ali pa samo po dva kilograma. Če je posebna sreča, jih ulovijo do 500. Ko je mreža skoraj vsa na suhem, je treba tune še v vodi prijati za rep ali za škrge, jih prenesti k skalam in jim razparati trebuh. Če jih je veliko, so kmalu vsi kamni rdeči. Če jih je malo, dobi vsak pomagač in

ribič kos tunine, drugo pa prodajo domačinkam. Če jih je zelo veliko, peljejo nalovljene ribe v ribarnico v Trstu. Po navadi imajo visoko ceno, do 500 lir za kg.

To je stari način lova. Moderni pa je nekoliko drugačen. Pri tem rabijo veliko barko na motor, dolgo do 20 metrov. V košu, obešenem na najvišjem jamboru, sedi kolnar, ki opazuje morje z daljnogledom. Ko zagleda tune, jim barka gre nasproti in jih hitro obkoli z mrežo, ki je spravljena zadaj nad krmilom, in zveže mrežo pri svincu. Potem počasi privlečejo mrežo na krov in ribe pridejo na dan. V mreži šumi, ropota, čofota. Tuni so dobesedno terorizirani, a jim ne pomaga ne hitrost ne število. Zadnja ura je prišla, prav zadnja, kajti v eni uri je v barki že vse spet mirno, ribe v vrsti lepo spravljene in kolnar spet v košu gleda na morje. Začenja se drugi neizprosni lov.

LAMPARA

V začetku pomladi sliši naš ribič veselo novico: „Čežoti ali napoletani so ulovili na odprtem morju veliko šurov.“ (To so sardinam podobne ribe.) Takoj se moške zberejo in se zmenijo, kdo bo šel s to *lamparo*, kdo z drugo, koliko bo od lova dobil vsak mož, koliko gospodar.

Ko je prvi mlaj, potjentajo (pobarvajo z borovim lubjem) mrežo, ki je lahko dolga cel kilometer in visoka do 45 metrov. Spravijo jo na veliko barko, ki je dolga vsaj 12 m. Koliko upanja, spominov in veselega razpoloženja je pri tem delu! Par ur pred mrakom so že vsi ribiči z večerjo v barki. Barka odrine in pelje s sabo dva čolna, ki naj svetita. Dva velika lampijona, ki imata vsaj dve posebni žarnici, svetita poldrugi meter nad morjem. Luč je zelo močna (od 3000 do 10.000 sveč, na elektriko ali na špirit).

Po eni ali več ur vožnje odvežejo prvi čoln, 500 metrov naprej drugega; barka pa se ustavi v temi. Vse tri vržejo sidro, da bi jih tok ne odnesel, in lov se začne. Če ste tudi vi v barki in se ozrete po morju, slišite še brneti stroje bark, vidite, koliko jih je in kako močno svetijo. Zdi se, da je na morju drugo mesto, večje kakor Trst. Po desetihih minutah iz teme nekdo zakriči: „Ali je kaj bromolov?“ (*Bromoli* so zračni mehurčki, katere povzročajo *sardine* na dnu morja.)

Čim več jih je, tem več je sardin. Ko se ribiču, ki je za vse odgovoren, zdi, da so zadosti svetili, skliče ribiče, ki so med svetelnjem šli počivat, na krov in vsak gre na svoje mesto kakor vojaki med bitko. Medtem se ena izmed manjših bark približa drugi počasi in previdno, da bi ribe ne opazile. Nobeno veslo ne sme iz vode, slišati se ne sme noben udarec, sicer se ribe splašijo. Ko pride do drugega čolna, počaka deset minut, potem upihne svoje luči in izgine neopazno, kakor je prišla. Če je rib veliko, je lepo gledati, kako ribe vseh barv in velikosti krožijo okoli luči, in sicer ure in ure, ne da bi se utrudile. Luč jih slepi, da ne vedo več, kaj delajo, in ne mislijo na nevarnost. Tam vidiš *škrombre*, ki neusmiljeno kavsnejo po sardinah. Vidiš, kako sardina skuša uiti hitrejšemu škomburu, ki z odprtimi usti gre proti njej. Če imaš dobre oči, lahko opazuješ, kako ena za drugo izginejo v njegovem nenasitnem žrelu. V morju vlada samo zakon džungle: močnejša riba ima pravico požreti šibkejšo.

Zdaj odgovorni ribič (kapo) dá znamenje. Barka z mrežo se približa luči za 100 metrov. En ribič vrže v morje znamenje s svetilko in takoj se začne obkoljevanje. Vse je tiho in napeto; motor brni, barka hitro in neslišno drsi po gladini, ribiči spretno mečejo mrežo v morje in sicer dva plutovino z mapo, druga dva pa obročke in svinec. — Ko je izginila v morje četrtna mreže, zakriči: „Četrt!“ Ko je v morju pol mreže, zakriči drugi: „Pol!“

Zdaj krmar ve, koliko mreže ima še in kako mora barko uravnati, da pride z mrežo do svetlega znamenja. Ko je čoln obkoljen in so vsi obročki na dnu, začnejo vsi vleči z vsemi močmi in kar najhitreje vrv, ki obročke združuje. Čim prej so obročki na barki, tem manj rib uteče. Čim dalje je mreža na dnu odprta, tem več rib uide. Ko ribe spoznajo, da se na dnu nekaj premika, hočejo na vsak način v svobodo. Iščejo po mreži, kje je kaka luknja, ali mreža je že postala vreča, v kateri so vsi ujeti. Včasih se zgodi, da je ujet tudi kak *morški pes* ali kak *donfin* (*delfin*) ali pa da se mreža zaplete v propeler. Tedaj se seveda raztrga in ribe utečejo.

V morju je veliko odvisno od sreče. Ko se začne gostejši del mreže, pride na vrsto *sek*

ali *olga* (vreča iz mreže na lesenem obročku). Ribič s to pripravo zajame iz mreže vse ribe. V odsvitu luči vidite na milijone luskin, ki se svetijo v tisočerihih barvah kakor biseri. V mreži vse vre, sika, skače, ropota, kakor da je v njej poseben stroj, ki poje ribam mrtvaško pesem.

Delo gre hitro od rok. Kmalu so vse ribe na krovu. Ribiči spravijo na krov še mrežo, zvežejo še dve barki zadaj in se obrnejo proti *portiču*. Zdaj je treba ribe izbirati: večje sardine je treba ločiti od manjših, škombre od *kalamarjev* in od *kanoč*. Kmalu je opravljeno tudi to. Po tem delu je vsak truden, zato molči in gleda proti luki, da bi zagledal ženo ali sestro, ki mu je prinesla zajtrk.

V pristanišču je vse živo. Ženske, stare in mlade, sedé premlevajo vaške novice in opazujejo *lampare*, ki se približujejo. Koiiko rib je na krovu? Po čem bodo ribe? Če ne vidijo „kaset“, premišljujejo, kaj bi povedale možu, da bi ga razveselile, ker ni nič kaj pri volji. Ko se barka pri pomolu ustavi, hoče biti vsaka prva, prva oddati južino, prva dobiti ribe. RIBE JE TREBA PRODATI NAVSEZGODAJ, drugače kupijo gospodinje mesa. Zato vsaka skrbi, kako bi prišla najhitreje v vas ali mesto. Če je rib veliko, jih trije možje peljejo v Trst, a morajo pohiteti, ker draže proda, kdor pride prvi.

TARTANA

Kadar veter enakomerno piha od kraja, pripravi ribič večjo barko in mrežo tartana. Dvigne jadro in blizu kraja začne metati svojo mrežo. Najprej *čičjo* (to je debela klobasa iz okroglih kosov plutovine), ki je zvezan z vrečo iz mreže (dolga do pet metrov); pri glavi vreče je dvojé vratc iz lesa, ki držijo vrečo odprto; pred vratci pa so *alcane* (zelo debele in težke vrvi, ki silijo vrečo, da drsa po dnu morja); za temi pa vrže dve dolgi vrvi (tudi po 100 metrov), ki sta zvezani z barko. Veter vleče barko poševno in tartana pometa dno in strga po njem.

Barka ne sme voziti ne prehitro ne prepočasi. Če vozi prehitro, se ribe ne ulovijo, ker je vreča dvignjena nad dnóm; če pa prepočasi, ribe zbežijo. Zato ima ribič polne roke dela. Mora nategovati jadro, da ne udriha po jamboru; če je preveč vetra, je treba jadro zmanjšati itd. Krmilo je treba tako uravnati, da gre barka v pravo smer;

navadno sili na odprto morje. Tam pa je sama *meldaja* (najmanjši *gvati*, katerih nihče ne mara).

Ko barka pride do Sv. Križa ali do Nabrežine, se reši jadro; barko obrne s kljunom proti vetru, da je skoraj ustavljena; na zadnjem koncu barke izpusti vrv tartane. To je treba narediti hitro, kajti veter piha neusmiljeno. Ko se prikaže vreča, je klin že pripravljen. Zasadijo ga v mrežo in vlečejo vrečo na krov. Včasih je skoraj prazna, čeprav so vlekli tartano po več kilometrov, drugič zadostuje nekaj sto metrov, pa je vreča polna rib. Sreča je pač slepa.

Da laže izpraznijo vrečo, primejo za *čičjo* in vlečejo. Na krov pade kamenje, blato, umazane ribe. Vse ribe udrihajo po krovu, kakor da bi hotele pokazati svojo jezo, ker so ujete, in kakor da bi hotele ribiče prestrašiti. Nekateré, posebno velike, skušajo priti do morja, toda ribiči jih spretno prestrežejo. Začne se izbira rib. Nepotrebni material zleti v morje. Najprej iščejo boljše ribe. Medtem se barka vrača na mesto, od koder se je lov začel.

S tartano se vedno kaj ulovi, če je veter, a ne samo ribe, temveč veliko nočnega mrzlega vetra, večkrat tudi dežja. Tega se ne moreš ubraniti, tudi z nepremočljivim plaščem ne, ker so noge in roke vedno v vodi. Na morju je res lepo: ni cestnih signalov, v svojem čolnu si svoj gospodar, kar naložiš, je tvoje, a vendar je kruh grenak, ker ga je večkrat premalo in je negotov.

PASERE

Pásere so posebne ribe. Imajo obliko podplata, so sivkaste barve; glavo imajo majhno. Ko ste njeno meso pojedli, imate na krožniku lep glavnik, ki je morda prav poraben, morda prvi glavnik naših ribičev.

Kako pa lovimo te ribe? V zimskem času, ko je burja še zmerna, spravi vsak ribič *pásere* ali *pašeljere* na sprednji del barke. Vsaka je dolga vsaj deset metrov; med sabo so zvezane pri svinču in pri plutovini. Ko pride na določeno mesto, vrže najprej znamenje (krpa na palici, pritrjena na plutovini), potem vrže mreže. Ko so vse v morju, spet postavi znamenje. Nato pogleda, ali so vse mreže pod vodo (priti morajo do dna, kjer živijo pásere), in odide. Burja neusmiljeno piha, mraz je prav pekoč, a ribič mir-

SVETOKRISKI PORTIČ pri Trstu: ribiča ob mrežah na svojih ribiških čolnih

no vesla in upa na dober lov. Če je burja močna, valovi razburkajo blato in pásera mora iz brloga. Mreža pa čaka nanjo. Ko se pásera ulovi za škrge, se skuša rešiti, a čim bolj poskuša, tem bolj se zapleta v mrežo in končno ne more več ven. Če je letina dobra in sreča mila, jih vsaka mreža ulovi po več kil. Pásere so prav okusne, posebno s kozarcem domačega vina. Saj veste, da je tista riba dobra, ki trojnokrat plava: prvič v vodi, drugič v olju, tretjič v vinu.

Nekaj podobnega je lov na *rombe*. Te ribe so navadno veliko večje od pásere; tehtajo tudi do 10 kg. Podobne so páseram, a s to razliko, da imajo na koži pritrjene močne gumbe. Zanje so potrebne posebne mreže. V vsako tako mrežo se lahko zamota ena sama taka riba. Romb je okusnejši od pásere in zato dražji. Za moj žep ni, morda je za vašega. Pri nas mora biti na bedenji dan pred Božičem na mizi pásere, sicer ni vilje, tudi za tiste ne, ki sicer nočejo verjeti, da se je Bog rodil za nas.

SARDELE

Melejda je mreža za sardele ali sardine. Lahko je bolj ali manj gosta, kakor so pač sardine, ki so se prikazale v našem morju, velike. Če je melejda pregosta, se velike sardine ne ulovijo. Na *batani* (barki) je mreža lepo spravljen; biti mora čista. Visoka je

do 15 ali 20 metrov; vsak kos te mreže pa je dolg 100 metrov. Vreči je treba vsaj dva kosa.

Na mesto, kjer se hoče loviti, je treba priti pred nočjo. Če je ta kraj daleč, mora ribič veslati ure in ure. Navadno so trije skupaj. Dva veslata na levi strani barke, eden pa vodi barko na desni blizu krmila. Ribič ne šteje kapljic potu, ki mu curlja po telesu. Dela zase in za družino. To je vsakdanje delo za kruh, kakor je Bog obljubil Adamu.

Na določenem mestu se barka ustavi. Ribič vrže sidro in počaka na sončni zaton. Ko je sonce že rdeče, začneta dva veslati, eden pa spušta mrežo. Še prej pa seveda vržejo svetlo znamenje (to je petrolejko, zvezano s plutovino). Lepo je gledati lučko, ki se oddaljuje. Mreža počasi izginja v morju. Vsakih pet metrov je velik kos plutovine, ki drži mrežo dobro napeto. Ko je vsa mreža v vodi, zvežejo barko z melejdo in vržejo sidro, da bi barka ne poškodovala mreže. Zdaj je vse mirno in tiho; od daleč prihaja šum avtomobila ali motorja, ki drvi po asfaltni cesti. Po morju slišiš tu pa tam motor, ki brni, in vidiš barko, ki tam daleč hiti po morski gladini neznanu kam. A ribič poslušaja svoje morje, oči pa ima uprte v vodo, da brž zasliši čofotanje. Če tega čofotanja ni ali pa je zelo redko, tudi rib ni in vse delo je bilo zastoj. Po barki ne sme nihče ropotati, da bi ne splašil rib, ki dobro slišijo, se prehitro ustrašijo in zbežijo. Od daleč pa znamenje nemoteno sveti, da bi druge barke ne prišle na mreže in ne bi delale škode.

Ko je čakanja zadosti, se pripravi vse potrebno za vlačenje mreže: dva klina in po teh valjar, po katerem gre mreža. Prvi, ki potegne mrežo, jo poda bližnjemu, ki jo počasi spravi na kup. Če je kaj rib, začnejo močje brókati (vleči ribe iz mreže). Če je rib veliko, je brókanje dolgo, ker je treba vsako ribo tako prijeti, da ji ne odtrgaš glave. To je prava umetnost. Ribe brez glave so za tri četrtine manj vredne kot cele.

Če Bog da srečo, se z dvema kosoma melejde napolni tudi deset in več kaset; vsaka drži do 15 kg rib. Potem ribiči čakajo jutra na morju. Okoli treh, poleti še kaj prej, poskušajo drugič svojo srečo. Po navadi je zjutraj manj rib, večkrat sploh nobene; vse je odvisno od sreče. Navsezgodaj gredo v port

in, če je rib dosti, tudi v Trst, dokler imajo ribe še visoko ceno. Kdor pride na trg zadnji, lahko izgubi zaradi ene same ure zamude lepe tisočake.

ŠKOMBRI

Kadar jeste škombre, verjetno niti od daleč ne mislite, koliko truda stane ribiča (*peškedurja*) vsaka riba. Vsako ribo bi morali poljubiti; kajti vsaka je sad truda in vztrajnosti. Večkrat ribič ne ulovi niti ene ribe. Po 10 ali več *šperonov* ali *škumberc vrže* v morje, v barko pa ne pride niti ena sama riba. Večkrat pride *donfin* (*delfin*) in požre z mrežo vred še tistih nekaj rib, kar se jih je ulovilo. Tako nastanejo velike in grde luknje, katere je treba napolniti (koncati). Ure in ure, večkrat tudi cele dneve zahtevajo take luknje.

Vsakokrat, preden vrže mrežo v morje, jo mora oprati. Kdor je poskusil, ve, da to ni kdove kako prijetno delo, posebno če ni bilo rib. Človek se navadno dobro zmoči; vsakdo razume, kaj pomeni mahati po vodi z mrežo pol ure ali pa tudi celo uro. To delo opravljajo navadno zvečer ali v prvih jutranjih urah, ko je zrak najbolj zrel.

Preden odrine ribič od brega, mora spraviti mrežo lepo v redu na prednji del ladje: svinec na eno stran, *mapo* in *šur* (to je mrežo) na drugo. Ko prideta na določeno mesto (navadno sta dva ribiča), eden vesla, drugi pa vrže najprej **znamenje** (to je palica s cunjno, zabita v plutovino), potem pa spušča mrežo za mrežo, da jih je vsaj deset. Plutovina plava skoraj na vrhu, svinec pa vleče mrežo proti dnu, da je dobro nategnjena. Drugo jutro navsezgodaj potegnejo ribiči v ladjo najprej znamenje, potlej pa mrežo.

Ribe se navadno zaderejo z glavo v mrežo in, ko hočejo nazaj, jih škrge zadržujejo. V taki nesrečni legi jih ribiči potem ujamejo. Včasih se zgodi, da pride k mreži *peršmól* (lepa bela riba, ki ima nešteto zobčkov in je zelo požrešna), zagleda škombra in ga hoče celega požreti. Ker je škomber že ujet, se ujame tudi *peršmól*. Ta ne mara izpustiti ribe, a bi se na drugi strani rad rešil. Zaradi tega se začne obračati na vse strani, dokler se popolnoma ne omreži s škombrom vred. Tako se na mesto ene ribe ulovita dve hkrati.

Če je sreča mila, se z desetimi škombrcami ulovi lahko do 100 kg rib. Problem je potem, kako ribe prodati. Po navadi pridejo navsezgodaj k pomolu žene ali sestre ribičev in prinesejo kavo ali južino. Pridejo s *plenjerji* (jerbasi), ker vedno upajo, da trud ni bil zastonj. Možje jim izročijo ribe. Ženske nesejo ribe najprej za svojce; druge ribe so za prodaj. Večkrat slišimo po naših vaseh: „Riba! Riba!“ Seveda od rib ne živi samo ribič, temveč tudi prodajalka, in ta večkrat celo boljše.

Kadar je rib veliko, da jih ne morejo razprodati v portu, je treba v Trst z barko. Če barka nima motorja, je križ: veslati je treba po cele ure. Riba pride na trg že malo razgreta in prekasno ter izgubi na vrednosti. V ribarnici je v jutranjih urah vse živo. Če

ANTON AŠKERC:

JUTRANJA PESEM RIBIČEVA

Plavaj, čolnič, plavaj
čez zeleno plan!

Jadro je razpeto,
svita se že dan.

Dobro jutro, morje!
Oj, kako ležiš
mirno, veličastno
pred menoj! Še spiš?
Morje! Sinje morje!

Ribič srečen ni,
kadar te ne vidi
s svojimi očmi.
Ti si moja mati,
ti zamé skrbiš,
dan na dan me hraniš,
z ribami ređiš.
Ti si moja njiva,
vrt si plodovit;
čolnič moj te orje,
ko zasije svit;
čolnič moj te orje,
ko ugasne dan
in ko krila črna
noč razpne čez plan.

V gori kraševiti
hišico imam —

ženi in otrokom
kaj naj jesti dam?

V portič grem pa sedem
v čolnič svoj in hej,
vzamem veslo v roke
pa veslam naprej
na široko morje;
z vetrom vred letim,
na širokem morju
mrežo tam spustim
v globočino modro.
Kak vesela lov!

S polnim čolnom vračam
se zvečer domov.
In če mi na srce
leže črn oblak,
če potrt, obupan
tavam siromak,
ti mi, sinje morje,
srce razjasniš,
ti me potolažiš,
ti me razvedriš.

Kaj, če od veslanja
žuljava je dlan!
Plavaj, čolnič, plavaj
čez zeleno plan!

so ribe boljše kakovosti in jih je bilo tisti dan malo nalovljenih, boš takoj opazil zadovoljne obraze kupcev. Riba ima visoko ceno in dobiček je gotov. Če gre vse po sreči, je prodaja kaj kmalu pri kraju.

POŠTA

Na vse načine se ribič trudi, da bi prišel do plena. Zelo star način lova je gotovo *pošta*. Od začetka pomladi do srede poletja lovi ribič tudi s to mrežo. Vsako leto se ribiči zberejo pri dobri kapljici in izžrebajo kraj obale za vsakega, ki ima pravico do pošte. Potem ribič na mestu, ki mu je določeno, postavi deset metrov od obale znamenja (signale) iz plutovine. Ta štiri znamenja mu gotovo ne utečejo, ker so trdno privezana z vrvjo na kamen. Tudi slabo vreme jih ne odnese.

Znamenja so postavljena v obliki štirikotnika. Potem pritrdi mrežo ob obali s kamnom, jo ravno raztegne do prvega znamenja in jo dobro zaveže; isto stori tudi pri drugih znamenjih. Zadnji del mreže zaveže z vrvjo z začetkom štirikotnika. Tako stoji

mreža podnevi štiri ure ali pa potem celo noč. Mrežo pa izvleče na isti način, kakor je bila postavljena. Barko pritrdi k obali s sidrom. Potem pride do začetka štirikotnika, potegne k sebi počasi in skoraj neopazno plutovino obeh koncev mreže; ko manjka še kakih pet metrov plutovine, naglo potegne za svinec. Drugo pa ostane v vodi. V tem koncu so ribe (*kalamarji* ali *sipe*). Ko se te zavedó nevarnosti, začnejo izpuščati črnilo, da je voda prav črna, in švigajo sem pa tja, da bi utekle, kakor zasedovana vojna ladja. Po količini črnila spozna človek, koliko rib je ulovil. Če je letina dobra in kraj ugoden, se jih v enem dnevu ulovi tudi pol stota.

Dandanes je navadno prav malo rib. Večkrat pride ribič do mreže, ki je prazna: ali zato, ker je prišel vanjo donfin, ki ne vpraša za dovoljenje in vse raztrga, ali pa, ker je bil tok premočan in je bila plutovina tudi pod vodo, tako da so lahko vse ribe zbežale. — S to mrežo je veliko dela: ribič mora tudi po štirikrat na dan veslati do mreže, ki je lahko cel kilometer ali pa še več oddaljena, in mrežo mora vsaj enkrat na dan

Del TRZAŠKEGA ZALIVA oz. pristanišča: Zadnji pozdrav zahajajočega sonca

dobro oprati; večkrat na mesec jo mora prebravati, da je bolj trpežna. Če se raztrga, jo mora končati (krpati). Če ni rib, ali se vse to delo splača? Zato vidimo, da ribič dandanes išče dela povsod, samo da bi bil vsakdanji kruh zagotovljen, čeprav je sicer rad na morju.

Pošti podoben je *sóvtar* ali *sóvtara*. Gotovo ste opazili blizu obale kole, zabite v obliki polža. Od obale do kolov gre močna mreža, ki se ovija okoli kolov od dna do morske gladine. Nad morjem pa visi na kolih druga manjša mreža. Ribe, navadno *čevlji* (*kefali*), plavajo okoli mreže, pridejo do srede in ne znajo več ven. Riba se ne spominja več, kod je prišla noter, in razume, da je v nevarnosti. Švigne na levo in

desno, povsod mreža. Spodaj tudi ne more uteči, kajti tudi tam je mreža. Ker je bistré glavice, si misli: „Mrežo bom preskočila, pa bo svoboda tu!” Res skoči, a namesto svobode jo čaka druga mreža, katere prej ni bila opazila. Na tej obvisi kakor v vreči.

Ribič pride s čolnom prav do srede sóvtarja, počasi snema ribe in istočasno popravlja mrežo, kajti druga mreža mora biti v pravi višini, če hoče, da se riba ujame. Kakor morje pozna plimo in oséko, prav tako se mora mreža višati ali nižati. Seveda, če pridev v sóvtar velika riba, je križ, ker vse raztrga. Če je riba okusna, jo ribič proda za drag denar in s tem je plačano delo, ki ga ima s popravljanjem mreže.

OGNJIŠČAR: **OB TIHEM OCEANU** (Iz povesti „Dekle s tamburico“)

Poletje ob Tihem oceanu v Avstraliji. . . Tadej je bil srečen, da je prišel na farmo, kjer so pridelovali sladkorni trs za sladkor v tovarnah. Prej je delal z drugimi Kraševci v pragozdu. Tam so sekali ogromna drevesa, kjer so se skrivale strupene muhe, mravlje in strašne kače med krasnimi cvetovi lian in orhidej. Mnogo jih je spet odjadralo domov čez ocean, ko so si prislužili za vožnjo. Tadej je ostal. Njegove bele roke, ki so bile prej navajene samo pisarniškega dela in knjig, so se okrepile, starodavni rod kremenitih kraških kmetov se je oglasil v njem. Drugi so preklinjali, on ni črhnil.

To je opazil farmar. Nekega dne ga pokliče v pisarno. Tadej se je začudil, ko je tam videl na steni poleg slik Whitmana in Shakespeare-ja tudi Prešerna in poleg podobe ameriškega slovenskega pesnika Andreja Smrekarja podobo Zamejskega – Ivana Trinka.

„Izvolite,“ je dejal farmar prijazno kot nikoli, „jaz sem Anglež; tako se vedno zgođi; moj oče pa je bil še Slovenec niz Matajurja. Poznal je Trinke in Prešernove pesmi. Tudi on ni dokončal študijev kot vi; delal je v tem pragozdu, vdano prenašal vse težave. Jaz sem šel više; postal sem farmar. Ni lahko biti farmar, dragi prijatelj. Vi ste Slovenec, vem, da pišete po delu in v

avstralskih nočeh pesmi. Ali ne bi mogli poučevati moje hčerke slovenščino, da bom poslušal v besedi svojega očeta niz Matajurja umetno in izlikano slovensko besedo?”

„Čast mi bo, gospod farmar.”

„Tudi fini ste, olikani, všeč ste mi. Jutri pojedete na sladkorne nasade; paznik boste tam.”

„Rad bi tudi delal, ne samo gledal, gospod farmar.”

„Kot želite. Tako ni še nihče govoril od mojih delavcev! Ali so vsi Kraševci tako pošteni?”

„Dobri ljudje so, tihi, zamišljeni v zemljo in vase kot beneški Slovenci, isti rod, gospod farmar: mi častimo Devico Bršljansko, vi Starogorsko kronano sveto Gospo. Korotanci pa so prav tako v starih časih slovenske davnine zgradili Njej na čast ob Kriškem gradu in kamnu Gospo Sveto. Ista sveta Gospa povsod do komenske Matere božje Bršljanske.”

„Ista sveta Gospa” – se je zamislil farmar.

*

V širokih klobukih, zavarovani proti soncu, delajo danes delavci na sladkornih nasadih. Največ je Kraševcev in Poljakov, drugi so zamorci, rdečeokožci, Kitajci, vsi bedni narodi tega sveta. Imajo vsi rokavice na rokah proti kačam; te kače sicer niso vse stru-

pene kot v pragozdu, ne gredo pa rade od nasadov, ki jih smatrajo za svoje. Sonce je silno pripekalo, nebo je bilo ognjeno, rumeno, žarki so boleli.

„Od danes,” jim je rekel zjutraj Tadej, „sem vaš paznik; tako je odredil gospod farmar; najbolj pa bom pazil na sebe samega.” In delal je v prvih vrstah ves dan. Delavci so strmeli, ko so ga videli brez biča, in so tiho delali; niti eden ni preklinjal sonca in Boga ali farmarja.

Hrana je bila na farmah odlična, zjutraj skoro kosilo: mnogo surovega masla, kruha in gnjati, ob desetih jed in pijača, opoldne jed, popoldne in zvečer in kolikor so si poželeli čaja in sladkorja.

Sonce se je nagibalo k zatonu. Iz pra-gozda tam daleč se je na konju prikazal jezdec-farmar. Prijedil je k delavcem, postal in zastrmel. Nobeden se ne pritožuje, vse tiho dela, nobeden ne preklinja, na čelu vseh dela paznik s Krasa.

„Od kod je že dejal, da je, od Marije De-vice Bršljanske v Komnu? Vdani trpin kot moj oče, neprenehoma dela ves dan, ne misli na pekoče sonce in kače in smrt. Čudno je to ljudstvo s Krasa, Matajurja in iz Korotana.”

Obrnil je konja in odjezdil. V gozdu pa je še enkrat postal. Njegov vedno temni ob-raz se je za hip razjasnil.

Ozrl se je proti farmi. Njegove oči so iskale samo Tadeja. „Bodoči farmar v Av-

straliji,” se je komaj vidno nasmehnil in spet se je njegov obraz potemnil in izginil je jezdec s konjem v goščavo.

Sonce je zahajalo v mavričnih barvah. In Tadej je šel k Tihemu oceanu. Se-del je na skalo in strmel čez morje daleč, da bi se prikazala kaka ladja od Jad-rana ali katera koli. Ni je bilo... Stopil je pod palme, vzel iz aktovke majhno glas-bilo, tamburico-bisernico, ki mu jo je po-darila zaročenka pred odhodom. Na to bi-sernico so brenkali njeni rožnati prstki. Ni hotela postati Lepa Vida in odjadrati z njim v Avstralijo. Silno domotožje se ga je polotilo po deklici s tamburico. Zabrenkal je na bisernico prastaro slovensko pesem, ki jo pojejo na Krasu, pod Matajurjem in v Korotanu:

*Sijaj, sijaj, sončece,
oj sonce rumeno!
Kako bom jaz sijalo,
k' sem vedno žalostno!*

Nešteto belih papagajčkov na palmah je poslušalo. Ni jih preplašila slovenska god-ba in pesem. Če bi jo bil doma preglasno prepeval in prevečkrat, bi bil mogoče kaz-novan. Valovi Tihega oceana so zapljuskali ob breg, kot da bi poljubljali zelene palme in bele papagajčke in pod njimi godca in pevca z glasbilom, ki mu ga je poklonilo za spomin tam na daljnem, daljnem Krasu – dekle s tamburico...

Gorazd Gosposvetski:

Goriš, žariš, vodilo . . .

*Goriš, žariš, vodilo,
kot plamenica.
Noben vihar noči
te nam ne ugasi!
Nobenih trum desnica
s sovražno bojno silo
nam tebe ne iztrga!
Nobenih rok zadruga
nam ne zavre korakov!
Na čelu nas, vojščakov,
skoz sleherno temó
in saje in njih zló
vihraš iz tega veka
v čas novega človeka . . .*

Mesto SUSAK ob Jadranu – del pristanišča

Gašperjev osel

(Iz francoščine preložil F. E.)

Castiljivi župnik Martin se je že desetih počehljal po glavi s svojo zagorelo roko, močno, pravo roko gorskega kmeta, vendar tako polno utehe v toplem stisku onim, ki so zupuščali to podzemeljsko življenje. Tako čehljanje je bilo pri njem vedno znamenje največje zadrege.

Tomaž se je pa le ojunačil in je izkašljajal: „Boste videli, da bomo našli izhod.“

„Oh, kakšnega neki?“ Župnik je dvignil glavo.

„Dobro,“ je vnovič zakašljajal možiček, suh in zagorel kot rozga. „Dalo bi se morda videti pri Gašperju.“

„Kaj? Pri Gašperju? Ali si znorel?“

Tomaž je pa le plašno skomignil z rameni.

„Tako vam povem, gospod župnik. Saj vidite, da nimamo izbire. Slednjič so pa vse živali od Boga in niso odgovorne za to, kar počno ljudje.“

„Res, res!“ je brundal župnik. „Toda Gašper... Oh, saj ni mogoče!“

In pri poslednjem čehljaju po svoji plešasti glavi je začel župnik zaskrbljen korakati z velikimi hribovskimi koraki po sobi.

Tomaž mu je sledil z nekoliko zlobnim pogledom in dejal skoro hudobno:

„Boste že videli, še sami pridete na moje...“

Povedati je treba, da je bilo teden dni pred Božičem. Dobro rejene gosi so že čakale na svoje žrtvovanje. Janže je že nosil po hišah zelene smolaste smrečice, ki jih je nasekal v planini. Nosil jih je na hrbtu in pri svojem veselem smehu kazal zobe mladega volka. In po hribovskih grapah je bril že mrzli prazniški veter.

Po vseh domovih se je že naseljevala radost. Bližal se je sveti večer, ko bodo vsa razsvetljena okna pozdravljala blesketajoče se nebo.

Petnajst let je gospod Martin že pasel tri sto duš, ki so naseljevale Zabrdo. V gorski globeli je bilo s svojimi rdečkastimi strehami podobno gnezdu ogromne ptice. Skromni domovi so bili nakopičeni okoli vitkega zvonika, utopljenega sredi zelenih borov.

Ah! Ves srečen je bil dobri božji služabnik v svojem rojstnem selu sredi svojih ovčic, ki so rade poslušale njegove nedeljske pridige.

Slovenski izseljenci v Pas-de-Calais v Franciji po slavlju msgr. Valentina ZUPANČIČA (spredaj v sredi) v Lievin-u. Poleg njega so na sliki še sledeči naši izseljeniški dušni pastirji (od desne proti levi): 1 Kokel Franc (Belgija); 2 msgr. Grims Stanko; 3 msgr. Rupp, pomožni škof za izseljence v Franciji; 4 Reven Zdravko (Belgija); 5 Tensundern Božidar (Zap. Nemčija); 6 Zakelj Vinko (Belgija); 8 Kunstelj Ignacij (Anglija).

Posvečal jim je pa prav res tudi vse svoje prijateljstvo, vse in vsem. Že ob jutranji zori je bil na nogah. Lazil je po gorskih stazah, po katerih njegov motor ni mogel plezati, da je donasal zdravila in tolažbo tudi v osamljene planinske kočice.

Zabrdo je imelo pa tudi poseben običaj, ki ga je skrbno varovalo. In ravno ta običaj je povzročal sedaj gospodu Martinu toliko skrbi. Vsako leto so namreč vsi enako nestrpnost pričakovali jaslic. Toda to niso bile nobene navadne jaslice s pastirci iz papirja ali iz pobarvanega mavca. To je bila prava, resnična živa slika, z Devico v modrem pajčolanu, sklonjeno nad zibeljo, v kateri je počival resnični Jezušček in mahal s svojimi ročicami v vonju sveže slame. In seveda sveti Jožef s ponosnim obrazom in sijem iz pozlačenega papirja okoli glave, ki si ga je včasih naskrivaj popravil s prstom. In za njim je stal vol, miren in pameten ob polnih jaslih dišečega sena, nasproti njemu pa osel, tako pohleven in potrpežljiv, kot da razume vlogo, ki jo igra. Dolgo let je dostojanstveno opravljal to službo Marjanin osel, a lepega dne mu je ob zadnji trgatvi padlo v glavo, da je poginil.

„Bil je že tako star,“ se je cmerila Marjana, kateri je pomenjal osel vse premoženje.

Prvi hip res niso mislili na posledice te smrti, toda okoli Božiča je šinila župniku Martinu nenadoma v glavo misel, kaj bo z božičnim oslom. Po maši je zato odhitel k Tomažu, svojemu cerkovniku.

„Hej, Tomaž! Kako bo pa letos z oslom za jaslice?“

Tomaž je zavil najprej eno oko, zatem drugo in mečkal vejico, zataknjeno za svoj klobuk.

„Res ne vem kako, gospod župnik, res ne vem...“

„Ne veš! Ne veš... Glej, da ga najdeš.“

Cerkovnik se je potrkal na čelo:

„Lisec, tisti iz Laz.“

Župnika je kar pičilo.

„Lisec! Tista trma! Saj bi nam lahko Jezuščka še umoril, če bi mu padlo v bučo... dovolj hudoben je. Ne, ne, to ni mogoče!“

„Res, ta bi ne bil posebno dober... nitu pomislil nisem na to...“

Zdajci se je pa zjasnilo Tomaževe lice in zmagoslavno je imenoval Gašperjevo ime.

„Ali misliš tistega klateža, kontrabantarja?“

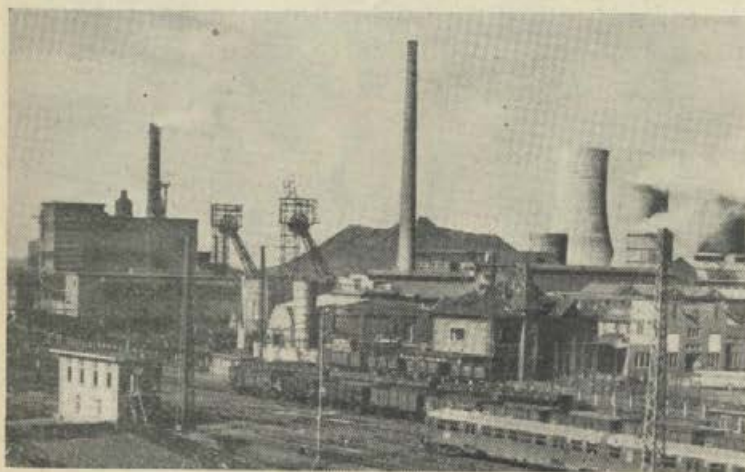
„Ne zamerite, gospod župnik, Gašper, morda res ni kaj prida, toda njegov osel tega ni kriv. In potem“, je še pristavil, „Gašper morda tudi ni tako slab, kot govore... Končno pa sploh nimamo nobene izbire: njegov osel — ali pa ostanemo brez jaslic.“

Župnik je sklonil glavo in molčal. Tomaž je bil pa prepričan, da je uganil pravo.

Raskava župnikova roka je počasi pogladila svetlo plešo; potem je pa obstalo njegovo oko na cerkovniku.

„Prav imaš, Tomaž! Gašperjev osel ni kriv, če je njegov gospodar malopridnež.“ Kar nekako oddahnil se je, vendar je še vprašal:

„Kaj pa, ali je dovolj krotka ta žival?“

✱

Rudnik črnega premoga v HEERLEN-U na Nizozemskem, kjer je veliko naših rudarjev. — Slika kaže dva jaška, po katerih se rudarji spuščajo pod zemljo. V ozadju je umeten grič iz kamenja, izvoženega iz rudniških rogov.

„O, kar se tega tiče, je prava ovčica: miren, ubogljiv; brez najmanjše skrbi bi ga lahko pustili ob Jezuščku.”

„Prav! Prav!” je mrmral sveti mož. „Pa se torej kar dogovori z Gašperjem.”

„Dobro, lahko se zanesete name,” se je smehljal cerkovnik, ki je dobro poznal vzrok župnikovega pomisleka proti Gašperju.

Župnikovo nezaupanje je tičalo v tem, da je izvrševal Gašper malo priporočljiv poklic tihotapca; temu so se pridruževali še pijanstvo in druge pregrehe, a za nameček se je še norčeval iz orožnikov in financarjev. Toda imel je sivo-belega osla, ki mu je ponižno prenašal blago po planinskih stezah. To je bil vzrok, da je bilo zabrdskemu župniku nekoliko zoprno sprejeti osla takega zanikrnega gospodarja.

Na večer se je torej Tomaž podal h Gašperju. Opravil je hitro in zadovoljen šel javit župniku.

„Ali si dobil osla?” ga je vprašal.

„Seveda, gospod župnik. Privedel ga bo prav za jaslice.”

Župniku se je odvalil težak kamen od srca.

„Dobro, dobro, Tomaž! Torej smo rešeni.”

Zadeva je bila urejena in ni mu bilo treba več beliti si glave z njo.

V razsvetljeni cerkvi je Tomaž ravno končeval slamnati nadstrešek pri votlini pod korom za jaslice. Mati božja v svoji lepi dolgi obleki je bila že tam in enako dostojanstveni sveti Jožef. Tudi mali Jezušček je pravkar popil svojo steklenico mleka in sladko zaspal v topllem slamnatem gnezdecu. Privedli so vola, katerega je tolika svetloba nekoliko omamila. Končno je pristopical še sivi osliček ter zavzel svoje mesto. S svojimi velikimi očmi

in tenkimi nogami je bil videti prav krotak in pošten, pravi osliček za jaslice.

V zasneženo pokrajino je udarila enajsta ura; Tomaž je začel zvoniti. Kako radostno je nocoj donelo božično zvonjenje in vabilo vse k službi božji. „Pridite! Pridite!” so veselo peli zvonovi. „Rodil se bo Jezušček. Srečne božične praznike vsem!...”

Kmalu so prispeli prvi verniki, otepli svoje zasnežene kožuhe in se stlačili v klopi.

Majhna cerkva se je naglo napolnila. Prihitela je vsa vas in vse oči so se obračale v kot, kjer so bile postavljene jaslice, prav take kot vsako leto, skrivnostno razsvetljene od trepetajočih plamenov velikih sveč.

Dobri župnik je začel maševati. Vse je šlo dobro in nihče ni mogel slutiti kake nezgode.

Župnik je došel do povzdigovanja in strežnik je zazvončkljal... tin-tin — tin-tin! V tej zbranosti so se dolgi osličevi uhliji sumljivo napeli.

Tin-tin — tin-tin, je vnovič zapel strežnikov zvonček.

To pot se je dvignila vsa osletova glava in ves se je stresel. Beli gobec, dolgi uhliji in njegove velike oči so se obrnile proti Tomažu. Oh, zakaj je moral strežnik zazvončkljati še tretjič?

Kajti tedaj je osel zacepetal s svojimi tenkimi nogami, okrenil glavo, dvignil rep, na široko odprl svoj gobec in pokazal svoje dolge zobe.

Toda Gospod je ljubil svojega služabnika

in mu dal za angela varuha svetega Jožefa, to se pravi Štefana, ki ni nič kaj zaupal osletu. V hipu je bistro opazil čudno dolgouheževu vznemirjenje. Kakšna nesreča, če bi začel rigati! Vrli mož je hitro, a tiho zgrabil in mu stiskal . . . stiskal čeljusti, da bi si bil kmalu polomil prste.

Zvonček je utihnil in klečeči verniki niso niti opazili majhne drame, ki se je bila odigravala komaj kak meter od njih. Samo Tomažu preteča nesreča ni ušla in ves prebledel in tresoč se je hitro pririnil do votline Štefanu na pomoč. Šele cerkovniku se je posrečilo, da je pomiril osletov gobec in uhlje in da je žival zopet ponižno pobesila svojo sivo glavo.

„Oh, prekleti osel,“ je šepetal Štefan ves zasopljien. „Pravi vrag tiči v njem . . .“

Tomaž pa ni odgovoril ničesar, O, on je pa prav dobro vedel, kaj se je bilo pripetilo, a tega seveda ni povedal. Ali si morete le misliti, da bi bil mogel dobremu župniku Martinu priznati, da je tudi on Gašperjev tihotapski sokrivec? Ali mislite, da bi bil povedal svetemu možu in Štefanu, najbolj poštenemu kovaču tega sveta, na kakšen način je prihajalo tihotapsko blago v mežnarijo, ki je služila Gašperju za nekako skladišče? Kako bi bil vendar mogel povedati, ne da bi v očeh teh dveh poštenjakov zapravljal ves svoj ugled, da je dogovorjene dneve zvonček Gašperju javljal, da je vse varno in da je osle odgovarjalo z obzirnim i-ha-iha. O, hudomušni osel je dobro poznal ta zvonček in glejte, zato je zvesta žival tudi hotela javiti svoj srečni prihod, čim je zaslišala zvončkljanje.

Božja služba se je končala z lepo božično pesmijo in vsi so se vračali na svoje domove v blaženem svetonočnem razpoloženju. Le Tomaž je še ostal pri župniku, ki je slučil cerkveno oblačilo.

„Povej mi, Tomaž, kaj je bilo z oslom ob pozdigovanju?“

Cerkovnik je ostal nem, ves presunjen od razburjenja. Župnik je to opazil. Moj Bog, v mislih se je gotovo priporočal vsem svetnikom v nebesih.

„Ah!“ je zopet povzel častitljivi duhovnik, zmajujoč z glavo, „vidim, da sem kriv, ker smo si izposodili osla od takega človeka. Prav gotovo mi je hotelo božje Dete poka-

zati, da noče nečistega diha Gašperjevega osla. Ta človek tudi nima nobene vere!“

Tomaž se je kar oddahnil . . . saj je ostala njegova skrivnost dobro zavarovana. Resnico sta poznala samo on in osel . . .

Kar se pa tiče dobrega gospoda Martina, je po vseh teh dogodljajih sklenil, da bodo ostale prihodnja leta jaslice pač brez oslička.

Valentin Polanšek:

SVETI, ZVEZDA . . .

*Sveti, zvezda mila,
da boš vse vodila
k jaslicam nocoj!
Rod človeški, poj!*

*Sveti, zvezda lepa,
da te duša slepa
v grehu spet uzre!
Moli zdaj, srce!*

*Sveti, zvezda večna,
da v nebesa srečna
svetiš nam nekoč!
Sveta, sveta noč!*

BOŽIČNA RADOST

*Spet donijo v noč božično
blagi glasi vseh zvonov
in oznanjajo resnično:
Z Rešenikom svet je nov!*

*Spet brlijo na drevesih
voščence v zimsko noč
in v družinah kot v nebesih
duše zbrane so pojoch!*

*Spet v naravi je temoto
luč premagala sedaj . . .
Kdaj resnica bo vso zmoto
razjasnila vsem, oh kdaj!?*

MOŠTOVKA¹

Vsak človek spreminja in oblikuje samega sebe iz dobrega v slabo in iz slabega v dobro, sem in tja, vse svoje življenje, dokler ne umre. Nekateri človek ima srečo, da ga v oblikovanju iz slabega v dobro kdo podpre. Plemenita, a težavna podpora, ker mora biti nesebična.

Tudi nekateri otrok ima srečo, da ga v oblikovanju iz slabega v dobro podpre mati: z razumevajočimi očmi, z odpuščajočimi rokami, brez besed, brez šibe.

— * —

Pri nas doma smo bili s sadjem zelo na suhem: nekaj starikevih češpelj, prigradnja jablana, ki je rodila o svetem Vorancu, „ta sladka“, ki je dala vsako drugo leto drobne, sladkobne sadove, pa dvojce visokih moštovk, hrušk, ki sta sicer trgali slamnato streho hleva, vsako pomlad razkošno cveteli, da je atej dejal — letos pa morda le bo za en polovnjak —, a sta vsako jesen obrodili — rumene liste.

Pod našo domačijo, sredi vasi, pa je bila v Božičevem devu² tudi hruška — moštovka. Mlado, privlačno drevo. Zapeljivo in nevarno, ker je rodilo zanesljivo vsako jesen: napeto okroglo, skoraj strupeno zelene hruške, trde ko peč³. A če tak sad previdno obereš in ga hraniš pod slamnjačo ali v košari na podstrešju, na zunaj počasi rumeni, znotraj pa po kdo ve kakem čarovniškem ukazu pri koščicah temni in spreminja ogabno kislino v sladko rjavo mehko. H kruhu kakšen prigrizek! Ko zunaj frfotajo debeli snežni kosmiči in sediš ob prasketajočem ognju v topli sobi...

Tako sva se tedaj odločila. Natanko vse premislila in pripravila. Meni je bilo menda osem let, brat Francelj je bil za dve leti mlajši. Nosila sva že oba hlače. In predpasnik, da sva jih čuvala, kakor je zatrjevala mama.

Prvi večer sva uredila vse potrebno na podstrešju: vrv z zatego, kakršno je uporabljal mesar, kadar nam je odgnal telička iz hleva, in ceno⁴, kakršne smo vlačili otroci po brazdah, ko smo pobirali repičo⁵.

Privezala sva ceno na vrv in jo obesila na zakajen tram, da je bingljala za meter visoko. To pa zaradi miši.

Drugi večer sva se splazila v dev k hruški. Z močno utripajočim srcem in z zadržano sapo. Mrak je že bil in tako sva tudi želela. Na drevo je splezal Francelj. (Sploh sem bil vedno krivičen in grd do njega. Zmeraj se je smehljaj in ubogal, karkoli sem želel, da stori. In kolikokrat jo je skupil zavoljo mene. Bil sem gospodar njegovega telesa in njegove volje.) Jaz sem stal spodaj, oprezal in držal predpasnik napet pred seboj. Spuščal je hruško za hruško, previdno, preračunano, da ne bi zadela katera ob vejo ali padla mimo predpasnika. Jaz pa sem odlagal vsako posebej v visoko rosno travo. Ko je kup narasel, da je bilo dovolj za oba predpasnika, je zdrknil opraskan in preplašen z drevesa: „Hitiva, mama naju bo klicala!“ „Počakaj in poslušaj“, sem ukazal jaz. „Jaz stopim spredaj brez hrušk in pogledam, kje jih bova za nocoj skrila, ti pa jih boš nosil.“ Pogledal me je, kakor pogleda prvošolec petošolca, in ubogal. V steljno uto jih je znosil in pokrnil s steljo. (Kakšen zlodej je le imel prste vmes, da naju je videla soseda, kaj počneva. Prvikrat sva to delala. In soseda je bila po navadi trdo v noč na polju!)

Prišla je še tisti večer in odpeljala mamo iz kuhinje: tajinstveno, kakor je navada, kadar si imajo sosede povedati kaj izvenrednega, kar ni za otroška ušesa. Z bratom sva hitela nosit drva: kup pri štedilniku je rasel, rasel. Nisva se kregala in nisva spregovorila besede, kakor da delava prostovoljno pokoro, ali morebiti kakor da skušava vnaprej ublažitj kazni. Meni je bilo vroče nekje pri srcu, brat je zaobračal plašne oči. Ko sva hotela stopiti zadnjikrat po naročje drv, se je mama vrnila in naju ustavila. Sedla je v dve gubé, prekrizala roke v naročju, onemela in skoraj okamenela. Take je nisem videl nikoli poprej in nikoli pozneje. Zdelo se mi je, da se ruši svet pod menoj, da se je ustavil čas, da bom prenehal biti, ker ni in ni spregovorila. Slutil sem, ne, vedel sem tisti trenutek, da je vse

odkrila. „Sem stopita, obal!“ je končno le spregovorila, a glas ni bil njen, čisto tuj je bil, brez barve in poudarka, obnemogel, razočaran glas. (Tako nisem nikoli več čul izgovoriti besede, tudi v gledališču ne, edino Cankarjeva mati me spominja ta trenutek na tak glas.) „Zakaj sta mi to storila?“ Isti glas, miren, kakor iz daljave, glas, ki te premaga, da obstojiš in se ne premakneš. (Zakaj naju tako muči? Saj ji ne bi ušla, samo mahne naj, s šibo ali z roko, ali vsaj z besedo, da bo pri srcu odleglo. A nič takega.) „Mica, pojdi z njima, poberita vse, do zadnje, in jih nesita nazaj k Božiču! Pojdi zraven, v hišo, in vse povej!“ Mica je bila najina sestra, starejša od naju, a poslušna in uklonljiva. (Do nje sva bila grda oba, Francelj in jaz. Bombardirala sva jo — denimo — z drobno repico na njivi tako dolgo, da je bila vsa modra in dokler da ni prisegla, da ne bo o tem črhnila besede mami.) Smilila sva se ji v tem trenutku; to sem vedel na njeni neodločni hoji in na njenih zaskrbljenih očeh, a njeno usmiljenje me je dražilo in žalilo, ko smo stopali — vsi trije — skozi vas: sestra spredaj, molčiča, midva zadaj z nabrekliimi predpasniki, kakor ujetnika, oči uprte v cesto. (Zakaj le mora biti pri Božiču prav na kraju vasil!) Ne vem, če nas je kdo videl, res ne vem. Vas je bila glasna, to sem čul. Ljudje so spravljali krmo raz gare, razpregali živad, tolkli sadje in klopotali s coklami po goricah.

Potem smo stali — ne vem, kako se je zgodilo — v sobi Božičeve babice. Kakor da nas je postavila tja nevidna sila ali mamin tuji glas. Babica je sedela ob oknu, da sem jo spoznal v mraku bolj po drži kot po obrazu. Mica je stopila v sredo sobe, Francelj in jaz sva obstala kakor prilepljena ob vratih in držala s težavo usodni plen v predpasniku. Ne vem, a zdj se mi, da je rekla Mica za vse tri — dober večer. Potem vse tiho. In nato nekaj nerazumljivih besed, ki so se ji iztekale v pritajen jok, v ihtenje obupanega nesrečnega. Meni je razbijalo po možganih, kri mi je silila v glavo. Usul sem hruške na klop ob zidu, Francelj je storil isto za menoj. (V obraz se nisva videla, a čutil sem, da se sramujeva drug pred drugim, ne zavoljo greha, ampak zadelj Micinega ihtenja, zadelj babičinega dobrotljivega pomirjevanja in zadelj ponesrečenega, in vendar tako preudarno izmišljenega načrta.) Božičevi so bili še vsi na polju, kakšna sreča! Človek bi stopil do babice in jo lepo prosil, naj nič ne pove, nikomur, toda kako, če pa ti namaže kos kruha z marmelado in reče: „Oh, zavoljo teh hrušk, kar zad jih nesite!“

Vgriznil sem v namazan kruh šele potem, ko smo stali spet na cesti. Grižljaj se mi je zvijl v ustih v klopčič in ni maral dol. Brat in sestra sta prinesla svoje kose domov nenačete. Ves večer smo bili tihi, jigličiče so ostali nedotaknjeni na štedilniku. Zgubili

Skupina naših deklet s prapori v skupnem sprevedu katoliške koroške mladine ob priliki lanskega mladinskega dne (27. maja) v Celovcu

smo se spat — vsak zase — brez večerne molitve.

Mama je bila tiha še mnogo dni. Ni barala, ali smo oddali, niti ne, kaj so rekli. To me je bolelo, bolelo. Za malo se mi je zdelo, da ti gre sosedu in stori mami kaj takega. Želel sem ji kar koli hudega, morda da bi si zlomila nogo ali da bi jo brenil konj. Tako tedaj.

Danes — po kolikih letih? — ji želim zdravja, sem ji hvaležen. In Božičevi babici, ki jo še vedno vidim živo pred seboj — z dobrotljivim nasmehom v blagih ustnih gubah, z molitvenikom v roki in z mehкими črnimi copatami na otekljih nogah, ko stopa od Boštjana mimo naše hiše. In mami, naši dobri mami, ki nikoli ni vedela, ko je privlekla zvečer gare z ozar, komu naj prej streže: gnezdu otrok, gnezdom kočevjev, ali

kravam, ki so mukale, ker jih je tiščalo mleko.

V teh naših dneh mi je hudo. Hudo za vsem: za Božičevo moštovko, za podstrešjem z zakajenimi trami, za jigličji in za mejnikom Pri lipi, po katerem si prišel v Dobravo k jagodam in črnicam. Hudo, ker je človek nagnjen k sanjarjenju? Ali ker je mestni asfalt tako trd, tako neusmiljeno trd? Ker ljudje tako trdo stopajo po njem in se ne pogledajo, ne pozdravijo. — Ker se tudi bratje ne pozdravijo. Ker ne vidiš nikogar nikjer, ki bi hotel speljati mehke mejnike...

- 1) moštnice, moštarice. — 2) del, kos pašnika. — 3) kamen. — 4) cajna, ročna košara. — 5) krompir. — 6) prosenka kaša.

Gorazd Gosposvetski:

PTIČKI S CVETOČIH VEJ ...

*Ptički s cvetočih vej
Stvarniku vseh stvari
pojejo hvalnice
majniške kar naprej...
Glej in svet brez mej
rajsko se lesketaj!*

*Bratje, zakaj bi mi
jókali žalnice
v ta čudoviti čas?
Bog je med nami, v nas!
On je vir novih sil,
On bo dal z blaženim
dihom vzlet čilih kril
tudi poraženim...*

Val. Polanšek:

MATERINSKI DAN SIROTE

*Že ptički ščebetajo v mladem gaju,
'z daljave vetrič mehko oznanjuje,
cvetica v vonju z mano pričakuje
nedeljo tvojo, ljuba mati, v maju!
Začasno Bog je ločil tukaj naju. —
Otrok v solzah na grobu ti daruje
srce ter vse ti misli posvečuje
v ljubezni tvoji, v nadebudnem slaju...*

*Prisluhni, mati, kaj sirota pravi:
„O moja draga, moja zlata mama,
kdaj svidenja bo ura bila nama? —“*

*Ihteč nabiram rože v mladi travi
ter šopek ti na grob - kot v krilo - dam.
Oh, kam naj grem, da te zagledam, kam?*

SVETNIKI O LENOBI

Lenoba je trnek, na katerega lovi satan ljudi. (Sv. Tomaž Akvinski)

Lenoba je živi grob za človeka.
(Sv. Avguštin)

Delavnega človeka skuša en hudobec, lenega pa sto. (Sv. Kasijan)

Lenoba je satanu odprta vrata, skozi katera vtihotaplja tudi v najčistejša srca okuženo drhal slabih misli in nečistih poželenj. (Sv. Bernhard)

Lenoba je za satana klop počitka.
(Ljudski pregovor)

Lenoba je nakovalo, na katerem se kujejo vsi grehi. (Ljudski pregovor)

Dremavec, spanje in lenoba preženejo vse kreposti iz tega sveta. (Italijanski pesnik Petrarca)

Posedanje in lenoba prav tako pokvarita plemenito in krepko telo kot rja železo.
(Cesar Maksimilijan)

GROB SREDI OCEANA

Niua Fooou je le majhna, komaj zaznatna točka na veliki morski karti Tihega oceana. Tako je majhna, da na nekaterih zemljevidih niti zaznamovana ni. To je majhen otok. Na sredi otoka je jezero; kar je suhe zemlje, je pravzaprav le obroč kopnega okoli tega jezera. Ta otok je brez vsake zveze s svetom, kajti ladje ob njem ne morejo pristati. Hrana na njem je borna. Strašen pojav na otoku je ognjenik, ki včasih bruha in uniči vse rastlinstvo. Kljub izbruhom ognjenika in penečim se valovom, ki butajo kar naprej ob strme stene tega otoka, pa živi na njem več kot tisoč ljudi, čeprav bi vsak Evropejec trdil, da ni hrane več kot za tri ljudi. Niua Fooou je ena izmed ugank tega sveta, o kateri skoraj nič ne vemo.

„Tam je!“ je nenadoma zakričal opazovalec na ladji. Tudi kapitan je na obzorju opazil majhno črno piko. Dal je povelje krmarju in ladja se je koj obrnila malo na levo. Valovje ob njenem kljunu je brizgnilo višje. Možje, ki so stali na prednjem delu motorne ladje, so se umaknili, da bi jih morske pene ne premočile do kože.

„To je torej Niua Fooou,“ je rekel najstarejši v majhni skupini, ki je stala na prednjem delu ladje. Uprl je oči v črno piko, ki je postajala večja, ter jih ni več odmaknil. Veliko je bil videl na svetu, veliko doživel, marsikatero nevarnost je prestal ter bil marsičesa vajen. Rekel je mlajšemu, ki ki je stal zraven njega: „Pater, pripovedujte mi o tem otoku!“

Pater se je približal. Bil je eden izmed zelo redkih, ki so bili na otoku Niua Fooou. Tistih nekaj dni bivanja na otoku ga je bilo do dna pretreslo.

„Prečastiti, v vsej Oceaniji ga ni otoka, ki bi se dal primerjati z Niua Fooou! Kdor se otoku bliža, se postavi tako rekoč v smrtno nevarnost. Zaradi nenavadno silovitega toka se je mogoče izkrcati na otoku samo v teku dveh mesecev na leto. In še v teh dveh mesecih je izkrcanje življenjsko nevarno ter se zelo lahko ponesreči. V drugih desetih mesecih je pa gotova smrt.“

Patra je spomin zgrabil. Vzdihsnil je. Zanj je bilo strašno takrat. Starejši je uganil njegovo misel. „Pripovedujte, kako ste naredili!“

„Na severozapadnem voglu otoka štrli nad vodo ozka skala. Tam je voda za spoznanje mirnejša. S čolnom se lahko pride tik do skale in sicer brez velike nevarnosti, da bi vas valovi vrgli ob skalo, kjer bi se čoln razbil. Toda stena je navpična in zgoraj previsna. Noben plezalec bi ne mogel zlesti nanjo, ker je porasla z mahom ter zaradi tega silno gladka. Spustili so mi vrvi. Sedemkrat smo veslali mimo te stene, preden se mi je posrečilo, da sem ujel vrvi. Potem so me potegnili kvišku; visel sem med nebom in vodo. Prav tako sem pozneje odšel. Bilo je podobno blaznosti. Padel sem v čoln ter si zlomil nogo.“

Nastala je tišina. Vsi so imeli oči uprte na otok, čigar črna barva se je mračno odražala iz viharnega morja. Stari mož je bil vidno ganjen. „Mislite torej, da ni mogoče priti k njemu?“

Pater je odločno odkimal: „Ne, prečastiti!“

Tedaj so zaslišali zadaj glas. Pristopil je kapitan, ki je ujel vprašanje generalnega predstojnika maristov, ki je bil prišel iz Evrope nadzorovat misijonske postojanke svojega reda.

„Prečastiti, Niua Fooou je kot trdnjava. Komur se posreči, da stopi na otok, ta je imel neverjetno srečo. Malokdo bi kaj takega tvegäl brez življenjsko važnega vzroka.“

Generalni predstojnik iz Evrope je molčal. Počasj se je obrnil in prijel mlajšega patra za roko. Šla sta po krovu ladje. Šele čez nekaj minut je predstojnik vprašal s tresočim se glasom: „Ali ste ga videli in z njim govorili?“

„Da, prečastiti! Tega ne bom nikoli pozabil. Kaj takega še nisem doživel. In še sedaj mi v težkih urah misel na moža na Niua Fooou daje moči in tolažbe.“

Oba sta istočasno pokimala, kot da se v najgloblji notranjosti strinjata.

„Pripovedujte mi o njem!“

„V začetku je pravzaprav samo poskušal, kako je. Izkrcaje je srečno preстал, toda bil ranjen po vsem telesu in oblit s krvjo. Ko je njegov čoln zadel ob skalo, je skočil kvišku in se krčevito oprijel skale. Preden je pridivjal naslednji val, je z nadčloveško silo splezal za dva metra nad vodo. Eno uro je potreboval, da je zlezal na vrh skale. Tako je prišel na otok.“

„Ali je imel kaj s sabo?“

„Samo to, kar potrebuje duhovnik.“

„Zopet sta molčala. Bilo je skoraj neumevno, da je kak človek hotel živeti na najsamotnejšem otoku sveta.“

„Kako pa živi?“

„Ima kočo iz listja. Najbolj razkošni predmet zanj je miza. Narejena je iz na pol gnile deske. Kako je prišla na otok, ne ve nihče. Morda jo je kak nenavadno močan val vrgel na skalo. Sicer pa živi kot divjaki. Trdo, skoraj nemogoče življenje!“

„In hrana?“

„Ah, prečastiti, o tem bi rajši ne govoril. Preživlja se s koreninami. Ko sem bil pri njem, je bil ognjenik malo prej zopet vse požgal. Z rokami je grebel po tleh, kjer je bilo upati, da bo kaka koreninica. Potem pa tisti strašni dež vročega pepela! Tega si ne morete niti predstavljati. Brada mu je popolnoma zgorela. Večkrat sem od bolečin zakričal. On pa je molčal.“

„Že pred leti sem ga pozval, naj zapusti otok. Pa noče. Tako mu ne morem pomagati.“

Mlajši je zmajal z glavo: „Ne! Pater Jouny svojega mesta ne bo zapustil. To bi bilo zanj smrt. Na Niua Foou je že od leta 1886.“

Generalni predstojnik je zastokal: „O moj Bog! In sedaj smo leta 1929!“

„Da,“ je pritrdil pater. „Pater Jouny je na tem otočku že 43 let in nikoli ga ni zapustil.“

Dolgo sta molčala. Mislila sta, kaj je 43 let, 43 dolgih let, neskončno dolgih let, skoraj eno človeško življenje. In biti prostovoljno pokopan sredi oceana!

„Kaj pa je dosegel?“

Pater ni vedel, kaj naj reče. Generalni predstojnik je še enkrat vprašal. Pater je spet molčal. Tedaj je generalni predstojnik sam odgovoril, ker je pač poznal položaj.

Strmo se spušta krčevita zemlja v brezmejno morje

„Da, vedel sem in sem kljub temu vprašal. Izpreobrnil je samo enega divjaka. To je pokvarjeno ljudstvo. Pregreha jim je v edino zabavo. Da, seveda, saj sem bral misijonska poročila. In pater Jouny je kljub temu ostal. Dal je dober zgled.“

Generalni predstojnik je nenadoma postal zelo živahen.

„Da, pater, tu nekdo daje dober zgled. Moj Bog, kako silen dober zgled!“

Stari mož je šel po krovu nazaj na sprednji del ladje k drugim spremljevalcem.

„Bratje!“ je zaklical z močnim glasom. „To je zgled, kakor jih je malo na svetlu! Sedaj razumem patra Jouny-ja. O, dobro ga razumem. Velik mož je! Kakšno junaštvo! In kdo ga pozna po svetu? 43 let živi na majhnem otoku med divjaki; hrani se s koreninami; vedno je v nevarnosti pred izbruhi ognjenika in kljub temu je na svojem mestu kot apostol!“

Vsi so utihnili. Spet so uprli oči na otok, ki je štrlel pred njimi navpično iz vode. Ladja je zaplula proti severozapadnemu voglu, kakor je nasvetoval mladi pater.

Tedaj je eden spremljajočih misijonarjev nenadoma zaklical:

„Prečastiti — glejte — tam — tam gori na skali — tam je!“

Vse oči so šle za iztegnjeno roko. Dobrih dvajset metrov nad vodo je stala visoka postava v raztrganem redovnem oblačilu. Od spodaj je bila videti, kot da sega prav do

neba. Samotni mož je počasi dvignil roko in pomahal v pozdrav. Kapitan je dal zapeljati ladjo tako blizu otoka, da je bilo že skoraj neodgovorno. Ni pa mogel odreči predstojnikovi želji. Samo čolna ni hotel spustiti v morje, da bi predstojnik poslal hrane in potrebnih reči do skale, od koder bi jih potem potegnili na vrvi na otok. Letni čas ni bil primeren za to. Nekaj ljudi bi bilo izgubilo življenje pri tem.

Vsi možje so stali in gledali na samotno postavo na skalji. Govoriti z njim ni bilo mogoče niti z zvočnikom, kajti bučanje valov je preglasilo vsako besedo.

Pater Jouny pa je spoznal visoko zastavo na jamboru. Vedel je, da ga je obiškal generalni predstojnik iz Evrope. Na krovu so se počasi vsi pomaknili malo nazaj. Sam predstojnik vseh maristov je stal na kljunu ladje nasproti svojemu zvestemu patru Jounyju. Govorila sta, ne da bi ju bilo slišati.

Oni na skali je počasi pokleknil in predstojnik na krovu ga je blagoslovil. Solze so tekle staremu možu po licih.

„Ljubi brat Jouny,“ so slišali okoli stoječi. „Ljubi brat Jouny!“

Ladja je počasi plula mimo skale. Vsi so videli, kako je postava na skalji postajala vedno manjša. To je bilo eno najbolj ganljivih srečanj, kar jih je kdaj doživel kak redovni predstojnik s kakim svojih patrov.

Možje so stali na krovu. Ladja je s svojim ostrim kljunom rezala valove oceana. Gori na skali se je še videla visoka postava. Kmalu se je stopila s skalo in skala je izgubila v oceanu. Potem se je spet videla sama neskončna morska gladina.

Pater Jouny je umrl dve leti po tem obisku. Star je bil nad osemdeset let. Svojo francosko domovino je bil zapustil, ko mu je bilo 28 let, in je ni nikdar več videl.

Inž. Viktor Schart:

VTISI IZ **AFRIKE**

Mišlim, da je na vsej zemeljski obli ni dežele, kjer bi slovenska mati ne našla raztresenih svojih sinov. Odločil sem se, da grem v Francosko Gvinejo ne morda zato, ker me je gnala želja po pustolovščinah v afriških džunglah, ampak šel sem s trebuhom za kruhom, kot gre toliko drugih Slovencev, ki iz tega ali onega razloga ne morejo prenašati razmer v Evropi.

Gvineja leži okrog 10° severno od ekvatorja v zahodni Afriki in ima že čisto tropško podnebje. Je francoska kolonija. Tja priti ni težko. Iz Trsta do Marseilla je nekaj čez 1000 km ali približno en dan brzovlaka. Tam stopiš v letalo, ki te v dvanajstih urah ponese 4593 km daleč. Potoval sem v decembru, ko je bilo v Evropi že mrzlo. Ko se je letalo v Casablanci spustilo na tla, sem začutil spremembo temperature; letni suknjič je postal odveč. Vendar je bilo podnebje zaradi hladnega vetriča kar prijetno. Casablanca je krasno, po evropskem načinu zgrajeno mesto z ravnimi cestami. Letalo stoji nekaj minut. Nato se zopet dvigne do povprečne višine 6000 m.

Ponoči smo v Dakaruju, kjer počivamo v hotelu 3 ure. Razen nas potnikov so že vsi v kratkih hlačah in srajcah. Zamorci v hlačah, podobnih krilu, ki je zadrženo ob stopalu, te spremijo v sobo. Sobe so vse zgrajene v dve nadstropji: spodaj je velika sprejemnica, po stopnicah je za dober meter više spalnica, ki je ločena od sprejemnice z ograjo. Vsaka soba ima kopalnico. Žal da imajo povsod samo toplo vodo; ljudje pa vprašujejo po mrzli vodi, katero hladijo s posebnimi pripravami. Prav tako imajo priprave za hlajenje in sušenje zraka. V teh razkošnih sobah me je presenetilo, da ni nikjer nobene preproge. Pojedli bi jo namreč termiti. Zato je povsod samo kamen, kajti tudi parkete bi termiti v kratkem času uničili. Na posteljah ni nobenega pregrinjala. Kmalu mi je postalo prevroče. Spoznal sem, da se tukaj da štediti z blagom. Kratke hlače, srajca ali brezrokavnik, tropska čelada in dežni plašč ter naočniki za sonce, to je vsa naša oprema.

Po dvehurnem počitku že kliče telefon, da se je treba pripraviti za odhod. Zopet smo

stopili v letalo. Ko se je bližalo mestu Conakry in se spuščalo niže, sem lahko opazoval pokrajino. Hiše so prav take, kakršne sem videl v misijonskem koledarju: okrogle, krite z rižovo slamo, narejene iz blata; stojijo pa sredi kokosovih palm. Postal mi je malo tesno pri srcu: v tej divjini bo teklo moje življenje v bodoče.

Ob vhodu v Conakry stoji velikansko drevo, imenovano „fromager“, ki doseže do 70 m višine. Deblo ima v premeru tudi pet do osem metrov. V mestu pa so ob cestah „mangier“, ki so za nas neužitni, dokler se jih ne navadiš. Za domačine pa so zelo okusni. Ko so mangier zreli, pusté delo in jih kar naprej jedo. Poleg banan, ki jih imamo na pretek, so še pomaranče in limone, ki pa niso dobre, in „kola“, to je sadež, ki ga dodajajo „coca-coli“. Obliko ima kot maroni, samo da je bele ali vijoličaste barve in grenkega okusa kot pri nas neposušeni orehi. Zamorci pa kola kar naprej žvečijo; če te povabi v hišo, ti da kola; pravijo, da ne čutiš žeje, če imaš v ustih kola, ki ima res osvežujoč okus in je neke vrste mamilo. Če se zamorec ženi, pošlje bodočemu tastu kola kot darilo.

V Conakry je okoli 45.000 zamorcev in 2000 belih. Hiše Evropejcev in tudi trije nebotičniki so pomešani med zamorskimi kolibami iz blata. Od oktobra do maja ni deževja. Drevje pa je kljub temu lepo zeleno, ker črpa vlago iz zraka. Življenje zamorcev poteka vse pred hišo. V hiši je postavljen za čas tropskega deževja (od julija do septembra) štedilnik iz blata. Spijo pa na tleh na preprogah iz slame. To je vsa oprema. Gospodinja nima preveč dela.

Zamorec ženo kupi. Stane ga od 15.000 do 20.000 lir (pribl. 800–1000 avstr. šil.). Ko to vsoto plača, postane žena njegova last. Če ima več denarja, kupi še eno. Tukajšnji zamorci so večinoma muslimani, katerim je dovoljeno imeti do štiri žene. Pa nikar ne mislite, da so žene ljubosumne druga na drugo. Rekli boste: bi že pokazala dedcu, če bi hotel pripeljati še eno! Tu pa je ravno obratno. Prva žena nagovarja moža, naj kupi še eno. Mlajše žene morajo namreč delati prvi ženi. Pri kuhi se vrstijo žene vsaka dva dneva. Žena nikdar ne je z

možem pri mizi. Vendar so zamorke zadovoljne s svojo usodo.

Ob osmih zjutraj so žene že vse na cesti. Otroka privežejo na hrbet, kot kaže slika.

Žene v značilni domači afriški noši – z otrokom na hrbtu.

Otrok se kar dobro počuti in nikoli ne joka. Otrok je kot listja in trave in se torej še ni bati, da bi zamorci izumrli. Ko ima otrok šest let, gre prodajat banane. Ko mu je štirinajst let, pa gre služit za boy-a. Služkinj namreč tukaj ni; služijo le moški, ki so dobri kuharji. Malo bolj nerodni so, kadar je treba prišiti kak gumb. Boy (sluga), ki je vedno doma, mora ves denar dati očetu. Boy, ki je pri nas v službi in ima približno 25 let (pravim približno, ker nobeden ne ve natančno, koliko je star; odkar so vpeljali osebne izkaznice, uradnik, ki jo izda, kar po obrazu približno presodi starost), je poročen, pa mora ves denar dati očetu in ne ženi.

Če ima zamorec dovolj otrok, ne dela več, ko mu je 35 let. Edino delo je prvega v mesecu, ko gre od sina do sina in pobira denar. Če bi mu sin ne dal, bi ga vsi obsojali. Otroci so tukaj čisti dobiček. Če je dekle, zasluži oče več, ko jo proda možu; če je sin, mu mora nositi vsak mesec denar. Ker pa so zamorci silno zapravljivi, jim vedno manjka denarja. Zato prodajo tudi sina, samo da dobijo denar. Veliko otrok kupijo misijonarji, ki jih potem vzgajajo. Katoliški misijon ima velike delavnice, v katerih spreobrnjenci izdelujejo pohištvo, čolne itd. Reči moram, da so zamorci-katoličani veliko bolj pobožni kot mi Evropejci.

Navsezgodaj zjutraj te zbudi klic „Alah! Alah!“ Ta klic se sliši po vsem mestu. Z njim vabijo ljudi v mošejo (mohamedanska molilnica). Mohamedanci imajo ob petkih praznik; na ta dan molijo petkrat. V rokah držijo nekaj našemu rožnemu vencu podobnega; na koncu seveda ni križa. V mošeje gredo samo moški; žene morajo ostati zunaj. Pobožnost obstoji v tem, da eden moli, drugi pa padejo na kolena, poljubijo zemljo, vstanejo in to gre kar naprej. Vedno so obrnjeni proti sončnemu vzhodu. Aprila in maja (v tem se ravnamo po luni) imajo mohamedanci 28-dnevni post. Nihče ne sme od sončnega vzhoda do sončnega zahoda nič jesti niti pokaditi cigarete. Post držijo vsi in sicer ne zato, ker to ugaja Alahu, ampak ker se bojijo njegove jeze. Ponoči pa jedo za dva, da nadomestijo, kar so čez dan zamudili.

Tiste tedne molijo celó petkrat na dan, in to prav vsi. Ceste okrog mošeje so polne ljudi; s sabo prinesejo preproge iz slame in molijo obrnjeni proti vzhodu. Ves promet po teh cestah je ustavljen. Drugi ljudje pa molijo kar pred hišami. Reči moram, da naredi njih molitev ob sončnem zahodu, ko moli vse mestu v zboru, na človeka res mogočen vtis. Ali bi mi katoličani vzdržali 28 dni, ne da bi podnevi jedli, če bi nam Cerkev to predpisala, sem se vprašal.

Čudil sem se, da ženske ne smejo v mošejo. Zanje je pokrit prostor pred mošejo, kjer lahko molijo, a jih pride zelo malo. Da molijo k Alahu in ga prosijo pomoči, so vredni samo moški. Duhovniki se imenujejo „karamoko“. Kdor hoče postati „karamoko“, mora služiti pri drugem „karamoko“.

Domačin iz Francoske Gvineje v svoji noši; na roki ima usnjen obesek, tako zvani „gri-gri.“

Izobraženi niso veliko. Stari „karamoko“ nauči mladega boya nekaj molitev. Ko stari umrje, postane mladi „karamoko“, toda šele ko pride iz Meke. Včasih je bilo potovanje v Meko nekaj zelo tveganega in je trajalo več let. Danes je seveda drugače. Če ima boy denar, vzame letalo in je v enem dnevu tam. Ko se vrne, ga pričakuje vsa dežela in mu priredi velikanski sprejem. V vsaki hiši, kamor pride, ga morajo preživljati, kolikor časa pač hoče ostati. Takoj gredo in si izposodijo denar, da ga dajo „karamoko“. Ta pa povsod deli „gri-gri“, to so nekakšni obeski iz usnja na usnjenem traku. Tak obesek varuje zamorca pred nesrečami. Ne sme pa „gri-gri“ odpreti, ker bi ga takoj zadela grozna nesreča. Ker to vsi verjamejo, ga nihče ne odpre.

*

V okolici mesta živijo razne divje zveri, ki se včasih mestu zelo približajo. Evropej-

ci zelo radi udomačijo kako mlado divjo zver. Naš sosed ima n. pr. panterja, ki je še zelo majhen. Doji ga domača psica, katere se vedno drži na hrbtu. Psica ga ima zelo rada, kot da je njen kužek. Vendar panter svoje divje narave ne pozabi. Nekaj tednov potem, ko so ga prinesli v mesto, je že raztrgal mačko. Ko bo odrasel, bo raztrgal tudi psico. Pantherji pridejo večkrat do mesta. Človeka nikdar ne napadejo, pač pa pse. Pes, pa naj bo še tako velik, ves drhti, če je v bližini panter. Pri neki hiši so imeli hudega psa, ki je bil strah vseh tatov. Prišli pa so tatovi, ki so nataknili svežo panterjevo kožo, in so vse pokradli, kar so hoteli, ker se jih je pes tako bal, da je še drugi dan ves trepetal. Panther je edina zver, ki ostane divja.

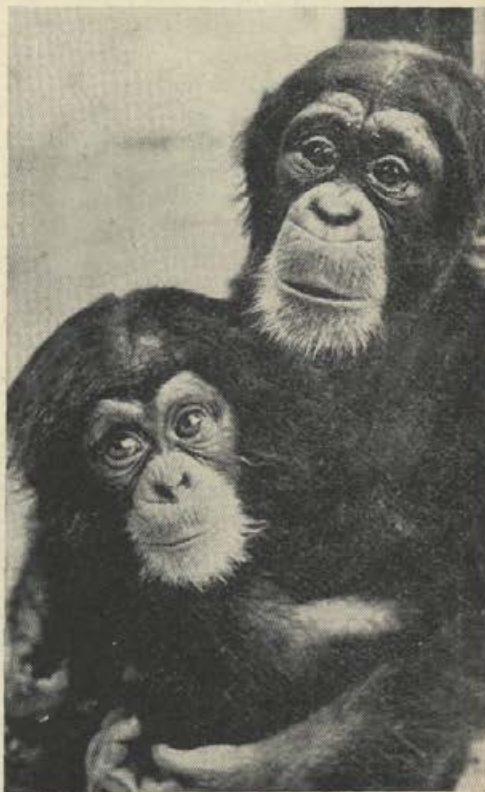
Najmanjše živalce so mravlje. Termite sem že poprej omenil. To so bele mravlje, ki uničijo vse, kar je lesenega. Vsa drevesa so prerita. V palmovih gozdovih — drugih tukaj ni — vidiš 2 do 3 metre visoka gnezda termitov, ki so tako močno zgrajena, da jih ni mogoče razbiti niti s cepinom. — Tu živijo tudi domače mravlje kot pri nas. — Tretja vrsta mravelj so pa potepuhi. Te so malo večje kot naše mravlje, so pa strah vseh zveri. Spredaj imajo majhne klešče. Te mravlje se nikjer ne ustavijo, ampak potujejo kar naprej. Spredaj gredo izvidniki. Imel sem priliko videti tak pohod. Mravlje izvidniki so prišle v hišo in preleze vse od kleti do podstrešja. V nekaj minutah so izginile. Nato je prišla glavna vojska. V širini dveh decimetrov je šla velikanska množica mravelj. Za njimi se je poznalo, kot bi šlo kolo tovrnega avtomobila. Te pa niso šle več po hiši, temveč so zavile naravnost v kuhinjo. Tam je bilo namreč veliko ščurkov, ki so tukaj veliki do pet centimetrov in so prava nadloga. Mravlje so urejeno korakale po kuhinji, za omare, v omare. Noben ščurek ni ušel svoji usodi. Mravlje so jih vlačile na plano iz najrazličnejših skrivališč. Vsak je na poti, ki je bila dolga največ dva metra, kar izginil. Vsaka mravlja je odgriznila kos. Ta mimohod je trajal več kot eno uro. Nato so mravlje odšle. Ščurkov potem dolgo časa ni bilo nobenega več.

Te potepuške mravlje uničijo tudi kače velikanke (boa), ki so dolge tudi do deset

metrov. Kača zaduši svojo žrtev s tem, da se ovije okoli nje in jo stisne. Včasih pride ponoči med ovce in si katero izbere ter jo zaduši. Potem pa dobro pregleda okolico, ali niso kje te mravlje. Nato poje svojo žrtev in začne počivati. Če jo zalezejo mravlje potepuhi, jo v spanju pojedjo celo. Ali ni čudno, da mravlja lahko poje tako veliko žival?

Zanimive so opice. Nekega dne sem šel z avtomobilom v okolico. Ustavil sem se pri neki vodi. Pogledal se malo okoli sebe in opazil sem okoli sebe v razdalji kakih 20 metrov veliko opic. Posnemale so me v vsem, kar sem naredil. Če sem se usedel, so sedle tudi one. Ko vstanem, vstanejo tudi opice. Kar lepo je videti, kako radovedno te opazujejo. Gorje seveda, če bi vrgel kamen proti njim! Takoj bi začele metati kamenje proti meni. So pač opice in vse ponemajo.

Pa še kaj o kačah. Kač je tukaj veliko.

Dve opici, samec in samica, iz Franc. Gvineje.

To je razumljivo, kajti trava, ki je izborno skrivališče za kače, zraste dva metra visoko. Najbolj nevarne so tiste, ki so na drevesih in se spuste na človeka, če pride podnje. Boe, katere večkrat vidite v kinu, kako zaduše svojo žrtev, za človeka navadno niso nevarne, če niso prav hudo lačne. Pri neki hiši imajo dva metra dolgo in za pest debelo boe, da jim lovi miši in podgane. Da ni lačna, ji dajo vsak teden eno piško, ker bi sicer pojedla psa. Strah domačinov so majhne črne kače; imenujejo jih „kače sekunde“. Če ta kača piči domačina, takoj dne roko, v katero je bil pičen, na drevo in jo odseka z velikim nožem, ki mu služi za rezanje grmovja. Evropejci nismo taki junaki. Ker še ni seruma proti strupu te kače, je vsak, ki ga piči, izgubljen.

Vprašali me boste, kaj delajo Evropejci. Gvineja ima približno dva milijona in pol prebivalcev. Od teh je komaj 5000 Evropejcev. Največ so inženirji, geometri, trgovci. Upravni uradniki so skoraj sami domačini zamorci. Najcenejša hrana za Evropejca so ribe in piške, ker to kupimo od domačinov in ni treba pripeljati več tisoč kilometrov daleč. En kilogram krompirja stane prav toliko kot pet kilogramov rib ali pa ena piška. Kdor se hoče najesti rib in pišk, naj pride semkaj, toda po enem mesecu jih ne bo mogel več videti.

Največ pridelajo v Gvineji riža, ki je glavna hrana prebivalcev. Zabela jim je palmovo olje. Nasade banan vodijo v glavnem Evropejci. Nekaj podatkov: sadika banane zraste v osmih mesecih in ima grozd banan, ki tehta povprečno 25 kg. Ko pobe-rejo sadeže, posekajo deblo. Spodaj je pa že nova mladika, ki bo imela čez osem mesecev zopet sadež. Večji nasadi banan imajo tudi do 100.000 sadik. V Evropo pa jih prepeljejo

Del vasi v Franc. Gvineji. Pred hišami vidimo značilno godbo „tam-tam“.

s posebnimi ladjami, ki so med vsemi tovornimi ladjami najhitrejše. — Ananas pa potrebuje 20 mesecev, da dozori. Zato je mnogo dražji. V Gvineji pridelujejo tudi kavo, ki pa je zelo močna in je Evropejci ne pijemo.

Največje rudno bogastvo je boksit, iz katerega pridobivajo aluminij. Kibodo zgrajene električne hidrocentrale — vodne energije je dovolj — bo Gvineja proizvajala največ aluminija na svetu. V Gvineji so tudi veliki rudniki železne rude; dobivajo tudi zlato, s tem da izpirajo reke. V drugih področjih pa imajo tudi diamante.

Ta opis Francoske Gvineje bi bil precej nepopoln, če bi pozabil omeniti produkcijo pištacev. Zamorec sicer rajši žveči „kola“ (proizvodnja okrog 6000 ton na leto), otroci in žene pa so veliki prijatelji pištacev. Po mestu vidiš mlada dekleta, ki nosijo na glavi jerbasa oluščenih pištacev. Komaj sedeš v restavracijo, že pridrve dekleta in ti ponujajo pištače. Pištače je treba poznati. Če je minilo pol dne, od kar so bili izluščeni, so že stari. Vsakdo ima rajši sveže.

*

Kmalu bi bil pozabil na najvažnejšo značilnost teh krajev. To je godba tam-tam. Glasbilo je napravljeno iz različno dolgih palic, ki so med seboj povezane z vrvico. Pod palicami so privezane prazne krogle, to je sadeži nekega tropskega drevesa, podobne našim bučam. Vsebinsko odstranijo. Skorja je lesena. Ker so krogle različno velike, dá vsaka različno visok glas. Zamorec

tolče z batičem po palicah in tako nastane višji ali nižji ton, ki je odvisen od velikosti palice, po kateri udari, in od krogle pod palico. Zraven pa bobnar ves čas tolče po bobnu. Ob štirih popoldne se zberejo žene in z godbo na čelu odkorakajo; ustavijo se pred kako hišo, in sicer vsak dan pred drugo. Gorje meni, kadar se ustavijo pred hišo, kjer stanujem. To vam je ropot! Ženske pa plešejo. Včasih se našemi tudi kak zamorec kot pri nas o pustu in pomaga pri plesu, ki traja do desete ure zvečer. Človek mora imeti res dobre živce. Takšen ples vidiš tu skoraj vsak dan, če greš malo po mestu. Narod pleše in pleše, kot da na svetu ni nič važnejšega.

Za upokojenca, ki ljubi mir, bi to življenje ne bilo. Zdi se, kot da zamorci nikdar ne spijo. Ob eni ali dveh ponoči so na cesti in se pogovarjajo; ob štirih zjutraj pride klicar in kliče, naj molijo k Alahu. Če greš z avtomobilom v okolico, celo noč srečavaš ljudi, ki hodijo — večni popotniki. Ko pride črnc na delo, je izmučen, kot da ga je kdo pretepel. Mladi ljudje se premikajo počasi kot starčki.

V južnih predelih Gvineje žive še ljudožrci. Evropejcem niso nevarni, ker so ti „prešteti“; ljudožrci pa se boje represalij.

*

V Conakry je več državnih gimnazij, v katerih so otroci Evropejcev in črncev skupaj. Vsi črncci imajo v šoli brezplačno hrano. Če gre kdo v Evropo študirat, dobi štipendijo, ki mora biti seveda dovolj visoka, da lahko živi tudi žena; vsi se namreč poročijo že zelo mladi. V upravni službi so tudi višji uradniki črncci. V Conakry je zamorec zdravnik, h kateremu hodijo tudi Evropejci, ker je specialist za tropske bolezni. V francoski vladi v Parizu je največkrat tudi en minister zamorec.

*

Na ozemlju Gvineje živijo trije rodovi. Največ je Foulah (izg. Fulà), ki so najbolj inteligentni. Pred prihodom Francozov so bili gospodujoči rod. Na drugem mestu so Malinkès, na tretjem pa Soussous (izg. Susu). Imajo svoj jezik. Tisti, ki služijo pri Evropejcih, se za silo naučijo francoščine.

Ko človek pride semkaj, ima vtis, da vlada tu velika revščina. Počasi spoznaš tudi

vzroke. Črncci ne delajo več, kot je nujno potrebno. Ko gre zamorec služiti, si najprej kupi naočnike in sicer kar z navadnimi stekli, da je videti bolj učen. Nato kupi kolo, potem ženo. Sedaj dela samo toliko, da kupi prvega v mesecu riž za vso družino. Nato najame taksi in se pelje daleč, da porabi ves denar. Najpoznejše petega v mesecu pride prosit gospodarja za predujem. Tisti črncci, ki so malo bolj varčni, si kupijo avto in vozijo ljudi (taksi). Evropejci smejo vršiti dela, ki jih domačini ne znajo. Oblasti povsod dajejo prednost domačinom.

*

Za zaključek še vreme. V Conakry pade na leto od 5 do 5,5 m dežja. Od konca oktobra do maja je vedno sonce. Temperatura je od 30° do 40° C. Sredi maja se vsak večer pooblači. Nastane vihar „tornado“ in v dveh minutah se ulije dež. Če si 100 m od doma, ni več časa priti domov. Čez nekaj minut spet sije sonce. Tornado je vedno ob sončnem zahodu. To traja mesec dni. Sredi junija se ta nevihta premakne za pet ur. Čez dan je oblačno, opolnoči nastane vihar in se ulije dež in sicer v pravem pomenu kot iz škafa. Dež, o katerem pravijo v Evropi, da je, kot da se je utrgal oblak, ni nič proti tukajšnjemu deževju. Prvi dež v maju je največje veselje za otroke. Otroci takoj stečejo na cesto; itak so skoraj goli. Po cesti teče voda ob nalivu vsaj en meter visoko. Otroci se uležejo v vodo, ki je vsa rjava. To je zanje večje veselje kot pri nas prvi sneg.

V začetku julija se dež premakne na jutranje ure. Julija dežuje od petih zjutraj do kosila. Zadnje dni julija pa začne deževati noč in dan. To spet traja en mesec ali kaj. Potem se deževne ure pomikajo od poldneva proti večeru do konca oktobra, ko zopet zasije sonce za dobo šestih mesecev. Vprašali boste, kako je z delom v teh šestih mesecih. Zase lahko povem, da se delo vrši naprej. Kadar močno dežuje, oblečem kopalne hlačke. Na glavo poveznem tropsko čelado, ki varuje pred soncem in dežjem. Na nogah imam škornje, ker je vse pokrito z vodo in se ne vidi, kam človek stopi. Nad aparatom (teodolitom) pa drži zamorec velik dežnik, pravo kranjsko marlo, da dež ne ovira dela in da te ob sončnih dneh varuje pred pripeko.

„Tega otroka ne morem krstiti!“

(Resnična zgodba)

Aljoša in Marja sta se poročila v času najhujšega preganjanja vere v Rusiji. Aljoša je zmeraj veroval, kajti mati ga je bila naučila moliti in verskih resnic. Tudi Marja je bila na skrivnem verna. Toda časi so bili taki, da ni bilo varno javno kazati versko prepričanje. — Zaročila sta se, ko jima še ni bilo osemnajst let. Če bi bila komur koli povedala, da so ju doma starši naučili moliti, bi bilo lahko za vso družino slabo.

Tako sta se Aljoša in Marja poročila civilno v državnem uradu. V njuni hiši ni bilo videti nobene svete podobe (ikone). Še več: eden drugemu ni razodel, kako misli v svojem srcu. Aljoša je vsak večer v temi potihom molil večerne molitve. Marja je pa vedno čakala, da je zaspal, potem je pa šla v sosedno sobo, kjer je pokleknila in izmollila svojo večerno molitev. To je trajalo eno leto.

Potem se jima je rodil sinček. Žena Marja je sklenila, da mora biti krščen. Mora ga krstiti duhovnik. Koliko je premišljevala, kako bi naredila, da bi mož tega ne zvedel! Mislila je namreč, da on nima nobene vere. Balal se je, da bi se razburil, če bi mu nasvetovala, naj dasta otroka krstiti.

Nekega dne je bil Aljoša zdoma. Marja je vzela otroka in hitro šla k duhovniku, ki je bil v sosedni vasi dobre tri ure daleč. Pop je otroka krstil in Marija je srečno prišla domov, ne da bi bil mož kaj opazil. Bila je vsa potolažena.

Aljoša pa je tudi skrbelo, kako bo, če otrok ne bo krščen. Tudi on si ni upal reči Marji, naj neseta otroka h krstu. Prepričan je bil, da bi se mu smejala. Tedaj pa je Marja zbolela. Zdelo se mu je, da je sam Bog poslal to bolezen, da je lahko otroka odnesel k svoji materi. Rekel je Marji: „Nesel bom otroka k materi za nekaj tednov, da boš ti popolnoma ozdravela.“ Ko je prišel k materi, ji je rekel: „Nesi otroka v sosedno vas k popu, naj ga krsti.“

Mati ga je odnesla. Popu je povedala, od kod je in čigav je otrok. Prosila ga je, naj

ga krsti na ime Ivan. Tedaj je duhovnik rekel: „Tega otroka ne morem krstiti.“

„Zakaj pa ne?“ se je začudila stara mati.

„Ker sem ga krstil že pred nekaj dnevi, ko ga je prinesla njegova mati,“ je odvrnil duhovnik.

Lahko si mislite, kako sta bila mož in žena vesela, ko sta spoznala, da ju družiti tudi ista vera v Boga.

—○—

Gorazd Gosposvetski:

Kaj tulite, viharji . . .

Kaj tulite, viharji, med zrušenimi skladi sodobnosti?

Kaj res narobe svet postavili bi radi v vsej zlobnosti?

Kaj mar mi, najsi svet postavite na glavo v togoti tej!

*Jaz stal bom na nogah, v posmeh vam,
Bogu v slavo —
kot sem doslej!*

Kdor si junak . . .

*Kdor si junak, —
sproži korak
v smrtni vrtinec, —
tja, kjer se križata
jeklo in suinec,
kjer kakor kri
plameni črt,
kjer se približata
besu moči
večnost in smrt, —
kjer se tik praga
smrti ustavita
slava in zmaga! — —*

*Dvigni se, speče zaledje,
stopi v grmeče ospredje,
v bojne vrsté!
Zloba in zmeda še davita
Kristusu zveste ovcé . . .*

Korotanska fantazija

(Ob umotvorih koroškega slikarja Avg. Čebula na razstavi v Gorici)

Zamaknjen v slik čudesa Karantan'je
strmim v polja tišino, sinjega jezera,
cerkvá zvonike lilastega mira,
uvezene v sveto zemljo sanje.

Zelena zemlja, rdeča in rumena,
dih slajših barv kot poezija,
slovenske duše barva, melodija,
bodočnost roda svitanja zelena.

Potapljam ves v skrivnostno se molčanje
nekdanje, zdanje Karantan'je,
ostalo žito za življenje, kruh, vsakdanje,
po Bogu in slikarja duše sanje.

V oranžni barvi cerkev je v Škocijanu,
ob Zilji mirotvorna skoz stoletja,

Bog vsako dušo neumrjočo vodi v mlado-
letja,
slovenskega rodu središče zlato v Korotanu.

Dobrač — pod njim sohota polna mira,
idila zlata — ji ne vem imena,
v Kruh božji spremeni pšenica se rumena,
tišina angelska, v poletju od nikjer zefira.

V hišo pod Dobračem grajsko
duh roma, morda okno se odpre,
obrazek dečle name se ozre,
s slovensko dušo majsko — rajsko.

Morda rumenkasti topoli zadrhte:
„Sloven popotnik, Bog te sprimi,
tu angeli so naši pobratimi,
ozdravljeno razdvojeno srcé!”

Z razstave našega koroškega rojaka slikarja Avgusta Čebula v Gorici od 4. do 8. julija 1956.

V februarju bo poteklo dvajset let, kar je v Gorici umrl mučeniške smrti skladatelj in pevovodja Lojze Bratuž. Letošnji Koledar prinaša „Sonetni venec“ v njegov spomin. Napisala ga je njegova žena Ljubka Šorlijeva. Iz sonetnega venca lije vsa neutulajljiva žalost težko ranjenega srca, ki v dvajsetih letih ni moglo pozabiti bolečine, katero je v mračnih časih zadala nečloveška roka. Kot razlaga sonetnemu vencu naj služi pričujoči kratki oris Lojzetovega življenja, napisan v želji, da bi se kaj tako tragičnega nikjer in nikoli več ne zgodilo in da bi vendar že zavladata načela krščanske medsebojne ljubezni in pravičnosti tudi med narodi.

Življenjska pot Lojzeta Bratuža je bila kratka, a zanimiva. Rodil se je v Gorici 17. februarja 1902 v revni, a zelo delavni in pošteni slovenski družini. V osnovno šolo je hodil v Šolski dom. Istočasno se je že zanimal za petje in glasbo. Ko mu je bilo trinajst let, je že orgljal po cerkvah. Takrat

je bil v tretji gimnaziji. Končal jo je sredi maja 1915, ko je nad Gorico zabučal vihar prve svetovne vojne. Velikanska večina prebivalstva je zapustila mesto. Bratuževa družina pa je ostala v Gorici kot tudi še nekaj desetih drugih družin. Ti so bili v vedni nevarnosti pred granatami in so nekajkrat ušli smrti resnično le za las. Šole seveda ni bilo nobene; na učenje ni bilo časa misliti.

Življenje se je tem redkim prebivalcem goriških razvalin spremenilo v oktobru 1917. Italijanske čete, ki so Gorico zavzele v avgustu 1916, so se zaradi prodora pri Kobaridu umaknile. S sabo so odpeljale vse civilno prebivalstvo. Bratuževa družina je bila nastanjena najprej v Viareggio, potem pa v Rotello v pokrajini Campobasso. Mladi Lojze je povsod orgljal in prepeval po cerkvah. V letu 1919 so se begunci vrnili domov. Dežela se je obnavljala. Povsod je manjkalo zmožnih ljudi, zlasti pa učiteljev. Zato se je Lojze začel pripravljati za učiteljsko maturo, katero je po enem letu tudi napravil.

Takoj po maturi so ga poslali poučevat. Učiteljeval je v Šmartnem pri Kojskem, v Solkanu in končno v Batujah, kjer je ostal štiri leta. Potem ga je zadela usoda vseh slovenskih učiteljev. Vlada jih je prestavila v notranjost države. Lojze je prejel odlok o premestitvi v Manopello v pokrajini Pescara. Kakor povsod drugod ga je ljudstvo tudi tukaj cenilo, ljubilo in spoštovalo. Leta 1929 pa ga je nadškof dr. Sedej imenoval za učitelja petja v nadškofijski gimnaziji v Gorici in za nadškofijskega nadzornika slovenskih cerkvenih pevskih zborov. Zato je Lojze zapustil državno službo. Pod njegovim vodstvom so cerkveni pevski zbori na novo zaživeli. V zvezi s tem svojim delom je Lojze začel skladati pesmi. Iskreno prijateljstvo ga je družilo z **Vinkom Vodopivcem**. Skupaj sta skladala, drug od drugega dobivala navdihe, drug drugemu pomagala. Največ Bratuževih skladb kroži v prepisih med pevci, a kakih petdeset jih je

tudi objavil bodisi kot samostojna dela¹ (eden njegovih psevdonimov je Lojze B. Sočénko) ali pa v štirih velikih pesmaricah **Goriške Mohorjeve družbe** in v Vodopivčevih zbirkah. Harmoniziral je priljubljene ruske in češke melodije. Načrtov je imel veliko. Toda pravi umetnik, kot je bil Lojze, poje, kot mu prihaja iz duše, ki vedno prekipeva od lepote. Njegove načrte lahko poznamo, tega, kar je še imel v srcu, pa ne moremo poznati. Zato nas ob vprašanju, kaj bi bil še ustvaril, pretrese misel, da so šli z njim v prerani grob velikanski umetniški zakladi.

V letih, ko je vodil in organiziral cerkveno petje po deželi, ga je fašizem začel preganjati. V oktobru 1930 ga je na Travniku v Gorici napadla skupina mladih fašistov in ga z debelimi palicami pretepla, da se je ves krvav zgrudil na tla. Policija je prišla njega, napadalcem pa se ni nič zgodilo.

Na **Novo leto 1932** so ga zaprli z mnogimi drugimi Slovenci vred. V ječi je prebil šest mesecev; potem so ga izpustili, ker niso našli proti njemu nobene krivde. Dali pa so mu dveletni policijski opomin; to je bilo za tiste čase nekaj zelo težkega. Kogar je zadela ta policijska kazen, ni smel od sončnega zahoda pa do vzhoda zapustiti svojega stanovanja; policijski agenti so ponoči hodili gledat, ali je doma; seveda se jim je vsakokrat moral pokazati, čeprav so prišli petkrat ali večkrat. O spanju seveda ni moglo biti govora. Iz mesta sploh ni smel brez posebnega dovoljenja. S politično „sumljivimi“ osebami ni smel občevati (in kateri zaveden Slovenec ni bil politično „sumljiv“?). Dober mesec pozneje so ga policijski organi videli, ko se je na ulici razgovarjal z nekaterimi prijatelji. Takoj

1) Med drugim je izdal sledeče skladbe:

Bratuž Lojze: „Ena lučka“. Božična pesem za dvoglasni ženski zbor. Gorica, 1931. Besedilo je zložil Stanko Stanič.

Sočénko Lojze B.: „Detece sveto“. Pet božičnih pesmi. Besedilo Ljubke šorlijeve. 1932.

Sočénko Lojze B.: **Dve nagrobnici za ženski zbor**. Gorica, 1934. Besedilo Ljubke šorlijeve.

so ga aretirali. V preiskovalnem zaporu je ostal tri mesece. Nazadnje so ga zaradi pomanjkanja dokazov izpustili. Dva meseca pozneje mu je umrla mati (dec. 1932).

Naslednje leto se je **poročil z Ljubko šorlijevo** iz Tolmina. Sledilo je nekaj lepih, morda najlepših let Lojzetovega življenja. Ob strani mlade žene, ki je tudi bila umetnica z globokim pesniškim doživljanjem, mu je tekel čas v edinstveni harmoniji.

Zato pa je bil končni udarec toliko okrutnejši. Na sveti večer 1936 je Lojze vodil petje pri polnočnici v Podgori. Dva dni zatem — bila je **nedelja 27. dec.** — je po maši skupina sedmih fašistov zgrabila Lojzeta in še štiri pevce ter jih tirala na sedež fašja. Tam so vsakega z orožjem v roki prisilili, da je izpil velik kozarec umazanega olja; pomešano je bilo s strojnim oljem. Na Lojzetov organizem je to delovalo kot strup. Komaj je prišel domov. Drugi dan je moral v posteljo zaradi visoke mrzlice. Ker je bil vedno slabši, so ga po štirih dneh prepeljali v bolnico pri Rdeči hiši (tam je danes obmejni blok). V bolnici je začel umirati. Najstrašnejše je bilo to, da je umiral več kot poldrugi mesec; strup mu je razkrajal jetra in za to ni bilo rešitve. **Umril je 16. februarja** na večer pred svojim rojstnim dnem. Vse te dolge tedne je vsa dežela trepetala za njegovo življenje; med vsemi primorskimi Slovenci je živela ena sama skrb: ali bo Lojze Bratuž še kdaj vstal iz bolniške postelje?

Tudi mrtev je bil na poti. Najprej so ga odnesli v bolniško mrtvašnico in ga zastražili. Zgodaj zjutraj, še preden se je prav zdanilo, so ga prepeljali v mrtvašnico na pokopališču in ga zastražili. Razen najbližjih sorodnikov ga nihče ni smel pokropiti, čeprav se je desettisočglava množica zgriinjala okoli pokopališča. Pokopali so ga ob sedmih zjutraj skoraj skrivaj; navzoči so bili samo sorodniki in velikansko število policijskih sil.

Tako se je končala ena najbolj žalostnih in pretresljivih žaloiger, kar jih pozna slovenska zgodovina. Umorjen je bil bogonarjen pevec in umetnik samo zato, ker je ljubil petje, svoj jezik in svoj narod.

1.

*Ljubezen moja brez miru te išče,
zaman že dolga leta nate čakam;
tvoj grob s solzami grenkimi namakam,
v nočeh brez spanja misli si središče.*

Povsod krog tebe mir sladak kraljuje,
le petje ptic tišino sveto moti
in šum cipres, ko z njimi tam ob poti
se komaj slišno veter pomenkuje.

Kot da od znanca znanec se poslavlja,
od daleč nate gleda Krn visoki;
z Gradu te Mati Žalostna pozdravlja.

Ko v grobu spiš nevzdravno sen globoki
in te nebo za muke blagoslavlja,
opevajo srca te mili zvoki.

2.

*Opevajo srca te mili zvoki,
na srečne dni budijo mi spomine;
ob njih množe se v rani bolečine,
kot v reki vode rastejo s pritoki.*

Vse tihe sanje sem ljubezni svoje
predte v mladostnem ognju položila;
da boš moj angel varuh, sem čutila,
ki stopil z mano bo v življenja boje.

Tolminski svet, kjer milo in ubrano
pojo čez kamne viri in potoki,
utrdil vez med tabo je in mano.

In sanjala sva srečna o poroki,
ko Bog bo posvetil prisego dano.
Jeseni šla na pot sva roko v roki.

3.

*Jeseni šla na pot sva roko v roki
in v cerkev Vnebovzete pokleknila,
dosmrtno zvezo sva pred Njo sklenila.
Sam božji Duh je plaval pod oboki.*

Slovesno s kora orgle so bučale,
voščilna pesem k nebu je kipela;
v obroček zlati midva sva strmela —
ob njem so misli tiho srečo tkale.

V zahvalni vzdih izlil se nama glas je
do Njega, ki ljubezni je žarišče.
Smehljaj od sreče nama se obraz je.

Stopila v novi stan sva kot v svetišče,
ki mir je v njem doma in blagoglasje.
Združilo naju skupno je ognjišče.

4.

*Združilo naju skupno je ognjišče,
ki sva Bogu ga v varstvo izročila;
da vedno v vsaki sili, sva prosila,
bilò bi nama varno zavetišče.*

Goriško sonce nama se v pozdrav je
veselo ob prihodu nasmejalo;
na Sveto goro je srebro metalo,
upiralo se v Brda čez Oslavje.

In mimo naju tiho šla jesen je —
pomlad in pesem v duši sva čutila.
Pred nama se smehljalo je življenje.

Mladost sem svojo nate naslonila,
ki bil si sanj dekliskih hrepenenje —
edini, ki sem v srcu te nosila.

5.

*Edini, ki sem v srcu te nosila
in za teboj k Lepoti pot iskala!
Zamaknjena njen klic sva poslušala,
ob njej duha zaklade bogatila.*

Ko najin dom ob Svetogorski cesti
otroški jok in smeh je razveselil,
oh, kot bi košček raja vanj se vselil,
poln sončnega veselja in prelesti!

Pa se nebo stemnilo je nad nami:
na pragu Sreča je slovo jemala —
na pot sva pokropila jo s solzami.

Tesnoba mi na srcu je ležala,
slonela nemo sem ob tvoji rami,
trpela zate, v strahu trepetala.

6.

*Trpela zate, v strahu trepetala
sem oni dan — dan grenkega spomina,
ko ti zločinska roka je pelina
morilnega nasilno piti dala.*

V Podgori milo peli so zvonovi
v božični čas... Na koru pesmi svete
tvoj zbor ubiral je za božje Dete.
Še Soča z njim je pela med bregovi.

Utihnili so pesem... In tihota
je cerkev ob Kalvariji obdala.
Prevpila jo le krivde je trdota.

Od tebe, dragi, sem gorje zaznala —
sijala iz oči ti je grozota.
Utehe pri Devici sem iskala.

7.

Utehe pri Devici sem iskala,
ki tvoj obraz je videla trpeči,
da bi podprla v tvoji te nesreči,
te dan in noč dobrotno varovala.

Za Sina svojega, ki trikrat svet je,
pod križem sama muke je trpela,
zato je vzdihne žalostne umela,
pomoč mi obljubila in zavetje.

Ko težka slutnja svojo ost bodečo
v srce mi kakor meč je zasadila,
oprla ob rokó sem se ljubečo,

ki mi jo nudila je Mati mila;
izlila bol v molitev sem gorečo,
bojazen in nemir pred Njo razkrila.

8.

Bojazen in nemir pred Njo razkrila
zaupno sem ob svoji težki uri,
ko smrt je kruta trkala na duri
in tebe, dragi, za seboj vabila.

V temoten februarški dan bedela
ob tebi sem. Spokojno si ugašal . . .
Po sinku svojem si in hčerki vprašal —
čez blede lice solza je polzela.

In ko je angel smrti vate dahnil,
obdala ti obraz je rajska sreča.
Kot v polju mlado si drevo usahnil.

Zatisnila oči sem ti drhteča
od groze, ki me v njo tvoj molk je
pahnil.

Rohnela vame usoda je preteča.

9.

Rohnela vame usoda je preteča,
da je srce od tuge krvavelo
in v težki bolečini onemelo;
odprla v njem se rana je skeleča.

Zazóril komaj se nad Mirnom dan je,
ko so k počitku nesli te, moj mili.
Skrivaj . . . K pokopu niso ti zvonili.
Povsod le strah in — tiho žalovanje.

Zaman v slovo si zadnje pesem čakal —
vkvovana v molk po sili je molčala.
Od daleč narod je za tabo plakal.

Usode moč mi dom je razdejala,
ki ni vrnitve tvoje več dočakal —
Adamovih otrok mi delež dala.

10.

Adamovih otrok mi delež dala
v napotek je po solzni tej dolini;
hodila z njim sem v soncu in temini,
na razvalinah sreče počivala.

V prerani grob, od koder ni povratka,
mladost so mojo s tabo položili;
ne bodo več je vzdihni obudili —
bila ji doba je življenja kratka.

In ko srce s teboj se pogovarja,
nasmehne se mladost, ob tebi speča,
spokojna vsa ko nad gorami zarja.

Tedaj pozabim, v mladi čas strmeča,
da v me trpljenje, delež moj, udarja —
težak in krut kot za pravico ječa.

11.

Težak in krut kot za pravico ječa
se val sovražnih sil je v me zaganjal
in mi duha od sonca k tlom uklanjal.
Krivila pod bremenom so se pleča.

Požar so v svetu vojne iskre vnele,
krivice vpile so po maščevanju,
upirala so ljudstva se teptanju,
nedolžnih trume v ječah so trpele.

Usodo grenko z njimi sem delila:
trdó, kot les neobčutljivi tnala,
me tujca pest je dan za dnevom bila.

Strah tiščal me je k zemlji kakor skala —
zaprti rani nova je sledila;
upehana od bojev sem jokala.

12.

Upehana od bojev sem jokala,
pojemale moči so mi in nade;
držala moja pot je čez prepade,
v meglena jutra novih dni peljala.

Ves svet z grobovi vojna je pokrila
in opustošila dežele cele;
človeški rod koval je upe smeje,
da mu Pravica bode mir zgradila.

Na ruševinah vstali so domovi,
potihnila nevihta je besneča —
Pravico še in še težé okovi.

Borila sem ta čas se kakor sveča,
ki ji v plamenček silijo vetrovi;
življenja ni mi strla moč grozeča.

13.

*Življenja ni mi strla moč grozeča,
v nadzemski svet me vera je krepila,
kjer bo nekoč se duša odpočila,
po miru in pokoju hrepenega.*

V dolini solzni hoja je težavna,
po njej nositi laže križ je v dvoje;
ob toplem srcu vse okrog svetlo je —
še strma pot se mehka zdi in ravna.

Pod križem, dragi, zgodaj si omagal,
ni več ti noga izpod njega vstala;
preveč te s težo svojo je oblagal.

Naprej sem v boje sama se pognala —
tvoj duh me vodil je in mi pomagal,
uporno sem viharjem kljubovala.

14.

*Uporno sem viharjem kljubovala
in v mislih nate čolnič svoj branila;
mi božja roka milost je delila
in sreča materinstva moč dajala.*

Oh, daleč dan je najine ločitve . . .
Kaj vse je v dolgih letih čas napredel!
Povest boš mojo, dragi, vso izvedel
ob svetli uri najine združitve.

Ko zame se po trdem zemskem boju
zaprlo bo življenja pozorišče,
na tvojo stran me položé k pokoju.

In grob bo nama zadnje bivališče . . .
Naj vse dotlej v spominov zlatem soju
ljubezen moja brez miru te išče!

15.

*Ljubezen moja brez miru te išče,
Opevajo srca te mili zvoki.
Jeseni šla na pot sva roko v roki,
Združilo naju skupno je ognjišče.*

*Edini, ki sem v srcu te nosila,
Trpela zate, v strahu trepetala;
Uteho pri Devici sem iskala,
Bojazen in nemir pred Njo razkrila.*

*Rohnela vame usoda je preteča,
Adamovih otrok mi delež dala,
Težak in krut kot za pravico ječa.*

*Upehana od bojev sem jokala —
Življenja ni mi strla moč grozeča;
Uporno sem viharjem kljubovala.*

† STANKO STANIČ

Umril je mož!
Kje tak je še med nami?
(S. Gregorčič)

Ko bo ta Koledar prišel v roke mohorjanom doma in po svetu, bo minilo že več kot leto dni, kar je za vedno zatisnil oči Stanko Stanič, župnik v Štandrežu pri Gorici in eden najvidnejših kulturnih delavcev med Slovenci v Italiji. Z žalostjo v srcu posvečamo te kratke vrstice njegovemu spominu; zavedamo pa se, da bi zaradi velikanškega dela, katero je opravil v svojem življenju, zaslužil ne samo obširno knjigo, ampak tudi spomenik iz domačega kamna ne kje na domači zemlji.

Pokojni Stanič je bil doma iz vipavskega Svetega Križa, kjer se je rodil 20. novembra

1893. Po končani osnovni šoli je v Gorici obiskoval in končal gimnazijo; nato se je vpisal v bogoslovje. — Bližala se je svetovna vojna. Ko je izbruhnila tudi na zapadni meji stare monarhije, je bilo bogoslovje preseljeno iz Gorice v Stično na Dolenjskem. Tam je Staniča kot tretjeletnika nadškof Sedej dne 3. maja 1917 posvetil v duhovnika. V bogoslovju je potem ostal še eno leto. Sredi maja 1918, torej proti koncu vojne, ga je nadškof poslal za kaplana v Cerkljano. Fronta se je bila odmaknila od Cerkljanske, a dela je bilo prav zaradi tega zelo veliko. Stanič je opravljal dušnopastirsko službo v zelo razsežni župniji.

Našel pa je tudi čas za študij domače zgodovine, ki ga je privlačevala od dijaških let

pa do smrti. V Cerknem je preiskoval arhive. Zlasti je zbiral podatke o domačih slikarjih in podobarjih. Plod tega zanimanja je bila razprava „Iz zgodovine upodablja-
če obrti na Goriškem“ („Jadranski almanah“, 1924). Tu Stanič obravnava domače umetnike, podobarje in slikarje v trikotju Cerkno – Idrija – Poljane. Poprej so o teh ljudskih umetnikih le malo pisali. Pravzaprav je nekatere izmed njih ravno Stanič uvedel v zgodovino slovenske umetnosti. Sistematično je to stran slovenske kulture pozneje obdelal **dr. Stele**. Danes bi človek pripomnil samo, da to ni bila obrt, temveč prava umetnost. O zgodovinskih izsledkih, pridobljenih v Cerknem, je Stanič pozneje še pisal; o njih je tudi predaval v Slovenskem katoliškem prosvetnem društvu v Gorici.

V septembru 1922 je nadškof poklical Staniča v Gorico. Nastavil ga je za **kaplana pri Svetem Ignaciju na Travniku**. Gorica se je takrat živahno obnavljala na zunaj; odstraniti pa je bilo treba tudi duhovne ruševine, katere je zapustila vojna. Staničev delež pri duhovni obnovi ni bil majhen. Leto dni kasneje (1. oktobra 1923) je bil imenovan za **kurata v Podgori**, kjer je ostal več kot dvajset let, do leta 1944, ko se je umaknil v škofljo **Rovigo**.

Po končani vojni se je vrnil. Nastopil je mesto ekonoma v Malem semenišču, ktero so začeli obnavljati. Prevzel je poslopje iz rok vojaških oblasti, ki so bile v njem po 10. juniju 1940 uredile vojaško bolnico. Ko je to težavno nalogo dovršil, je postal župni upravitelj (1. febr. 1952) in v aprilu istega leta pravi **župnik v Standrežu**. Smrt ga je nenadno pokosila dne 29. oktobra 1955 v goriški bolnici, kamor se je bil šel zdraviti en dan poprej.

*

Stanič je bil odličen publicist in nabožni pisatelj. Omenili smo že njegovo tehtno razpravo o slikarjih in podobarjih. V Podgori je za sveti misijon leta 1926 napisal in izdal knjižico „Zgodovinske drobtinice iz Podgore“. Zgodovinske razprave in članke je pisal v koledarjih Goriške Mohorjeve družbe, v goriški „Mladiki“, v „Družini“ in v drugih listih. Uredil je „Ljudski koledar“ za leto 1924, ki je bil predhodnik Mohorjevih ko-

ledarjev. Za Mohorjevo družbo je napisal dve knjigi, in sicer: „Dobe in podobe iz cerkvene zgodovine“ (1938) in „Naša gozdna divjačina“ (1944) pod psevdonimom Stanko Jereb. V „Dobah in podobah“ je cenzura črtala stavek, v katerem je bila izrečena obsodba pretiranega in prenapetega nacionalizma. Za knjigo „Zgodovina goriške nadškofije“ (1951) je opisal življenje in delo **nadškofa dr. Andreja Gollmayra**.

Stanič je bil velik častilec Device Marije. V njeno čast je izdal dvoje šmarnic: „Marija v senci naših dni“ (1927) in liturgične šmarnice „Marijini govori“ (1932). Sodeloval je pri Zborniku svečenikov svetega Pavla, pri Našem čolničju, Goriški straži, Slovenskem Primorcu, pri Katoliškem glasu, katerega je več let aktivno urejeval, in sploh pri vseh slovenskih katoliških listih v Gorici. Bibliografija njegovih spisov bi bila dolga; treba bi jo bilo šele sestaviti.

Izredno važno je Staničevo delo pri raznih slovenskih kulturnih ustanovah. Takšno delo se v javnosti ne vidi tako kot pisane ter se hitro pozabi, a brez njega bi nobena ustanova ne mogla živeti. Stanič je bil **prvi tajnik Goriške Mohorjeve družbe**; pomagal jo je organizirati. Po smrti **msgr. Berlota** (1940) je postal predsednik družbe. Prav tako je bil dolgo vrsto let tajnik in pozneje predsednik **Katoliškega tiskovnega društva v Gorici**.

Z dnevno politiko, ki je polna spletk, trenja, sebičnosti ter je včasih tudi nečedna, se ni rad ukvarjal. To se mu je zaradi ravnopravnega mišljenja in mehkega srca upiralo, čeprav dnevno politično delo ni težko. Težko pa je v zmešanih časih, ko dajejo pečat velikim dogodkom nasprotujoča si čustva, sovraštvo, revolucionarno podiranje starega in ustvarjanje novega, spoznati pravo pot, **pokazati pravo smer**.

Pokojni Stanič je to znal. Oprt na večna načela, za katera je delal vse življenje, je tudi v burji in viharju ostal na pravi cesti, dasi je vedel, da je trnova in bodeča. Pri daljnosežnih odločitvah je vedno vedel pravilno svetovati. Zmota je vedno obsojal pogumno in javno; v tem pogledu je bil brezkompromisen. In to ni najmanjša njegovih zaslug. Tudi zaradi nje ne bo ime Stanka Staniča pri goriških Slovencih nikoli pozabljeno.

Gregorčičeva pisma Ivanu Trinku

Ivan Trinko je prvič nastopil v javnosti v ljubljanskem „Ljudskem glasu“ leta 1883 s spisom „Beneški Slovenci“. Naslednje leto je v Ljubljanskem Zvonu objavil narodopisni članek „Narodne stvari“, star šele 21 let. L. 1886 je pel novo mašo v Trčmunu.

Ker je od dijaških let gorel za vse, kar je bilo novega med Slovenci, zato ni čudno, če je kmalu stopil v stik tudi s Simonom Gregorčičem, čigar ime je bilo prav tista leta postalo znano med vsemi Slovenci zaradi njegovih pesmi in tudi zaradi burnih polemik in bojev, katere je povzročil dr. Anton Mahnič s svojo ostro filozofsko kritiko.

Ugotovljeno je, da je bil Ivan Trinko v korespondenci z Gregorčičem od leta 1885, ko je bil še bogoslovec. Potem sta si dopisovala do decembra 1903. Če je bilo kaj pisem prej ali pozneje, ne vemo.

Ohranilo se je malo pisem. Enajst jih je objavil dr. Alojz Res v „Domu in svetu“ (1928); ponatisnjena so v IV. knjigi Gregorčičevega „Zbranega dela“ (Ljubljana, 1951). Tri pisma je objavila Ema Lisjakova v „Borih“ (Koper 1955 str. 352–354).

Na Trinkovem domu v Trčmunu pa hranijo še naslednjih pet Gregorčičevih dopisov na razglednicah Ivanu Trinku, ki obsegajo voščila in kratka sporočila:

1.

(Razglednica: Pozdrav iz Renč)

6. novembra 1898

Prečastni! Predragi!

Srčna hvala, da me niste pozabili! Ali Vas res ne bo več na moj hribček? Ako Vi ne k meni, pa jaz k Vam! Bog z Vami!

S. Gregorčič

2.

(Drugačna razglednica: Pozdrav iz Renč)

25. decembra 1900

Prijatelj moj zlatil
Voščila iskrena!
Kot duša nobena
Ne mogla bi Vam jih poslati!
Ne zabite vbogih Slovencev!
Če zdanji Vam rod
Zavistno ne hoče spletavati vencev,
Pa bo jih prihodnji, moj dragi gospod!
Viharji razsajajo skozi naš zrak,
Vihar pa k a j č a s a razgraja le vsak,
Potem se pa zjasni!
Nam tudi pač dnevi napočijo krasni.

Vedno Vaš S. Gregorčič

3.

(Razglednica: Pozdrav z Gradišča pri Prvačini)

30. oktobra 1901

P. n. gospod prijatelj!
Najsrčnejša hvala, da Ste odločili tudi meni kotichek v blagem srci svojem. Bog se Vas spominjaj blagodarno, osrečevalno!

Bolan sem bil res nevarno; a zdaj je razmerno dobro.

„Pegaz“ dela ... zvezek III spisan.
Bog z Vami!¹⁾

Vaš S. Gregorčič

Slovenske izseljenke v narodnih nošah v Pas-de-Calais (v Franciji).

1) Kar je v kurzivnem tisku, je v cirilici.

4.

(Razglednica: Pozdrav iz Renč. — Gregorčič je pri-
pisal: „z Gradišča“.)

22. decembra 1901

K veselim božičem
In k novemu letu
Iz srca Vam kličem:
Slovenskemu svetu
Ohrani še dolgo Vas Bog
Le v sreči, brez tog in nadlog!
S. Gregorčič

5.

(Razglednica s sliko novorojenega Jezusa in ti-
skanim napisom: Vesele božične praznike!)

24. decembra 1903

V. č. gospod!
Srečno novo leto!

S. Gregorčič

Bršljanski:

Sveti večer na kraški planoti

*Rumenosive sanjajoče gmajne —
srebrijo v njih kot demanti se kamni,
duhti zeleni brin, pod njim ciklamni
usehli v mraku čakajo na božje tajne.*

*Rej! rdečerjav in srebrnorumen —
žari škrlatno vsa planota,
bršljan opleta zid. O blažena pustota,
ko duša čaka Kristusa in Njégov
zimzelen!*

*Zahaja sonce; razsvetljuje Kras
že prva zvezda svetega večera.
Ni bóli v dušah več, nemira;
začul krilatcev boš v pustoti néba glas.*

1) rej, roj — grm na kraški gmajni.

IZ BENEŠKE SLOVENIJE

Za kruhom morajo iti naši Benečani v
daljni svet. Tuji kraji jim ga režejo, a do-
mačega veselja jim ne dajo.

Največ ljudi iz naših hribovskih vasi nad
Čedadom v Italiji dela danes po Belgiji.
Tam jih je že več izgubilo življenje. Za do-
mače je v takem primeru velika tolažba,

če morejo prepeljati truplo v domači kraj
in ga pokopati na domačem pokopališču.

(Slika: Pogreb 24-letnega mladeniča
Alojzija Hvalica (pd. Zajcev) iz Črnetičev
pri Sv. Pavlu v Srednjem. V belgijskem rud-
niku Tertre je letos padel v globini 480 m
sto metrov globoko.)

SLOVENCİ GÜVERNERJÜ LOVŞETU

Dne 12. avgusta 1956. so v Slovenskem kulturnem vrtu v Clevelandu zastopniki vseh kulturnih narodov, ki žive v tem ameriškem velemestu, že enajstič slovesno obhajali praznik skupnega bratstva, tako imenovani „Svetovni dan“ („One World Day“). Ob tej priliki so Slovenci vzbudili posebno pozornost, ko so v znamenje spoštovanja, priznanja in ljubezni poklonili svojemu rojaku guvernerju zvezne države Ohio (izg. Ohájo) Francetu Lovšetu bronasto plaketo, ki jo predstavlja slika na levi strani.

Vsebina plakete je roža-nagelj, ki simbolizira slovenstvo in tudi zvezno državo Ohio, ZDA.

Plaketa je delo mojstra *Franceta Goršeta*, enega izmed največjih sodobnih slovenskih kiparjev, in kaže njegovo smer razvoja v sodobni stilizaciji. Mojster živi danes v Clevelandu.

Pred večtisočglavo množico je guverner Lovše ob tej priliki slovesno izjavil:

„Srečen sem, da sem Slovenec. Vse, kar imam, imam od svojega slovenskega jezika, od slovenske besede, od slovenske pesmi, od svoje dobre matere in očeta, od vas, dragi Slovenci! Hvala vam!“

Štiridesetletnica mašništva g. župnika

MA TIJA JAGRA

V nedeljo 1. julija 1956 je obhajal štiridesetletnico mašništva preč. gospod Matija Jager, župnik pri cerkvi Marije Vnebovzete v Collinwoodu v Clevelandu. Farani so se v lepem številu udeležili tega slavja v cerkvi in zvečer pri banketu v šolskem avditoriju.

Gospod slavljeneec je bil rojen 1892 v Ljubljani. V zgodnji mladosti je zgubil starše, nakar ga je vzel v oskrbo njegov bratranec župnik g. *Anton Merkun*, ki živi sedaj pri njem v Ameriki.

V mašnika je bil posvečen 24. junija 1916. Novo mašo je pel na Homcu, krasnem gričku blizu Kamnika. Nato je pastiroval v Do-

bu, Borovnici in pri Sv. Jakobu v Ljubljani. V Dobu je postavil lep društveni dom, katerega so komunisti za časa revolucije porušili in opeko odpeljali.

Leta 1927. je odšel v Ameriko, kjer je postal kaplan v slovenski župniji Sv. Vida v Clevelandu. Njegov župnik je bil rajni *msgr. Jernej Ponikvar*, veliki dobrotnik Družbe sv. Mohorja v Celovcu. V Clevelandu se je g. Jager veliko udeleževal v društvenem življenju, zlasti pri takratni orlovski organizaciji. Od Sv. Vida v Clevelandu je leta 1940. odšel v Barberton za župnika. Tudi tu ni miroval. Ker barbertonski Slo-

Župnik Matija Jager, Cleveland (ZDA)

enci še niso imeli takrat primerne svoje cerkve, se je z vsem navdušenjem lotil zidanja nove cerkve v čast presvetemu Srcu Jezusovemu. To delo je izvršil z velikimi žrtvami v čast božjo in v blagor barbertonskih Slovencev. Kupil je tudi svet za novo šolsko poslopje in pripravil zanj že tudi načrte.

Pred štirimi leti je bil iz Barbertona prestavljen za župnika k cerkvi Marije Vnebovzete v Colinwoodu v Clevelandu. Tu se je z vso gorečnostjo zavzel najprej za razširjenje župnijskega šolskega poslopja, ki je danes pravi ponos colinwoodske fare.

Ker je sedanja colinwoodska župnijska cerkev zelo slabo zidana in je zidovje že počeno in se stolp vsako leto nekoliko nagne, so strokovnjaki ugotovili, da je neobhodno potrebno, ali postaviti novo cerkev ali pa dosedanjo zvezati in podpreti z raznimi podporniki, kar bi pa toliko veljalo, kakor če si postavijo novo cerkev. Gospod župnik

se je odločil za novo cerkev. Ljudstvo je skrbnega dušnega pastirja poslušalo in se z njim z vso vnemo lotilo dela. Prostovoljno so se izjavili, da bodo toliko prispevali, da bo cerkev brez hujših težav postavljena. Sedaj pridno donajajo denar za novo cerkev. Župnijsko Oltarno društvo se je zavezalo, da bo postavilo s svojimi sredstvi veliki oltar iz marmorja. — (Glej sliko na str. 134.)

V nedeljo 21. oktobra 1956 bo župnija Marije Vnebovzete v Colinwoodu slovesno obhajala petdesetletnico, kar je bila ta clevelandska slovenska župnija ustanovljena. Dopoldne bo clevelandski nadškof *Edvard F. Hoban* opravil pontifikalno sv. mašo, po njej pa bo blagoslovil stavbišče za novo colinwoodske cerkev. Vsa fara se že sedaj pripravlja, da kar se da dostojno proslavi svoj zlati jubilej.

Gospod župnik Jager je sijajen pevec, ki skrbi za lepo petje v cerkvi kakor tudi pri številnih župnijskih cerkvenih organizacijah. Colinwoodski pevski zbor je v Clevelandu zelo znan po svojih izbornih pevcih kakor tudi po svojem skrbnem *pevovodju g. Martinu Rakarju*.

Omenim naj še, da gospod župnik Jager podpira slovensko stvar, saj je sam slovenske krvi, naše gore list. Kot župnik ima veliko prilike, da v tem pogledu veliko dobrega stori. Saj mi duhovniki moramo ljubiti svoj narod, saj je Gospod Jezus tudi ljubil svoj narod. V tej zvezi bodi omenjeno, da je gospod župnik Jager radevolje dal prostore v župnijski šoli za sobotno slovensko šolo. Vsi bomo veseli, da bo ob raznih prilikah priporočal tudi dobre slovenske katoliške liste in dobre slovenske knjige, poseben še knjige Družbe sv. Mohorja v Celovcu. Mnogo je namreč v fari še Slovencev, ki ne znajo angleško, zato nujno potrebujejo slovenske dušne hrane, dobrih slovenskih knjig in listov. Tiskovni apostolat je velik apostolat, važen pripomoček za uspešno dušno pastirstvo.

Bog daj gospodu župniku Jagru dočakati zlato sv. mašo in potem še in še, v zdravju, zadovoljstvu in v milosti božji!

Cleveland, 28. avgusta 1956.

Anton Merkun

† Msgr. Vitus Hribar

Dne 26. maja 1956 je umrl v Clevelandu v Združenih državah ameriških msgr. Vitus Hribar, vpokojeni župnik na tamošnji slovenski fari pri Mariji Vnebovzeti.

Rajniki je bil vse življenje **dobrotnik Družbe sv. Mohorja v Celovcu**. Ko so se ameriški Slovenci po zadnji svetovni vojni takoj, ko je Družba sv. Mohorja v Celovcu obnovila svoje delovanje, odločili, da ji pomagajo spet na noge, je bil rajniki gospod monsignor poleg gospoda **Ivana Blažiča**, župnika v Uniontownu v Pensilvaniji, in danes že tudi rajnkega msgr. **Jerneja Ponikvarja**, župnika pri sv. Vidu v Clevelandu, tisti, ki je najgloblje posegel v žep. Dolžnost Družbe je tedaj, da se svojega dobrotnika ob njegovi smrti še prav posebno spomni v svojem Koledarju.

Matožotov Vid, poznejši ameriški Vitus, je bil rojen 29. maja 1870 v vasi Girkuš št. 8, župnija Zgornji Tuhinj nad Kamnikom. Njegova rojstna hiša je stala sredi vasi; leta 1923. pa so to hišo podrli in postavili na koncu vasi novo.

Monsignorjev oče **Martin** je užival velik ugled, in to ne samo v svoji domači vasi,

marveč tudi daleč naokrog. Za svojo dobo je bil najbolj izobražen kmet v tamkajšnji okolici. Brati se je naučil iz Pratik. V poznejšem življenju, ko je imel že vso družino pod vrhom, se je rad pohvalil, da zna bolje brati kakor pa njegovi otroci, čeprav so ti hodili v šolo, on pa ne. Umrl je okrog leta 1895.

Mati Neža, rojena Zajc, je bila iz vasi Liplje v Zgornjem Tuhinju. Bila je pridna in skrbna gospodinja, zlasti pa dobra mati. V družini je bilo deset otrok: 9 fantov (**Matija**, **Martin**, **Jože**, **Janez**, **Anton**, **Jakob**, **Franc**, **Andrej**, **Vid**) in ena hči (**Marija**). Dva sta umrla v rani mladosti, vsi drugi pa so doživeli lepo starost. Vendar je Vid vse druge preživel in je umrl kot zadnji iz tega kolena.

V ljudsko šolo je hodil Matožotov Vid v Kamnik. Od tam pa je šel v Ljubljano. Ker je bil priden in nadarjen, je bil po drugi gimnaziji že sprejet v takratno ljubljansko škofijsko Malo semenišče, ki so ga kratko imenovali po njegovem ustanovitelju **škofu Antonu Alojziju Wolfu** „Alojzijevišče“. V tem zavodu je Vid ostal vse do mature, ki jo je opravil julija 1890.

V Vidovem času je bil v Alojzijevišču za vzgojnega prefekta znani slovenski rodoljub **dr. Tomo Zupan**, ustanovitelj nekdanje slovenske narodno-obrambne ustanove Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, ki je ustanavljala slovenske šole po narodno ogroženih krajih; njeno delovanje se je čutilo vse od laškega **Vidma do St. Jakoba v Rožu na Koroškem**. Tomo Zupan je bil z dušo in telesom Slovan. Pečat njegove narodnopolitične vzgoje je dobil tudi mladi Vid. Brezdvomno je vzgoja, ki jo je prejel od tega moža, v velik meri vplivala, da se je odločil za duhovniško delo med rojaki v Ameriki.

Ko sem zbiral podatke za Hribarjev življenjepis, sem med drugim vprašal Miss **Mary Hribar**, monsignorjevo nečakinjo (dolgoletno njegovo gospodinja), kaj je njenega strica Vida napotilo, da se je odločil za Ameriko. Ta mi je rekla, da je dobil veselje za misijonsko delo v Ameriki, ko je

kot alojzijeviščnik slišal in bral o **Barogvem** misijonskem delovanju v Ameriki. Pri tem je tudi sam želel postati misijonar. Ko je v počitnicah 1890. prišel iz Clevelanda v Ljubljano slovaški duhovnik **Furdek**, se Vid ni veliko pomišljal. Brez oklevanja se je odločil, da postane ameriški slovenski duhovnik.

Iz njegovih gimnazijskih študijskih let naj omenim še to, kar mi je povedala omenjena Miss Hribar, „da je Vid očetu delal vedno veselje“ in „da je kot alojzijeviščnik v počitnicah celo rad zahajal pod neki hrast zunaj vasi. Podenj je hodil vsak večer; nanj je obesil podobo Matere božje; takrat je sam zase mislil in tudi nečakinji Miss Mary je večkrat pozneje pripovedoval, da želi na tistem mestu postaviti kapelico ter, da bi bil rad ondi nazadnje tudi pokopan“. — Vendar se vse to ni zgodilo. Msgr. Vitus počiva sedaj na clevelandskem pokopališču **Calvaria**.

Prej pa, preden nadaljujemo Vidovo življenjsko zgodbo, kakor se je razvijala v Ameriki, pa velja nekaj povedati o takratnih slovenskih razmerah v Clevelandu.

Frank J. Turk, clevelandski slovenski rojak, ki je 1955 izdal pod naslovom „Slovenski pionir“ nekaj spominskih črtic iz življenja prvih Slovencev v Clevelandu, trdi, da je bil njegov oče **Jožef Turk** prvi Slove-

nec, ki se je naselil 25. oktobra 1881 v Clevelandu. Ta je bil doma iz vasi Žvirče pri Hinjah na Dolenjskem. „Za njim so pričeli prihajati drugi iz Žvirč, Retja, Hinj, Žužemberka, Prevalj, Ambrusa itd. Novi naselenci so pisarili,“ piše Turk, „domov, prihajati so pričeli spet novi in bilo jih je vedno več in več.“ — Kakor drugod po Ameriki, tako je bil tudi v Clevelandu takrat vsak prišlek „Polack“. Sicer se pa to poimenovanje za vse novodošle sliši še danes kaj pogosto in ima sramotilni prizvok.

Prvim slovenskim kakor tudi vsem drugorodnim ameriškim naseljencem pravimo danes v Ameriki pionirji. Kar se posebej Slovencev tiče, je zanimivo, da so prvi naši ljudje, ki so prišli v Ameriko, v narodnostnem pogledu za sebe trdili, da so „**Austrian Crainers**“. Dotlej so bili namreč tisti, ki bi se med njimi naravnost imenovali Slovence, prava pravcata izjema. Tako jih tudi Amerikanci, kakor piše Turk, niso drugače imenovali kakor „**Crainers**“ ali tudi „**Grainers**“. Še sedaj moreš tu in tam slišati to ime.

Jožef Grdina, drugi znani clevelandski slovenski rojak, pa je v „Spominski knjigi“, ki je bila izdana 1935 ob priliki odkritja spomenika škofu **Ireneju Baragu** v Jugoslovanskem kulturnem vrtu, napisal, da je bil **Jakob Pintar** prvi Slovenec, ki je bil že leta 1879. v Clevelandu. Zanj piše Grdina, da prvič ni ostal dolgo tu. Po Grdino-

Rojstna hiša msgr. V. Hribarja v Cirkušah nad Kamnikom. — Pred hišo je njegova mati in bratova družina.

Mati pokojnega msgr. Vida Hribarja

vem zatrjevanju so bili prvi slovenski naseljenci iz raznih krajev Dolenjske, „kot od Žužemberka, Žalne, Sinje, Zatične, Sv. Križa, Višnje gore, a tudi od notranjske strani jih je bilo precej, tako z Vrhniko, iz Borovnice, Preserja, potem z Blok, Loške doline in še iz raznih krajev.“ — Jožef Grdina dalje kar imenoma navaja 49 imen odličnih Slovencev, ki so prišli v Cleveland pred ustanovitvijo župnije sv. Vida odnosno v času njenega ustanavljanja. Na prvem mestu navaja že omenjenega Jožefa Turka, po domače Stenca, ki se je po sinovi sodbi prvi naselil v Clevelandu.

V tej zvezi je zanimivo povedati še to, kdaj so začeli prvi slovenski ljudje v Ameriki sprejemati ameriško državljanstvo in se s tem docela vključevati v novi svet. Turk ve povedati, da je bilo to 24. oktobra 1891, ko je prvih sedem Slovencev v Clevelandu dobilo ameriško državljanstvo.

„Zamudil si nekaj ur“, je zapisal Turk,

„malenkost plačal, dobil pa si cigare in še pijačo. Slovenski ljudje pa so se kljub temu krčevito otepalih državljanstva. Glavni vzrok je bil, ker ni imel nihče izmed njih namena za stalno ostati v Ameriki. Druga stvar pa je bil strah, da jim ne bi avstrijske oblasti doma zaplenile gruntov, če bi sprejeli ameriško državljanstvo.“

Kako je prišlo do ustanovitve prve slovenske župnije v Clevelandu, pa tole: Leta 1883 je Jožef Turk, kakor piše v svojem „Slovenskem pionirju“ njegov sin Frank, pisal slovenskemu misijonarju Bajcu v Minnesoto, da je v clevelandski naselbini okrog 30 Kranjcev, ki bi radi opravili velikonočno dolžnost in bi bili veseli, če bi jih obiskal. Misijonar se je radevolje odzval; k Turku pa je zahajal še tudi pozneje, ko je imel ta tu že trgovino. Spovedal je kar pri njem, v posebni sobi seveda.

Jožef Grdina pa v svoji „Spominski knjigi“ s svoje strani omenja „Rev. Francis Bajca, župnika iz St. Paula, Minn., kot pobornika za ustanovo župnije Sv. Vida“. Piše, da „se je že preje enkrat mudil v Clevelandu in imel leta 1892 v cerkvi sv. Columbkilla misijon za Slovence. Rev. Bajc,“ sodi Grdina „je pri tem gotovo spodbujal Slovence za lastno župnijo.“

Dokler Slovenci v Clevelandu še niso imeli svoje župnije, je zanje v dušnopastirskem pogledu skrbel že omenjeni Rev. Stephen Furdek, po rodu Slovak, župnik clevelandске češke župnije Marije Lurške. Furdek je bil zaveden Slovak. Med drugim je on tudi ustanovitelj ameriške Slovaške katoliške narodne podporne jednote. Brezdvomno je razumel tudi slovenski, če že ne dobro, prav gotovo pa za silo. Jože Grdina trdi zanj, da je dosti pomagal Slovincem z različnimi modrimi nasveti. V tej zvezi velja med drugim zlasti to omeniti, da so si prvi slovenski clevelandski naseljenci po njegovem nasvetu ustanovili slovenski „Marijin spolek“ (slovaško ime za društvo), iz katerega je nastalo potem, ko je bila ustanovljena župnija Sv. Vida, „Društvo sv. Vida“, ki še danes obstaja.

V zvezi s Furdekom tukaj še naslednji zgodovinski drobec: Ernest Terpin, kar pa je brezdvomno psevdonim, piše v članku, objavljenem v „Ameriški domovini“ (6. av-

gusta 1943) ob priliki zlate maše msgr. Hribarja, da takratni clevelandski škof **Richard Gilmour, D. D.** (škof v Clevelandu od 1877–1891) v svojem času o Slovencih še nikdar niti slišal ni; poznal jih je dobro le Furdek, „s katerim so se Slovenci lahko razumeli“, in „ki je imel razen svojih faranov še Nemce, Madžare in Slovence nad glavo; potreboval je nujno pomoč, zategadelj se je pritožil v škofiji“.

L. 1890. je Rev. Furdek po naročilu škofa Gilmoura odšel „v stari kraj, naj tam poišče enega ‚Croata‘. Župnik Furdek je seveda uredil po svoje in šel naravnost v Ljubljano“, kjer je v Alojzijevišču naletel na našega Vida Hribarja, ki je „po prestani maturi še nadalje ostal v zavodu in se pripravljaj za vstop v ljubljansko semenišče“. (AD, 6. avg. 1943). — „V Alojzijevišču je izročil od škofa določeni denar za Hribarjevo potovanje v Ameriko. S tem denarjem je Vid kmalu nato odpotoval v Ameriko, kamor je prišel 5. 9. 1890.“ Frank Turk sicer v svojem „Sloven. pionirju“ piše, da je Furdek, ko se je vračal v Ameriko, imel s seboj tri ali štiri študente, med njimi Vida, toda Miss Mary Hribar in drugi viri pa vedo povedati, da je Vid sam potoval v Ameriko, kjer je bil takoj sprejet v St. Mary's semenišče.

Iz Vidovih bogoslovnih let doslej še ni objavljenih nobenih podatkov. Gotovo pa bi se jih dalo nekaj dobiti v arhivu clevelandskega bogoslovja. Zelo verjetno je, da datira od tega časa latinizacija njegovega imena. Zato ga bomo tudi mi odslej imenovali ne več Vid, marveč Rev. Vitus.

Vitus je bil posvečen v mašnika 29. julija 1893 po škofu **Ignaciju Horstmannu**, ki je leto prej nasledil škofa Gilmoura. Novo mašo je opravil v češki cerkvi Marije Lurške, kjer je bil Rev. Stephen Furdek za župnika. Župljani so novomašniku pripravili lepo novomašno slovesnost. Iz domovine pa sta se na novo mašo pripeljala novomašnikov oče in brat Martin. Oče je po novi maši ostal še nekaj mesecev v Ameriki, nato pa se je vrnil. Miss Mary Hribar ve povedati, da očetu vožnja po morju ni prijala, da je, potem ko je prišel domov, takoj legel in po dveh letih (1895) tudi umrl. Brat Martin pa je ostal do svoje smr-

Vid Hribar kot sedmošolec

ti l. 1898. pri bratu župniku in mu gospodinjil in gospodaril (po ameriško-slovensko bi rekli, da sta se „pečlarila“).

Škof Horstmann je Rev. Vitusu takoj po novi maši naročil, naj organizira za Slovence župnijo. Ta se je lotil dela z vso mladostno silo. Najprej je prosil župnika nemške župnije Sv. Petra (Superior Ave. in E. 17 St.) **Rev. Westerholta**, da bi mučasno odstopil šolsko kapelo. Westerholt je prošnji ugodil in 6. avgusta 1893. so imeli **clevelandski Slovenci** v tej kapeli prvo svojo božjo službo, ki jim jo je opravil Rev. Vitus Hribar.

Ravno tisto leto, ko je bila ustanovljena župnija Sv. Vida, so se začeli slabi časi. Začela se je gospodarska depresija. Vse je bilo preplašeno. Anonimni zgodovinar „Zgodovine fare sv. Vida v Clevelandu“ v „Clevelandskem Koledarju za prestopno leto 1908“ piše, da se je „vsak, kdor je imel dovolj denarja za potni listek, podal nazaj v

Sv. Vida cerkev (v Clevelandu), ki jo je postavil msgr. V. Hribar. — Spodaj desno: Cerkev Marije Vnebovzete, kjer je msgr. V. Hribar nazadnje župnikoval. Sedaj je tam župnik č. g. Matija Jager. (Glej tudi članek na strani 128–129.).

stari kraj; nekateri so se izseljevali iz Clevelanda, nekateri pa — stradali!”

Ko je bila slovenska župnija ustanovljena, je štela 65 družin. Prvi cerkveni svetovalci so bili **John Novak, Frank Pucelj, Andrej Zakrajšek** in **Mihael Skebe**.

Kljub hudi gospodarski stiski in pičlemu številu so farani že 29. junija 1894 kupili za novo cerkev veliko vogalno zemljišče med Norwood Rd. in Glass Ave. Zanj so plačali 6000 \$. Ves ta svet je bil takrat še sama farma. Kakor mi je pripovedovala Miss Hribar, so takratni naši ljudje govorili: „Kaj, ali je Hribar znorel? Čemu mu bo toliko sveta? Kaj bo delal z njim?” Rev. Hribar se je odločil za nakup tega zemljišča po Furdekovem nasvetu. Furdek je svetoval, naj si Slovenci postavijo cerkev kar se da na prostem, tako da bodo imeli potem mogočnost, naseliti se okrog nje. Veliko župljanov je bilo za to, naj bi bila nova cerkev ob 30. cesti, kar pa bi bilo preblizu mestnega središča, ki je bilo malone že vse zazidano. Da je bil Furdekov nasvet pаметen in Hribarjeva odločitev daljnovidna, se je kmalu pokazalo. Samo tako, da je bil kupljen tako sklenjen kompleks zemljišča, je bilo mogoče, da se je na njem pozneje razvila docela strnjena slovenska župnija, ki predstavlja še danes jedro clevelandske slovenske naselbine. Da je župnija Sv. Vida še danes — nad 60 let odtlej — tako kompaktno slovenska, tiči vzrok vprav v tej odločitvi.

Z graditvijo nove cerkve so začeli še tisto leto. Dne 18. oktobra 1894 je škof Horstmann slovesno **blagoslovil vogelni kamen**. Prvotna želja župljanov je bila, naj bi bila njihova župna cerkev posvečena Materi bož-

ji. V počastitev svojega prvega župnika pa so se pozneje odločili, naj bo posvečena sv. Vidu, župnikovemu krstnemu patronu. Župnik je bil tega zelo vesel, saj se je tudi doma vsak večer oziral na podružnično cerkev sv. Vida nad domačo vasjo.

Cerkev je bila kmalu postavljena. Bila je lesena. Stala je na prostoru, kjer so lanj začeli graditi novo šolsko telovadnico in dvorano. S fronto (pročeljem) je bila obrnjena proti Norwood Rd. Dne 4. novembra istega leta jo je msgr. Boff slovesno blagoslovil in opravil v njej prvo sv. mašo.

ŠOLSKE SESTRE NA KOROŠKEM

I. KDO JIH JE POKLICAL

„Ljubite svoj rod, spoštujte svoj jezik! Za čast svojega jezika vsak pošten mož bolj skrbi kot pošten ženin za čast in poštenje svoje neveste. Pred Bogom ni razločka med Nemci ali Slovenci; vse za ljubo ima, ki mu zvesto služijo.“

Tako je zapisal škof Slomšek v „Drobtinicah“ l. 1849, še bolj pa potrdil s knjižno ustanovo Društva sv. Mohorja, iz katere je nekaj let pozneje nastala vsakemu Slovencu znana Družba sv. Mohorja. Lepa knjiga naj bi tudi naše koroške Slovence navdušila za materin jezik, za „najdražjo doto, ki smo jo od svojih prednikov prejeli“.

Rodoljubni škof je pa tudi rekel, da je treba dobro knjigo dati predvsem vzgojitelju in učitelju, ki bo potem kazal pot mladini. Knjiga in šola si morata medsebojno pomagati. Naravno je torej, da se je veliki ljudski vzgojitelj posebno zavzemal za slovensko šolstvo ter po tedanjem prosvetnem ministru grafu Thurnu dosegel, da so z dokončnim šolskim in učnim redom v slovenskem ozemlju v ljudskih šolah uvedli slovenski učni jezik, na Koroškem pa vsaj v nekaterih podeželskih osnovnih šolah zraven nemščine tudi slovenščino.

Za dekliško vzgojo si je Slomšek omislil redovnice. Na predlog njegovega zaupnika kan. Kosarja je naslednji lavantinski nadpastir Maksimilijan Stepišnik poklical šolske sestre. Tako je l. 1869 nastala slovenska veja Kongregacije šolskih sester v Mariboru. Ustanavljale so vzgojne zavode in šole po Štajerskem in Kranjskem.

Prva clevelandška slovenska cerkev je bila majhna. Ker so se začeli slovenski ljudje v tistem času kar trumoma naseljevati v Clevelandu, je cerkev že po letih postala premajhna in bilo je treba misliti na novo ali pa vsaj na povečavo prve. Hvala Bogu, da je bila onodobna gospodarska stiska kratkotrajna. Slovenska naselbina v Clevelandu je začela cveteti. Župnija Sv. Vida je tiste čase obsegala vse Slovence v Clevelandu kakor tudi one, ki so se naselili v Newburgu in Collinwoodu, ki takrat še nista bila vključena v clevelandsko mestno občino.

II. KJE DELUJEJO NA KOROŠKEM

1. Št. Pavel v Labotski dolini

Na Koroškem niso začele kot neposredne vzgojiteljice, marveč so l. 1890 prevzele gospodinjstvo v dijaškem konviktu oo. benediktincev v št. Pavlu v Labotski dolini; razumljivo, saj je bil tam blizu, v št. Andražu, prej sedež lavantinske škofije. — V št. Pavlu gospodinjijo sestre še danes, s to razliko, da se je njih število z nacističnim medvladjem zmanjšalo od 12 na 8. Pionirke te postojanke so po požrtvovalnem socialnem delu umrle v preganstvu: s. M. Ignacija Žižek v Domu onemoglih na Fali, s. M. Dominika Trampuš v Trebnjem na Dolenjskem, s. M. Modesta Burger v Celovcu. Marsikateri visok dostojanstvenik, ki se je šolal v benediktinski klasični gimnaziji, se jih s tiho hvaležnostjo spominja.

V zadnjih letih uče sestre v št. Pavlu mlada dekleta, ki so v opatiji in konviktu uslužbena, kuhanja in gospodinjstva. Diplomsko izprašana bolničarka upravlja domačo lekarno in oskrbuje bolniško strežbo. Akademsko izobražena sestra instruirala gimnazijce.

Št. Rupert pri Velikovcu

Ko je Ciril-Methodova družba leta 1896 v št. Rupertu pri Velikovcu dogradila poslopje „Narodne šole“, je po prizadevanju g. župnika Franca Treiberja izročila učiteljevanje mariborskim šolskim sestram. G. bisero mašnik Treiber je po svojem prijatelju župniku Grilu, pri katerem je bival zadnja leta, sporočil g. prelatu Podgorcu, da je naj-

prej hotela Ciril-Methodova družba zidati le enonadstropno poslopje, ki bi pa zadostovalo le krajevnim potrebam. Razni takratni koroški gospodje, kakor **Lambert Einspieler**, **prošt Vakonik**, **tajnik Janežič** in drugi, pa so želeli pri šoli tudi internat, v katerega bi lahko bolj oddaljeni Slovenci pošiljali svoje otroke. Le tako bi šola nudila izobrazbo in utrjevala narodno zavest po celi spodnji Koroški. Sklenjeno je bilo, da se zida tudi drugo nadstropje, katero je plačala Mohorjeva družba, ki je v ta namen prispevala 8.000 kron. S pomočjo in podporo Mohorjeve družbe je bila pozneje sezidana tudi telovadnica in dvorana. Tako poroča g. konzistorialni svetnik in biseromašnik Treiber v pismu dne 11. junija 1948 g. prelatu Podgorcu.

V to šolo so prišle z dovoljenjem koroške deželne vlade 22. oktobra 1896 tri sestre iz Maribora: s. **Cirila Šijanec**, s. **Neža Žižek** in s. **Otilija Sekolec**. Najprvo je bil otvorjen le prvi razred z 92 otroki. Pozneje se je šola razširila v štirirazrednico. Častita **M. Stanislava Voh**, ki je bila obenem ravnateljica učiteljišča, je pošiljala v Narodno šolo najboljše učiteljice. Tri teh so ji pozneje zapovrstvo nasledovale v vodstvu šolskih zavodov v materini hiši.

Šolski uspehi so bili odlični. Velikovski šolski nadzorniki so bili zelo zadovoljni in predsednik Ciril-Methodove družbe **msgr. Tomo Zupan** je sestre vsako leto pohvalil. Kakšen ugled je šola uživala, spoznamo tudi iz tega, da so slovenski župani iz Roža, Podjune in Jezerskega pošiljali svoje otroke v to šolo in tudi državni poslanec **Grafenauer**. Celo šolski upravitelj iz Ljubnega je tej šoli zaupal svoje otroke. Profesorica s. **Berhmana Kajdiž** je ob plebiscitu poučevala na tej šoli.

Leta 1897 so sestre prevzele organistovsko službo pri šentrupertski farni cerkvi in pozneje tudi cerkovniško.

Štirirazrednico je 23 let vodila s. Cirila Šijanec, gospodarstvu je zgradila temelje s. **M. Pelagija Mulovec**, na „hubi“ pa je gospodarstvo znatno zboljšala sorodnica Einspielerjev s. **M. Lamberta Jelenik**.

Leta 1899 je delovalo na šoli 6 sester. V tem letu je bil odprt deklški internat za 16 deklet, katerega je vodila s. Otilija. V šoli je bila napravljena hišna kapelica. Oltar

za kapelico je daroval msgr. Valentin Podgorc. V jeseni 1899 je šola bila razširjena v štirirazrednico. Na šoli je od sedaj naprej delovalo 9 sester.

Koncem šolskega leta 1900/1901 je bil od ministrstva imenovan za voditelja šole častiti gospod župnik Treiber, ki je bil na šoli tudi katehet. V internatu je bilo 21 gojenk, pozneje 29. Gojenke so plačevale kot oskrbnino 10 do 16 kron na mesec. Leta 1904 obhajajo sestre v novodozidani telovadnici prvo božičnico pri veliki udeležbi ljudstva. V internatu je 18 gojenk za ljudsko šolo in 12 za gospodinjsko.

Leta 1907 obhajajo sestre s slavnostno božičnico desetletnico šole. V teh prvih desetih letih je delovalo na šoli skupno 28 sester in vseh gojenk je bilo 172. Od teh je bilo 140 Korošic, 17 Štajerk, 10 Kranjic, 2 Primorki, 2 Hrvatice in 1 Čehinja.

V letu 1909 je imela šola nad 200 otrok. Ker so razredi bili mešani, fantje in dekleta, in je zakon predvideval, da smejo na takih šolah biti ravnatelji le učitelji in ne učiteljice, šola ni mogla dobiti pravice javnosti. Zato je Ciril-Methodova družba nastavila na šoli učitelja, ki pa je bil drugega mišljenja. Nepojasnjena vprašanja z Družbo Cirila in Metoda so se uredila s pogodbo z dne 18. oktobra 1913.

Leta 1910 kupijo sestre hubo „Strutzmannhof“, četrta ure oddaljeno posestvo od g. Čebula. Leta 1913 naredijo sestre najemno pogodbo z Družbo Cirila in Metoda. 1. novembra 1913 pa je bila slovesna otvoritev tudi gospodinjske šole, ki so jo nekako provizorično vodile že do sedaj. V tem letu je bil sestavljen za gospodinjsko šolo poseben učiteljski zbor in dne 31. 3. 1914 je deželna vlada ugodila prošnji, da smejo sestre za dekleta, ki obiskujejo gospodinjsko šolo, tudi **izstavljati spričevala**.

*

Izbruhnila je prva svetovna vojna. Leta 1914 pa je župnik Treiber komaj zabranil, da sestram ni bilo treba šole izprazniti za vojaštvo. 18. novembra se je v telovadnici naselilo najprej 18 ranjencev, katerim so sledili potem še drugi. Sestre so ranjencem stalno brezplačno stregle. Leta 1915 so še enkrat hoteli vsiliti v šolo vojake in zahtevali od sester, da jo izpraznijo. Župnik Treiber se je obrnil na samega kardinala

na Dunaju in na razne ministre in poslance, da je šolo rešil. V pritličje pa so sestre morale sprejeti vojake. Leta 1918 deluje na šoli 14 sester.

Sledili so **plebiscitni boji**. Župnik Treiber je moral za nekaj časa bežati. Sestre so odpeljali v Št. Andraž v ženski samostan. Hiša je bila v tem času popolnoma izropana. Po posredovanju **generala Majstra** so se sestre pozneje spet smele vrniti in so pričele s poukom.

Po plebiscitu je bil župnik Treiber izgnan. Tudi večina sester je odšla v Maribor. Na željo knezoškofa Adama so nekatere sestre ostale v Št. Rupertu. Pomoč jim je nudil prevz. knezoškof in g. prelat Podgorc. Imele so v počitnicah 13 dečkov iz Celovca, za katere so dobile hrano od škofijske Karitas in obdelovale so polje in vrt in od tega živele. Pouk jim ni bil dovoljen.

Leta 1922 začnejo sestre spet z gospodinj-sko šolo. Imele so 12 učenk. Naslednje leto deluje v šoli 9 sester, deklet je 25. Leta 1924 se vršijo od oblasti strogi pregledi. Oblast je zahtevala, da delujejo na šoli le Korošice. Gojenk je bilo 18. Leta 1925 je 20 deklet, 1926 25 deklet, 1927 42 deklet in 10 sester. V tem letu izvrši preč g. dr. Blüml posvetitev zavoda presv. Srcu Jezusovemu.

Naslednje leto je 52 deklet. Od sedaj naprej se vršijo v zavodu duhovne vaje tudi za zunanja dekleta in za žene. Bile so vedno dobro obiskane. V letih 1932, 1933 in 1934 je bolj malo gojenk. Kmetje v teh letih niso imeli denarja. V počitnicah sprejemajo sestre otroke v počitniške kolonije. Leta 1934 je v internatu 29 otrok in 14 deklet. Leta 1935 pomaga pri učenju na gospodinj-ski šoli gđc. **Milka Hartmanova**.

*

Prišla je **druga svetovna vojna**. Sestre so bile pregnane. Najprvo so šle v samostan Harbach, pozneje so jih razdelili v razne kraje: Maria Hilf, Böckstein, Celovec pri jezuitih. Povsod so opravljale gospodinj-ska dela in oskrbovale cerkve.

Prednica v teh težkih letih je bila č. s. **Gabrijela Lienhart**. 24. avgusta 1945 so se sestre spet vrnile v Št. Rupert, najprej dve, potem še ostale. Drugo leto že so začele z gospodinj-sko šolo. Deklet je prišlo najprej 15 in nekaj otrok. Č. s. M. Gabrijela je že pred vojno dokupila prostoren sadovnjak,

po vojni pa je dogradila moderne hleve. Ves čas je kot učiteljica za ročna dela in za gospodinjstvo učila dekleta. V izdelavi parlamentov je postala naravnost že znana u-metnica. Leta 1947 je število gojenk naraslo na 42. Celu v poletnem tečaju je bilo še 15 deklet. Naslednje leto je 40 deklet. Vsako leto je bila dobro obiskana sklepna prireditev in razstava ob koncu šolskega leta.

Število deklet v naslednjih letih: v šolskem letu 1950-51 — 31 deklet; v šol. l. 1951-52 — 38 deklet; v šol. l. 1952-53 — 27 deklet in 10 sester; v šol. l. 1953-54 — 37 deklet, 11 sester in 2 kandidatkinji ter 4 otroci, ki obiskujejo šolo v mestu; v šol. l. 1954-55 — 42 deklet, 12 sester, 3 kandidatkinje, 4 otroci; v šol. l. 1955-56 — 44 deklet, 12 sester, 4 kandidatkinje, 5 otrok.

Po drugi vojni poučuje poleg sester tudi gđc. **Hartmanova** in učiteljica gđc. **Anica Goršič**. Pod njenim spretnim vodstvom so imela dekleta odlične nastope pri sklepnih prireditvah in na slovesnih akademijah v Celovcu. Za šolo se posebno trudi g. prof. **dr. Tischler** in na njegovo prizadevanje obišče šolo ministerialni svetnik **Novotny**, ki se o šoli pohvalno izrazi. Sklepne akademije in razstave so od leta v leto lepše in bolj obiskane in jih morajo vedno večkrat ponoviti.

Vsako leto se vrši tudi **tečaj za vkuhavanje sadja in zelenjave**, na katerega prihaja okrog 30 do 40 deklet.

*

Velikovška šola nam je od leta 1945 sem izšolala 313 deklet v dobre in verne gospodinje in matere. To je za naše družine in za vero in Cerkev neprecenljive vrednosti.

Leta 1945 je tudi velikovška šola dobila **pravico javnosti**, ima svoj strokovno šolani učiteljski zbor, svoj od države priznani učni red in izstavlja tudi državno veljavna spričevala. Tako si je šola priborila tudi zaupanje in priznanje državnih oblasti.

3. Št. Jakob v Rožu

Prav v duhu svojega redovnega očeta, asiškega ubožca sv. Frančiška, so šolske sestre začele svoje poslanstvo v Št. Jakobu v Rožu. Na vernih duš dan l. 1908 so prišle 3 v sicer vabljivo, a povsem prazno „Narodno šolo“, ki jo je — oprt na Mohorjevo druž-

bo in na pomoč koroških rodoljubov — zgradil g. župnik Matej Ražun. Narodni dom v Št. Jakobu jim je dal 1 mizo, za ostalo najnujnejšo opravilo so morale najeti posojilo, da so si z velikim trudom in požrtvovalnim delom omogočile družinsko življenje. S. prednica M. Uršula Gosak in s. M. Leonarda Košir sta poučevali na prvi slov. tirazrednici, ki je štela prvo leto 173 otrok.

Leta 1909 so odprle internat, dasi le za eno hromo gojenko (Franco Serajnik), ki jo je vzdrževal g. župnik za božji blagoslov hiši. Učila se je šivanja in je še danes šivilja na vasi. Tej začetnici je kmalu sledilo 8 vrstnic in 1 deček, tudi na stroške slovenskih duhovnikov.

Leta 1912 so sestre osnovale praktični gospodinjski tečaj, ki se ga je udeležilo 16 deklet. Prva svetovna vojna je sestram vzgojno in učno delo zavrla, a 1917. l. so smele z dovoljenjem šolske oblasti (4. I. 1917, št. ex 1916) ustanoviti sirotišče za deklice od 3. do 14. leta in gospodinjске tečaje za dekleta. Največja zasluga za sirotišče gre g. dr. Lambertu Ehrlichu, ki je oskrbel tudi pravilnik sirotišnice v Trebinju. Tega so prilicili tukajšnjim razmeram. Za gospodinjске tečaje so sestre sestavile pravilnik same. Oba je odobril c. kr. deželni šolski svet 17. I. 1917. Pet sester se je z ljubeznijo posvečalo mladini.

Duhovno in gospodarsko je podpiral zavod č. g. prof. Hutter, ki se je kot upokojenec naselil v hiši. Dal je napeljati električno. Polovico stroškov je kril sam, ostalo sestre z dobrotnimi prispevki. Celotni izdatki za napravo so znašali 23 milijonov tedanjih avstr. kron. Velik dogodek je bil za vse, ko so namesto smrdljivih petrolejk zasvetile žarnice.

G. prošt Valentin Limpl je iz Celovca oskrboval sirotišče z marsičem. Dr. L. Ehrlich mu je posredoval zapuščino Slov. rokodelskega doma v Celovcu. Četudi je bila ta hišna oprema v slabem stanju, je bila za začetek dobrodošla. Tudi g. župnik Poljanec je bil sirotam krušni oče. V hlev jim je postavil kravo mlekarico, za priboljšek pa zaklanega prašiča.

L. 1952 so deklice iz sirotišča pod vodstvom šolskih sester priredile za zlatomašni jubilej svojega dobrotnika prof. Hutterja igro „Izguubljeni raj“ s takim uspehom, da

so jo morale še dvakrat ponoviti. Gospodinjске tečajnice so pa ob tem slavlju pridobile mnogo kuharskega znanja, kajti bilo je treba pripraviti z dekleti slavnostni obed za 114 gostov, med njimi 20 duhovnikov. Lepo so okrasili hišo z venci in lampijončki, obednico pa s cvetjem in zelenjem.

Istega leta je gđč. Ivanka Pečnik, sedanja s. Leona, prestavila svojo mojstrsko delavnico v zavod šolskih sester v Št. Petru. Tako se je začel šivalni tečaj s 14 učenkami. Ker je število udeleženk raslo, so jih sestre razdelile na 2 oddelka; nižjega je prevzela sestra šivilja. 12. septembra 1926 se je zavetišče posvetilo presv. Srcu Jezusovemu. Obred je izvršil p. Sečnik D. J. Belo oblečene deklice z venčkom na glavi so po popoldanskem blagoslovu poklekile pred kip Srca Jezusovega ter molile posvetilno molitev, nato pa zapele več pesmi v čast božjemu Srcu. V dne 2. do 4. okt. je zavod proslavljaj 700-letnico smrti sv. Frančiška s cerkvenimi pobožnostmi ter z odrsko prireditvijo, ki je bila deklicam in dekletom v spodbudno veselje.

1100-letnico rojstva sv. Cirila so gojenke proslavile 5. jul. 1927 s sporedom: Slava sv. Cirila, Kraljica med rožami in šaloigro „Gospa hotelirka“.

Gospodinjски tečaji so napredovali. L. 1928 so dekleta prvič sklenila šolsko leto z razstavo. Obiskovalci so se najbolj zanimali za kuharske izdelke. Posebno pozornost je pa zbudil sirotiščni oddelek. Ljudje so se čudili, da so uboge deklice razstavile tako lepa ročna dela.

Hišna kronika nadalje poroča, kako navdušeno so gojenke zborovale ob farnem eharističnem kongresu 1. jul. 1928 in 1933. Pokazale so svojo duhovno rast. Deklice iz sirotišča so bile v Marijinem vrtcu, ki ga je ustanovil g. dr. Blüml na Kristusov vnebohod, 14. majnika 1931, in je štel 75 otrok.

Z dokupom Boštjančičevega posestva — kupil ga je g. župnik Ražun za 6000 goldinarjev — za gospodinjčko šolo šolskih sester — se je razmahnilo gospodarstvo, ki mu je že s. Uršula z večjo roko utrla pot.

Leta 1933 so sestre priredile prvi kuharski tečaj, ki ga je vodila rajna s. Generoza Kometter od 17. X. do 10. XII. Obiskovalo ga je 22 deklet, ki so ob sklepu imele razstavo in igro.

Bolj in bolj se je sestram širil delokrog. Največ učenk je bilo v šivalnici.

Gospodinjski, kuharski in šivalni tečaji, rastoče število gojenk, razširjeno gospodarstvo, vse je zahtevalo zmožnih in izobraženih sester. V ta razmah je pa kakor bomba tresčila nova vojna, ki je presekala kulturno delo šolskih sester ter jih pognala z vzgojnega polja na nepoklicna poprišča. Zapustiti so morale zavod v Št. Petru in si iskati dela in jela pri tujih gospodarjih. Našle so dobrotno zavetje kot gospodinje in bolničarke v Stallu, pri oo. jezuitih ter v stolnem župnišču v Celovcu. Tu jim je sedanjí škof dr. Köstner, takrat namestnik stolnega župnika, odstopil 2 sobi in kuhinjo, da so si ustanovile nekako središče in zasilno zbirališče. Muzikalno šolana sestra je orglala v stolnici.

Leto 1945 jih je spet priklicalo v Št. Jakob. V izropano hišo, ki so jo bili Nemci prej moderno preuredili za gospodinjsko šolo, se je prva vrnila domačinka s. Leona, ki je z doma prinesla nekaj posode in hrane. Hitro sta ji sledili sedanja s. prednica in ekonomica Rožanka. Z združenimi močmi so očistile prostore, priredile sobo za domačo kapelico ter se postavile v varstvo Najsvetejšega. Spet so poklicale dekleta, ki se jih je nabralo 80, seve le zunanjih, ker za notranje gojenke še ni bilo pripravljenih prostorov.

Po srečno prestani borbi za stanovanje gojenk je višja šolska oblast l. 1946 dovolila gospodinjsko šolo in nje šivalne tečaje. Duhovni vodja je bil dekletom tajnik Mohorjeve družbe č. g. dr. Hornböck. 1. majnika istega leta so sestre odprle še otroški vrtec.

Kmetijsko-gospodinjska šola je pa znova zacvetela, ko ji je predsednik Nar. sveta dr. Tischler priboril tri državno usposobljene sestre učiteljice, ki še zdaj šolajo dekleta za njih bodoči poklic slovenske gospodinje-matere.

V šolskem letu 1951-52 so priredile tečaj za učiteljice-pomočnice kuharskih tečajev, ki jih vodi na deželi gdč. Milka Hartmanova. Bilo je 6 tečajnic, ki delujejo zdaj v zimskih tečajih med ljudstvom. Vsako jesen prirede sestre tečaj za konserviranje sadja in povrtin.

Gospodarstvo so večje sestre oskrbele s

sodobnimi stroji; uredile sadno klet in kuhinjske shrambe; napolnile hleve z izbrano pasmo govedi in konj — mlada Haflingerca je bila odlikovana in uvrščena med najboljše; z moderno pozidanimi svinjaki so dvignile prašičjerejo in spravile perutninarstvo v sodobno smer.

V aprilu 1953 si je šolo ogledal vladni organ, ministrski svetnik Novotny, in z odlokom ministrstva za kmetijstvo in gozdno gospodarstvo z dne 14. jul. 1955, Zl. 54. 635 II-5b-55 je kmetijsko-gospodinjska šola po mnogem prizadevanju dobila pravico javnosti. Da je to priznanje dvignilo zavodu ugled, dokazuje letošnja sklepna prireditve, o kateri je poročal Tednik in se je vkljub slabemu vremenu udeležilo veliko ljudi, ki so s posebnim zadovoljstvom gledali in občudovali razstavljene izdelke ter uživali petje in odrske nastope.

Duhovno življenje v zavodu

Duhovno raven učeče se mladine so znatno dvignili domači dušni pastirji z duhovnimi vajami, ki so se vrstile vsako 2. ali 3. leto, po drugi svetovni vojni pa vsako š. l. Sedanji katehet g. Česen je vpeljal tedensko liturgično mašo z življenjsko pridigo, za delo pri farni mladini pa osnoval dekl. krožek „Venček“. Dekleta sodelujejo pri skupnih verskih prireditvah za ljudstvo. Tudi čiščenje Najsvetejšega jim je bogat vrec za duhovno rast. Prostovoljno se vrste v nočnih urah, da s petjem in skupno molitvijo časte evharističnega Boga. Z ljudskim petjem vraščajo v katoliški narod.

Številčni razvoj zavoda šolskih sester v Št. Jakobu v Rožu

(Po hišni*kroniki)

V šolskem letu 1908/09: 3 sestre, 1 gojenka, 173 otrok (na trirazrednici); 1909/10: 5 sester, 8 gojenk in 1 gojenec, 192 otrok (na trirazrednici); 1910/11: 5 sester, 8 gojenk, 206 otrok (na trirazrednici); 1911/12: 5 sester, 8 gojenk; 1912/13: 5 sester; 1913/14: 5 sester, 11 gojenk, 16 gospodinj. tečajnic; 1923/24: 6 sester, 35 gojenk; 1924/25: 6 sester, 33 gojenk; 1925/26: 7 sester, 34 gojenk (27 sirot in 7 učenk v šiv.), 48 gosp. tečajnic; 1926/27: 7 sester, 36 gojenk; 1927/28: 7 sester, 9 gosp. učenk, 30 sirot, 13 učenk v šivalnici; 1928/29: 8 sester, 16 gosp. učenk,

42 sirot, 20 učenk v šivalnici; 1929/30: 8 sester, 20 gosp. učenk, 42 sirot; 1930/31: 7 sester, 13 gosp. učenk, 15 sirot, 11 učenk v šiv.; 1931/32: 10 sester, 12 gosp. učenk, 11 učenk v šiv.; 1932/33: 9 sester, 22 gosp. učenk, 12 učenk v šiv.; 1933/34: 9 sester, 22 gosp. učenk, 12 učenk v šiv.; 1934/35: 9 sester, 21 gosp. učenk, 12 učenk v šiv.; 1935/36: 10 sester, 19 gosp. učenk, 48 sirot, 13 učenk v šiv.; 1936/37: 11 sester, 31 gosp. učenk, 35 sirot, 19 učenk v šiv.; 1937/38: 9 sester, 37 gosp. učenk, 33 učenk v šiv.; 1938/39: 10 sester, 42 gosp. učenk, 27 učenk v šivalnici; v šolskem letu 1939/40: 12 sester (razgon); v šolskem letu 1945/46 pa je bilo: 5 sester, 80 zunanjih tečajnic in 61 otrok v otroškem vrtcu; 1946/47: 7 sester, 40 gosp. učenk, 80 zun. teč., 53 otrok v otr. vrtcu; 1947/48: 7 sester, 40 gosp. učenk, 35 učenk v šiv., 43 otrok v otr. vrtcu; 1948/49: 7 sester, 20 gosp. učenk, 54 učenk v šiv., 33 otrok v otr. vrtcu; 1949/50: 7 sester, 17 gosp. učenk, 64 učenk v šiv., 30 otrok v otr. vrtcu; 1950/51: 9 sester, 20 gosp. učenk, 49 učenk v šiv., 29 otrok v otr. vrtcu; 1951/52: 12 sester, 22 gosp. učenk, 22 in 21 učenk v šiv., 38 otrok v otr. vrtcu; 1952/53: 12 sester, 18 gosp. učenk, 20 in 23 učenk v šiv., 28 otrok v otr. vrtcu; 1953/54: 13 sester, 30 gosp. učenk, 19 in 25 učenk v šiv., 41 otrok v otr. vrtcu; 1954/55: 13 sester, 35 gosp. učenk, 21 in 31 učenk v šiv., 58 otrok v otr. vrtcu; 1955/56: 13 sester, 39 gosp. učenk, 23 in 38 učenk v šiv., 70 otrok v otr. vrtcu.

Od l. 1945 do l. 1956 se je torej šolalo v zavodu skupno 1360 tečajnic oz. učenk v šivalnici in otrok v otroškem vrtcu.

Splošna slika:

V teku 48 let je delovalo v zavodu 45 sester; starosta sedanjih s. **M. Silvestra Bergant** dela tu že 40 let.

Od prejšnjih počivajo na farnem pokopališču: s. **M. Cirila Šijanec**, najbolj zaslužna učiteljica za ljudske šole š. s. na Koroškem. V četrstoletnem delu za našo mladino se je docela izčrpala v sirotišču; njen zgled je privabil v kongregacijo več njenih znank; s. **M. Kazimira Sever**, prednica in učiteljica; s. **M. Generoza Kometter**, nedeležna delavka na vseh področjih zavodne vzgoje; s. **M. Lukezija Klakočar**, zakristanka in perica; s. **M. Agapita Riepl**, kuharica;

s. **M. Hijacinta Erjavec**, organistinja in učiteljica klavirja.

Sestre so že vzgojile nad 1000 slovenskih mater in gospodinj. V zadnjih 10 letih uspešno vzgaja otroška vrtnarica naše malčke, ki se v veselje svojih staršev večkrat oglašajo s slavnostnimi prireditvami v radiu. Pa tudi v farni cerkvi jih radi slišimo, ko pojo pri sv. maši. Otroški vrtec je letos prvič denarno podprla domača občina.

Procvit zavoda šolskih sester v št. Petru zahvaljujemo dobrotni cerkveni oblasti, narodnim prvakom, posebej rodoljubnemu šolniku dr. Tischlerju in razumevajočim staršem, ki so dali svoje hčere v šivalno in gospodinjstvo šolo ter zaupali redovnicam celo svoje malčke.

4. ŽELEZNA KAPLA

Podružnico v Železni Kapli je ustanovil po privoljenju č. **M. Terezije Hanželič** č. g. dekan in sedanji prošt v Dobrli vesi **Aleš Zechner**. Dne 24. 1. 1946 je tedanja prednica v št. Rupertu s. **M. Gabrijela Lienhart** pripeljala v Železno Kaplo prvi dve sestri, ki sta takoj prevzeli službo v novoustanovljeni bolnici, kjer je bilo 15 postelj. Pozneje je g. dekan obnovil nekdanji otroški vrtec in dobil še 1 sestro za voditeljico vrtca. Pomagala ji je domača gospodična kot pomočnica. Vrtec je prevzela občina in sestra deluje v vrtcu le kot pomočnica. Otrok je vsako leto od 45 do 50, letos jih je 60.

V bolnici ima moški oddelek 5, ženski oddelek 5 in porodniški oddelek 5 postelj. Od 17. avgusta 1947 delujejo v Kapli 4 sestre. Prednica s. **Severina** je odšla v št. Pavel in je na njeno mesto prišla kot prednica s. **Hermenegilda**. Bolniška strežnica s. **Vera** je 12. marca 1956 umrla in je na njeno mesto prišla s. **Adalberta** za strežnico.

Bolnici se obeta v naslednjih letih razširitev, ker se pripravljajo novi prostori. Ljudstvo je sester zelo veselo in ima do njih veliko zaupanje.

5. TINJE

Meseca januarja 1951. leta je slovenski Dušnopastirski urad na novo uredil v prošnji v Tinjah dom duhovnih vaj. Tečaji so se vršili celo zimo. V stotine je naraslo število vernikov, ki so v tej zimski delali du-

hovne vaje v Tinjah. Veliko je bilo mladine zlasti iz Podjume in tudi iz Roža.

G. dekan Zechner kot vodja Dušnopastirskega urada in tajnik dr. Hornböck sta poklicala šolske sestre iz št. Ruperta, da so prevzele gospodinjstvo v Domu duhovnih vaj. Tudi v zimskih mesecih leta 1951/52 in 1952/53 sta sestri **Adalberta** in **Neža** vodili gospodinjstvo v Domu duhovnih vaj. V treh zimah je v Tinjah okrog 1.300 vernikov napravilo duhovne vaje.

Leta 1953 je tinjski prošt mil. g. **Anton Benetek** dal v najem sestram gospodarstvo svoje proštije. Prednica je postala s. **M. Gabrijela Lienhart** in tudi tukaj izkazala svojo podjetnost. Pozidala je sestram gospodarsko poslopje, tako imenovano „majerijo“ in naredila sestram prijetna stanovanja.

Celo proštijško gospodarstvo je nato prevzel v najem Dušnopastirski urad pod vodstvom mil. g. kanonika dr. Blümla in uredil v prostorih Doma duhovnih vaj škofijsko gospodarsko šolo za fante. Zadnjo zimo je obiskovalo šolo nad 20 fantov. Gospodinjstvo za šolo vodijo tudi še znanprej sestre, ki pridno delajo tudi na polju. Strokovno izobrazena sestra uči tudi gospodinjske predmete na šoli. S. prednica **Gabrijela** pa je zelo zaposlena pri izdelavi cerkvenih paramentov.

6. CELOVEC

(v Mohorjevem domu)

Že rajni gospod prelat Podgorc je uvidel potrebo po dijaškem domu. Zaprošil je Angleže, naj izpraznijo vsaj nekatere dele hiše, da bi se naselile sestre in odprle dom za dijake in dijakinje.

Dne 16. novembra 1953 se je tajnik Družbe sv. Mohorja preselil nazaj v Podgorje in je prepustil sestram svoje stanovanje v Mohorjevem domu. Takoj po novem letu 1954 so sestre začele s skromnim dijaškim domom. **S. M. Elfrida Piopiunik** je v Mohorjev dom poslala sestri **Lamberto** in **Nežo**. Pozneje nam je č. generalna prednica **M. Hanželič** iz Rima poslala še s. doktorico **Avguštino Zorec**.

Po odhodu Angležev smo mogli predlansko leto Dijaški dom tudi prostorno razširiti in prirediti v hiši lepo kapelo. Internat je štel v letu 1955/56 20 gojenk, ki so obiskovale učiteljišče, trgovsko šolo in gimnazijo.

Lansko jesen se je internat še razširil in obsega dva oddelka za dekleta in enega za mlajše fante. V bližnji bodočnosti pa upamo, da se nam bo z božjo pomočjo posrečilo urediti lep dijaški dom, v katerem bodo šolske sestre prevzele vzgojo deklet in gospodinjstvo. Tako se šolskim sestram v Mohorjevem domu obeta lep in važen delokrog v prid Cerkvi in narodu.

Poleg tega so sestre zaposlene v pisarni Mohorjeve družbe, kar je v veliko srečo Družbi in sestram v finančno pomoč.

7. CELOVEC (PROVINCIALNA HIŠA)

Nad pol stoletja torej že delujejo šolske sestre na Koroškem. Morda se je posrečilo v članku vsaj nekoliko oceniti njih velike zasluge za vzgojo slovenske mladine na Koroškem.

Nova provincialna hiša čč. šolskih sester v Celovcu. Na vrtu zadaj je hišna kapelica.

Z odlokom Kongregacije za redove je bila z dnem 21. septembrom 1955, številka 10.323/55, ustanovljena posebna koroška provinca Kongregacije šolskih sester, katero je na priporočilo prevz. g. škofa dr. Köstnerja priznalo tudi avstrijsko prosvetno ministristvo.

S pomočjo Družbe sv. Mohorja in z lastnimi sredstvi je provinca kupila v Celovcu blizu Mohorjevega doma in v sredini mesta stavbišče z lepim vrtom. Lani v jeseni je bila provincialna hiša šolskih sester dograjena in so se prve sestre že vselile vanjo. Dograjena je bila v njej tudi kapelica. Vsi se veselimo dneva, ko bodo v tej kapelici prve novinke sprejete v kongregacijo. Posebno

vesela pa bo gotovo č. sestra provincialna delegatinja **Elfrida Piopiunik**, ki se v zadnjih letih tako uspešno trudi in vodi koroške postojanke kongregacije.

Našim dekletom se odpirajo lepi poklici. Sestre delujejo kot učiteljice in vzgojiteljice v šolah v Št. Rupertu in v Št. Jakobu, v Mohorjevem domu v Celovcu, na Kmetijski šoli v Tinjah. Kot bolničarke delujejo v Železni Kapli, otroške vrtce vodijo v Št. Jakobu in Železni Kapli. Č. s. Gabrijela se veseli novega naraščaja pri tako lepi umetno-

sti, kot je izdelovanje paramentov za naše farne cerkve.

*

Tako vabj nova provincialna hiša v Celovcu naša verna in idealna dekleta v srečno bodočnost in lepe poklice. V Celovcu bodo bodoče sestre lahko obiskovale vse šole in kako srečni bi bili, če bi kmalu marsikatero mlada sestra kot veroučiteljica pomagala prezaposlenim duhovnikom učiti veronauk po ljudskih šolah in voditi mladino po naših farah.

Mirko Javornik:

Dostojevski KOT PREROK

OB PETINSEDEMDESETLETNICI SMRTI

28. januarja leta 1881 je razjeden po božjasti, jetiki, bolestitih privedih in mrzličnem delu umrl v Moskvi Fjodor Mihajlovič Dostojevski, eden največjih ruskih in svetovnih pisateljev v vseh časih. Od življenja se je poslovil komaj dobro devetindesetleten. Do zadnjega je držal v roki pero, s katerim je za vsako ceno hotel končati svojo najmogočnejšo in najznačilnejšo umetniško ter nazorsko izpoved – veliki roman „Bratje Karamazovi“.

Nekaj pred poslednjim dihom je ženj in otrokom zašepetal v oporoko najgloblje spoznanje vsega svojega človeškega in umetniškega bitja, povzeto v besede: „Imejte popolno zaupanje v Boga, nikoli ne obupajte nad odpuščanjem.“

Ime slovitega ustvarjalca, ki je umrl tako, seveda ni moglo postati geslo in propagandni pripomoček vladavini in redu, ki sta petintrideset let po njegovi smrti vklenila Rusijo v novo sužnost, tršo in okrutnejšo od tiste, zoper katero se je Dostojevski nekaj z življenjem, še bolj pa s pisanjem po svoje tudi boril.

Svet in zgodovina mu nesporno priznavata silo in veljavo misleca ter mojstrstvo umetnika, enako sili in mojstrstvu Tolstoja, Puškina, Turgenjeva ali Čehova.

Novi vladarji njegovega ljudstva *so te štiri in skoraj vse druge pomembnejše pred-

revolucijske pisatelje sprejeli bolj ali manj za svoje. Postavljajo se z njimi kot z označevalci in pripravljalci tistega, kar je v Rusiji danes. Usoda Dostojevskega v lastni domovini pa je navzlic njegovi veličini bila zadnjih trideset let, recimo, čudna.

Njegova dela sicer niso bila tam nikoli uradno prepovedana, toda tiskali jih ta čas niso. Tako jih novi ruski rod tudi ni mogel dosti brati. Ime Dostojevskega in njegova vrednost sta bila presilna, da bi ga bili javno oklicali za nepravovernega in nedovoljnega, pač pa so o njem vztrajno molčali.

V sklopu sedanje politične in splošne propagandne „odjuge“ so se kot uporabne žrtve stalinovstva sicer domislili tudi Dostojevskega ter petinsedemdesetletnice njegovega slovesa od sveta. Napovedali so mu vrsto spominskih slovesnosti, razstav, predavanj ter novo izdajo njegovih del. Toda treba je počakati, kako bo zlasti s to slednjo obljubo v resnici.

Življenje in pisanje tega mojstra besede je namreč moči izkoriščati za namene komunistične propagande, a le do določene mere ter samo v obdobju in razmerah, ko se prevrat šele pripravlja. Toda v svetu, kjer sta se „novi“ nauk in „novi“ red že železno uveljavila, pa se oboje prevrže v obtožbo in orožje proti njima samima.

Dostojevski je Rusijo prvič opozoril nase ne kot pisatelj, temveč kot mil in sorazmer-

no neškodljiv revolucionar. To je bilo leta 1849, ko so ga obsodili na smrt kot člana skupine „petraševcev“, rahlo socialistično pobarvanih mladih razumniških nasprotnikov carizma. Stal je mrzlega zimskega jutra z drugimi „zarotniki“ vred že na morišču v tedanji ruski prestolnici Petrogradu in sklepal račune s komaj dobro začetim življenjem. Tedaj pa so jim v zadnjem trenutku sporočili pomilostitev: car Nikolaj I. je Dostojevskemu namesto smrti prisodil štiri leta pregona in prisilnega dela v Sibiriji, zatem pa še štiri leta vojaščine prav ondi.

Obsodba na smrt se je pozneje izkazala za okrutno vladarjevo šalo, ki naj bi mladim teoretičnim prevratnikom, po večini pripadajočim ruski plemiški družbi, dala zdravilen nauk. Toda Dostojevski je Sibirijo moral le prestati; najprej v Omsku, nato v Semipalatinsku in nazadnje v Kuznjecku. To mu je po eni plati prineslo sloves političnega mučenika, po drugi strani pa je tam doživljal snov za eno svojih pomembnih pričevalnih in obtožilnih knjig, za „Zapiske iz mrtvega doma“; tako je dozorel v pisatelja.

V Kuznjecku se je po dolgi, obupani ljubezni le poročil z Marijo Dimitrijevo Isajevo, napredoval v podporočnika, dobil prve napade božjasti, doživel razočaranje v zakonu ter si prislužil pravico do pomilostitve. Leta 1859 je smel zapustiti vojsko in Sibirijo ter se vrniti v Petrograd.

Do tu je njegovo življenje moči prikazovati kot življenje žrtve tedanjega političnega reda, carskega samosilništva ter nerazumevanja družbe, njega samega pa postavljati za zgled kot revolucionarnega junaka, ki je za svoje prepričanje trpel in bil zaradi njega preganjan.

Toda v neskončnih sibirskih nočeh se je z Dostojevskim zgodilo še nekaj drugega: sam v sebi je doživel miselni in nazorni preobrat, ki se je po osvoboditvi bolj in bolj, nazadnje celo bolešno stopnjeval. Iz nekdanjega, bolj ali manj zavestnega in načelnega prevratnika ter socialista se je spremenil v konservativca, v nacionalista, v mističnega apostola vsega, kar je bilo ruskega; v oboževalca carja kot posebljenja ruskih, v vseslovanstvo zakrinkanih zavladovalnih teženj, in v evangelista pravoslavja kot edi-

ne duhovne sile, ki je po njegovem sposobna notranje ozdraviti in preobraziti pokvarjeni svet. Odrekel se je prejšnjemu, na Zahod težočemu internacionalizmu, ter postal strasten in zaslepljen sovražnik zahodne duhovnosti in omike, zlasti njenega najvišjega in najsilnejšega izraza: katoliške Cerkve in, seveda, papeštva.

Iz tega sovraštva in zaradi teh spoznanj je Dostojevski za vselej zavrnil tudi socializem, ki mu ni bil več nič drugega kakor spačen otrok zahodne miselnosti, škodljiva in nesprejemljiva ideologija, ki bo Rusijo in rustvo, kakor si ju je zamišljal on, pogubila. V svojih privedih o bodoči vesoljni veličini in poslanstvu Rusije ga je dopuščal kvečjemu kot sredstvo v enem izmed prehodnih obdobj na poti do dosege končnega cilja.

Kot pisatelj in oznanjevalec takšnih nazorov si je Dostojevski nevede že vnaprej prekrizal možnost, da bi mu veličino in slavo priznaval red, ki sam o sebi vztrajno trdi, da je socialističen ter internacionalističen.

Ta nazorni in duhovni preobrat seveda ni dobil izraza v pisateljevem delu takoj, ko se je Dostojevski vrnil v svobodno življenje in začel izdajati mesečnik „Čas“, v katerem je z velikim uspehom objavil svoj prvi pravi veliki roman „Ponižani in razžaljeni“. Navzlic pomanjkanju sleherne poudarjene tendence je to delo zgolj po svoji vsebini bilo izraziti socialni protest. Bolj kakor nenaadne zamisli, ki jih je Dostojevski razpredal v drugem pisanju, je bilo to dejstvo krivo, da je bil list kmalu prepovedan. Cenzura je njegovo zatrtje utemeljila s pretvezo, da se je „Čas“ pregrešil „s spletkami, naperjenimi proti vladi in domoljubnim težnjam“.

Prepoved je hudo prizadela pisateljeve že tako prenapete živce, katerih odpornost je razjedala še nesreča v zakonu. Ženo, ki mu ni bila zvesta, je jetika spreminjala v strašilo; dom se je spreminjal v pekel. Še pred njeno smrtjo se je Dostojevski vnel za mlado in lepo, v njegovo pisateljsko silo zaverovano študentko Pavlino Suslovo. Romal je za njo v Pariz. Spotoma se je ustavil v Wiesbadenu, kjer je prvič okusil mrzlico igranja za denar ter se ji dal prevzeti. Ko je Pavlino dohitel v francoski prestolnici, mu je razodela, da je zaljubljena v mladega

Španca. Obupan se je vrnil domov ter ob vzglavju umirajoče žene napisal pretresljive „Spomine iz podzemlja“.

Njegov brat Mihael je bil medtem začel izdajati nov list „Epoha“, ki so ga navzlic veljavi in dragocenosti Fjodorjevega pisanja kmalu pogoltnili dolgovi. Nekako ob istem času je Dostojevskemu umrla žena, tri mesece zatem se mu je brat sam ubil. Da bi bil kos bremenom, ki so jih porajale te tri nesreče, se je pisatelj hotel pretrgati z delom. Toda dolgovi so rasli bolj in bolj; bil je prisiljen skleniti na moč neugodno pogodbo z založnikom Steglovskim, žalostno znanem po oderuškem izkoriščevanju pisateljev, ki so zabredli v stisko.

Odslej je Dostojevski bil do smrti žrtev dolgov in upnikov; kakor Balzac na večnem beganju za denarjem, ki ga navzlic slavi, splošnemu priznanju kritike in zmagovitemu uspehu pri bralcih ni hotelo biti od nikoder.

V vročinem lovu za njim ter v nepretrganem boju s pijavkami je dobil zamisel za roman „Zločin in kazen“, eno svojih najpopolnejših in, menda razen končnega umora, do sleherne podrobnosti resnično doživetih del. Njegova pisateljska slava je z njim doma in v tujini neverjetno zrasla, a gospodarsko ga to ni rešilo. Šel je spet iskat sreče v wiesbadensko igralnico, a je odonod prinesel le snov za novi roman „Igralec“. Ker mu je sedel za vratom Steglovski s pogodbo, si ni vedel pomagati drugače, ko da je novo knjigo na naglo narekoval mladi, mili, ne posebno lepi stenografinji Ani Grigorjevni Sničkini. Pri njej je poleg dragocene pomoči za delo našel vse razumevanje za svoje razviharjeno, nemogoče življenje ter pogum za prenašanje svojih božjastnih in blaznostnih napadov.

Februarja leta 1867 sta se poročila, a sta morala tako rekoč izpred oltarja bežati pred upniki na Zahod, čeprav Evropa ni pomenila Dostojevskemu drugega kakor možnost za srečo pri kartah in pri ruleti. Ana je v Wiesbadenu zdaj sama doživljala nori, hlastavi nemir, katerega je na papirju spoznala, ko ji je pisatelj narekoval „Igralca“. To je bil zanjo čas nedopovedljivega trpljenja. Skopi denar, ki ga je mož zaslužil z vročnim delom, je sproti izginjal v igralnici.

Toda čeprav so Dostojevskega morale stiska, bolezen, beda in brezdomstvo, sta njegova umetniška sila in ustvarjalnost nezadržno, skoraj strahotno rasli. V tistih obupanih letih je napisal roman „Idiot“, „Večni mož“, „Mladenič“ in „Bele noči“, poleg tega pa še osnutek za slovite „Bese“ in nedokončano „Njetočko Nezvanovo“.

Takrat se mu je rodil prvi otrok in njegova sreča ni poznala meje, kakor je ni poznala njegova bolečina, ko je dekletce kmalu umrlo. Z Ano sta se vrnila v Petrograd ter spet padla v krepnje upnikom. Boj z njimi je požrtvovalno sprejela ona ter branila pred njimi njegov mir, tako potreben za delo.

Dostojevski je dobil mesto glavnega urednika pri listu „Državljan“, v katerem je začel objavljati „Pisateljev dnevnik“ — globoko, mojstrsko pisano prikazovanje svojih političnih in ideoloških zamisli ter bistre in previdne pripombe k dnevnim dogodkom. Toda kmalu je to službo pustil ter se povsem vrnil k čistemu pisateljevanju. Začel je oblikovati „Brate Karamazove“, končevati „Bese“ in zamislil roman „Brezbožnik ali življenje velikega grešnika“. Tega sicer ni nikoli napisal, toda iz osnutkov zanj so se mu rodile postave Stavrogina v „Besih“, Aljoše Karamazova in drugih.

Zdaj je bil na višku slave, toda sila truden življenja. Postal je začuda miren, a ta mirnost je bila samo znanilka konca. Sile, ki jih je nekaj prostovoljno, nekaj prisiljeno razmetaval vsa leta, so ga zapuščale. Od velikih načrtov je skoraj povsem uresničil le „Karamazove“, drugo je ostalo v njegovi domišljiji ter ugasnilo z njo.

8. junija leta 1880 je doživel poslednje zmagoslavje, ko je ob spominskih slovesnostih v počaščenje pesnika Puškina govoril množicam v Moskvi ter jih navzlic svoji smrtni bledici spravil v noro navdušenje. Pol leta zatem je izdihnil.

*

Za sabo je pustil delo umetnika in misleca, ki ga v kratkem sestavku ni moči niti suho prikazati, kaj šele razčleniti ali oceniti. Navzlic obilni miselni zmedenosti in pogosti idejni nesprejemljivosti je napisal mojstrovine, ki štejejo med prve v svetovni književnosti: „Zločin in kazen“, „Spomini iz

mrtvega doma", „Igralec", „Idiot", poleg obeh poslednjih in najboljšejših.

Danes velja iz vsega tega idejnega in umetniškega obilja ter veleumja morda zlasti poudariti vidovitost Dostojevskega kot preroka, ki je poleg drugega pretresljivo točno napovedal, kaj prihaja nad Rusijo in in svet.

Kdor je bral „Bese" ter „Brate Karamazove", so mu prerokbe Dostojevskega precej znane. Toda še strašnejše in točneje se njegova vidovitost kaže iz pripravljanih zapiskov za oba ta romana, ki so bili objavljeni v Franciji leta 1954.

Pobudo za „Bese" je pisatelju dal resničen dogodek iz snovanja ruskih revolucionarjev v tistih časih. Njihov zagrizeni prvak Nečajev je hotel članе svoje celice na življenje in smrt povezati s „stvarjo". Zato je obdolžil enega izmed njih, da je izdal „duha revolucije", zaradi česar so ga morali njegovi tovariši ubiti. Ta umor naj bi jih za vselej in brez izhoda prikoval na prvatništvo.

Nečajev, ki ga je Dostojevski v romanu prekrstil v Verhovskega, nastopa v zapiskih še pod pravim imenom. V njem je hotel prikazati obsedenega, na pol smešnega fanatika, ki se v svojih napovedih vedno moti, ker mu manjka čuta za stvarnost, predirnosti in izkušnje. Toda navzlic temu je po njegovih ustih postal prerok o tem, kaj bo revolucija in njeni sadovi: prerok, čigar daljnovidnost je bila pošastno potrjena čez 50 let. — Obraz revolucije je po njem takle:

„Ne pustiti kamna na kamnu! To je bistveno ter potrebnejše od vsega drugega... Ni moja naloga preiščati, če bomo s tem dosegli srečo. Vsekakor bo bolje, kakor je zdaj. Tisto, kar bi se samo od sebe zgodilo v sto letih, se bo zdaj na mah. S sekiro gre namreč vse dosti hitreje..."

„Vsi ljudje bodo srečni po enem sistemu, pa naj to hočejo ali ne... Vse bo usmerjeno k postavitvi enega samega panja... Vsi ljudje bodo poznali le skupne napore in imeli skupen cilj... Vse slabo bo uničeno in tako ne bo več nobenih nasprotij... Že to zadostuje, da velja vse uničiti. Uničiti je treba Boga, zakon, družino in lastnino... to se pravi, vso današnjo družbo in s tem strup..."

„Vse bo spravljeno na skupni imenova-

lec; torej popolna enakost. Toda za to je potreben poglavar. Potrebno je samosilništvo, brez njega ni nikoli bilo enakosti... Druge enakosti ni... Samosilništvo je neobhodno potrebno in prav tako so potrebne posebne pravice za nekatere, da lahko vsi drugi živijo v enakosti..."

„Vsi ljudje bodo sužnji, vsi bodo med sabo enaki in vsi bodo vohunili drug za drugim ter se ovajali..."

„Pustili bomo Zahodu, naj sanja o palačah iz aluminija. Mi Rusi imamo večji cilj. V nasprotju z Zahodom nismo vezani na nič. Njemu se bo zdelo predrago, da bi se ločil od tistega, kar ima, zakaj od tega je živel. Mi pa smo ljudstvo na razpoložanju. Peter Veliki nas je odtrgal od slehernega dogajanja, zato smo zdaj prvrženci velike, svetle ideje uničevanja. Za zdaj nam je potrebno samo to..."

„Leto dni, ali še manj, nereda, pa bo pripravljeno vse za neizmerno rusko revolucijo. Tedaj se bodo vsi spravili na medsebojno uničevanje. Potem pa bo po letu dni blaznosti treba med to ljudstvo na mah uvesti socialno republiko, komunizem in socializem... Če ljudje ne bodo za to, jih bo treba znova klati. Tem bolje..."

„Rusija ni republika, ni jakobinstvo, ni komunizem. Tujci ne bodo tega nikoli razumeli. Naše podvrževanje Evropi in omiki je poslednje prekletstvo Petrovih preosnov."

„Toda mi bomo uničili vezi z Evropo, ki so nam jih nadedli z vseh strani. Zavestno bomo doumeli, da svet in zemeljska obla še nista imela tako neizmerne ideje, kakor se zdaj poraja iz nas, iz Vzhoda; ideje, ki bo dvignila evropske množice za obnoveitev sveta."

„Evropski potoček se bo zilil v naš veletoč; njegova na smrt obsojena domovina pa nam bo služila le kot zemljepisna snov."

„Izmed nas bosta vstala Elija in Enoh, da bosta pobijala Antikrista, to je duha Zahoda..."

Takih in podobnih, žal s stvarnostjo zadnjih štiridesetih let potrjenih prividov Dostojevskega bi bilo moči navajati še in še. In verjetno niso te pošastne prerokbe najmanj krive, če je pisatelj v deželi njihovega prvega in doslej najtočnejšega uresničenja, v Rusiji, vsaj zamolčevan, če že ne prepovedan.

Sličice iz beloruskega slovstva in zgodovine

O Belorusih in njihovi težki usodi je naš Koledar že pisal. Ta razmeroma številni slovanski narod (danes šteje okoli deset milijonov duš v svoji državi in skoraj en milijon raztresenih po Rusiji in v emigraciji po Evropi in drugod po svetu) je v zadnjih 800 letih doživel več hudih kot svetlih let.

Belorusi živijo na ozemlju, ki se lahko smatra kot pradomovina vseh Slovanov. Učenjaki slavisti se danes strinjajo v tem, da so Belorusi najbolj avtohtonski slovanski narod, da se v tisočletjih niso nič ali skoraj nič oddaljili od svoje prvotne domovine. Usodno pa je zanje, da njihovo ozemlje nima nobene naravne meje; vse je ravninski svet. Beloruse obdajajo štirje narodi (Veliki Rusi, Ukrajinci, Poljaki in Litovci), izmed katerih so trije slovanski. Narečja se prelivajo eno v drugo; natančno jezikovno mejo je bilo vedno težko potegniti; zato so se tudi v državnopravnem pogledu razmere stalno spreminjale, večinoma v škodo Belorusov. Če bi ne imeli od vsega početka dalje zavesti, da so narod zase, bi se bili najbrž stopili s svojimi slovanskimi sosedi ter bi ohranili kvečjemu kake posebnosti v narečjih.

Prvi slovstveni spomeniki, nastali na beloruskem ozemlju, so pisani v stari cerkveni slovščini. Znamenit je supraselski kodeks iz 10. stoletja. Večji del tega kodeksa hrani univerzitetna knjižnica v Ljubljani. V 11. stoletju nastopi že prvi pesnik Filip iz Smolenska. V štirinajstem stoletju so Beloruse podjarmili Litovci, a podjarmljeni so kot kulturno višje stoječi narod kmalu prevzeli vodilno vlogo v državi. Beloruščina je bila uradni jezik. Še danes hranijo v arhivih v Vilni veliko število uradnih listin v beloruščini. Ko je bil izumljen tisk, so v Belorusiji nastale prve tiskarne v začetku 16. stoletja. Knjige so pa tiskali že proti koncu 15. stoletja v Pragi. Zlasti je bogata beloruska narodna pesem, ki je cvetela od vsega početka. Vplivi ljudske poezije se čutijo celo pri najmodernejših pesnikih.

V 16. stoletju so Belorusi z Litovci vred prišli pod Poljake po sklepu državnega zborna v Lublinu dne 1. julija 1569. Tedaj se je začela prva doba trpljenja in kulturnega propadanja. Poljaki so vpeljali kot uradni

jezik poljščino namesto beloruščine. Pravo-slavnemu ljudstvu so hoteli vsiliti katoliško vero in sicer kar z uradnimi dekreti. Proces nasilne polonizacije (popoljševanja) je uspel med meščanstvom in plemstvom. Večina naroda, katero je tvoril kmečki stan, je ostala beloruska. Leta 1697 je poljska vlada s posebnim odlokom prepovedala vsako rabo beloruščine v pismu.

Sto let po tem usodnem dekretu (1795) je bila Poljska razdeljena med sosedne države in kot država uničena. Belorusko ozemlje je prišlo pod Rusijo. Končalo se je popoljševanje, začela pa se je mnogo okrutnejša rusifikacija. Po poljski vstaji 1863, kateri so se bili pridružili tudi Belorusi, je car Aleksander II. s posebnim ukazom odredil, da se beloruski jezik ne sme nikjer več rabiti; nobena beloruska knjiga se ne sme tiskati; v uradnih spisih se izrazi Belorus, beloruski, beloruščina ne smejo več omenjati. Če bi se zgodilo po carjevi volji, bi bili Belorusi čez noč izginili s površja zemlje.

Nasilno raznarodovanje seveda še nikjer ni uspelo. Vedno in pri vsakem narodu je vzbudilo le odpor. Državniki se pa iz zgodovine ne naučijo veliko; zato se tudi taki nespametni poskusi ponavljajo še dandanes. Tlačeni narodi pa zopet in zopet vstajajo k življenju. Tako je bilo tudi z Belorusi, ki so vsa stoletja ohranili nenavaden življenjski optimizem in žilavost. Dočakali so prvo rusko revolucijo (1905), ki jim je prinesla nekaj tiskovne svobode. Takrat so začeli izdajati prve časopise. Med prvo svetovno vojno so Nemci zasedli vse belorusko ozemlje; pustili so, da se je začela snovati neodvisna beloruska država na narodnih in zgodovinskih temeljih (24. marca 1918). Narodni svet beloruske demokratične republike je v posebnem proglasu izjavil: „Z naše rodne zemlje so odpravljeni še poslednji sledovi jarma, katerega so ruski carji naložili našemu svobodnemu in neodvisnemu ozemlju. Demokratična republika Belorusija je od sedaj naprej svobodna in neodvisna.“ — Rdeči armadi, ki je v juliju 1920 zasedla Minsk, pa se nova država ni mogla upirati. Sovjeti so naslednje leto s pogodbo v Rigi (18. marca 1921) razkosa-

li belorusko ozemlje. Samo vzhodni del so čez eno leto proglasili za sovjetsko socialistično republiko v okviru Sovjetske zveze. Belorusi sovjetov niso marali, a sovjeti so od svoje strani storili tudi vse, da jih je ljudstvo sovražilo. Živo opisuje razmere v Belorusiji v prvih letih sovjetske vlade spomenica, katero je 10. decembra 1920 posebna beloruska delegacija izročila poljski vladi: „Zasebno last plenijo. Najbolj zaslužne državljane pobijajo in preganjajo. S pretvezo, da se upirajo, so požgali cele vasi. Naša nesrečna zemlja je namočena s solzami in s krvjo ter se zvija v smrtnem boju pod pod nečloveškim jarmom.“ – To spomenico je podpisalo 15.000 ljudi. Kaj se je z njimi zgodilo, je še danes neznano. Vendar je Belorusija kot državna enota ostala, čeprav v sklopu Sovjetske zveze. Vsakdo pa mora priznati, da je narodna država velika ugodnost, četudi so jo morali drago plačati. V drugi svetovni vojni so priključili k beloruski sovjetski republiko še tisto ozemlje, ki je bilo prej pod poljsko oblastjo.

Danes meri beloruska republika nekaj nad 200.000 km² ter šteje več kot 10 milijonov prebivalcev. Večja mesta so: Bāranoviči (23.000 preb.), Brest (48.000), Gomel (144.000), Grodno (50.000), Minsk (240 tisoč), Mogilev (100.000), Pinsk (32.000), Pòlock (26.000), Vitebsk (169.000). Kulturno središče je Minsk, ki ima univerzo, akademijo znanosti, narodni muzej in centralni arhiv. Najstarejše mesto je Pòlock, ustanovljeno 862.

Moderna beloruska literatura se je pričela pravzaprav kot reakcija na carsko nasilje. Ker po zloglasnem ukazu carja Aleksandra niso mogli tiskati knjig doma, so se zatekali v Krakov, ki je bil takrat v Avstriji, in v Poznanj, ki je bil v Nemčiji. Pesniki in pisatelji so morali nastopati pod psevdonimi. Zato so pod izmišljenimi imeni bolj znani kot s pravimi.

Prvi znanilec novega časa je bil

Francišek Bahuševič,

ki se je rodil v guberniji Vilno leta 1840. Umril je 1900. Imel je dva psevdonima: Macej Buračok in Symon Reuka. 1891 je izdal zbirko pesmi „Beloruska piščalka“, ka-

teri sta sledili še dve. Te knjižice so se tajno širile v domovini ter vzbujale zaradi vročih domoljubnih zvokov silen odmev. Vžigale so spet belorusko zavest. Nobena cenzura jim ni mogla do živega. Prodrle so tudi v ruske literarne kroge. Pohvalil jih je med drugimi sam Maksim Gorki. Zanimanje za belorusko slovstvo se je zopet dvignilo. Iz Bahuševičeve šole je izšla lepa vrsta pesnikov, pisateljev in publicistov. Njihovo delo sta vodili dve ideji: narodna in socialna.

Eden najbolj znanih pesnikov novega rodu je

Janka Kupala,

kar pomeni Janez Krstnik. Pravo ime njegovo je Ivan Lucevič. Luč sveta je zagledal 1882 v Wiazynki v okraju Wilejka prav sredi Belorusije. Oče je bil majhen kmet. V mladih letih je bil Ivan delavec, voznik, pisar in učitelj. Nato se je vpisal na univerzo. Zašel je pod poljski vpliv; ko se je tega otresel, ga je zajel ruski. Končno ga je domača zemlja s svojim bogatim izročilnim slovstvom pritegnila v območje beloruskega duhovnega ozračja. Janka Kupala je v Minsku od 1911 do 1915 vodil nacionalistični časopis „Naša njiva“, ustanovljen nekaj let prej. Ko je list zaradi vojnih dogodkov nehal izhajati, se je Kupala umaknil v Moskvo. Rdečo revolucijo je sprejel kot dejstvo; tudi je upal od nje osvobojenja za svojo domovino. Nekaj let po revoluciji so se po beloruski zemlji privali Nemci, Poljaki in boljševiki. Končno se je beloruska sovjetska republika le ustalila. Janka Kupala je upal, da se bo v tej državi, čeprav pod rdečo zvezdo, izpolnilo stoletno hrepenenje njegovega naroda po resnični svobodi in napredku. Potem pa je začel spoznavati, da so boljševiki Belorusom res dali državno in jezikovno svobodo, kar jim je treba priznati, da pa so uničili oziroma da niso prinesli duhovne svobode. Za Janka Kupala se je začela bridka notranja tragedija. Stirideset let mu je bilo, ko ga je obsenčilo to strahotno spoznanje; bil je pri polni ustvarjalni moči, a pisal je le še malo, vedno manj. Država ga je sicer častila in ga odlikovala z naslovom „pesnik beloruskega ljudstva“ (1925); imenovan je bil za člana beloruske in pozneje tudi ukrajinske akademije znanosti. Toda

to so bile le zunanosti. Dejansko pa je policija budno pazila nanj. Duševne muke so Kupala pripeljale do krize, v obup. Leta 1930 si je skušal vzeti življenje, a so ga rešili. Poslej sploh ni več pisal. Oblasti so ga večkrat odljkovale. Dobil je Leninov red, izvolili so ga za poslanca v vrhovni sovjet beloruske republike, dali so mu Stalinovo literarno nagrado. Kljub vsemu je bil še vedno pod policijskim nadzorstvom. Iz te duhovne ječe se je leta 1942 rešil s samomorom.

Janka Kupala je pesnik in dramatik. Njegovo pesniško delo je obširno. Prvo zbirko pesmi je izdal 1905 z naslovom „Piščalka“ (Žalejka). Za njo so prišle knjige pesmi „Guslar“ (1910), „Na poti življenja“ (1913), „Dediščina“ (1922) in „Neimеноvano“ (1925). Izbor najlepših pesmi iz vseh teh zbirk je izdal Beloruski inštitut za umetnost in znanost v emigraciji z naslovom „Spadčyna“ (Dediščina. — New York — München, 1955, str. LXVI + 497). Literarnozgodovinski uvod je napisal St. Stankevič. Kot dramatik je Kupala izdal dve dramski pesnitvi „Večna pesem“ (1908) in „Sanje na grobišču“ (1910) ter „Razdejano gnezdo“ (1913) s socialno-nacionalnimi motivi.

Kupalove pesmi preveva vroče rodoljubje in neuničljiva vera v vstajenje domovine:

Ne žaluj, ker je bedno in pusto v temini živeti,
ker usoda nemila nas tlačila je, ker smo revni;
ne žaluj, ker nam skrivajo sonce oblaki deževni;
ker ponoči nebo le od groznih požarov se sveti.

Razpršila se bode sovražna usoda kot dim:
Spet zaživel naš rod bo in sreča prijazna
bo z njim.

(„Guslar“)

Močna je želja po osvoboditvi ljudstva. V tem pogledu je značilna pesem „Kdo gre tam?“

Kdo koraka tam doli, kdo gre tam doli,
po gozdovih in močvirjih ta množica silna?
— Belorusi.

Kaj nosijo li na izsušenih ramah,
na rokah krvavih, na nogah v laptih?
— Prestane žalitve.

Kam neki žalitve vse nesejo?
Komu pokazati jih hočejo?
— Vsemu svetu.

Kdo je naučil vse te milijone
žalitve prenašati? Kdo jih zbudil je iz spanja?
— Nesreča, bolešt.

Kaj hočejo, kaj zahtevajo
ti večni sužnji, slepi in sluhi?
— Da bi se imenovali ljudje.

(„Žalejka“)

Kupala je opeval tudi socialne motive beloruske vasi. Politične dogodke je bičal v ostrih satirah. Silno* dovteten je bil za lepote narave. Njegova ljubavna lirika je nežna in globoko občutena. Bil je klicar svojega naroda. Njegova nacionalno-revolucionarna pesem je do danes ohranila svojo privlačno silo pri beloruskem človeku.

Sodobnik Janka Kupala je bil

Jakub Kolas.

Tudi to ime je psevdonim. Pod tem imenom je danes znan po vsem svetu. V resnici se je pisal Konstantin Mickievič. Rodil se je 1882, torej istega leta kot Janka Kupala. Postal je učitelj. Ker se je udeležil nekega ilegalnega sestanka učiteljev, je bil obsojen na tri leta ječe. Po prestani kazni je živel v Rusiji. V domovino se je vrnil šele 1921, ko so se razmere pod sovjetsko vlado začele urejevati. Živel je v Minsku. Sovjetska vlada je častila tudi njega. Imenovan je bil za člana beloruske akademije znanosti. 1940 so ga izvolili v vrhovni sovjet beloruske republike; dvakrat (1946 in 1948) so mu dali Stalinovo nagrado za literaturo. Postal je poslanec vrhovnega sovjeta Sovjetske zveze. Tudi on je imel naslov „ljudski pesnik Belorusov“. Umrli je 13. avgusta 1956. Vest o njegovi smrti je po moskovskem radiu sporočil prezidij vrhovnega sovjeta Sovjetske zveze.

Tudi Jakub Kolas je pesnik narave, narodne in osebne svobode, rodoljubja in upora proti tujim nasilnikom. V zbirki „Beloruskemu ljudstvu“ (1922) je zaradi barantanja z njegovo domačo zemljo ves razočaran vzkliknil:

1) lapti — obuvale iz lahke drevesne (brezove) skorje.

Krstnica (krstni kamen) v župni cerkvi v Bazovici, izdelana po načrtu arh. V. Čekuta.
(Glej članek na str. 153.).

Tujci so nas zopet razdelili.
Vrag naj vzame ceste njih in meje!
Njive in gozdovi tu so naši!

Ob nastanku beloruske sovjetske republike je bil vesel in navdušen; ni se pa mogel iznebiti bojazni, da je en jarem zamenjal drugega (1921):

Drugi kovači,
verige pa iste.
Le pesmi naše stare
zvenijo vedno čiste.

To mučno negotovost izraža tudi pesem „Sence strahu“, ki je nastala ob njegovem povratku iz Rusije. Sploh je bila ves tisti čas vsa njegova skrb posvečena usodi beloruske zemlje, ki ga je navdajala z globoko žalostjo:

Ne čakajte pesmi veselih od mene,
že dolgo jih več ne poznam.
Le žalostne, tihe in mračne popevke
zapeti še morem in znam.

O, rad bi smejal se vesel in brezskrben,
a v srcu veselja več ni;
samo če za hip naokoli pogledam,
me v boli srce zaskeli.

Najpomembnejše pesniške zbirke Kolosove so: Muzikant Simon (1918), Nova zemlja

(1922), Beloruskemu ljudstvu (1922). Napisal je tudi nekaj črtic in dram.

Pesnik svobode je bil tudi

Maksim Bahdanovič,

ki pa je izšel iz meščanske rodbine. Rodil se je 1892 v Nižnjem Novgorodu, umrl pa je 1917, star komaj 25 let. Bil je pravi čisti pesnik, otožen romantik oziroma simbolist. Med beloruskimi pesniki je dosegel najvišjo oblikovno popolnost. Njegove pesmi so izdali po njegovi smrti v knjigi „Venec“ (1923). Zbirka ni obsežna, ima pa veliko pesniško vrednost. Iz nje naj navedemo naslednji sonet:

V Egiptu starodavnem, kjer rastline
ob Nilu v senci palm dobe zavetja,
so v grobu, starem dolga tisočletja,
semen posodo našli iz davnine.

Čprav bila so stara ta semena,
v posodi so življenje ohranila:
spomladi novo rast so obudila,
jeseň dala zrna dragocena.

Glej, to simbol je zate, domovina!
Duh ljudstva tvojega ne more umreti;
ko spet bo vstal, se v cvet bo razbohotil.

Nihče njegovih sil ne bo ukrotil:
kot rek podzemskih tek bo znal prodreti
do cilja, kjer svobode je toplina.

OBNOVLJEMI BOŽJI HRAMI

Mnogi tujci, ki obiskujejo slovensko zemljo, se pohvalno izražajo, da dajejo božji hrami, posejani po slovenski zemlji, tej poseben pečat privlačnosti in preprostosti ter pričajo o globoki veri našega naroda.

Znano je, da naš človek rad roma. Roma po domači zemlji, roma pa tudi v daljni svet k znamenitim svetiščem. So ljudje med Slovenci, ki so obiskali po večkrat vsa Marijina svetišča po slovenski zemlji, in teh ni malo. Ko smo bili še otroci in so šli starši na božjo pot, smo nestrpnost pričakovali, da se vrnejo in nam prinesejo spomine. Kako veseli smo bili dne, ko so tudi nas vzeli s seboj. Naš Ivan Pregelj je lepo popisal spomine, ko je smel prvič z materjo na Sveto goro. Koliko lepih zgodb, ulišanj in tolažb je tesno povezanih z našimi svetišči!

Čas druge svetovne vojne ter pred njo in po njej je zadal globoke rane: človeštvu telesne in duhovne, svetiščem pa materialne.

Niso pa se še zacelile rane v naših srcih, niso še obnovljeni vsi naši domovi, že nam kliče neki notranji glas: „Glej, božji hram je razdejan. Hiša božja je v razvalinah.“ Tudi na Tržaškem je bilo obilo razvalin. Iz razvalin so vstali novi domovi, iz razvalin rastejo božji hrami.

Na Tržaškem moramo omeniti nove in obnovljene božje hrame med Slovenci. Najprej je bilo obnovljeno zgodovinsko svetišče v Štivanu ob Timavi. Ta cerkev je bila porušena že med prvo svetovno vojno, saj so se prav okoli nje vršili hudi boji. Vojna vihra jo je tako prizadela, da so se po vojni raje odločili in sezidali nad vasjo novo cerkev, kot pa da bi se lotili popravila stare.

Ker pa je porušena cerkev bila važen zgodovinski spomenik in priča težkih časov ter zidana v lepem gotskem slogu, so šele po drugi vojni začeli misliti na njeno popravilo. Štivan je znan po svojem nekdanjem

Štivan ob Timavi — stara cerkev.

samostanu, po slovenskih književnih spomenikih, ki so v davnini nastali na tej božji poti.

Štivan je nekdaj bil pomembno pristanišče in važno tržišče. Tu so bili važni sejmi, kjer so Kraševci in celo Kranjci zamenjali svoje pridelke in živino za prekomorsko blago. Štivan je znan že iz argonavtskih in rimskih časov. Do sem je dospel rimski pesnik Vergil in občudoval čudovito reko Timavo. Tu je stalo že v davnini pogansko svetišče, čigar kamni so danes vzdani v cerkveni apsidi. Štivan so uničili madžarski navalci. O davni slavi priča le še lepo in obnovljeno svetišče svetega Janeza Krstnika.

Kdo ne pozna *Repentabra*? Znana je tudi mnogim Korošcem, saj so se prav Korošci pe drugi svetovni vojni radi udeleževali in nastopali na kulturnih prireditvah Slovenske prosvete. Repentabor je bil zanemarjen: cerkev v žalostnem stanju, srenjska hiša ob cerkvi na pol porušena, obzidje v razpadanju, župnišče preskromno.

Prenovljena božjepotna cerkev na Repentabru

Danes je vse to obnovljeno. Dela okoli cerkve in pod cerkvijo ter cesta k svetišču so še v teku. Repentabor je prijazna božja pot in lepa izletniška točka. Na notranjem dvorišču je že bilo več kulturnih taborov, na katerih tržaški Slovenci izpričujejo svojo vero v slovenstvo.

V preteklem letu je bila obnovljena tudi božja pot na Pečeh ali Pečah, kakor pravijo naši ljudje v Bregu. Kje so Peče? V tržaškem Vintgarju. Kje pa je to? V soteski hudournika Glinščica, v tesni zadaj za Boljuncem, med Krasom in Drago. Sredi te slikovite in strme gorske tesni je že davno stala skromna cerkvice sv. Ane. Med vojno je bila zapuščena in porušena.

Sedaj so jo obnovili. Ob praznikih, kadar je najavljena služba božja, se rado zbere tu staro in mlado. Stari Brežani so radi tukaj pod zaščito matere svete Ane sklepali zakonske zveze. Božja pot na Pečah je še posebno prijazna, ker je daleč od vsega po-

Obnovljena
cerkev
sv. Ane
na Pečah

svetnega šuma in hrupa. Tu ni avtomobilov ne nadležnih „vespistov“ in „lambretarjev.“ Sem lahko prideš le peš, pa še to s trudom.

No, ko smo že v Bregu, moramo omeniti v dolinski fari obnovljeno cerkev sv. Martina. Dolina je največji kraj v Bregu. Smešno, kaj, dolina v bregu! Pa je vendar tako. Dolina je zlasti znana po tem, da se tukaj bije hud boj med don Kamilom in Peponom. Kdo sta don Kamil in Pepone, vedó Dolinčani in ves Breg prav dobro. Pa čeprav je tako, je ljudstvo tukaj verno in zavedno slovensko. Farna dvorana je vedno pretesna. Komaj so obnovili farno cerkev, so se lotili stolpa, ki jim ga je huda ura pred pol stoletjem porušila.

Nad vasjo pa je bila dolgo v žalostnem stanju cerkvica svetega Martina. Vinske letine so postajale slabe, toča je uničevala Noetov sad, zima je trla oljke. Dobri časi zaslužka v mestu so minili in ljudje so se vrnili k zemlji. Kopali so, škropili in žveplali, a vino je bilo kislo in ni imelo cene. Pa so se spomnili svetega Martina, zaščitnika božje kapelice. Videli so žalostno razdejanje hiše božje, ki so jo njihovi predniki pozidali v čast svetemu Martinu in v ponos Dolini. Tudi župnik je napravil svo-

je. A sredstev ni. Pepone je trd in ni navdušen za kaj takega. Pa je šel don Kamil v Trst in trkal in trkal. Pa se je odprlo. Nekaj oblast, nekaj verniki. In sveti Martin je zopet zadovoljen in veseli so tudi Dolinčani.

V bazoviški fari pa so najbolj podjetni. Čeprav je vojna tej fari zadala težke rane in nekaj vernikov celo odrezala od domače farne cerkve, niso obupali. Lani oktobra je bila blagoslovljena in izročena svojemu namenu nova moderna cerkev na Pesku. Bazovska fara je namreč zaradi nove meje dobila nekaj vernikov, katere so odrezali od župne cerkve v Gročani. V gročansko župno cerkev zaradi meje ne morejo, v Bazovico je predaleč. Dobili so že šolo, dobili vodovod, le cerkve še ni bilo. Pa so se lotili dela, si pozidali lepo cerkev po načrtih arh. Vilka Čekuta.

Ta dogodek ni bil le verskega, ampak tudi vsenarnodnega pomena. Ponosni smo Slovenci, ker predstavlja nova cerkev uveljavitev sodobne stavbne in upodabljaljoče umetnosti po načrtih našega domačega rojaka. Prijazno cerkev radi obiskujejo tudi verniki iz sosedne Drage, katerim je Bazovica predaleč.

Bazovska fara pa je ponosna tudi na no-

Obnovljena
cerkev
sv. Martina
v Dolini

vo krstnico. Po načrtih arh. Čekuta so preuredili krstni kamen. Kapelico ob vhodu v cerkev so preuredili v res lepo krstnico, ki nič ne zaostaja po lepoti opreme za tistima v Čedadu in Ogleju. Krstnica je delo domačih mojstrov in iz domačega kamna. Pokrov krstnega kamna in skrinjica za sveta olja sta iz tolčenega bronca, vrata krstnice pa iz kovanega železa. Vsa krstnica je primer posrečene obnove, ki je edinstvena na Tržaškem. Kritika je pohvalna od vseh strani. (Glej sliko na strani 149!)

Delo istega arhitekta je tudi *kapelica pri Lajnarjih* nad Piščanci v rojanski fari. Kapelico so postavili v spomin na Marijino sveto leto.

Vsa doslej obnovljena dela na slovenskem predelu Tržaškega ozemlja so posrečena zamisel povrnitve k prvotni obliki; kar pa je na novo dodanega, se lepo sklada s prvotnim in je izvršeno v skladni harmoniji, ki dviga duha k Bogu, k viru vsega lepega.

DRŠ.

Zas.:

Prosvetno delo na GORIŠKEM

Vsako leto prinaša koledar Mohorjeve družbe pregled našega kulturnega dela na Goriškem. Prav je tako, da se razbere vse raztreseno delo in postavi v okvir, ki nam potem pokaže celoto. Pravo sliko hočemo pokazati. Po naših skromnih močeh, brez vsake podpore smo skušali nuditi našemu ljudstvu, kar smo pač zmogli. Vsem prav lepa hvala; onim, ki so imeli pri tem delu trud, kakor gledalcem za potrpljenje in razumevanje. Z gotovostjo lahko zapišemo tudi to, da ljudstvo z veseljem in razumevanjem sledi in se odzove vsakemu delu na kulturnem polju. S tem le pokažemo, da

smo narod, ki ljubi svojo kulturo in vse lepo, kar je združeno s tem.

V čem je obstajalo prosvetno delo? — Poglejmo najprej na deželo.

Kakor v prejšnjih letih tako je bil tudi v tej sezoni zelo delaven krožek v SOVODNJAH. Že v juliju 1955 je nastopil v Števerjanu z ljudsko igro „Tri sestre“. Isto igro so v septembru ponovili v Gorici. Pripravili so tudi Miklavžev večer.

Veliko delavnost je pokazalo katoliško društvo v ŠTEVERJANU in to pevski zbor in dramatski odsek. Žal, da slednji zaradi nekaterih tehničnih ovir ni mogel še nasto-

piti. Mladim in odraslim pa so pripravili lep Miklavžev večer. Moški zbor je nastopil pri prireditvi na „praznik češenj“ in prejel prvo nagrado za svoje lepo izvajanje.

Razgibana sta fantovski in dekliski krožek v **PODGORI**, ki skrbita za lepo cerkveno petje ter ob vsaki priliki, pa naj bo pust ali dan otroškega veselja — sv. Miklavž, razveselijo mlade in stare. Pri kulturnih večerih pa razvijajo lepe in koristne kulturne filme, za kar gre zasluga č. g. župniku.

Isto lahko zapišemo tudi o cerkvenem pevskem zboru iz **DOBERDOBA**, ki ima že lepo tradicijo na področju prosvete. Tudi doberdobski moški zbor je nastopil pri tekmi pevskih zborov in žel lepo odobravanje. To je zboru v spodbudo za vedno lepše uspehe.

Cerkveni pevski zbor iz **RUPE** je v preteklem letu nastopil v radiu kakor tudi pri tekmi na „praznik češenj“. Radi bi pa slišali mešani zbor pri samostojni prireditvi.

Prav tako smo v pretekli sezoni pogrešali cerkveni zbor iz **PEVME**, ki je v prejšnjem letu tako lepo presenetil goriško publiko. Smemo upati, da nas razveselijo v tem letu. Zbor pa skrbi za lepo cerkveno petje.

Z veseljem smo beležili nastop mladih pevcev iz **ŠTANDREŽA** pod vodstvom Maksa Debenjaka. Zbor je še mlad, toda kljub temu so pohiteli v Števerjan in sodelovali pri tekmi. O nastopu tega zbora piše kritik M. F. med drugim: „Vsakemu se je

razveselilo srce, ko je prvič po tolikih letih zagledal na odru te mlade in nađebudne fante iz Štandreža. Zato bo ta mladi zbor še veliko napredoval in nas bo še gotovo večkrat razveselil z lepimi nastopi.“

Poglejmo še v **GORICO**. Postala je že tradicija, da pripravijo otroci **SIROTIŠČA SV. DRUZINE** vsako leto zelo pestro akademijo goriškim prvoobhajancem. Igrali so igró „Imelda“, katero je pripravil za to priložnost S. Gregorec, glasbene vloške pa prof. M. Filej.

Veliko delavnost na prosvetnem polju je pokazala **MARIJINA DRUŽBA IZ GORICE**. Pri misijonski proslavi so igrali „Vestalko“, ki nam kaže življenje prvih kristjanov, ter božično-misijonsko prireditev. K razmahu tega dramskega odseka so mnogo pripomogle sestre Saksida, ki so nas v maju 1956 zapustile ter šle iskat v Ameriko lepšo bodočnost. Prav je, da se jih tudi na tem mestu spomnimo in jim voščimo v življenju veliko sreče, z željo, da bi še nastopale na goriških odrskih deskah.

Kakor vsa prejšnja leta so nam tudi v letu 1955 pripravili goriški srednješolci svojo zaključno prireditev. S petjem so nastopili dijaki strokovne in višje srednje šole in učiteljišča. Učiteljišče je skupno z višjo gimnazijo in licejem uprizorilo B. Nušičevo dvojedjanko „Sumljiva oseba“. Pri tej prireditvi je bila tudi Aškerčeva proslava ter nam je maturantka 4. učiteljišča Sonja Pertot prikazala Aškerca kot pesnika balad in romanc. Lepo pripravljena je bila božičnica.

SLOVENSKO KATOLIŠKO AKADEMŠKO DRUŠTVO V GORICI je pripravilo kulturni večer ob proslavi 200-letnici rojstva W. A. Mozarta. Predaval je prof. M. Filej. Pianist Gabrijel Devetak je izvajal nekaj Mozartovih skladb.

Nižja srednja šola v Gorici pri lanskí zaključni prireditvi. — Slika na str. 155: Nastop goriškega učiteljišča lani v tržaškem radiu.

Preglejmo še delo, ki ga opravlja med nami SLOVENSKO KATOLIŠKO PROSVETNO DRUŠTVO V GORICI. — V prvi vrsti je hvalevredna zamisel tekmovalnega nastopa moških zborov ter slikarska razstava koroškega slikarja č. g. Avgusta Čebula.

Postopoma se je delo razvijalo tako:

Dne 9. novembra 1955 je bil kulturni večer in sicer predavanje s skioptičnimi slikami „Zgodovinski pregled slovenske likovne umetnosti“. Predaval je prof. Jože Peterlin iz Trsta.

V okviru društva je 11. septembra 1955 gostovala v Gorici dramska skupina iz Sovodenj z igro „Tri sestre“, 16. oktobra pa slovenski dijaki iz Trsta z igro „Roxi“; 22. januarja 1956 je gostoval bazoviški oder z igro „Vest, ali človek, ki je umoril“.

Društvo je pripravilo 6. decembra 1955 — popoldne za šolsko mladino, zvečer pa za odrasle — opereto „Miklavž prihaja“.

Večji glasbeni koncert pod vodstvom prof. M. Fileja se je vršil 10. in 11. novembra ter 17. decembra 1955. Nastopili so mešani zbor in orkester, duet harmonik, solo orkester in z opereto V. Vodopivca „Povodni mož“ s spremljavo orkestra ter v režiji Kumrova. Koncert je žel velik uspeh. Z istim sporedom se je koncert ponovil 15. januarja 1956 v Bazovici. 18. decembra 1955 je društvo pripravilo kulturni večer ob 10-letnici našega katoliškega tiska.

V februarju 1956 se je vršila pustna prireditev. Igralska družina je nastopila s šalo igro „Mutasti Izidor“, Čehovo „Tragik po sili“ in s kupletom „Trije šnofarji“. Sodeloval je tudi orkester in harmonikarji. Pri teh izvajanjih je prvič nastopilo nekaj mladih moči.

Dne 11. marca 1956 je pevski zbor SKPD nastopil pri zahvalni slovesnosti ob 80-letnici sv. očeta ter v isti namen dne 18. marca pri slavnostni akademiji.

Dne 25. aprila 1956 je bil kulturni večer „Amerika v slikah“; predaval je č. g. Vinko Zaletel.

V Števerjanu med borovci je društvo organiziralo 10. junija 1956 „praznik češenj“. Nastopili so moški zbori iz Doberdoba, oktet SKPD iz Gorice, Rupe, Štandreža in Števerjana. Prireditev je imela tekmovalni značaj in vsak zbor je odpel 3 pesmi. Razsodišče je določilo prvo nagrado moškemu zboru iz Števerjana. Vsi so izrazili željo, da bi se tako tekmovanje vršilo vsako leto, kajti taki nastopi so zelo koristni. Mešani zbor društva je sodeloval tudi pri božičnici v cerkvi sv. Ivana ter v stolnici pri „Vstajenju“. Moški zbor je pa odpel na oljčno nedeljo pri Sv. Ivanu Kimovčev „Pasijon“.

Dne 20. junija 1956 smo imeli Aškerčev večer. Predaval prof. Vinko Beličič iz Trsta; Aškerčeva dela so recitirali člani SKPD, pel pa je oktet istega.

Zadnji dan junija 1956 smo imeli kulturni večer koroških gostov. Slišali smo pevce iz Roža in Podjune, ki so nam pod vodstvom č. g. Mateja Nageleta lepo odpeli več koroških narodnih. Svoja dela so recitirali: pesnica Milka Hartmanova, pesnik Polanšek ter č. g. Srienč s črtico „Iz preteklih dni“. Mlada dekleška srca je pa navdušil tenorist Toni Lipnik s pesmijo „Nate mislim“.

1. julija 1956 je društvo pohitelo na Repentabor, kjer so se zbrali bratje iz Trsta

Prizor iz Nušičeve veseloigre „Sumljiva oseba“, ki jo je lani uprizorilo goriško učiteljske skupno z višjo gimnazijo in licejem.

in Koroške ter nastopili s svojim pevskim programom. Zbor je odpel Schwabovo „Kanglico“, Vodopivčevo „Belokranjsko balado“ ter venec narodnih pesmi iz Foersterjeve opere „Gorenjski slavček“.

Za zaključek sezonskega dela nam je društvo pripravilo lepo uspelo razstavo slik koroškega slikarja Avg. Čebula. Kakor poprej v pesmi, tako smo sedaj v živi sliki in barvi spoznali košček koroške zemlje, saj so te raz stene pozdravljali sami koroški motivi, polni smeha in luči. — Naša pesnica Ljuba Šorlijeva je ob tej razstavi takole zapisala:

KOROŠKA V SLIKI

Pozdravlja s sten me zemlja čudovita,
v odtenkih barvnih ljuba in domača
okrog Obirja, Pece in Dobrača ...
Po njej vsa sončna sreča je razlita.

Koroška lepa tu je kot na dlani ...
Toplino daje barv ji harmonija,
Nasmeh iskren je njena bogatija —
že tisoč let svetinje slavne hrani.

In kakor da k vstajenju potrkava
pri Gospe Sveti, vse pojo stezice
in cerkvice na holmih in vasice.

Oj, zemljica koroška, bodi zdrava!
Naj vedro bo in jasno tvoje lice,
ti zibel naše sladke govornice!

Slikar je razstavljal 26 del: 23 akvarelov in 3 paste. Razstava je bila odprta od 4. do 8. julija in je vzbudila precejšnje zanimanje pri ljubiteljih umetnosti. S tem korakom je društvo zopet pokazalo, kako skrbno za pravo in lepo kulturno udejstvovanje med goriškimi Slovenci.

Upravne volitve na Tržaškem leta 1956

Zadnje nedeljo maja (27. maja 1956) so se vršile upravne volitve na Tržaškem. To so bile že tretje volitve v povojnem času. Zadnje volitve so nosile še poseben pečat, saj so se vršile leto in pol, odkar je prevzela upravo tega področja Italija. V bivši coni A je šest občin: Trst, Milje, Dolina, Repentabor, Zgonik in Devin-Nabrežina. V narodnem pogledu je za Slovence vreden vsega zanimanja Trst, v politični in svetovnonazorski usmerjenosti pa seveda tudi ostale občine. Občini Repentabor in Zgonik sta

trdno slovenski. Italijani so tu le organi javne varnosti. Nasprotno pa se čuti v dolinski in devinsko-nabrežinski občini vedno večji italijanski pritisk. V miljski občini Slovenci ne pomenimo ničesar več, odkar so po londonskem sporazumu 5. oktobra 1954 odrezali izrazito slovenske vasi in jih priključili k jugoslovanski upravi v Kopru.

Volitve vsakokrat razburijo duhove in tudi tokrat niso prizanesle. Novi predpisi o volilni propagandi so isto na zunaj omejili. Novi predpisi in pomanj-

kanje denarnih sredstev so omejiteli lepljenje letakov samo na določena mesta. Vsaka stranka je imela na določenih mestih svoj prostor, kamor sme lepiti svojo propagando. Odpadlo je torej lepljenje po hišah in zidovih, kar je pri prejšnjih volitvah vzbujalo veliko pozornost prebivalstva, zlasti pa tujcev. Na ta način so merili moralno in materialno sposobnost in moč strank. Letos tega ni bilo.

Če pa pregledamo slovensko lokalno časopisje: Katoliški glas, Demokracijo, Novi list, Delo ter Primorski dnevnik, kakor tudi italijansko: *Piccolo*, *Corriere di Trieste*, *Lavoratore*, *Vita Nuova*, *La Prora* ter tržaško stran *Messaggero Veneto* in *Unita'*, da omenim le redne publikacije, vidimo, da so se politične strasti in sovraštva razbohotila tako, kot se zel in plevel le ob najbolj neumnem vremenu. Strasti sovraštva, obrekovanja in politične nestrpnosti so šle tako daleč, da ni bila dovolj le živa in tiskana beseda, ampak so šli nekateri celo pred sodnike. Samo ena taka sodna obravnava v prvi stopnji je stala krivca leto dni zapora, sto tisoč lir kazni in šestdeset tisoč lir sodnih stroškov. Na žalost moramo ugotoviti, da je tudi na slovenski strani bilo preveč osebnega zmerjanja, obrekovanja, rušenja oseb v tisku in živi besedi.

Volitve, čeprav upravne, so imele izrazito politični značaj. Predstavljale so po političnih formacijah tako zmes, da ni bilo niti v dveh občinah enake opredelitve. V Trstu so na primer nastopali komunisti dveh struj ločeno, na deželi pa se je ta družba trdno povezala, si pridobila še nekaj sopotnikov in si že v naprej razdelila županska in odborniška mesta. Italijanske stranke, ki so v Trstu, Miljah in Dolini nastopale ločeno, so se v nabrežinski občini, razen s komunisti, tesno povezale.

Med vsemi občinami je najpomembnejša tržaška, ker ta daje ton vsemu življenju in ima sama dve sto tisoč volilcev, kar predstavlja 13-krat več kot vse ostale občine skupaj. V Trstu je nastopilo kar 13 strank. Pripravljenih je bilo celo 14, a so independentistično stranko z geslom „Trst Tržačanom“ v poslednjem trenutku zavrnil zaradi nekaterih formalnih napak pri sestavi liste. Te formalne napake pa so še danes zagonetna zadeva. Če so bile resnične, moramo zameriti površnim sestavljalcem, če so jih pa iskali kot dlako v jajcu, potem vemo, da so to delali s posebno marljivostjo prav pri tej stranki. Če so bile napake grobe in le preveč očitne, sumimo, da so bile zaželeno in so hoteli rešiti sestavljalci le svoj ugled in so že v naprej računali na izključitev. Listo so vendar sestavljali sami advokati in politiki, katerih mnogi so že sedeli v prejšnjih odborih in so torej poznali vse predpise, ker so pred-

Pokojni župnik STANKO STANIČ, ki je nazadnje služboval v štandrežu pri Gorici.
(Glej članek na str. 124–125.)

lagali liste leta 1949 in 1952, ko so veljali isti predpisi. Poleg izključitve independentistov pa predstavljata v tržaški občini novost dve novi skupini: Narodno-gospodarsko gibanje (M. E. N.) in pa nova Radikalna stranka, ki se je odcepila od liberalne. Prva skupina predstavlja lokalne trgovske kroge, ki so nezadovoljni z gospodarsko politiko na Tržaškem, žele neodvisno gospodarsko linijo, prosto cono in so svoje glasove pobrali sredinskim strankam. Radikalna stranka je posledica razcepa liberalcev in ji je v Trstu pobrala skoraj polovico glasov.

Večinski volilni sistem je na volitvah leta 1949 in 1952 zagotovil sredinskim strankam (Kriščanski demokraciji, Socialdemokratski, Liberalni in Republikanski stranki), da so leta 1949 z deset tisoč glasov več in leta 1952 z dvanajst tisoč glasovi manj kot vsa opozicija skupaj, nemoteno vladale tržaško občino. Na eni strani sta večinski sistem, na drugi strani pa necenotna opozicija omogočila sredinskim skupinam, da so v prvem štiriletju s 33 in v drugem s

40 od 60 sedežev vodile občino. Ta umetni stroj je sprejel vsak predlog. Volitve leta 1956 pa so pokazale popolnoma drugačno sliko. Padel je večinski sistem, razbila se je sredina, padli so njih glasovi in posledično tudi število sedežev. Demokratična sredina razpolaga le s 27 sedeži. Treba je torej že za župana in občinski odbor iskati zavezništvo. Krščanska demokracija kot najmočnejša stranka odklanja vsako zavezništvo na levo in desno. Republikanci ne

morejo skupaj z monarhisti, socialisti ne z liberalci. Med skrajno levico in desnico, ki sta druga in tretja najmočnejša skupina, pa je prav tako nemogoče vsako sožitje. Spričo tega je izbira župana silno težka, zlasti, ker je Krščanska demokracija postavila kot nositelja dosedanjega župana, s katerim niti njegovi lastni somišljeniki niso zadovoljni.

Naslednja razpredelnica jasno kaže razdelitev sil za vsa volilna leta:

VOLILNI IZIDI ZA TRŽAŠKO MESTNO OBČINO V LETIH 1949, 1952, 1956.

Stranka	1949		1952		1956	
	glasov:	sedežev:	glasov:	sedežev:	glasov:	sedežev:
Krščanska demokracija — D. C.	65.944	25	59.133	28	57.023	20
Socialdemokratska stranka — P. S. D. I.	10.761	4	10.445	5	12.586	4
Republikanska stranka — P. R. I.	9.107	3	8.407	4	6.379	2
Liberalna stranka — P. L. I.	3.109	1	5.768	3	4.542	1
Radikalna stranka	—	—	—	—	1.752	—
DEMOKRATIČNI CENTER SKUPAJ:	88.921	33	83.753	40	82.282	27
Italijansko socialno gibanje — M. S. I.	10.222	4	20.570	4	26.934	9
Monarhistična stranka — P. N. M.	—	—	2.915	1	5.832	2
Italijanski blok	8.273	3	—	—	—	—
Kvalunkvisti in monarhisti — PNM-UQ	—	—	1.560	—	—	—
Narodno gospodarsko gibanje — M. E. N.	—	—	—	—	7.674	2
DESNICARSKE STRANKE SKUPAJ:	18.495	7	25.045	5	40.440	13
Komunistična stranka — P. C. T. T.	35.568	13	30.978	6	41.016	14
Socialistična stranka — P. S. I.	—	—	2.609	1	—	—
Soc. stranka in Ljudska edinost — PSI-UP	—	—	—	—	9.633	3
LEVIČARSKE STRANKE SKUPAJ:	35.568	13	33.587	7	50.649	17
Fronta za neodvisnost	11.514	4	22.415	5	—	—
Tržaški blok	4.826	1	4.492	1	—	—
Gibanje za neodvisnost	2.298	—	—	—	—	—
Julijski avtonomisti	—	—	1.209	—	—	—
INDIPENDENTISTI SKUPAJ:	18.638	5	28.116	6	—	—
Slovenska lista	3.017	1	3.559	1	3.791	1
Osvobodilna fronta	3.971	1	4.924	1	—	—
Neodvisna socialistična zveza	—	—	—	—	5.569	2
SLOVENSKE LISTE SKUPAJ:	6.988	2	8.483	2	9.360	3
SKUPAJ VELJAVNIH GLASOV:	168.610	60	178.984	60	182.731	60

Spremembo najbolj občuti sredina, ki je od 40 sedežev padla na 27, torej pod večino. Nasprotno pa so porasli glasovi skrajne desnice in levice. Od kod ti glasovi? Fašistična desnica, ki povsod po Italiji nazaduje, v Trstu raste. Kdo voli v Trstu za to desnico? Vsi oni, ki so v dobi fašizma lepo služili in imeli lepa mesta, a jih danes nimajo več. Ti upajo nazaj na stare čase in volijo skrajno desnico. Des-

nico voli srednji meščanski sloj, ki je napeto nacionalističen in verjame obljubam brez dejstev. Vsi ti mislijo, da so poloma v Italiji krivi režimi, ki so prišli po Mussoliniju.

Skrajna levica se je okoristila z glasovi independentistov. Levica je narasla od 18,8 % leta 1952 na 27,6 % leta 1956. Da so to res glasovi independentistov, vidimo iz tega, da so v onih mestnih prede-

lih, kjer independentistov ni bilo (n. pr. v Miljah in v gornji okolici), komunisti ostali na starih položajih in niso nikomur nič vzeli, ponekod so celo kaj izgubili. Ob ugotovitvi, da so komunisti precej podedovali po independentistih, nas zanima, kdo je bil še deležen te dediščine. Del independentistov je volil za komuniste, kar komunisti danes zanikajo, precejšen del independentistov pa se je volitev vzdržal. Številno volilcev je povsod na splošno naraslo. Toda v nekaterih mestnih predelih je bilo letos manj volivnih udeležencev kot pa leta 1952. V teh delih so leta 1952 independentisti dobili znatno število glasov. Tako sliko nam nudijo volišča Stare mitnice, pri Sv. Jakobu in tudi v Rojannu, kjer so bili independentisti močni.

Independentisti pa niso volili slovenskih list. Dasi so prej independentisti sklenili sporazum s Slovensko krščansko-socialno zvezo in Skupino neodvisnih Slovencev in sprejeli na listo dva Slovenca, niso po svoji izključitvi dali svojih glasov niti Slovenski listi niti Neodvisni socialistični zvezi. Tu in tam je sicer padla kaka drobtinica, a kaj večjega ni bilo nikjer. Zakaj ne? Temu je krivo pisanje „Novega lista“. To je tednik, ki se ne mara opredeliti, dasi vsi vedo, da je sopotniško glasilo levice. Ta tednik čitajo Slovenci. Dobivajo ga brezplačno in zato ga bero. Pred volitvami se je pogosto slišalo iz njihovih vrst, da bo naslednja številka prinesla navodila. No, in naposled je kocka padla. „Novi list“ je vsem Slovincem oznanil in priporočil, naj volijo independentiste. Ko pa je ta lista padla zaradi nepravilne sestave, je Novi list v poslednjem trenutku dal edinstveno izjavo, samo da bi napravil zmešnjavo.

V štev. 101 dne 26. aprila 1956 je Novi list skušal opravičiti svojo povezavo z italijansko listo „Trst Tržačanom“. Skupinici Slov. kršč. socialna zveza in Skupina neodvisnih Slovencev sta reducirani le na voditeljski štab; niti vsaka zase niti obe skupaj nista upali na volitve, ker bi se s tem, hočeš ali ne maraš, dali prešteti, kar bi sicer bilo za javnost zelo koristno. K Slovenski listi bi te dve skupinici pristopili le z velikimi zahtevami, a brez volivcev, brez obveznega dela in brez materialnih bremen. Zaradi lepšega sta se obesili na independentiste. Ko pa so ti propadli, je „Novi list“ naslovil na Slovence edinstven proglas. V štev. 105 dne 24. maja 1956 je na prvi strani na veliko napisal:

**V NEDELJO VSI NA VOLIŠČE!
NAPOČILA JE URA KONČNE
ODLOČITVE!**

**Strmoglaviti je treba Josipa Agneletta in
Teofila Simčiča!**

„Novi list“ je s tem pozval Slovence demokratičnega in krščanskega prepričanja v tržaški občini, **KI BODO VOLILI SLOVENSKO LISTO, NAJ NE DADO PREDNOSTNIH GLASOV J. AGNELETTU IN T. SIMČICU.**

Iz tega jasno sledi, da je Novi list bil do zadnjega proti Slovenski listi in je celo med one, ki so se že davno prej odločili za Slovensko listo, hotel zanesti zmedo. Dr. Besednjak v svojem Novem listu ni pozval Slovencev, naj volijo Slovensko listo, pač pa je pozval, naj Slovenci demokratičnega in krščanskega prepričanja, **KI BODO VOLILI SLOVENSKO LISTO**, ne volijo Agneletta in Simčiča. S tem so se Novi list, njegovi uredniki in izdajatelji jasno opredelili proti demokratičnim Slovincem. Težko je danes soditi, koliko je slovenska Neodvisna socialistična zveza še naslednica bivše OF. Njena propaganda in zborovanja so bila dvojezična. Na njeni listi so bili tudi kandidati italijanske narodnosti in med izvoljenimi je en Slovenec in drugi je Italijan.

Zanima nas še, kako so volili istrski begunci. Krščanska demokracija se mora za svoj prvenstveni položaj v veliki meri zahvaliti istrskim beguncem. Na voliščih, kjer so volili samo ti begunci, je bilo od 4842 oddanih glasov 3835 oddanih za Krščansko demokracijo. Prav tako so glasovali za Krščansko demokracijo v veliki večini po mestu razkropljeni istrski begunci. Krščanska demokracija je tako pokrila svoje naravne izgube z glasovi beguncev. Prav tako se je okoristila z glasovi beguncev neofašistična stranka.

Kar nas po končanih volitvah najbolj skrbi, so slovenski glasovi, ki so šli v objem komunizma. Kje je temu vzrok? Gotovo, da v žalostni preteklosti, ki je naš človek ne more pozabiti. Drugi razlog pa so neurejene razmere, za katere je prav tako odgovorna Italija, ki Slovincem kljub podpisanemu sporazumu ne prizna ničesar. Žalostna zgodovina preteklega četrta stoletja se nadaljuje. Zato je šel naš človek v demokratičnem redu volit skrajno opozicijo, skrajno levico, katere bi se v komunističnem redu branil z vsemi močmi. Prav iz gneva, zaradi nestrpnosti s strani Italijanov, ki so huronsko zavpili in preprečili slovensko besedo komunista Gombača na Velikem trgu, so se mnogi Slovenci pognali v skrajnost. Zmerjanje župana Bartolija pri Sv. Jakobu in njegova ponovna kandidatura sta gnala in pospešila usmeritev Slovencev na levo.

V podeželskih občinah je bil, razen v Miljah, kjer so se borili italijanski demokrati s komunisti, boj med demokratično in komunistično usmerjenimi Slovenci. Komunisti obeh struj so se povsod po deželi povezali med seboj in s svojimi sopotniki, pa naj se ti proglašajo za krščanske socialce ali pa neodvisneže. Vsi so trobili, da je v nevarnosti slovenstvo. Komunisti pa slovenstvo! Koliko je komunistom do slovenstva, je jasno pokazal na prvi seji v Nabrežini slovenski komunist, ki je bil proti temu, da bi prevajali v slovenščino govor italijanske manjšine, dasi so malo prej na isti seji zaradi italijanske manjšine prevajali v italijanščino govore slovenske večine. Niti Novi list niti slovenski krščanski socialci niti neodvisneži niso proti temu protestirali; „tako branijo načelno slovenstvo devinsko-nabrežinske občine.“

Volilne izide na podeželju kaže naslednja slika:

**VOLILNI GLASOVI PO PODEŽELSKIH
OBČINAH**

OBČINA MILJE:

Lista Frausin (komunisti in titovci)	4.246
Italijanska soc. demokratska stranka (PSDI)	796
Italijanska republikanska stranka (PRI)	392
Krščanska demokracija (DC)	2.181

OBČINA DEVIN – NABREŽINA:

Lista občinske enotnosti (komunisti, titovci, in sopotniki)	1.575
Slovenska lista	536
Italijanska demokratična zveza (UDI)	848

OBČINA DOLINA:

Občinska demokratična lista (komunisti, titovci in sopotniki)	1.803
Italijanska socialistična stranka (PSI)	170
Slovenska lista	554
Krščanska demokracija (DC)	300

OBČINA ZGONIK:

Lista demokratične enotnosti (komunisti, titovci in sopotniki)	462
Slovenska lista	256

OBČINA REPENTABOR:

Lista demokratične enotnosti (komunisti, titovci in sopotniki)	196
Neodvisna gospodarska skupnost	135

Istočasno z občinskimi volitvami so se vršile letos prvič po vojni tudi volitve za pokrajinsko zbornico. Generalni vladni komisar dr. Palamara je zakon za pokrajinske volitve tako predruščil, da je nekaj izrazito slovenskih krajev priključil mestu, kjer so se slovenski glasovi izgubili v morju italijanskih glasov. Tako je bila možnost izvolitev slovenskih kandidatov že v naprej izključena. To je bilo po vsji verjetnosti tudi komisarjev namen. Po volitvah so si 24 sedežev pokrajinske zbornice razdelili takole: Krščanska demokracija 11, Komunistična partija 8, Fašistična stranka 2, po en sedež za Socialdemokratska, Republikanska in Monarhistična stranka. V zbornici sedita dva Slovenca. Prvi je izrazit komunist, drugi pa na komunistični listi izvoljeni „neodvisnež“.

ZAKLJUČEK

Ob koncu vzemimo v pretres samo naš slovenski položaj in zaključimo.

Sredi italijanskega in komunističnega morja na Tržaškem je še vedno trdno demokratsko, zavedno slovensko in katoliško jedro, ki se ne pusti razbiti niti ustrahovati z grožnjami niti zapeljati z obljubami in goljufivimi besedami. Slovenska lista nima denarnih sredstev ne iz Rima ne iz Beograda ali Ljubljane niti iz Moskve. Slovenska lista ne more plačevati propagandistov, vzdrževati plačane politične pisarne in agitatorjev. Vse njeno delo vrše prostovoljci in idealisti. Vse, kar je omahljivega, dobičkaželjnega, v vetru majavega, je šlo drugam. Naše vrste so očiščene. Zato vsi vemo, kaj hočemo. Težka in moreča je ugotovitev, da je slovensko podeželje volilo za komunizem. Zoper to dejstvo ni drugega zdravila kot komunizem sam. Gotovo je, da je v demokratičnem redu lahko biti komunist, ko brez skrbi godrnjaš in vso krivdo vališ na druge. Kako bodo podeželski Slovenci v prihodnjih štirih letih zadovoljni, bomo šele videli. Če bi našim rojakom onstran Fernetičev bilo dano tako svobodno voliti, kot smo mi volili, bi s komunizmom že davno končali.

Demokratični Slovenci pa se moramo zavedati, da bodo čez štiri leta zopet volitve. Na te volitve je treba že sedaj misliti s kulturnim in političnim delom.

—ks.

